

UNIVERZITET U BANJOJ LUCI
FAKULTET FIZIČKOG VASPITANJA I
SPORTA

Duško Lepir

**EMOCIONALNA INTELIGENCIJA KAO PREDIKTOR
SPORTSKOG USPJEHA I ZADOVOLJSTVA
BAVLJENJA SPORTOM**

DOKTORSKA DISERTACIJA

Banja Luka, 2016.

UNIVERSITY OF BANJA LUKA
FACULTY OF PHYSICAL EDUCATION
AND SPORT

Duško Lepir

**EMOTIONAL INTELLIGENCE AS A PREDICTOR OF
SPORT SUCCESS AND SATISFACTION**

DOCTORAL DISSERTATION

Banja Luka, 2016.

Mentor: dr Vladimir Takšić, redovni profesor, katedra za Opću psihologiju i metodologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci

Naslov doktorske disertacije: Emocionalna inteligencija kao prediktor sportskog uspjeha i zadovoljstva bavljenja sportom

Rezime: U pokušaju da se što bolje spoznaju mehanizmi koji stoje u pozadini sportskog djelovanja implementiran je model emocionalne inteligencije. Dualnim pristupom kroz primjenu i testova i upitnika samoprocjene ispitano je 277 sportista i 204 nesportista kako bi se odgovorilo na pitanje da li emocionalne inteligencija stoji u relaciji sa demografskim osobenostima kao što su pol, starost i bavljenje sportom odnosno da li emocionalna inteligencija, pored crta ličnosti i nekih demografskih karakteristika (pol, starost, tip sporta), daje jedinstven doprinos predikciji uspjeha u sportu i zadovoljstva bavljenja sportom. Dobijeni rezultati opravdavaju dualni pristup operacionalizacije s obzirom da vrijednosti EI dobijene testovima i upitnicima samoprocjene ne konvergiraju. Takođe rezultati ukazuju da sportisti ispoljavaju veći stepen EI u odnosu na nesportiste, žene postižu bolje rezultate nego muškarci na određenim skalama samo kada je riječ o generalnom uzorku (nije slučaj kod uzorka sportista), kolektivni sportisti postižu veće vrijednosti u odnosu na individualne samo na skali Situacionog razumijevanja emocija, dok za starost nije potvrđena očekivana relacija. Ono što je od primarnog značaja jesu vrijednosti koje ukazuju da, pored crta ličnosti, skale upitnika emocionalne inteligencije daju jedinstven doprinos predikciji zadovoljstva bavljenja sportom. Jedinstven doprinos predikciji uspjeha u sportu se takođe javlja preko skale upitnika samoprocjene, ali neočekivana priroda odnosa (uspješniji sportisti iskazuju niže vrijednosti) upozorava na opreznost u donošenju generalnih zaključaka te potrebu za budućim istraživanjima oslonjenim na smjernice koje su ponuđene u ovome radu.

Ključne riječi: emocionalna inteligencija, uspjeh u sportu, zadovoljstvo bavljenja sportom, crte ličnosti

Naučna oblast: Društvene nauke

Naučno polje: fizički trening, motorno učenje i sport

Klasifikaciona oznaka: S273

Tip odabrane licence Kreativne zajednice: autorstvo-nekomercijalno

Mentor: Prof. Vladimir Takšić, PhD, Department of General Psychology and Methodology, Faculty of Philosophy, University of Rijeka

Title of Doctoral Dissertation: Emotional intelligence as a predictor of sport success and satisfaction

Abstract: In an effort to have better understanding of mechanisms that are in the sport background, the model of emotional intelligence (EI) has been implemented. By dual approach, through testing and self-assessment questionnaires, 277 athletes and 204 non-athletes were examined in order to respond to the question whether the emotional intelligence is related to demographic features such as sex, age and participation in sport. The question was whether the EI, apart from some personality traits and demographic characteristics (sex, age, type of sport), provides a unique contribution to prediction of sport success and satisfaction in sport. The results justify this dual approach since the EI values obtained on tests and self-assessment questionnaires do not converge. The results also show that the athletes have a higher degree of EI in relation to non-athletes, women have better results than men on certain scales only when we talk about the general sample (that is not the case when speaking of athletes), team athletes have higher values compared to individual ones only on the scale of Situational understanding of emotions, whereas the expected relation for age has not been proven. What is important, are the values which show that apart from personality traits, EI Questionnaire scales give a unique contribution to prediction of different aspects of satisfaction in sport. The unique contribution to prediction of sport success is also evident in the scales of self-assessment questionnaires, but unexpected nature of relations (more successful athletes show lower values) warns about drawing up general conclusions and urges to have future researches that will rely on guidelines offered in this paper.

Key words: emotional intelligence, success in sport, satisfaction in sport, personality traits

Scientific area: Social sciences

Scientific field: physical training, motor learning and sport

Classification code: S273

Type of Creative Community chosen license: authorship – noncommercial

SADRŽAJ

UVOD.....	1
TEORETSKE OSNOVE RADA.....	3
INTELIGENCIJA.....	3
<i>Definicija</i>	3
<i>Teorijski koncepti</i>	4
EMOCIONALNA INTELIGENCIJA.....	8
<i>Geneza termina</i>	8
<i>Modeli i definicije</i>	10
<i>Modeli mentalnih sposobnosti</i>	10
<i>Mješoviti modeli</i>	14
<i>Operacionalizacija EI</i>	18
<i>Operacionalizacija EI putem upitnika samoprocjene</i>	19
<i>Operacionalizacija EI putem testova</i>	22
<i>Određivanje tačnog odgovora i skorovanje u testovima emocionalne inteligencije</i>	25
<i>Postojeća istraživanja emocionalne inteligencije</i>	27
<i>Istraživanje EI u sportu</i>	31
CRTE LIČNOSTI.....	35
<i>Teoretski konstrukti i definicije</i>	35
<i>Teorije crta ili faktorske teorije ličnosti</i>	36
<i>Model Velikih pet</i>	38
<i>Postojeća istraživanja</i>	40
<i>Primjena modela Velikih pet u sportu</i>	40
ZADOVOLJSTVO U SPORTU.....	43
<i>Definicije i teoretski modeli</i>	43
<i>Postojeća istraživanja u sportu</i>	45
<i>Operacionalizacija konstrukta zadovoljstva u sportu</i>	47
CILJEVI I ZADACI RADA.....	49
METOD.....	57
INSTRUMENTI.....	57
PROCEDURA PRIKUPLJANJA PODATAKA I STATISTIČKA OBRADA.....	63
UZORAK.....	67

VARIJABLE	72
REZULTATI.....	77
STRUKTURA PRIKAZA REZULTATA.....	77
UNIVARIJATNA DESKRIPTIVNA STATISTIKA.....	77
<i>Situacioni testovi emocionalne inteligencije.....</i>	77
<i>Upitnik samoprocjene emocionalne kompetencije.....</i>	79
<i>Crte ličnosti – Velikih pet.....</i>	81
<i>Zadovoljstvo u sportu.....</i>	83
BIVARIJATNA STATISTIKA.....	87
<i>Konvergentnost skala emocionalne inteligencije.....</i>	87
INFERENCIJALNA STATISTIKA.....	89
ZADATAK 1.....	90
<i>Razlike između sportista i nesportista oba pola u izraženosti emocionalne inteligencije dobijene situacionim testovima.....</i>	90
<i>Rezultati multivariatne analize varijanse</i>	91
<i>Razlike između sportista i nesportista na skalama testova emocionalne inteligencije.....</i>	93
<i>Razlike između muškaraca i žena na skalama testova emocionalne inteligencije.....</i>	94
<i>Razlike između sportista i nesportista oba pola u izraženosti emocionalne inteligencije dobijene upitnikom samoprocjene.....</i>	95
<i>Rezultati multivariatne analize varijanse</i>	96
<i>Razlike između sportista i nesportista na subskalama upitnika samoprocjene emocionalne inteligencije.....</i>	97
<i>Razlike između muškaraca i žena na subskalama upitnika samoprocjene emocionalne inteligencije.....</i>	99
<i>Razlike između sportista i nesportista oba pola na generalnoj skali upitnika samoprocjene emocionalne inteligencije.....</i>	100
<i>Razlike između sportista i nesportista na generalnoj skali upitnika samoprocjene emocionalne inteligencije</i>	101
ZADATAK 2.....	102
ZADATAK 3.....	104
<i>Razlike između sportista kolektivnih i individualni sportova oba pola u izraženosti emocionalne inteligencije dobijene situacionim testovima.....</i>	104
<i>Rezultati multivariatne analize varijanse</i>	105
<i>Razlike između sportista kolektivnih i individualnih sportova na skalama testova emocionalne inteligencije.....</i>	106
<i>Razlike između sportista muškog i ženskog pola na skalama testova emocionalne inteligencije.....</i>	108
<i>Razlike između sportista iz kolektivnih i individualnih sportova oba pola u izraženosti emocionalne inteligencije dobijene upitnikom samoprocjene.....</i>	109

<i>Razlike između sportista kolektivnih i individualnih sportova oba pola na subskalama upitnika samoprocjene emocionalne inteligencije.....</i>	109
<i>Rezultati multivarijatne analize varijanse.....</i>	110
<i>Razlike između sportista kolektivnih i individualnih sportova na subskalama upitnika samoprocjene emocionalne inteligencije.....</i>	112
<i>Razlike između sportista muškog i ženskog pola na subskalama upitnika samoprocjene emocionalne inteligencije.....</i>	112
<i>Testiranje razlika sportista kolektivnih i individualnih sportova oba pola na generalnoj skali upitnika samoprocjene emocionalne inteligencije.....</i>	114
ZADATAK 4.....	115
<i>Predikcija uspjeha u sportu.....</i>	115
<i>Rezultati Modela 1.....</i>	117
<i>Rezultati Modela 2.....</i>	121
<i>Predikcija uspjeha u sportu za sportiste kolektivnih i individualnih sportova.....</i>	125
<i>Prediktioni model uspjeha u sportu za kolektivne sportove.....</i>	126
<i>Rezultati Modela 1 za kolektivne sportove.....</i>	126
<i>Rezultati Modela 2 za kolektivne sportove.....</i>	130
<i>Prediktioni model uspjeha u sportu za individualne sportove.....</i>	135
<i>Rezultati Modela 1 za individualne sportove.....</i>	135
<i>Rezultati Modela 2 za individualne sportove.....</i>	137
<i>Poređenje finalnih prediktacionih modela za različite uzorke.....</i>	141
ZADATAK 5.....	142
<i>Predikcija zadovoljstva u sportu.....</i>	142
<i>Rezultati hijerarhijske regresione analize.....</i>	144
<i>Predikcija zadovoljstva u sportu za različite nivoe takmičenja.....</i>	149
<i>Rezultati hijerarhijske regresione analize za sportiste regionalnog nivoa takmičenja.....</i>	150
<i>Rezultati hijerarhijske regresione analize za sportiste nacionalnog nivoa takmičenja.....</i>	152
<i>Rezultati hijerarhijske regresione analize za sportiste internacionalnog nivoa takmičenja.....</i>	154
<i>Predikcija zadovoljstva u sportu za različite tipove sportova (kolektivni-individualni).....</i>	157
<i>Rezultati hijerarhijske regresione analize za sportiste kolektivnih sportova.....</i>	158
<i>Rezultati hijerarhijske regresione analize za sportiste individualnih sportova.....</i>	161
DISKUSIJA.....	163
ZADATAK 1.....	164
<i>Efekat bavljenja sportom na razvoj emocionalne inteligencije.....</i>	164
<i>Efekat pola na razvoj emocionalne inteligencije.....</i>	166
ZADATAK 2.....	169
<i>Efekat godina na razvoj emocionalne inteligencije.....</i>	169

ZADATAK 3	172
<i>Efekat bavljenja različitim tipovima sportova na razvoj emocionalne inteligencije</i>	172
<i>Efekat pola na razvoj emocionalne inteligencije kod sportista</i>	174
ZADATAK 4	177
<i>Predikcija uspjeha u sportu za čitav uzorak</i>	177
<i>Starost i crte ličnosti kao prediktori uspjeha u sportu</i>	178
<i>Emocionalna inteligencija kao prediktor uspjeha u sportu</i>	180
<i>Predikcija uspjeha u kolektivnim i individualnim sportovima</i>	184
ZADATAK 5	187
<i>Predikcija zadovoljstva u sportu za čitav uzorak</i>	187
<i>Starost kao prediktor zadovoljstva bavljenja sportom</i>	187
<i>Sportski uspjeh kao prediktor zadovoljstva u sportu</i>	188
<i>Crte ličnosti kao prediktori zadovoljstva u sportu</i>	189
<i>Emocionalna inteligencija kao prediktor zadovoljstva u sportu</i>	190
<i>Predikcija zadovoljstva u sportu za različite nivoe takmičenja</i>	193
<i>Pol i Starost kao prediktori zadovoljstva u sportu za različite nivoe takmičenja</i>	193
<i>Crte ličnosti kao prediktori zadovoljstva u sportu za različite nivoe takmičenja</i>	194
<i>Emocionalna inteligencija kao prediktor zadovoljstva u sportu za različite nivoe takmičenja</i>	194
<i>Predikcija zadovoljstva u sportu za različite tipove sportova</i>	196
<i>Pol i Starost kao prediktori zadovoljstva u sportu za različite tipove sportova</i>	196
<i>Sportski uspjeh kao prediktor zadovoljstva u sportu za različite tipove sportova</i>	196
<i>Crte ličnosti kao prediktori zadovoljstva u sportu za različite tipove sportova</i>	197
<i>Emocionalna inteligencija kao prediktor zadovoljstva u sportu za različite tipove sportova</i>	198
ZAKLJUČCI	200
LITERATURA	206
PRILOG	226

UVOD

Holistički pristup analize djelovanja odavno predstavlja nezaobilazni metod rada stručnjaka u domenu sporta. Uz tehničko-taktičke i motoričke karakteristike, vremenom je i mentalna komponenta stekla status prioritetnog faktora u procesu razumijevanja ishoda sportske aktivnosti. Pored brojnih konstrukata koji definišu oblast psihologije čovjeka, primjetno je da u domenu sporta pažnju eksperata najviše privlači ispitivanje emocija, s obzirom da isti tvrde da upravo emocije predstavljaju značajne, ako ne i centralne aspekte svake sportske aktivnosti (Vallerand, 1983; Vallerand, & Blanchard, 2000).

Upravo u sferi izučavanja emocija krajem prošlog vijeka javlja se interesantan konstrukt koji je privukao veliko interesovanje ne samo ljudi iz struke, već i šire populacije, a imenovan je kao *emocionalna inteligencija*. Nakon prvih koraka razvojne faze koje karakteriše različitost modela u determinisanju date oblasti i njenoj operacionalizaciji, uslijed svoje sistematicnosti istakao se i nametnuo model koji su propagirali Mayer i Salovey (1990, 1993, 1995, 1997) odnosno i Mayer, Salovey i Caruso (2002, 2004). Oni zastupaju stav da emocionalnu inteligenciju treba distancirati od crta ličnosti i talenata, s obzirom da prema njima ona predstavlja set sposobnosti tačnog opažanja, procjene i izražavanja emocija, sposobnosti uviđanja i/ili generisanja osjećaja koji olakšavaju mišljenje, sposobnosti razumijevanja emocija i znanje o emocijama te sposobnosti regulisanja emocija s ciljem emocionalnog i intelektualnog sazrijevanja (Mayer, & Salovey, 1997).

Testiranje konstrukta emocionalne inteligencije, iako putem različitih modela i načina operacionalizacije, ukazalo je na njegov veliki predikcioni potencijal kada je u pitanju uspješnost čovjeka u njegovom obrazovnom, poslovnom te socijalnom domenu (Zeidner, Matthews, & Roberts, 2009). Iako u sportskoj aktivnosti uspješnost predstavlja primarno, a ponekad i jedino mjerilo vrijednosti, začuđujuće, primjena konstrukta emocionalne inteligencije nije imala sličnu popularnost kao u pomenutim oblastima. Imajući ovo u vidu, a oslanjajući se na teze o snažnom uticaju emocija na sportsku efikasnost, prepostavili smo da je i više nego opravdano testirati relaciju ovoga koncepta sa sportskim umjećem, istovremeno uzimajući u obzir i druge relevantne pojave.

Prihvatajući model sposobnosti koji tvrdi da emocionalna inteligencija predstavlja vještina koja se razvija tokom života, u ovaj rad smo inkorporirali dva pristupa u procesu njene

operacionalizacije. Odlučili smo se da pored upitnika samoprocjene svojih vještina paralelno primjenimo i testove emocionalne inteligencije, uslijed čega smo se dotakli prve problematike kada je u pitanju ovaj koncept, a odnosi se na izbor metoda za njegovo ispitivanje. Cilj je da se preko definisanih pitanja ovoga rada utvrdi da li ova dva različita pristupa međusobno konvergiraju ili oni tretiraju različite aspekte emocionalne inteligencije preko kojih se i ističu njihove specifičnosti u relaciji sa ispitivanim pojавama.

Jedno od primarnih pitanja ovoga rada, za koje smo smatrali da treba potražiti odgovor, usmjereno je ka utvrđivanju razlika između sportista i nesportista po pitanju nivoa emocionalne inteligencije dobijenog samoprocjenom svojih sposobnosti i putem situacionih testova. Isti dualni pristup treba primjeniti i za pitanja razlika između polova te starosne karakteristike uzorka koga su zajedno definisali sportisti i nesportisti. U slijedećem koraku interes rada se kreće isključivo u pravcu ispitivanja emocionalne inteligencije sportista i to njihovih razlika prema polu te eventualnih razlika prema pripadnosti kolektivnom ili individualnom sportu. Nakon ovih, možemo reći opštih pitanja, usmjerićemo pažnju na pojave koje su prema našem mišljenju nezaobilazne kada se dotaknemo sporte aktivnosti, a to je uspješnost u sportu te zadovoljstvo bavljenja sportom. Cilj je da ispitamo da li konstrukt emocionalne inteligencije izražen kroz dva načina operacionalizacije može da nam pomogne u boljem razumijevanju i samim tim predviđanju uspješnosti i zadovoljstva u sportu, kao što je to ranije potvrđeno za druge oblasti čovjekovog djelovanja. U taj postupak uključićemo i crte ličnosti sportista ispitane kroz model Velikih pet (Goldberg, 1981) kako bi dobili što jasniju sliku vrijednosti koncepta emocionalne inteligencije odnosno bolje shvatili mehanizme koji stoje u pozadini dobrih sportskih rezultata i pozitivnih stavova koje sportista ima prema različitim aspektima njegove aktivnosti.

Pitanja koja smo postavili pred sebe jasno definiše suštinsku namjeru ovoga rada da se podstakne dalje širenje konstrukta emocionalne inteligencije u sfere sporta, ne bi li se utvrdio o kakvom se potencijalu radi. Deficitarnost dosadašnjih istraživanja ne ostavlja mogućnost donošenja ozbiljnijih zaključaka o iznesenim relacijama, što je i uslovilo formulisanje smjernica za buduće radove, koje su postavili Meyer i Fletcher (2007), čije osnove su poslužile da konstruišemo primarne ciljeve. U slučaju da ovo i slična istraživanja daju potvrdu vrijednosti ovoga konstrukta, kao što je to bio slučaj sa njegovom primjenom u drugim domenima, vjerujemo da to može da inicira veliko interesovanje za njegovo dalje razvijanje i praktičnu implementaciju u sportu.

TEORETSKE OSNOVE RADA

INTELIGENCIJA

Definicija

Izučavajući literaturu o inteligenciji dolazimo do spoznaje da među ekspertima ne postoji opšti konsenzus u pogledu definisanja ovoga pojma (Sternberg, 2011; Neisser et al., 1996; Bartholomew, 2004). Inteligencija predstavlja opšteprihvaćen i često korišten termin čije je značenje u svakodnevnom govoru daleko od jasno definisanog te se kao takav nerijetko koristi u pogrešne svrhe i njime objašnjavaju različiti fenomeni. Ovo nije samo slučaj u nenaučnim krugovima, već se pojava heterogenosti javlja i među ekspertima širom svijeta koji se bave ovom problematikom (vidi Demetriou & Papadopoulos, 2004). Bartholomew (2004) naglašava da je inteligencija pojam koji je toliko elastičan da može da se odnosi gotovo na sve. Iako svjesni ovog „malog“ problema nejasnosti u samom definisanju oblasti, motivisanost ljudi širom svijeta da se bave ovom tematikom je neiscrpna.

Mnogi stručnjaci različitih usmjerenja prihvataju evolucionu teoriju dajući ovome konstruktu primarni značaj u filogenezi čovjeka te ističu kako su upravo evolucijski procesi inteligencije doveli do odvajanja čovjeka od životinja i samim tim do razvoja čovjeka kakvog danas poznajemo. U današnjici inteligencija takođe predstavlja sredstvo diferencijacije, ali ne toliko između čovjeka i životinje koliko između čovjeka i čovjeka. Upravo Bartolomev (2004) u svojoj knjizi kroz dualističku paradigmu ukazuje na postojanje egalističkog viđenja čovjekovih intelektualnih potencijala, ali takođe i na jako zastupljen individualistički pristup istom (možemo ga nazvati i elitističkim pristupom), u kome intelektualne razlike variraju, kao i sve druge ljudske kvalitete. U takvoj postavci pojedincima su date jednake prilike u životu, ali ne i jednak potencijali da ostvare željene ciljeve.

Ono oko čega postoji konsenzus jeste etimologija riječi inteligencija koja potiče od latinske riječi *intelligere* (*inter* - „među“, *legere* - „birati, uzimati“), a znači razumijeti, shvatiti (Online Etymology Dictionary, n.d.), na osnovu koje eksperti dolaze do jednoglasja, barem po pitanju

opšteg definisanja pojma. Oni ističu da je to vještina prilagođavanja okruženju, a odnosi se na osnovne mentalne procese te razmišljanje višeg stepena: rezonovanje, riješavanje problema i donošenje odluka (Sternberg, 2000, Sternberg, & Kaufman, 2011; Bartholomew, 2004).

Okrenemo li se shvatanju inteligencije kroz definicije koje su ponudili očevi istraživanja ove oblasti dobijamo jednu generalnu sliku viđenja stvari. David Wechsler tvorac jednog od prvih testova inteligencije (Wechsler-Bellevue Intelligence Scale - 1939), ističe da inteligencija predstavlja „stanje globalnog kapaciteta individue da djeluje svršishodno, misli racionalno i da se nosi efektivno sa njegovim okruženjem“ (prema Bartholomew, 2004, str. 4.). Prema istom izvoru Cyril Burt vidi inteligenciju kao „urođenu generalnu kognitivnu sposobnost“. Iako zastupnik mnogo dubljeg pristupa izučavanju ljudskih sposobnosti Howard Gardner (1993) takođe daje jedno opšte viđenje ljudske inteligencije te navodi da inteligencija mora da sadrži kako set vještina za riješavanje složenih problema, tako i potencijal za pronalaženje i kreiranje problema, što predstavlja osnovu za sticanje novih znanja. Richard Herrnstein i Charles Murray (1994) govore o inteligenciji kao kognitivnoj sposobnosti, dok Sternberg (2000) pokušava da pokrije ovaj termin sa tvrdnjom da to predstavlja adaptivno ponašanje usmjereni na određeni cilj.

Teorijski koncepti

Sve navedene definicije su generalno prihvatljive, ali pravi problem nastaje kada se pristupi samom istraživanju ovog fenomena. Naime, istraživanje inteligencije možemo grubo podijeliti na dva pravca (Geary, 2005). Prvi pravac, koji je od interesa za ovo istraživanje, odnosi se na utvrđivanje individualnih razlika u domenu kognitivnih sposobnosti, a finalna mjerila toga je kvocijent inteligencije (engl. intelligence quotient - IQ). Ovaj pravac je poznat kao – psihometrija. Drugi pravac je više usmijeren na istraživanje procesa koji stoje u pozadini intelektualne misli. Pod tim se podrazumjeva sa jedne strane istraživanje procesa obrade informacija kognitivnim putem (brzina procesuiranja informacija, radna memorija itd.), a sa druge istraživanje mozga (veličina mozga, regije mozga i njihove funkcije, cerebralni glukozni metabolizam itd.).

Da bi utvrdili individualne razlike u domenu kognitivnih sposobnosti, jasno je da se prvo moraju utvrditi faktori koji definišu te sposobnosti, pa tek onda da se utvrdi jedinica za njihovo

mjerenje. Kroz istoriju je bilo raznih pokušaja da se kvantifikuju različite psihološke karakteristike čovjeka, pa tako i one koje nazivamo kognitivnim sposobnostima, ali prvi koji je sa određenim uspjehom razvio potpuno funkcionalan test inteligencije, još davne 1908, bio je francuski psiholog Alfred Binet i njegov poznanik Theodore Simon (prema Brody, 2000). Binet je, iako bez teoretskog koncepta, konstruisao test koji je služio u edukativne svrhe, odnosno za cilj je imao da se u školskom sistemu identifikuju djeca ometena u mentalnom razvoju koja bi bila uključena u poseban program u školi. Problem ovoga testa bila je nemogućnost preciznog mjerenja, jer je Binet, koji je i sam uvidio tu problematiku, bio protiv uvođenja varijable uzrasta kako bi se dobila tačna vrijednost intelektualnog kapaciteta pojedinca. Uprkos tome, 1912. godine psiholog William Stern uvodi pojam *kvocijent inteligencije* te ga definiše kao vrijednost koju dobijamo kada podijelimo mentalni uzrast sa hronološkim uzrastom (prema Mackintosh, 2011). Binet-ova ideja o mjerenu inteligencije kod djece je pod uticajem ovog novog koncepta redefinisana te je IQ prihvaćena kao mjera inteligencije od strane stručne javnosti. Naravno ova mjera inteligencije je kroz istoriju prošla kroz različite revizije uglavnom zbog objektivnih nedostataka u samoj formuli (uzimanje hronološkog uzrasta kao djelioca vodi ka dobijanju manjih vrijednosti IQ nakon određene starosne dobi). Tako je David Wechsler (1939, prema Bartholomew, 2004) redefinisao IQ kao odnos nivoa sposobnosti (rezultata) koje dijete pokaže na testu inteligencije i nivoa sposobnosti koje prosječna osoba istog uzrasta postigne na datom testu. Iako je sa ovom novom mjerom IQ donekle riješen problem načina mjerjenja inteligencije, problem koji se odnosi na sam test odnosno na izbor ajtema koji se koriste prilikom testiranja ostao je i dalje prisutan. Da bi se do toga došlo istraživači su uvidjeli da je prije svega potrebno da se utvrde teoretski okviri ovog koncepta, odnosno da se jasno definiše koji su tu kognitivni atributi koji strukturišu čovjekovu inteligenciju.

Prvi koji je ponudio teoretski okvir za istraživanje inteligencije bio je Charles Spearman (1923, prema Sternberg & Kaufman, 2011). Prema njegovoј teoriji inteligencija se sastoji od dva faktora. Prvi faktor, koji ustvari predstavlja primarni faktor, on naziva generalnom sposobnošću i označava ga sa „g“, dok pored toga postoje i specifične sposobnosti koje označava sa „s“. Spearman je tvrdio da „g“ predstavlja jedan i jedinstveni mentalni kapacitet koji se mjeri svim testovima inteligencije, odnosno tvrdio je da je to generalna mentalna energija. S druge strane, smatrao je da specifične mentalne sposobnosti „s“, koje se mjeru samo određenim specifičnim mentalnim testovima ne mogu da posluže u svrhe shvatanja suštine inteligencije, već da razlike u

rezultatima koje se javljaju kod ljudi prilikom rješavanja mentalnih testova su isključivo uzorkovane jednim intelektualnim kapacitetom, a to je mentalna energija ili „g“.

Iako se u Spearman-ovom radu pominju dva faktora, jasno je da on daje sav primat „g“ faktoru te ga zbog toga eksperti stavlju u grupu autora, zajedno sa Wechsler-om i Burt-om, koji su zastupali ideju da je inteligencija **jednodimenzionalni konstrukt** odnosno unitarni generalni konstrukt (vidi Matthews, Zeidner & Roberts, 2003).

Spearman-ov pionirski rad na polju ispitivanja inteligencije putem faktorske analize kojim je došao do jednog generalnog faktora inteligencije ubrzo je došao pod kritiku nezavisnih istraživača, a prije svih Luis-a Thurston-a (1938, prema Cianciolo & Sternberg, 2004) koji je putem multifaktorske analize izdvojio 7 različitih, ali međusobno povezanih faktora inteligencije, koje ne možemo svesti na jedan generalni faktor. Ti faktori su: S – spacijalni (prostorni – brza i precizna vizualizacija prostora), P – perceptivni (brzo i tačno opažanje pojava), N – numerički (brzo i uspješno operisanje računskim operacijama), M – memorija (kapacitet neposrednog pamćenja, zadržavanja i međusobnog povezivanja utisaka), R – rezonovanje (sposobnost shvatanja odnosa među informacijama, te iznalaženje opštih principa i pravila), V – verbalni (sposobnost razumijevanja riječi i jezika), W – verbalna fluentnost (sposobnost brzog produkovanja riječi) (vidi Sternberg & Kaufman, 2011). Ovim pristupom, koji govori o inteligenciji kao **multidimenzionalnom konstraktu**, Thurston je trasirao put budućim istraživačima. Jedan od takvih protivnika ideje o generalnoj inteligenciji bio je Paul Gilford (1956, prema Cianciolo & Sternberg, 2004). On je razvio novu teoriju inteligencije, koja je kasnije sistematizovana u grupu hijerarhijskih teorija, a uključivala je u početku 120, a kasnije čak 180 posebnih i nezavisnih sposobnosti koje je rasporedio u 3 kategorije: operacije (evaluacija, kognicija, memorija, konvergentno mišljenje i divergentno mišljenje), sadržaji (ponašajni, semantički, simbolički i figuralni) i produkti (jedinice, klase, relacije, sistemi, transformacije i implikacije).

Hijerarhijska teorija (teorije kod kojih je generalna inteligencija na vrhu hijerarhije, a specifične sposobnosti su poredane ispod) koja je ostavila najveći uticaj u istraživanju inteligencije u 21. vijeku, pripada istraživačima John-u Horn-u i Raymond-u Cattell-u (1966), a kasnije je revidirana od strane John-a Carroll-a (1993). Horn i Catell ističu da postoji 9 faktora na vrhu hijerarhijskog modela, ali najpoznatiji su: fluidna inteligencija (gf) i kristalizovana inteligencija (gc). Pod fluidnom inteligencijom podrazumijeva se fleksibilnost misli i kapacitet apstraktnog zaključivanja, dok se termin kristalizovane inteligencije odnosi na akumulaciju znanja i vještina

tokom života (prema Cianciolo & Sternberg, 2004). Drugim riječima fluidna inteligencija predstavlja biološku bazu inteligencije koja nastaje neurološkim razvojem, a iz nje se putem životnih iskustava razvija kristalizirana inteligencija.

Takođe treba spomenuti i trijarhijsku teoriju inteligencije koju je 1985. godine postavio Robert Sternberg . Iako nije osporavao značaj generalne inteligencije, isticao je neophodnost šireg pogleda na ovu problematiku te predložio 3 aspekta inteligencije: *analitička inteligencija* (logičko rezonovanje tj. apstraktno mišljenje), *praktična inteligencija* (svrshodno djelovanje pojedinca u različitim životnim kontekstima) i *kreativna inteligencija* (divergentno mišljenje, originalost i kreativnost). Sternberg naglašava da su ova tri aspekta inteligencije prilično nezavisni jedni od drugih te da osobe koje su dobre u jednoj oblasti ne moraju biti dobre u drugoj oblasti i vice versa.

Kada je riječ o širem pristupu istraživanja inteligencije najpoznatiji predstavnik ovog pravca je Howard Gardner (1983) koji je kroz svoju teoriju o **višestrukoj inteligenciji** (engl. multiple intelligence) postavio alternativan pristup izučavanju ove problematike u odnosu na postojeće tzv. psihometrijske pristupe. Gardner je u svojim prvim radovima predložio 7 različitih vrsta inteligencije i to: vizuelno-prostorna, verbalno-lingvistička, logičko-matematička, tjelesno-kinestetička, muzička, interpersonalna i intrapersonalna inteligencija. Kasnije je još predložio i naturalističku, spiritualnu, egzistencijalnu i moralnu inteligenciju (prema Davidson & Kemp, 2011). Oslanjajući se na savremena neurofiziološka istraživanja povezao je svoju teoriju sa topografskim mapama mozga te tvrdio da različite vrste sposobnosti tj. inteligencije nalaze se u različitim zonama mozga. Dokaz za to je izvodio iz medicinskih slučajeva gdje je poremećaj govora nastajao samo kada su određene zone mozga bile oštećene, dok bi druge sposobnosti ostale netaknute. Prihvatanje ovakvog viđenja inteligencije povlači sa sobom zaključak da se ljudi ne mogu dijeliti na generalno manje ili više intelligentne, već da osobe u nekim aktivnostima funkcionišu, odnosno djeluju na višem nivou, dok u drugim aktivnostima to nije slučaj. Naime, osobe koje sa lakoćom uspjevaju da obrađuju informacije i rješavaju zadatke iz matematike (matematička inteligencija) često nisu u stanju da postignu isti nivo umjeća u izvođenju nekih motoričkih radnji (kinestetička inteligencija) ili u izražavanju putem zvuka, ritma i melodije (muzička inteligencija). Ipak i pored stava o zasebnosti svake inteligencije Gardner upozorava da u normalnim životnim situacijama one ne funkcionišu potpuno odvojeno već interkoreliraju jedna sa drugom.

Treba istaći da je Gardnerova teorija izuzetno prihvaćena od strane obrazovne komune (Amstrong, 1994; Kornhaber, 1999; Shearer, 2004, prema Davis, Christodoulou, Seider & Gardner, 2011), a takođe i od strane brojnih istraživača koji su se posvetili, kako istraživanju ponuđenih vrsta, tako i utvrđivanju novih vrsta inteligencija. Među novim konceptima inteligencije posebno mjesto u posljednje vrijeme zauzima takozvana emocionalna inteligencija, koja upravo predstavlja predmet interesovanja ove doktorske disertacije te će u daljem radu o tome biti više riječi.

EMOCIONALNA INTELIGENCIJA

Geneza termina

U prethodnom poglavlju, u kome su hronološki predstavljenje različite teorije inteligencije, jasno se vidi prelaz od početnih teorija o jednodimenzionalnosti inteligencije preko hijerarhijskih modela sve do teorija o višestrukim inteligencijama. Opravdanost koncepta višestruke inteligencije u odnosu na druge teorije, a prije svih teoriju generalne inteligencije, Gardner (1983) i drugi istraživači (Zeidner., Matthews & Roberts, 2009) vide u samoj nemogućnosti prethodnih teorija da u potpunosti objasne sve čovjekove potencijale, odnosno da u cijelosti predvide rezultate njegovog djelovanja u različitim životnim situacijama. Akademski uspjeh, uspjeh u poslu, zadovoljstvo socijalnim životom te generalno uspjeh i opšte zadovoljstvo životom nisu determinisani jednostavno većim koeficijentom generalne inteligencije, kako se to ranije smatralo. Na ovo je još prije jednog vijeka upozoravao Alfred Binet (prema Landy, 2005), jedan od glavnih protagonisata koncepta generalne inteligencije, koji je priznao da „g“ možda nije jedini faktor zaslužan za socijalno funkcionisanje. S toga je Gardner (1983) ponudio koncept višestrukih inteligencija među kojima su se našle interpersonalna i intrapersonalna inteligencija. Interpersonalnu inteligenciju je definisao kao razumijevanje osjećanja i namjera drugih, dok intrapersonalna inteligencija predstavlja svjesnost i diferencijaciju svojih osjećanja. Prema definicijama ponuđenim za ove dvije inteligencije jasno je da se Gardner odnosio na tzv. socijalnu inteligenciju (vidi Salovey & Mayer, 1990), koju je prvi pomenuo Edward Thorndike (1920, prema

Zeidner et al., 2009) te je definisao kao pojam koji se razlikuje od apstraktne inteligencije, a odnosi se na sposobnost razumijevanja ljudi te mudrog postupanja u odnosima sa istim. Upravo ova podjela socijalne inteligencije na dva elementa prema mnogim istraživačima predstavlja prelomnu tačku u nastanku konstrukta **emocionalna inteligencija** (Takšić, Mohorić i Munjas, 2006).

Prije nastanka teoretskih konstrukata koji se odnose na emocionalnu inteligenciju (u daljem tekstu EI) pojam je korišten u različitim izvorima. Zeidner i sar. (2009) navode da se ovaj termin prvi put javlja 1956. godine u literalnom djelu Jane Austen pod nazivom „Ponos i predrasude“ (engl. Pride and Prejudice), a zatim 1960. u noveli Carl-a Lans-a koji koristi termin *kvocijent emocija* (engl. emotional quotinet). Isti autori navode da se u naučnoj literaturi termin EI prvi put javlja još davne 1966 u radu njemačke psihanalitičarke Barbare Leunar koja je istraživala efekte halucinogenih sredstava te tvrdila da ista mogu da pomognu ženama sa niskom emocionalnom inteligencijom. Što se tiče pojave ovog termina u engleskom jeziku izvori upućuju na autora Wayne Payne (1986, prema Zeidner et al., 2009) koji u svojoj doktorskoj disertaciji o emocionalne inteligenciji ukazuje na značaj razvoja emocionalne svjesnosti kod djece.

Ozbiljan naučni i sistematičan pristup istraživanju ove problematike te nastanak prvih teoretskih okvira u istraživanju EI pojavljuje se tek u radovima Jack-a Mayer-a i Peter-a Saloveya (1993, 1995, 1997; Salovey & Mayer, 1990), a kasnije u saradnji i sa drugim kolegama, a prije svega sa David-om Caruso-m (Mayer, Caruso & Salovey, 1999,2000; Mayer, Salovey & Caruso, 2000a,2000b, 2002, 2004). Oni su na već pomenutim premisama o podjeli inteligencije na 3 domena, koju je predložio Edward Thorndike (apstraktna, mehanička i socijalna), postavili koncept emocionalne inteligencije za koju su tvrdili da predstavlja podkategoriju socijalne inteligencije.

Iako nije bio prvi koji je pisao na temu EI, Daniel Goleman (1995) je definitivno prvi koji je putem svoje knjige „Emocionalna inteligencija“ (engl. Emotional Intelligence) približio ovaj koncept široj publici i time pokrenuo lavinu interesovanja, kako u naučnim, tako i u nenaučnim krugova. Do kraja devedesetih godina prošloga vijeka termin emocionalna inteligencija je svrstan u grupu najkorisnijih novih riječi ili fraza od strane američkog dijalektičkog udruženja (American Dialect Society, prema Matthews et al., 2003), a broj naučnih radova na temu EI te razvoj različitih teoretskih okvira i metoda za mjerjenje iste, u ovome periodu je dostigao vrhunac. Neki od tih teoretskih okvira i metoda mjerjenja EI koje su ostavile najvećeg traga u naučnim krugovima biće prezentovane u sledećim poglavljima.

Modeli i definicije

Kao što to uvijek biva u nauci pojavi novog pojma i teorije koja ga pokušava definisati ubrzo prati javljanje novih teorija koje teže da daju drugačije gledište na datu problematiku i tako sve do momenta kada uslijed bogatstva ponuđenih teretskih okvira dolazi do podjela, odnosno grupisanja teorija prema pristupu koji zagovaraju. Naravno niti pojam emocionalne inteligencije nije izuzetak. Od pojave korištenja termina emocionalna inteligencija, preko razvoja prvih teoretskih konstrukata, pa do zlatne faze interesovanja i istraživanja, ponuđene su brojne definicije, modeli te metode načina mjerjenja fenomena zvanog emocionalne inteligencije. Određene konceptualizacije sagledavanja EI su prilično široke i uključuje različite psihološke konstrukte, dok druge teorije naglašavaju isključivo kognitivne elemente. Upravo zbog te pluralnosti postojećih teoretskih koncepata istraživači (Mayer, Caruso, & Salovey, 1999, 2000) upozoravaju na potrebu pažljivijeg pristupa utvrđivanju onoga što predstavlja EI te u te svrhe su predložili podjelu modela EI u dvije grupe. Prvu grupu čine **modeli mentalnih sposobnosti** i u ovu grupu autori stavljuju sve modele koji se isključivo fokusiraju na sposobnosti procesuiranja afektivnih informacija. Drugu grupu nazivaju grupom **mješovitih modela**. Sam naziv govori da autori pod ovim podrazumjevaju modele EI koji pored pomenutih mentalnih vještina procesuiranja emocija u svojoj strukturi uključuju i druge psihološke aspekte kao što su motivacija, crte ličnosti i drugo.

Modeli mentalnih sposobnosti

Pored toga što su ozbilnjim naučnim i sistematičnim pristupom istraživanju prvi ponudili teoretski konstrukt EI, Mayer i Salovey, a kasnije i Caruso, su takođe svojim naknadnim radom ostali najproduktivniji protagonisti EI u naučnoj literaturi. Zasnivajući svoj konstrukt na temelju pomenute socijalne inteligencije Salovey i Mayer (1990, p. 189) su ponudili prvu definiciju EI u kojoj ističu da je „emocionalna inteligencija podkategorija socijalne inteligencije, a predstavlja sposobnost praćenja ličnih i tuđih osjećaja i emocija, razlikovanja istih te korištenje tih informacija radi upravljanja nečijim mislima i ponašanjem“. Prema hijerarhijskom modelu koji su ponudili u svome radu, emocionalna inteligencija se sastoji od 3 grane: a) procjena i izražavanje emocija kod sebe i drugih, b) regulisanja emocija kod sebe i drugih i c) upotreba emocija u adaptivne svrhe.

Uvidjevši da je u ponuđenoj definiciji tj. modelu veliki naglasak dat mentalnim procesesima opažanja i regulaciji emocija, ali su zapostavljeni procesi razmišljanja o emocijama, Mayer i Salovey (1997, str. 10) dopunjaju svoju teoriju u kojoj EI definišu kao „sposobnost tačnog opažanja, procjene i izražavanja emocija, sposobnost uviđanja i/ili generisanja osjećaja koji olakšavaju mišljenje, sposobnost razumijevanja emocija i znanje o emocijama te sposobnost regulisanja emocija s ciljem emocionalnog i intelektualnog sazrijevanja“. Prema ovome novom konstruktu EI se sastoji od 4 grane tj. sposobnosti, koje su poredane prema složenosti psihičkih procesa i to od jednostavnijih kao što su zapažanje i izražavanje emocija, do složenijih u vidu svjesnosti, refleksivnosti i regulacije emocija (vidi Tabelu 1).

Prva sposobnost odnosi se na *percepciju, procjenu i izražavanje emocija*, odnosno sposobnost primanja, dekodiranja i slanja informacija iz emocionalnog sistema. Čovjek još u ranom djetinjstvu na osnovu iskustava usvaja emocionalne obrazce, odnosno uči da identificuju lična i tuđa emocionalna stanja. Pored toga čovjek mora da ovlada i sposobnošću preciznog izražavanja emocija. Osobe koje dobro ovladaju ovim sposobnostima, drugim riječima koje su emocionalno intelligentnije, imaju osjetljivi sistem za prepoznavanje različitih emocionalnih stanja, kako u sebi, tako i oko sebe te ih karakteriše jasnost i preciznost u samom verbalnom ili neverbalnom ispoljavanju svojih emocionalnih stanja.

Druga sposobnost označena je kao *emocionalno potpomaganje/facilitacija misli*, a podrazumjeva dalju obradu emocija u cilju poboljšanja kognitivnih procesa kao osnove za riješavanje kompleksnih problema. Emocije imaju svoju psihološku težinu tj. snagu te kao takve daju prioritet određenim informacijama ako ih iskoristimo i vežemo za te iste informacije. Dobar primjer navodi Takšić (1998) kada kaže da ako se uspjemo uživjeti u neki događaj ili osjećanja osoba čiju priču pratimo, moći ćemo se lakše snaći u sličnim situacijama u kojima se kasnije nađemo u životu. Implementacija emocija u funkciju cilja je od izuzetnog značaja za selektivnu pažnju, samoposmatranje, samomotivisanje itd. (Matthews et al., 2003)

Treća sposobnost označena je kao *razumijevanje emocija* te podrazumijeva kognitivno procesuiranje emocija, ali na jednom dubljem nivou. Dijete nakon razvijanja sposobnosti prepoznavanja emocija, u kasnjem stadijumu počinje da razvija sposobnosti fine diferencijacije u samim emocijama. Počinje da shvata razlike između simpatije i ljubavi, netrepeljivosti i bijesa. Takođe razvija i sposobnost tumačenja značenja koje emocije nose te uviđa mogućnosti javljanja ambivalentnih emocionalnih stanja (npr. ljubav i mržnja zajedno). Vremenom osoba razvije i

sposobnosti uviđanja individualnih tranzisionih faza u emocionalnim procesima, kao što je prelaz iz bijesa u zadovoljstvo ili u stid.

Na posljednjem mjestu, ali po složenosti mentalnih procesa na prvom, nalazi se sposobnost *upravljanja emocijama*, a odnosi se na kontrolu i regulaciju emocija kod sebe i drugih. Iako se radi o sposobnosti koja se nalazi na vrhu hijerarhije, da bi osoba razvila vještina upravljanja emocijama, potrebno je naravno da ovlada prethodno pomenutim sposobnostima. Samo svjesnost i otvorenost prema emocijama te uviđanje njihovih unutrašnjih mehanizama putem socijalizacije može da dovede do razvoja sposobnosti selektivnog, ali adekvatnog emocionalnog izražavanja u složenim životnim situacijama. Sposobnost upravljanja ličnim i tuđim emocijama putem ublažavanja negativnih emocija i pojačavanja pozitivnih, ima za posljedicu socijalnu adaptaciju i riješavanje problema jer uključuje znanje o tome kako se smiriti nakon stresnih situacija tj. ublažiti stresne emocije kod drugih (Matthews et al., 2003).

4. Nivo: REFLEKSIVNA REGULACIJA EMOCIJA U PROMOCIJI EMOCIONALNOG I INTELEKTUALNOG RAZVOJA			
Sposobnost otvorenosti za osjećaje – za ugodne i za neugodne	Sposobnost refleksivnog uživljavanja ili odvajanja od emocija u zavisnosti od procjene informativnosti ili korisnosti	Sposobnost refleksivnog praćenja emocija u odnosu na sebe i druge kao prepoznavanje toga koliko su tipične, jasne, uticajne ili odmjerene.	Sposobnost upravljanja svojim i tuđim emocijama ublažavajući neugodne i pojačavajući ugodne emocije, bez umanjuvanja ili prenaglašavanja informacija koje prenose.
3. Nivo: RAZUMIJEVANJE I ANALIZA EMOCIJA: UPOTREBA EMOCIONALNIH ZNANJA			
Sposobnost imenovanja emocija i prepoznavanje odnosa između riječi i samih emocija (npr. između sviđati i voljeti)	Sposobnost interpretiranja značenje koje emocije prenose (npr. kad je tuga povezana sa gubitkom)	Sposobnost razumijevanja složenih osjećanja (npr. istovremeni osjećaj ljubavi i mržnje)	Sposobnost prepoznavanja vjerovatnih prijelaza između emocija – kao prijelaz iz ljutnje u zadovoljstvo ili ljutne u stid
2. Nivo: EMOCIONALNA FACILITACIJA MIŠLJENJA			
Emocije određuju mišljenje tako da usmjeravaju pažnju na važne informacije	Emocije su dovoljno jasne i dostupne tako da pomažu presudjivanju i pamćenju događaja koji su u vezi sa različitim emocijama.	Promjene raspoloženja mijenjaju perspektivu pojedinca od optimistične do pesimistične, potičući razmatranje različitih pogleda na istu situaciju.	Emocionalna stanja olakšavaju pristupe specifičnim problemima: radost olakšava induktivno mišljenje i kreativnost.
1. Nivo: PERCEPCIJA, PROCJENA I IZRAŽAVANJE EMOCIJA			
Sposobnost zapažanja emocija o nečijem tjelesnom stanju, osjećajima i mišljenju.	Sposobnost zapažanja emocija kod drugih ljudi, u umjetničkim djelima, jeziku i ponašanju.	Sposobnost tačnog izražavanja emocija kao i izražavanja potreba povezanih sa tim emocijama.	Sposobnost razlikovanja tačnog od netačnog, odnosno iskrenog od lažnog izražavanja emocija.

Tabela 1. Revidirani model emocionalne inteligencije Mayer-a i Salovey-a (1997).

Mješoviti modeli

Pravu pažnju javnosti pojam emocionalne inteligencije privlači tek objavljinjem knjige od strane Goleman-a (1995, str. 34) u kojoj daje sledeću definiciju: „emocionalna inteligencija uključuje sposobnosti kao što je sposobnost samomotivacije i istrajnosti u situacijama frustracije, sposobnosti kontrole nagona i odgađanja zadovoljstva, sposobnost regulisanja raspoloženja, sposobnost zadržavanja racionalnog razmišljanja u situacijama stresa, sposobnost empatije i nade. Uvodeći pojam emocionalne kompetentnosti on ga posmatra sa dva aspekta. Prvi aspekt je personalna kompetentnost (odnosi se na lične emocije) i socijalna kompetentnost (odnosi se na emocije drugih). Drugi aspekt podrazumjeva s jedne strane svjesnost tih emocija, a sa druge strane njihovu kontrolu. Njegov teoretski model karakteriše 5 širokih domena i to: poznavanje ličnih emocija, upravljanje emocijama, motivisanje sebe, prepoznavanje emocija kod drugih i upravljanje međuljudskim odnosima (Goleman, 1998). Ono čime je Goleman privukao pažnju na sebe, kako kritičara tako i pobornika, jestu njegove tvrdnje o prediktivnoj validnosti modela. Iisticao je da je EI najzaslužnija za ostvarenje čovjeka u mnogima segmentima života kao što su: posao, obrazovanje, porodica itd. Poredajući je sa „klasičnom“ inteligencijom tvrdi da ona može biti jednak snažan, ako ne i snažniji prediktor uspjeha u životu te da u odnosu na klasičnu inteligenciju EI predstavlja vještina koja se može učiti i usavršavati (Goleman, 1995). Golemanova definicija i ponuđeni model EI jasno se razlikuje od prethodno pomenutog modela koji su ponudili Mayer, Salovey i Caruso, jer on uvodi različite psihološke konstrukte kao što su: kognicija, crte ličnosti, motivacija, emocije, inteligencija te se time odnosi i na kognitivne i na nekognitivne procese. Upravo zbog ovoga eklektičnog pristupa, u kome su uključeni različiti psihološki konstrukti kao što su: optimizam, motivacija, socijalna kompetentnost, specifične socijalne i komunikacijske vještine, eksperti njegov model EI stavljaju u grupu takozvanih mješanih modela (engl. mixed models) emocionalne inteligencije (Matthews et al., 2003).

Pored Golemanovog modela EI, koji je zasigurno najzaslužniji za popularizaciju ovog koncepta, na ovome mjestu je bitno spomenuti još jedan model iz grupe mješanih modela čijeg autora Reuven-a Bar-On-a (1997, 2000) smatraju za najistaknutijeg predstavnika ove grupe modela (vidi Matthews et al., 2003). Slično kao i kod Goleman-a, Bar-On-ova konceptualizacija

EI uključuje grupu utvrđenih crta ličnosti. On karakteriše EI kao „područje nekognitivnih sposobnosti, kompetencija i vještina koje utiču na nečije sposobnosti da uspije u suočavanju sa zahtjevima i pritiscima okoline“ (1997, str.14). Poznat je po tome što je konstruisao prvi komercijalan instrument za mjerjenje EI i to pod nazivom Inventar emocionalnog kvocijenta (engl. Emotional Quotient Inventory – EQ-i, Bar-on, 1997). Ovaj instrument samoprocjene dizajniran je tako da ispita 5 širokih podkategorija EI, a svaka od tih podkategorija posjeduje od 2 do 5 komponenti (vidi Tabelu 2). Na prvom mjestu nalazi se *intrapersonalna inteligencija* koja predstavlja sposobnost svjesnosti i razumijevanja samog sebe, razumijevanja ličnih emocija, te izražavanja vlastitih osjećanja i ideja. Sledeća je *interpersonalna inteligencija* koja se odnosi na sposobnost razumijevanja i shvatanja tuđih emocija te sposobnost uspostavljanja i održavanja uzajamno zadovoljavajućih odnosa sa drugima. Zatim dolazi *sposobnost prilagođavanja*, a podrazumjeva provjeravanje ličnih osjećanja na osnovu objektivnih spoljnih parametara i precizne procjene neposredne situacije, te fleksibilnost u prilagođavanju osjećaja i mišljenja prema promjeni situacije i riješavanje ličnih i među ljudskih problema. *Upravljanje stresom* predstavlja 4. podkategoriju koja se definiše kao sposobnost savladavanja stresa i kontrola snažnih emocija. Na kraju navodi *opšte raspoloženje i motivaciju* kao sposobnosti da se bude optimističan, izražavaju pozitivne emocije te uživa u odnosu sa sobom i drugima. Bar-On (1997, 2000) ističe da je ovim širokim konceptom želio da lakše dođe do odgovora na pitanje zašto su neki ljudi sposobniji da uspiju u životu u odnosu na druge, što je predstavljalo njegovu glavnu smjernicu u radu na ovome području. Uprkos širini modela koji je postavio, on upozorava da njegov instrument EQ-i mjeri prije svega potencijal da se uspije, a ne sam uspjeh. Na širem nivou, on smatra da EQ zajedno sa IQ mogu da daju izbalansiraniju sliku generalne inteligencije kod neke osobe (Bar-On, 1997).

Kada uporedimo predstavljenje modele EI možemo da utvrdimo jasne sličnosti ovih koncepata, ali i njihove razlike. Sa jedne strane, iako se radi o veoma uskom modelu koji uzima u obzir samo kognitivne sposobnosti koje se tiču obrade emocionalnih informacija, model mentalnih sposobnosti koji zastupaju Mayer, Salovey i Caruso u sebi sadrži kategorije svjesnosti, percepcije i razumijevanja emocija te njihovu regulaciju, koje su takođe bitni činioci strukture mješanih modela. Ipak, mješani modeli, a posebno model Bar-On-a, predstavljaju jedan širi pristup ispitivanju ovog fenomena te u svoj domen inkorporiraju neke crte ličnosti kao što je optimizam, zatim socijalne kompetentnosti, specifične socijalne i komunikacijske vještine itd., koje nisu

predmet istraživanja modela mentalnih sposobnosti. Zbog ovoga drugačijeg pristupa definisanju koncepta EI Petrides i Furnham (2000, 2001) dijele koncepte na one koje posmatraju EI kao sposobnost (modeli mentalnih sposobnosti) i one koji definišu EI kao crtu ličnosti (miješoviti modeli), te ukazuju na to da se ovde radi o 2 različita konstrukta, a ne dva različita pristupa mijerenju istog konstrukta. Upravo zbog ovoga drugačijeg pristupa konstruisanju modela pomenuti autori naglašavaju i razlike u samom mijerenju te za modele koji posmatraju EI kao crtu ličnosti predlažu upitnike samoprocjene, a za drugu kategoriju predlažu testove procjene maksimalnih sposobnosti (vidi Petrides & Furnham, 2001).

Radi lakšeg pregleda i poređenja pomenutih EI modela u Tabeli 2 su predstavljeni svaki od 3 pomenuta modela i to kroz njihove definicije i strukturu.

Tabela 2. Presjek osnovnih karakteristika tri vodeća teoretska modela emocionalne inteligencije (Mayer, Salovey & Caruso, 2000a).

Mayer i Salovey (1997)	Bar-On (1997)	Goleman (1995)
OPŠTE DEFINICIJE		
“Emocionalna inteligencija je set sposobnosti koje utiču na međuljudske razlike u preciznosti percepcije i razumijevanja emocija. Formalno, mi definišemo emocionalnu inteligenciju kao sposobnost da se percipiraju i ispolje emocije, asimiliraju emocije u misli, razumije i rezonuje sa emocijama, te regulišu emocije kod sebe i drugih”	“Emocionalna inteligencija je...skupina nekognitivnih kapaciteta, kompetencija, te vještina koje utiču na sposobnost osobe da uspije u nošenju sa zahtjevima i pritiscima iz okruženja”	“Sposobnosti koje se ovde označavaju kao <i>emocionalna inteligencija</i> uključuju samo-kontrolu, entuzijazam i istrajnost, te sposobnost da se motiviše” “Postoji jedna stara riječ za set vještina koje prezentuje <i>emocionalna inteligencija</i> : karakter”
GLAVNE OBLASTI VJEŠTINA I SPECIFIČNI PRIMJERI		
<p>Percepcija i izražavanje emocija</p> <ul style="list-style-type: none"> identifikovanje i izražavanje emocija u nečijem tjelesnom stanju, osjećajima i mišljenju identifikovanje i izražavanje emocija kod drugih ljudi, umjetničkim djelima, jeziku itd. <p>Asimilacija emocija u misli</p> <ul style="list-style-type: none"> Emocije daju prioritet razmišljanju u produktivnom smislu Emocije generisane kao pomoć u donošenju odluka i memorisanju <p>Razumijevanje i analiziranje emocija</p> <ul style="list-style-type: none"> Sposobnost imenovanja emocija, uključujući složene emocije i istovremena osjećanja Sposobnost razumijevanja odnosa koji su u vezi sa prijelazima u emocijama <p>Reflektivna regulacija emocija</p> <ul style="list-style-type: none"> Sposobnost da se ostane otvoren ka osjećajima Sposobnost refleksivnog praćenja i regulacije emocija radi promocije emocionalnog i intelektualnog razvoja 	<p>Intrapersonalne vještina:</p> <ul style="list-style-type: none"> Emocionalna samosvjesnost Asertivnost Samocijenjenje Samoaktualizacija Nezavisnost <p>Interpersonalne vještina:</p> <ul style="list-style-type: none"> Interpersonalni odnosi Socijalna odgovornost Empatija <p>Skala adaptacije:</p> <ul style="list-style-type: none"> Riješavanje problema Testiranje realnosti Fleksibilnost <p>Skala kontrole stresa</p> <ul style="list-style-type: none"> Tolerancija stresa Kontrola impulsa <p>Generalno raspoloženje</p> <ul style="list-style-type: none"> Sreća Optimizam 	<p>Poznavanje svojih emocija</p> <ul style="list-style-type: none"> Prepoznavanja osjećanja kada se dese Praćenje osjećanja od trenutka do trenutka <p>Upravljanje emocijama</p> <ul style="list-style-type: none"> Upravljanje osjećajima tako da su odgovarajući Sposobnost da se smiri Sposobnost otklanjanja nekontrolisane anksioznosti, potištenosti ili iritiranosti <p>Motivisanje sebe</p> <ul style="list-style-type: none"> Organizovanje emocija u službi cilja Odgadjanje nagradivanja i gušenje impulsivnosti Sposobnost dovođenja sebe u stanje „flow-a“ <p>Prepoznavanje emocija kod drugih</p> <ul style="list-style-type: none"> Empatijska svjesnost Prilagođavanje onome što drugi žele ili trebaju <p>Upravljanje odnosima</p> <ul style="list-style-type: none"> Vještine upravljanja emocijama kod drugih Lagodna interakcija sa drugima
TIP MODELAA		
Model sposobnosti	Mješoviti model	Mješoviti model

Operacionalizacija EI

Kao što i većina psiholoških konstrukata ima različite ponuđene modele, odnosno pristupe njihovom istraživanju, tako je i konstrukt EI kao što smo to već istakli u prethodnom poglavlju ispitivan iz ugla različitih teoretskih modela koji su podijeljeni u dvije grupe: modeli mentalnih sposobnosti i mješoviti modeli (Mayer, Salovey & Caruso, 1999). Pored različitih teoretskih postavki, kroz istoriju se javljaju i same razlike u načinu ispitivanja EI. Na području mjerenja individualnih razlika u emocionalnoj inteligenciji spominju se tri pristupa (Takšić, Mohorić i Duran, 2009): a) ispitivanje emocionalne inteligencije upitnicima samoprocjene, b) ispitivanje emocionalne inteligencije testovima i c) ispitivanje emocionalne inteligencije procjenom posmatrača (o ovome posljednjem neće biti riječi u daljem radu).

Od početka istraživanja konstrukta EI prevladavao je uglavnom pristup istraživanju pomoću upitnika samoprocjene. Kao što sama riječ kaže, kod ovakavog upitnika ispitanik treba da sam procjeni svoje karakteristike. Iako je ovakav pristup mjerenja EI i danas najzastupljeni (vidi Takšić i sar., 2009) vremenom je naišao na određene kritike. Naime, Mayer, Caruso i Salovey (2000) su istakli da vrijednosti koje se dobijaju ovim načinom mjerenja mogu biti direktni produkt ispitanikovog self koncepta te njegovih motiva da impresioniraju druge. Oni navode primjer da inteligentne osobe sa niskim self konceptom mogu vjerovati da nisu previše intelligentne, a sa druge strane ne tako intelligentne osobe koje žele da impresioniraju druge, mogu tvrditi da su veoma intelligentne. Drugim riječima ovaj metod, odnosno vrijednosti koje se dobijaju njegovom primjenom okarakterisane su kao previše subjektivne i nedovoljno validne (Mayer, Caruso, & Salovey, 2000). Uprkos ovim kritikama drugi istraživači (vidi O'Connor & Little, 2003) ističu da vrijednosti dobijene ovim upitnicima u ispitivanju EI imaju zadovoljavajuće psihometrijske karakteristike. Takšić i saradnici (2006) podsjećaju da su skale samoprocjene poslužile svrsi definisanja teoretskog okvira EI, jer se latentna struktura različitih emocionalnih sposobnosti dobijenih skalama samoprocjene nije značajno razlikovala od one dobijene testovima koje su sproveli Mayer i saradnici (2000b).

Naglašavajući greške u mjerenu koje nosi ispitivanje putem upitnika samoprocjene, Mayer, Caruso i Salovey (2000) ukazuju na prednosti mjerena putem testova. U svome teoretskom konstruktu ovi autori emocionalnu inteligenciju posmatraju kao sposobnost te ističu da je kao takvu treba mjeriti testovima, a ne uputnicima samoprocjene, jer mjera koja se dobija

tim putem upravo predstavlja pouzdanu informaciju o individualnom nivou performansi (sposobnosti) na datom zadatku. Prvi test ove vrste je Multifaktorska skala emocionalne inteligencije (engl. Multifactor Emotional Intelligence Scale – MEIS), a konstruisali su ga upravo Mayer i saradnici (1999). Ovaj test je privukao je pažnju čitave stručne javnosti što je za posljedicu imalo transfer fokusa sa upitnika samoprocjene na testove. Istraživanja EI koja su uslijedila imala su za cilj utvrđivanje validnosti i pouzdanosti postojećih testova, te kreiranje novih, a ovaj fenomen prebacivanja težišta interesovanja na istraživanje koncepta EI putem testova ostao je i do današnjeg dana.

Operacionalizacija EI putem upitnika samoprocjene

Ovakav pristup mjerenuju EI može da se koristi i kod konstrukata koji ulaze u grupu modela sposobnosti i koji ulaze u grupu miješovitih modela. Procjena emocionalne inteligencije kao mentalne sposobnosti putem upitnika samoprocjene pripada ranom periodu istraživanja koncepta EI kojeg su postavili Mayer i Salovey (1990). Oslanjajući se na ovaj teoretski koncept istraživači su kreirali skale koje su se prvenstveno fokusirale na ispitivanje prve grane/sposobnosti – *opažanje emocija* i četvrte grane – *upravljanje emocijama*. Jedna od prvih skala tog tipa koja je u sebi sadržavala ispitivanje sposobnosti opažanja emocija jeste Skala stilova u percepciji afekata (engl. Style in Perception of Affect Scale – SIPOAS; Bernet, 1996). U literaturi se takođe spominje i Skala introspekcije trenutnog raspoloženja (engl. Brief Mood Introspection Scale – BMIS; Mayer, & Gaschke, 1988) te Tett-ova skala emocionalne inteligencije (engl. Tett's Emotional Intelligence Scale – TEIS, Tett, Wang, Gribler, & Martinez, 1997, prema Matthews, 2003). Međutim ovakav pristup istraživanju EI nije se dugo zadržao, jer su ubrzo operacionalizaciju EI kao mentalne sposobnosti preuzeli testovi, dok su upitnici samoprocjene i dalje korišteni u svrhe ispitivanja konstrukata EI koji ulaze u grupu miješovitih modela tj. koji emocionalnu inteligenciju ne posmatraju kao mentalnu sposobnost, već kao crtu ličnosti (vidi Petrides, & Furnham, 2000, 2001). Mayer i saradnici (2000a) ističu da svi miješoviti modeli mjere emocionalnu inteligenciju putem skala samoprocjene te da je većina tih skala konstruisana na osnovu modela koji su 1990 ponudili Mayer i Salovey, a pojedini autori u svojoj analizi citiraju 15 različitih skala samoprocjene EI (vidi Shulze, & Roberts, 2005).

Kao što je već ranije spomenuto prvi komercijalni instrument za mjerjenje EI pod nazivom Inventar emocionalnog kvocijenta (Emotional Quotient Inventory – EQ-i), konstruisao je Bar-On (1997). Upravo ovaj instrument predstavlja upitnik samoprocjene, a zasnovan je na mješovitom konceptu shvatanja konstrukta EI. Instrument se sastoji od 5 širokih podkategorija, a svaka od tih podkategorija posjeduje od 2 do 5 komponenti tj. ukupno 15 skala (vidi Tabelu 2). On predstavlja jedan je od najpoznatijih instrumenata samoprocjene EI, a pokazuje visok stepen prognostičke validnosti u poslu i akademskom uspjehu (vidi Bar-On, & Parker 2000; Parker, Summerfeldt, Hogan, & Majeski, 2004). Nedostatci su mu ne postojanje teoretske podloge te sistematičnog uvida u validnost, a primjećuju se i visoke korelacije među subskalama (Takšić i sar., 2006)

Godinu dana kasnije, prema revidiranom četvorosegmentnom modelu koji su ponudili Mayer i Salovey (1997), Schutte i saradnici (1998) su dizajnirali instrument pod nazivom Schutte-ova skala emocionalne inteligencije (engl. Schutte Emotional Intelligence Scale – SEIS) koja predstavlja najpoznatiju skalu te vrste. Skala se sastoji od 33 ajtema koji se grupišu u 4 faktora, ali uslijed visokih korelacija između datih faktora rezultat se sabiranjem može svesti i na jedan faktor kao opštu mjeru EI. Takođe je i ovaj instrument pokazao određenu prediktivnu snagu u odnosu na akademski uspjeh te u odnosu na pozitivne afekte (Shutte et al., 1998).

Imajući u vidu Goleman-ov teoretski model (1998), koji emocionalnu inteligenciju vidi kao set od 25 sposobnosti koje ulaze u 5 domena te oslanjajući se na instrument Upitnik samoprocjene (engl. Self-Assessment Questionnaire - SAQ) koji je 1991 kreirao Richard Boyatzis, (Boyatzis, 1994) dvojica pomenutih autora su u kooperaciji sa nekolicinom istraživača iz korporacije Hay/McBer kreirali Inventar emocionalnih sposobnosti (engl. Emotional Competence Inventory - ECI; Boyatzis, Goleman & Rhee, 2000). Koristeći se klasterskom analizom oni su 25 sposobnosti sveli na 20, a 5 domena je reducirano na 4, a neki od njih su i redefinisani. Naknadnim opširnim istraživanjem sprovedenim u periodu od 2 godine autori su ustanovili određene neželjene psihometrijske karakteristike instrumenta ECI. Uslijedilo je kreiranje druge verzije instrumenta (ECI 2.0) u kome je došlo do ponovog reimenovanja nekih sposobnosti, a neke su u potpunosti izbačene te se finalna verzija sastoji od 18 sposobnosti svrstanih u 4 domena (samosvjesnost, upravljanje sobom, socijalna svjesnost i upravljanje odnosima). ECI 2.0 je zamišljen kao 360 stepeni instrument, tj. kao instrument u kojem je u cilju procijene emocionalne inteligencije osobe potrebno sprovesti ispitivanje te osobe (samoprocjena), ali i ispitivanje drugih osoba o

karateristikama ispitivane osobe (npr. roditelji, prijatelji, nastavnici, treneri itd.). U tehničkom uputsvu za ECI (Wolff, 2006) navodi se da na osnovu brojnih istraživanja ovaj instrument pokazuje dobru predikciju kvaliteta rada u poslovnom okruženju.

Pored ova 3 instrumenta samoprocjene EI postoji još veliki broj instrumenata ovoga tipa koji su dizajnirani od strane različitih autora (vidi Shulze & Roberts, 2005). Robert Cooper (1996, prema Takšić i sar., 2006) je kreirao upitnik pod nazivom „EQ - map“ koji se sastoji od 20 skala grupisanih u 5 kategorija (zadovoljstvo životom, emocionalna pismenost, emocionalne kompetencije, emocionalne vrijednosti i stavovi te ishodi emocionalne inteligencije). Petrides sa svojim kolegama (2001, prema Freudenthaler, Neubauer, Gabler, Scherl & Rindermann, 2008; Petrides i Furnham, 2003) je razvio Upitnik crta emocionalne inteligencije (engl. Trait Emotional Intelligence Questionnaire - TEIQue) sa 13 faceta koje su organizovane u 4 faktora (blagostanje, samokontrola, emocionalnost i socijalnost) te dodatne dvije facete (adaptivnosti i samomotivacija) koje ulaze u generalni faktor EI.

Na kraju treba spomenuti instrumente koji su bliži našem govornom području, a prije svih Upitnik emocionalne kompetentnosti (UEK; Takšić, 2002; Takšić i sar., 2006). Prvo je kreirana verzija UEK-136 (Takšić, 1998), a kasnije je nastala i skraćena verzija UEK-45 (Takšić, 2002). Ovaj upitnik je konstruisan po teoretskom modelu EI koji su postavili Mayer i Salovey (1997), a sastoji se od 45 stavki koji se grupišu u 3 subskale i to: sposobnost uočavanja i razumijevanja emocija (15 stavki), sposobnost izražavanja i imenovanja emocija (14 stavki) i sposobnost upravljanja emocijama (16 stavki). Testiranje ovoga upitnika pokazalo je značajan doprinos objašnjenju varijanse zadovoljstva životom te školskog uspjeha (vidi Takšić i sar., 2006). Detaljniji podaci o upitniku UEK-45 biće predstavljeni u poglavljju o instrumentima, jer je upravo ovaj upitnik jedan od instrumenata koji će biti korišteni u ovome radu.

Operacionalizacija EI putem testova

Definišući EI kao sposobnost te shvatajući nedostatke ispitivanja putem upitnika samoprocjene, Mayer i saradnici (1999) su konstruisali prvi test za mjerjenje EI pod nazivom Multifaktorska skala emocionalne inteligencije (engl. Multifactor Emotional Intelligence Scale - MEIS). Ovaj test oslanjajući se na teoretski model (Mayer & Salovey, 1997), sastojao se od 4 šira područja sposobnosti sa ukupno 12 testova raspoređenih u te kategorije. Tako se prvo područje sastoji od 4 testa kojima se mjeri uočavanje emocija u pričama, slikama, muzici i licima. Drugo područje sastoji se od dva zadatka za mjerjenje asimiliranja emocija u mišljenje. Razumijevanje emocija predstavlja treću kategoriju i sačinjava ga 4 testa, a posljednja kategorija je upravljanje emocijama za čije mjerjenje su konstruisana 2 testa. Iako je ovaj test u početnim fazama njegove primjene pokazao određenu pouzdanost i jedinstvenost u odnosu na druge instrumente te povezanost sa nekim bitnim životnim ishodima (vidi Matthews et al., 2003; Takšić i sar., 2006), nedostatci kao što su vrijeme potrebno za njegovu primjenu, nepouzdanost pojedinih skala te nepouzdanost bodovanja, uticali su na to da se autori posvete daljem usavršavanju instrumenta. Rezultata toga je baterija testova pod nazivom „Mayer, Salovey, Caruso Emotional Intelligence Test“ (MSCEIT; Salovey, Mayer, Caruso, & Lopez, 2001, prema Takšić i sar., 2006). Prva verzija MSCEIT je doživjela određene izmjene u odnosu na MEIS, međutim značajnije promjene nalaze se u drugoj verziji - MSCEIT v 2.0 (Mayer, Salovey, Caruso & Sitarenios, 2003). Četiri šire kategorije su zadržane (percepcija i izražavanje emocija, korištenje emocija kao pomoć u mišljenju, razumijevanje i analiziranje emocija i reflektivno upravljanje emocijama), ali broj testova je smanjen sa 12 na 8 i to u svaku kategoriju dolazi po dva testa. Prilikom bodovanja za ovaj test se koristi *konsenzus* i *ekspert metod* sa uzimanjem mišljenja 21 eksperta, za razliku od MEIS-a gdje je korištena *target metoda*, odnosno mišljenje autora (više o metodama skorovanja testova EI u sledećem podpoglavlju). Što se tiče prognostičke valjanosti, MSCEIT predviđa pozitivne odnose sa ljudima (prema Takšić i sar., 2006), a dobijena je negativna povezanost rezultata ovoga testa sa devijantnim i problematičnim ponašanjem (Brackett, Mayer, & Warner, 2004).

Mjerjenje EI putem testova kao što je MSCEIT imalo je za posljedicu rast interesovanja za ovaj način mjerjenja konstrukta što je rezultiralo javljanjem novih testova. Geher, Warner i Brown, (2001) su konstruisali test „The Emotional Accuracy Research Scale“ (EARS) koji pomoću 96 ajtema ispituje samo prvu granu modela postavljenog od strane Mayera i Saloveya (1997), a to je

percepcija emocija. Sličan ovim instrumentima je i test pod nazivom „ Levels of Emotional Awareness Scale“ (LEAS; Lane, 2000). Ovaj test se prvi put pojavljuje još 1990 godine (Lane, Quinlan, Schwartz, Walker, & Zeitlin), ali je prošao je određene revizije. U testu ispitanici u 20 različitih situacija treba da opišu lične emocije, ali i emocije drugih, koje bi se javile u datom momentu. Pored ova dva testa Roberts, MacCann, Matthews i Zeidner (2010) u svojoj analizi postojećih instrumenata navode još 2 testa koji ulaze u grupu onih koji mjere sposobnosti razumijevanja emocija i upravljanja emocijama, a to su „Emotional Management Test“ (Freudenthaler, & Neubauer, 2007) i „Situational Judgment Tests for Management“ (MacCann, & Roberts, 2008). U istoj analizi istaknuto je da ispitivanje sposobnosti prepoznavanja emocija putem facijalnih ekspresija, a kasnije i putem glasa, ima uporište u istraživanjima koja su rađena još prije pojave MSCEIT-a, te su autori predstavili postojeće testove koji se koriste u pomenute svrhe (više o tome u radu Roberts et al, 2010).

Što se tiče testova koji su bliže našem geografskom položaju, a i koji se odnose na naše govorno područje, treba spomenuti Test analize emocija (TAE; Kulenović, Balenović i Buško, 2001, prema Takšić i sar., 2006). Zasnovan na istom konceptu kao i gore pomenuti testovi, namijenjen je mjerenu treće grane sposobnosti - razumijevanje i analize emocija. U 25 situacija ispitanik treba da raspozna "sastojke emocionalne mješavine u zadatom složenom afektivnom stanju" te da na osnovu toga pronađe 2 najtačnija i 2 najmanje ispravna riješenja. U ispitivanju prognostičke validnosti pokazao je samostalan doprinos objašnjenu opštег uspjeha u školi (Takšić i sar., 2006). Vrijedan pažnje je i Test opažanja emocionalnog sadržaja u slikama (TOES; Arar, Takšić i Molander, 2000; Takšić, Arar i Molander, 2004). Ovaj test, koji se takođe zasniva na modelu Mayer-a i Salovey-a, ima za cilj mjerjenje prve od grana sposobnosti - uočavanje emocija. Na osnovu ponuđenih 16 slika ispitanik treba da procijeni izraženost svake od ponuđenih 20 emocija na skali od 5 stupnjeva. Pored toga poznat je i Test rječnika emocija (TRE; Takšić, Harambašić i Velimir, 2004) u kome je za svaki zadani pridjev ponuđeno 6 odgovora, a ispitanik treba da zaokruži onaj koji najbliže odgovara zadanim pridjevima. Prva verzija sastoji se od 102 zadatka, ali urađena je i skraćena verzija TRE-35 sa samo 35 ponuđenih zadataka, koja je pokazala zadovoljavajuću pouzdanost (Šiljan, 2004, prema Takšić i sar., 2006).

Pored brojnih gore pomenutih testova koji mjere različite grane emocionalne sposobnosti, potrebno je predstaviti još 2 testa ovoga tipa, jer se radi o testovima koji će biti primjenjeni u ovome istraživanju. Prvi test pod nazivom Situacioni test razumijevanja emocija (engl. Situational

Test of Emotional Understanding - STEU; MacCann, & Roberts, 2008) sastoji se od 42 ajtema tj. situacije. Ispitanik za svaku situaciju ima ponuđeno 5 odgovora (emocija) te mora da izabere jednu emociju koja će najvjerojatnije da se javi u datoј situaciji. Drugi test je imenovan kao Situacioni test upravljanja emocijama (engl. Situational Test of Emotional Management - STEM; MacCann, & Roberts, 2008) i ima za cilj da utvrdi pravac djelovanja ispitanika u datoј situaciji. U 44 ponuđene emocionalne situacije ispitanik od 4 ponuđena odgovora (pravca djelovanja) treba da zaokruži onaj za koji smatra da bi bio najproduktivniji u datoј situaciji. Autori navode dobre mjere pouzdanosti i validnosti datih testova te ukazuju na njihovu prediktivnu snagu u odnosu na zadovoljstvo životom i uspjeh u školi, ali o tome će biti više riječi u dijelu o instrumentima korištenim u radu.

Matthews i saradnici (2003) su radi boljeg uvida u prednosti i nedostatke, odnosno razlike između mјera koje se dobijaju putem testiranja sposobnosti i mјera koje se dobijaju putem upitnika samoprocjene, postojeća dva pristupa analizirali kroz 5 različitih dimenzija, a njihovi zaključci su prezentovani u Tabeli 3.

Tabela 3. Razlike između mјera emocionalne inteligencije dobijenih testovima sposobnosti i upitnicima samoprocjene (Matthews et al., 2003).

EI kao sposobnost	EI - samoprocjena
Maksimalne performanse	Prosječne performanse
Spoljna procjena performansi	Unutrašnja procjena performansi
Parazitarni faktori odgovora minimalni (ili ne postoje)	Parazitarni faktori odgovora veliki
Dugo vrijeme sprovоđenja; testiranje komplikovano	Kratko vrijeme sprovоđenja; testiranje lako
Usmjерeno na sposobnosti	Usmjерeno na crte ličnosti

Određivanje tačnog odgovora i skorovanje u testovima emocionalne inteligencije

Emocionalna inteligencija predstavlja kompleksnu intelektualnu vještina te s obzirom na njenu relativnu kratku istoriju ne postoji jasno razvijena nomološka mreža načela i relacija koje bi jasno definisale sve zakonitosti ovog konstrukta (Brody, 2004). Za razliku od testiranja drugih kognitivnih vještina, kod testiranja emocionalne inteligencije javlja se problem određivanja tačnog odgovora za određene subdomene. Prethodno pomenuti model EI (Mayer, & Salovey, 1997) sastoji od 4 grane, koje se diferenciraju po složenosti određenja tačnih odgovora. Prva grana EI koja je označena kao sposobnost percepције, procjene i izražavanja emocija ispituje se testom vokabulara te za određivanje tačnog odgovora ne postoji problem kongruentnosti. Problem nastaje kod ispitivanja sposobnosti upravljanja emocijama. U testovima koji su kreirani u ove svrhe, obično su ponuđene situacije u kojima ispitanik treba da izabere pravac djelovanja, međutim kako Takšić i saradnici (2006, str.732) navode „ne postoji apsolutni algoritam prema kojem se može odrediti tačan odgovor“ za date situacije.

Za potrebe rješavanja gore pomenute problematike u istraživanjima se mogu identifikovati 3 metoda koji se koriste u svrhe utvrđivanja tačnog odgovora i to: konsenzus metod, ekspertski metod i target metod (Matthews, Roberts, & Zeidner, 2004; Mayer, Salovey, & Caruso, 2002; Mayer, Salovey, Caruso, & Sitarenios, 2003; Takšić i sar., 2006).

Konsenzus metod predstavlja proceduru određivanja tačnog odgovora koristeći standarde dobijene na osnovu odgovora velike populacije neeksperata. Na primjer, ako za određenu situaciju 70% ispitanika bira isti pravac djelovanja, onda se taj pravac uzima kao standard za tačan odgovor. Ovaj način određivanja tačnih odgovora je primjenjiv za one konstrukte koji se nalaze u fazi razvoja, što podrazumijeva ne postojanje eksperata iz datog domena pa samim tim ni baze objektivnog znanja (Legree, Psotka & Tremble, 2005). Prednost ovog metoda je u ekonomičnosti razvoja testova ove vrste. Takođe njegova prednost je i u slobodi i širini koju omogućuje prilikom izbora ispitanika, čime je adekvatna za korištenje u ispitivanjima kontraverznih domena za koje se javljaju različiti stavovi u zavisnosti od karakteristika uzorka kao što su pol, rasa, godine, politička opredjeljenost, seksualna orientacija itd. (vidi Legree et al., 2005). S druge strane, nedostatak ove metode leži u čestom divergiranju odgovora od strane ispitanika. S obzirom da se radi o ne-ekspertima koji imaju slabu bazu znanja o datoј materiji, a različita lična iskustva, neslaganja oko odgovora su očekivana posljedica.

Ekspertska metoda, kao što se iz samog naziva može zaključiti, predstavlja postupak utvrđivanja tačnog odgovora putem testiranja eksperata za datu oblast. Za razliku od konsenzus metoda, kod ispitivanja eksperata postoji manja diskrepancija između odgovora, s obzirom na njihovo znanje i iskustvo u datom domenu, što pozitivno utiče na psihometrijske karakteristike testova koji koriste ovaj metod. Problem korištenja ove metode javlja se kod istraživanja novih domena za koje ne postoje široke baze znanja te time ni eksperci sa velikim iskustvom. Kada se radi o domenu emocionalne inteligencije, postavlja se pitanje da li se uopšte možemo govoriti o eksperimentima za emocije (Matthews, Roberts & Zeidner, 2004).

Target metoda kao treći vid određivanja tačnog odgovora podrazumijeva da autor testa odredi tačan odgovor. Problem ovakvog pristupa leži u samoj sposobnosti autora da tačno izrazi svoje emocije, odnosno njegovom stremljenju da iznosi samo socijalno poželjne stavove (MacCann, Roberts, Matthews, & Zeidner, 2004; Matthews et al., 2004). Zbog ovog parazitarnog faktora u testovima za ispitivanje emocionalne inteligencije target metod nije naišao na značajnu praktičnu primjenu u poređenju sa konsenzus i eksperiment metodom.

Pored problema određivanja najpouzdanijeg izvora tačnog odgovora u testovima emocionalne inteligencije (da li se radi o eksperimentima, laicima ili samim autorima), istraživači su posvetili dosta pažnje i problemu skorovanja stavki, odnosno tačnih odgovora. S obzirom da konsenzus i eksperiment metod imaju najveću primjenu u ocijenjivanju testova EI, problem primjene ovih metoda je u samoj distribuciji dobijenih rezultata. Kod eksperimentalne metode, a posebno kod konsenzus metode, divergiranje odgovora je normalna pojava te distribucija rezultata može da ima visok indeks asimetričnosti i spljoštenosti, odnosno ne postoji normalna raspodjela rezultata kao preduслов normiranja sposobnosti na EI testovima (Takšić i sar., 2006). Na primjer, postavlja se pitanje kako skorovati stavku u kojoj je 50% ispitanika zaokružilo odgovor A, 30% odgovor B, 15% odgovor C i 5% odgovor D. U literaturi se mogu identifikovati 5 načina ili kako ih nazivaju „konsenzus metoda“ za skorovanje stavki (MacCann et al., 2004) i to: proporcija, mod, prošireni mod, udaljenost i standardizovana udaljenost (prema Takšić i sar., 2006). Skorovanje putem proporcija podrazumijeva da svaki odgovor u stavci nosi bodove u zavisnosti od proporcije ispitanika koji su izabrali taj odgovor (u gornjem primjeru odgovor A bi nosio 0.50 bodova, odgovor B 0.30 bodova, odgovor C 0.15 bodova i odgovor D 0.05 boda). S druge strane kod mod metode odgovor koji je u najvećem procentu biran od strane ispitanika dobija jedan bod, a ostali

odgovori se smatraju netačnim i za njih se ne dodijeljuju bodovi. U navedenom primjeru odgovor A bio nosio 1 bod, a ostali odgovori 0 bodova. S obzirom da istraživači (MacCann et al., 2004) navode da proporcija i mod metod predstavljaju trenutno najprihvatljivi pristup skorovanju tačnih odgovora, od čega metodi proporcija daju prioritet (vidi Barchard & Russell, 2006), a testovi koje ćemo koristi u ovome radu primjenjuju upravo ove dvije metode, objašnjenje ostale tri metode će izostati, a zainteresovani ih mogu naći u radu Takšića i saradnika (2006).

Postojeća istraživanja emocionalne inteligencije

U prethodnim poglavlјima je predstavljeno kako je došlo do nastanka termina EI, razvoja različitih teoretskih modela te načina operacionalizacije. Govoreći o radu Goleman-a (1995) odnosno o njegovoј knjizi Emocionalna inteligencija istaknuto je da je to bio ključni momenat koji je doprinjeo da pojам EI izade iz uskog prostora djelovanja malog broja stručnjaka te pređe u domen interesovanja šire naučne, ali i nenaučne javnosti. Potvrda toga predstavlja istraživanje koje su sproveli Stough, Saklofske i Parker (2009) koji su na osnovu analize broja radova na temu EI navedenih u bazi podataka „SCOPUS“ istakli da je 1998 postojalo 14 publikacija dok je 2006 taj broj povećan na 145. Pored ovoga oni su ispitivali i oblasti u kojima su istraživanja na temu EI primjenjivana te istakli procentualnu zastupljenost po tim oblastima. Najveći broj radova dolazi iz ispitivanja ovoga koncepta u oblasti rada (35,4%), zatim psihometriji (23,5%), zdravstvu (16,5%) i edukaciji (14,1%). Pored ovih Stough i saradnici naglašavaju da se pojavljuje i nekoliko publikacija u oblastima kao što su neurologija, kultura i sport.

Tvrđnja Goleman-a (1998) da EI ima veću moć predikcije uspjeha na radnom mjestu u odnosu na tradicionalne testove inteligencije imala je za posljedicu javljanje velikog interesovanja poslovnog svijeta za istraživanje i praktičnu primjenu ovoga koncepta. Englund, Levy, Hyson i Srroufe (2000) su utvrdili da niske vrijednosti emocionalne inteligencije i socijalne kompetentnosti koreliraju sa negativnim osjećanjima, neprijateljstvom, agresivnošću i frustracijom prema drugima, odnosno da osobe sa niskim emocionalnim kvocijentom (EQ) izbjegavaju grupne zadatke, ne doprinose diskusijama, ne pokazuju puno intersovanja prema drugima i njihovom mišljenju te nisu zainteresovani za grupne aktivnosti. Imajući ovo u vidu velike korporacije su

počele da ulažu dosta pažnje i resursa u proces identifikovanja i zapošljenja osoba sa većim stepenom emocionalne inteligencije, što je direktno za posljedicu imalo i porast broja istraživanja ovoga fenomena. Jedno od brojnih predstavlja istraživanje koje su sproveli Lopes, Grewal, Kadis, Gall i Salovey (2006) gdje su došli do zaključka da EI pozitivno doprinosi različitim aspektima radnih sposobnosti. Testirajući uzorak ispitanika zaposlenih u osiguravajućim kućama utvrdili su pozitivnu korelaciju između nivoa EI i pozicije tj. ranga u firmama te da su osobe sa boljom EI dobijale i bolje ocjene od strane njihovih supervizora po pitanju međuljudske podrške, tolerancije na stres i sposobnosti vođenja. Slični rezultati se javljaju i kada uzorak predstavljaju nastavnici u osnovnim i srednjim školama, gdje je utvrđena pozitivna veza između vrijednosti emocionalne inteligencije i zadovoljstva poslom, odnosno negativna veza sa sindromom preopterećenja poslom (vidi Brackett, Palomera, Mojsa, Reyes, & Salovey, 2010). Pored toga tu su radovi koji ukazuju na vezu između EI kod menadžera i njihove usmjerenoosti ka ciljevima firme (Côté, & Miners, 2006), predikciju efikasnosti vođenja firme na osnovu koeficijenta emocionalne inteligencije kod starijih upravnika (Rosete & Ciarrochi, 2005) te brojni drugi (vidi Ashkanasy i Daus, 2005; Brackett, Rivers & Salovey, 2011.; Côté, Lopes, Salovey & Miners, 2010; O'Boyle, Humphrey, Pollack, Hawver, & Story, 2010)

Činjenica da anksioznost i depresija predstavljaju najčešća dva emocionalna stanja zbog kojih osobe idu kod psihoterapeuta imala je za posljedicu javljanje interesovanja za istraživanje emocionalne inteligencije i u ovoj oblasti. Istraživanja su pokazala da mjere emocionalne inteligencije koreliraju sa različitim psihopatologijama koje imaju korijen u poremećajim emocionalnih stanja (Brackett et al., 2011). David (2005, prema Brackett, 2011) ukazuje na negativnu korelaciju između rezultata na testu EI i depresije, odnosno anksioznosti. Na negativnu korelaciju između EI i anksioznosti ukazuju i drugi istraživači (vidi O'Connor, & Little, 2003). Utvrđena je i veza između EI i graničnog poremećaja ličnosti (vidi Gardner, & Qualter, 2009), što potvrđuje i istraživanje Hertel-a, Schutz-a i Lammers-a (2009) koji pored toga prijavljuju i korelacije EI sa depresivnim poremećajima te poremećajem zloupotrebe supstanci. Niži rezultati na testu EI su utvrđeni i kod osoba sa dijagnozom šizofrenije te osoba sa simptomima dezorganizacije i lošim funkcionisanjem u društvu (Kee et al., 2009). Što se tiče veze EI i pozitivnih psiholoških karakteristika, utvrđena je pozitivna korelacija sa psihološkim dobrostanjem (Brackett, & Mayer, 2003; Lopes, Salovey, & Straus, 2003) te je ustanovljeno da su

osobe sa višim vrijednosti na testu EI sklonije da potraže pomoć psihoterapeuta u situacijama kada je to potrebno (Goldenberg, Matheson, & Mantler, 2006).

Značaj emocionalne inteligencije pokazuje se i u domenu razvoja djece odnosno njihovog sazrijevanja i socijalizacije. Goleman (1995) je među prvima tvrdio da djeca sa sposobnošću isčitavanja neverbalnih znakova ulaze u grupu najomiljenih učenika u školi te da su emocionalno najstabilniji. Emocionalno kompetentna djeca bolje upravljaju svojim postupcima, mislima i osjećanjima, ispoljavaju veću samoefikasnost, samopouzdanje, lakše prihvataju viđenja drugih osoba te imaju bolju komunikaciju sa njima (Salovey, & Slyter, 1999; Rivers et al., 2012; Brackett et al., 2011). S druge strane mladi koji imaju probleme sa zakonom (McCown et al., 1986, prema Mayer, Di Paolo & Salovey, 1990), ispoljavaju viši nivo agresivnog ponašanja (Shields & Cicchetti, 1998, prema Bohnert, Crnic & Lim, 2003) te pokazuju sklonost upotrebi alkohola i cigareta u adolescenciji, odnosno skolniji su krađama i fizičkim obračunima (Trinidad & Johnson, 2000; Brackett et al., 2004; Mayer et al., 2004), ne postižu visoke rezultate prilikom testiranja njihovih sposobnosti percepcije i upravljanja vlastitim emocijama.

Odrasle osobe sa višim kvocijentom emocionalne inteligencije imaju bolju kooperaciju sa svojim partnerom, veću emotivnu povezanost te više uživaju u tim vezama (Brackett et al., 2005; Schutte et al., 2001). Pored toga iste osobe imaju bolje odnose i sa drugim ljudima iz svoga okruženja, te ističu da primaju pozitivnije reakcije od drugih u odnosu na osobe sa nižom emocionalnom inteligencijom (Schutte et al., 2001). Isto istraživanje dalje zaključuje da te osobe, uslijed datog uspjeha u socijalnim situacijama, generalno percipiraju viši nivo sreće i zadovoljstva svojim životom. Goleman (1995) u svojoj knjizi posebno ističe činjenicu da djeca koja su pokazala dobre sposobnosti isčitavanja osjećaja iz neverbalnih znakova u prosjeku dobijaju bolje ocjene u školi, iako njihov procenat "klasične" inteligencije u prosjeku nije bio viši u odnosu na djecu slabije neverbalne osjetljivosti. To potvrđuje i Takšić (1998) u svome istraživanju te ističe da varijable EI za 13,5% povećavaju postotak varijanse školskog uspjeha objašnjene opštom inteligencijom. Što se tiče drugih istraživanja, jedna pokazuju određeni nivo povezanosti, (Barchard, 2003; Brackett & Mayer, 2003), dok druga ne pokazuju vezu (O'Connor & Little, 2003; Rode et al., 2007). Istraživanje sprovedeno u Španiji (Gil-Olarte, Palomera Martin, & Brackett, 2006) potvrdilo je vezu između vrijednosti EI i uspjeha u srednjoj školi, odnosno utvrđena je inkrementalna validnost testa EI u odnosu na test ličnosti i akademsku inteligenciju. Značajna korelacije između varijable EI i ocjena u školi, tačnije za predmete engleski jezik i umjetnost,

utvrđena je i u istraživanju koje je sproveo Rivers i saradnici (2012). Na osnovu ovih rezultata jednog dijela postojećih istraživanja te uzevši u obzir meta-analizu (vidi Van Rooy & Viswesvaran, 2004), može se zaključiti da mjera emocionalne inteligencije posjeduje operacionalnu validnost za predikciju uspjeha u poslovnom domenu, zadovoljstva socijalnim životom, zdravstvenog statusa te donekle predikciju uspjeha u obrazovanju.

Pored ispitivanja pomenutih prediktivnih vrijednosti konstrukta EI za različite domene čovjekovog djelovanja, istraživanja su išla i u drugim pravcima te je ovaj konstrukt ispitivan prema različitim socio-demografskim karakteristikama kao što su uzrast, pol, geografski položaj, rasa, grupna pripadnost i druge. Ono što posebno privlači pažnju su rezultati istraživanja EI prema varijabli uzrasta. Dobijene vrijednosti ukazuju na vezu EI i starosti, odnosno vrijednosti EI rastu sa godinama i iskustvom (Extremera, Fernández-Berrocal & Salovey, 2006; Kafetsios, 2004), što predstavlja direktnu potvrdu definicije koju su postavili Majer i Salovey (1997), a koja ukazuje na to da EI predstavlja vještina koja se razvija. Još od ranog djetinjstva pa kroz predškolski i školski period osoba se susreće sa izazovnim situacijama gdje kroz odnose sa drugima biva prisiljena da razvije različite socijalne vještine pod kojima se podrazumijevaju i opažajne tj. kognitivno-emocionalne vještine. Daljim razvojem i odrastanju osoba ulazi u zrelo doba gdje se susreće sa obavezama na poslu, u braku, familijarnim obavezama, što zahtjeva dalji razvoj sve kompleksnijih emocionalnih vještina neophodnih za zdravo i uspješno funkcionisanje.

Logična posljedica, sa jedne strane pomenutih dokaza o prediktivnoj moći emocionalne inteligencije u različitim domenima djelovanja, a sa druge strane dokaza o njenoj razvojnoj prirodi, bila je usmjerenje istraživanja u pravcu kreiranja programa za poboljšanje emocionalne inteligencije. „Eksplozija interesa” o kojoj govore Ciarrochi, Scott, Deane i Heaven (2003) ide u pravcu razvoja programa socijalnog i emocionalnog učenja radi unapređenja socijalnog života, mentalnog zdravlja, postizanja boljih rezultata u poslovnom domenu. Programi se razvijaju ne samo za odrasle već i za djecu sa ciljem razvoja njihove otpornosti na različite psihopatološke probleme kao što su depresivnost, delikvencija, nasilje, zloupotreba droge i alkohola itd. i to na način da im se podstiču vještine prepoznavanja i upravljanja emocijama kod sebe i drugih, kontrole reakcija, empatija i prosocijalno ponašanje (Kuterovac i Jagodić, 2003, prema Takšić i sar., 2006)

Imajući u vidu sve navedene pravce te afirmišuće rezultate istraživanja koncepta EI u ovome radu ćemo se fokusirati na oblast sporta koji je pomenut u analiza Stoug-a i sar. (2009), ali

na osnovu iznesenih podataka jasno je da ispitivanje EI u ovom domenu nije bio predmet interesovanja velikog broja radova u prethodnom periodu.

Istraživanje EI u sportu

Stoug i saradnici (2009) u njihovom presjeku postojećih istraživanja upućuju na pojavu da je u vremenskom rasponu od 8 godina (1998-2006) značajno porastao broj radova na temu EI u oblastima kao što su (rad, edukacija, zdravstvo, psihometrija), ali da u oblasti sporta to nije bio slučaj, jer su evidentirali samo 6 radova koji dovode u vezu EI i sport.

Rezultati brojnih istraživanja ukazuju na to da emocije imaju značajnu ulogu u razvoju sportista i postizanju željenih rezultata (Botterill & Brown, 2002; Hanin, 2000; Jones, 2002; Vallerand & Blanchard, 2000; Meyer & Fletcher, 2007) te pozivaju eksperte da pristupe utvrđivanju mehanizama koji stoje u pozadini toga, sa posebnim naglaskom na istraživanje koncepta emocionalne inteligencije u sportu.

Pomenute prediktivne vrijednosti koncepta EI za utvrđivanje uspješnosti u različitim oblastima čovjekovog djelovanja (posao, obrazovanje, socijalizacija itd.) zasigurno su bile smjernice istraživačima da iste odnose ispitaju i u oblasti sporta u kojem uspjeh predstavlja jedan od najvažnijih, nažalost ako ne i jedini cilj samog bavljenja tom aktivnošću. Jedan od pionirskih radova koji je imao za svrhu da ispita povezanost emocionalne inteligencije i sportske uspješnosti među bejzbol igračima prve divizije američkih univerziteta sproveli su Zizzi, Deaner i Hirschhorn (2003). Utvrđena je umjerena povezanost EI i uspješnosti bacanja na takmičenju, dok sa druge strane nije utvrđena veza između EI i uspješnosti udaraca. Kada je u pitanju veza između EI i sportske uspješnosti među elitnim košarkašima Stoug, Clements, Wallish i Downey (2009) navode da nisu utvrdili vezu između EI i preciznosti u šutu (iz igre, za 3 poena i slobodno bacanje), ali su našli korelaciju između emocionalne kontrole, upravljanja emocijama (dvije subkomponente EI) i broja pokušaja šutiranja za sve tri šuterske situacije. Takođe ukazuju i na vezu između upravljanja emocijama i ostvarenih skokova u odbrani i u napadu. Za razliku od ova dva istraživanja Crombie, Lombard i Noakes (2009) na uzorku vrhunskih kriket igrača prijavljuju značajnu prediktivnu moć EI u odnosu na uspjeh, koji su definisali preko kombinacije različitih direktnih i indirektnih statističkih parametara.

Ispitujući razlike između profesionalnih igrača hokeja „National Hockey League“ (NHL) i prosječne populacije, utvršeno je da su NHL igrači postigli veće rezultate kako za ukupan skor EI tako i za svih 5 pojedinačnih komponenti emocionalne inteligencije prema EQ-i inventaru (Perlini, & Halverson, 2006). Pored toga, ispitujući razlike u EI prema pozicijama u igri, u svome radu su došli do zaključaka da EI predstavlja važan prediktor pozicije igrača u timu te da određeni podelementi EI (intrapersonalna kompetentnost i raspoloženje) predstavljaju važan prediktor sportske uspješnosti izražene u broju odigranih utakmica i broju NHL poena.

U literaturi nalazimo i drugačiji pristup ispitivanju EI u sportu (vidi Lane, Thelwell, Lowther, & Devonport, 2009; Lane, et al., 2010). U radovima pomenutih autora cilj istraživanja bio je utvrđivanje povezanosti emocionalne inteligencije i emocija (emocionalnih stanja) pred uspješan i neuspješan sportski nastup. Rezultati ukazuju na snažnu povezanost retrospektivne ocjene emotivnog stanja sportiste pred takmičenje i rezultata postignutih na tome takmičenju, ističući da je emocionalna inteligencija u korelaciji sa pozitivnim emocijama (smirenost, sreća i život) u slučajevima kako uspješnog tako i neuspješnog nastupa. Slično istraživanje, ali sa vrhunskim rukometašima, sproveli su Hemmatinezhad, Ramazaninezhad, Ghezelgefloo i Hemmatinezhad (2012) potvrđujući ranije rezultate koji ukazuju na povezanost emocionalne inteligencije i emotivnih stanja sa uspješnošću na takmičenju. U ovu grupu istraživanja sa fokusom na emocionalna stanja možemo svrstati i istraživanje u kome je ispitivana korelacija između EI i takmičarske anksioznosti, gdje je utvrđena korelacija između kognitivne anksioznosti i EI kod studenata sportskog usmjerenja (Torkfar, Abbariki, Rostami, & Karamiyan, 2011).

Postoji još nekolicina radova koji dovode u relaciju EI i sport, ali sa fokusom na druge aspekte, kao što je socijalna interakcija. Miller (2003) te Magjar i saradnici (2007), iako različitim istraživačkim metodama, ispitivali su veze između EI i stilova tj. efikasnosti vođenja od strane trenera te ukazali da altruistički stil vođenja uslovljava visoku emocionalnu inteligenciju, odnosno da emocionalna inteligencija predstavlja bitan prediktor lične brige prema sportistima od strane trenera. Identifikovana su i istraživanja koja su ispitivala vezu između EI i kohezije u timu kod profesionalnih i amaterskih stonotenisera, a dobijeni rezultati govore da za razliku od amatera kod elitnih sportista postoji značajna veza između pomenutih varijabli (Taghizadeh, & Shojaie, 2012). Interesantno longitudinalno istraživanje sproveli su Galloway, Groves i Devonport (2007) gdje su, ispitujući razlike u emocionalnoj inteligenciji između studenata sportskih studija koji su bili

članovi univerzitetskog tima i onih studenata koji nisu, utvrdili da kod prvih sa godinama dolazi do poboljšanja vrijednosti emocionalne inteligencije, što pripisuju samom članstvu u timu.

Pored navedenih oblasti interesovanja za koncept EI u sportu, ispitavane su i utvrđene određene razlike u ispoljavanju emocionalne inteligencije između sportista koji pripadaju grupi sportova otvorenih motoričkih vještina (u ovome slučaju - fudbal) i onih iz grupe zatvorenih motoričkih vještina - gimnastika (Bal, Singh, Sood, & Kumar, 2011). Takođe su rađena istraživanja koja su imala za cilj da utvrde razlike između sportista i nesportista po pitanju EI. Takšić, Rukavina i Linardić (2005) ističu da učenici sportske gimnazije pokazuju bolju emocionalnu kompetentnost u poređenju sa onima iz „normalne“ gimnazije, ali je ta razlika jedino bila značajna za skalu sposobnosti izražavanja i imenovanja emocija te da djevojčice pokazuju višu emocionalnu kompetentnost na svima skalamama u odnosu na dječake. Razlike između sportista i nesportista po pitanju emocionalne inteligencije bile su takođe tema istraživanja koje su sproveli Szabo i Urban (2014). Autori ističu da bokseri ispoljavaju veći stepen emocionalne inteligencije u odnosu na nesportiste na sve tri skale, dok džudisti pokazuju iste razlike na skali razumijevanja svojih emocija i skali korištenja i upravljanja emocija. Na trećoj skali koja se odnosi na procjenu tuđih emocija džudisti ne pokazuju razlike u odnosu na nesportiste. Na razlike nivoa emocionalne inteligencije sportista i nesportista ukazuje i nekolicina drugih istraživanja koja su između ostalog tretirala i ovo pitanje (vidi Asmataheri, Ahmadizadeh, Heydarinejad & Mousavian, 2013; Bostani, & Saïarib, 2011; Costarelli, & Stamou, 2009; Narimani & Bashapoor, 2009; Perlini, & Halverson, 2006; Zamanian, Haghghi, Forouzandeh, Sedighi & Salehian, 2011). Ispitivanje razlika emocionalne kompetencije uzimalo je u obzir i eventualne specifičnosti sportista kolektivnih i individualnih sportova, gdje neka istraživanja prijavljuju veće vrijednosti kod sportista kolektivnog tipa (Narimani, & Bashapoor, 2009; Torkfar et al., 2011).

Druga istraživanja su išla i u pravcu utvrđivanja povezanosti EI sa pojavama kao što su tjelesno viđenje sebe te poremećaji u ishrani kod sportista iz borilačkih sportova (Costarelli, & Stamou, 2009).

Što se tiče samih stavova prema sportu te motivisanosti za uključivanje u sportsku aktivnost, istraživači navode da studenti uključeni u različite organizovane oblike fizičke aktivnosti na univerzitetu iskazuju veću emocionalnu inteligenciju te da emocionalna inteligencija ima mediatorsku ulogu u odnosu između crta ličnosti i stavova prema fizičkoj aktivnosti (Saklofske, Austin, Rohr, & Andrews, 2007). Vrijedno je istaći i rezultat do koga se došlo u ovome

radu, a odnosi se na razlike u polu. Naime, utvrđeno je da studentkinje imaju veću emocionalnu inteligenciju u poređenju sa studentima.

Emocionalna inteligencija je dovođena u vezu i sa korištenjem različitih psiholoških vještina odnosno tehnika (govor sa samim sobom, postavljanje ciljeva, vizualizacija, relaksacija itd.) od strane sporista. Istraživanje sa studentima koji se aktivno bave sportom utvrdilo je značajnu vezu između emocionalne inteligencije i učestalosti primjene navedenih psiholoških tehnika kako na treningu tako i na takmičenju (vidi Lane, Thelwell, & Devonport, 2009).

Vrijedno pažnje je i istraživanje emocionalne inteligencije na uzorku bivših sportista, gdje su Freedman i Smith (2008) doveli u relaciju nivo emocionalne inteligencije bivših profesionalnih igrača američkog fudbala „National Football League“ –NFL i njihovog životnog uspjeha nakon sportske karijere. Došli su do zaključaka da stepen emocionalne inteligencije može do objasni 60% varijanse životnog uspjeha definisanog kroz različite aspekte kao što su: dobar zdravstveni status, dobri socijalni odnosi, izbjegavanje droga/alkohola i nasilja, uspjeh na poslu i visok kvalitet života.

Na kraju treba pomenuti da su rađena i istraživanja eksperimentalnog tipa koja su imala za cilj da kroz različite programe podignu nivo emocionalne inteligencije kod sportista. Jedan od takvih istraživanja, kvazi-eksperimentalnog tipa, sproveden je sa nigerijskim amaterskim sportistima, gdje je nakon šesto-sedmičnog treninga emocionalne kompetentnosti utvrđeno značajno poboljšanje emocionalne inteligencije kod sportista koji su bili podvrgnuti navedenom treningu (vidi Ayayi, & Fatokun, 2008). Sličan eksperiment, ali 3 sedmice (8 seansi) sprovedli su Farsani, Nafian i Mohammadi (2013) sa sportistim uzrasta 14 – 16 godina te utvrdili statistički značajne razlike između eksperimentalne i kontrolne grupe na finalnom mjerenu za mjere emocionalne inteligencije i mjere mentalnih vještina. Veoma studiozan pristup ispitivanju razvojnih procesa kod sportista predstavljen je od strane Crombie-a, Lombarda-a i Noakes-a (2011) koji su u periodu od dvije godine pratili vrijednosti emocionalne inteligencije 24 vrhunska kriket igrača podijeljenih u eksperimentalnu i kontrolnu grupu. Eksperimentalna grupa je svake godine prošla identičan trenažni program emocionalne inteligencije koji se sastojao od 10 intervencija u trajanju od 3 sata, a konačni rezultati su pokazali značajne efekte intervencije na porast vrijednosti EI.

Pregledom postojećih istraživanja dobija se jasna slika zahvaćenosti koncepta emocionalne inteligencije u sportu te potrebe za daljim istraživanjem ove problematike, što je i krajnji cilj ovoga rada.

CRTE LIČNOSTI

Teoretski konstrukti i definicije

Zasigurno je ljudski rod još u prastara doba bio zainteresovan za razlike u ponašanju između pojedinaca, ali o tome nemamo pisane dokaze. Prvi dokazi o tome, barem što se tiče zapadne civilizacije, nalazimo u zaostavštini poznatog grčkog ljekara Hipokrata koji je ponudio podjelu karakteristika ličnosti prema tjelesnim tečnostima koje prevladavaju u čovjeku (vidi McAdams, 1997). U vijekovima koji su uslijedili i pored velikog interesovanja pisaca, filozofa i drugih nije postojala sistematičnost odnosno naučni pristup istraživanju ove problematike sve do 19. odnosno 20. vjeka kada se psihologija kao zasebna nauka počinje da razvija te u svoje domene interesovanja inkorporira istraživanje crta ličnosti kao jednu od najznačajnijih oblasti.

U pomenutom periodu, u kome se istraživanja u psihologiji isključivo zasnivaju na naučnim metodama, javlja se veliki broj autora sa različitim pristupima definisanju i istraživanju ove oblasti. Kada se pokušaju sistematizovati rezultati tih istraživanja te putem identifikovanja sličnosti u pristupu grupisati postojeće teorije, uviđamo i tu određene razlike od autor do autora. Tako McCrae i Costa (2003) govore o 3 glavne škole psihologije ličnosti: psihanalitička, bihevioristička i humanistička. Postoje eksperti koji razvrstavaju postojeće teoretske koncepte u 6 grupa, te navode najeminentnije predstavnike tih grupa. Tako postoje: biološke teorije, kognitivne, humanističke, teorije učenja, psihodinamičke i teorije crta (vidi Core, & Matthews, 2009). Istraživači idu još dalje u podjelama te govore o čak 8 različitih teoretskih okvira: psihanalitički, neopsihanalitički, teorije životnog vijeka, teorije crta, humanistički, kognitivni, bihevioralni i teorije socijalnog učenja (Schultz, & Schultz, 2005).

Kada govorimo o definisanju ove oblasti odnosno pojma ličnosti i tu nailazimo na neslaganja koja upravo proističu iz pomenutih razlika u samom promatranju ove pojave odnosno iz različitih teoretskih postavki. Tako se razlike javljaju prema brojnim konceptima dualizma kao što su sloboda naspram određenosti (determinizma), gdje se postavlja pitanje da li osoba ima kontrolu nad svojim ponašanjem ili je ponašanje određeno silama koje su van kontrole pojedinca, kao što zagovaraju psihanalitičke i biheviorističke teorije. Zatim se razlike javljaju prema dualizmu urođenosti odnosno stečenosti, gdje jedni zagovaraju da ličnost nastaje isključivo pod uticajem genetike i biološkog razvoja, dok drugi govore o spoljnem uticaju i iskustvu, a postoje i

oni koje zastupaju kombinaciju ova dva faktora. Jedinstvenost ličnosti je koncept koji zagovaraju eksperti kao što su Gordon Allport, Abraham Maslow i Carl Rogers, dok teoriju o univerzalnosti principa brane pripadnici biheviorističkog i kognitivnog pravca. Postoji i neslaganje oko toga da li su pojedinci aktivna bića tj. da li djeluju samoinicijativno (humanističke i kognitivne teorije) ili su reaktivna bića odnosno da su pasivni posmatrači uticaja okruženja na njih (biheviorističke teorije). Takođe neki teoretičari zastupaju više optimističan stav o ljudskom potencijalu za promjene svoje ličnosti (teorije učenja) u odnosu na druge (psihoanalitička teorija).

S obzirom na postojeći pluralizam u definisanju i izučavanju ličnosti u ovome radu neće biti moguće predstaviti sve teoretske postavke i definicije koje proizilaze iz njih. S toga je najbolje citirati jednu od prvih definicija ličnosti koju je još davne 1937. godine (kasnije korigovao 1961. godine) predložio Gordon Allport (prema McAdams, 1997, p. 4) u svome radu pod nazivom "Personality: A Psychological Interpretation", za koji mnogi smatraju da predstavlja momenat kada je oblast ličnosti zvanično postala predmet istraživanja društvenih nauka. Allport tvrdi da "ličnost je dinamička organizacija unutar individue onih psihofizioloških sistema koji određuju njen jedinstveno ponašanje i mišljenje te njenu jedinstvenu prilagodbu na okolinu".

Uvezši u obzir ciljeve i zadatke ovoga rada te instrumente koji će biti korišteni u istraživanju, od interesa je da se prezentuju modeli koji ulaze u grupu takozvanih "teorija crta" ili prema nekim "faktorske teorije ličnosti" te dalje definisanje ove oblasti, predstavljanje teoretskih koncepta i načina mjerjenja odnosiće se isključivo na ovu kategoriju. Što se tiče ostalih teorija ličnosti, zainteresovanima preporučujemo sledeću literaturu: Core, & Matthews, 2009; Hogan, Johnson, & Briggs, 1997; Millon, & Lerner, 2003; Schultz, & Schultz, 2005.

Teorije crta ili faktorske teorije ličnosti

Pomenuta Hipokratova podjela ličnosti na četiri kategorije (kolerik, sangvinik, melanhолik i flegmatik) predstavlja prvi pokušaj da se ličnost definiše prema određenim karakteristikama odnosno crtama koje bi bile univerzalne za sve ljude. Zagovornici ovog pristupa istraživanju ličnosti tvrde da svaka osoba posjeduje osnovne jedinice koje nazivaju *osobine* ili *crte*. One se mogu definisati kao obrasci navika u ponašanju, razmišljanju i emocijama (Kassin, 2003) ili kao lične karakteristike tj. kvalitete pojedinca koje ga čine posebnim u odnosu na druge (Schultz, &

Schultz, 2005). U svakom slučaju, predstavnici ovog pravca smatraju da su crte ličnosti relativno stabilne kategorije, odnosno da su trajne i konstantne u različitim situacijama te da se razlikuju od osobe do osobe i utiču na ponašanje pojedinca. Naravno one predstavljaju samo predispoziciju odnosno vjerovatnoću da će pojedinac djelovati na određeni način karakterističan njemu, ali ne znači da će ta osoba uvijek i u svakoj situaciji djelovati isto.

Početak naučnog istraživanja ličnosti putem identifikovanja potencijalnih crta ličnosti koje mogu da karakterišu osobu vežemo za djelo Allport-a i Odber-a (1936, prema John, & Srivastava, 1999). Oni su analizirajući Websterov riječnik iz 1925. godine koji sadrži 555000 riječi izdvojili čak 18000 riječi i svrstali ih u četiri kategorije (prave crte ličnosti, privremena stanja, socijalna evaluacija i nespecifični termini – fizičke karakteristike) od kojih se prva kategorija odnosi na prave crte ličnosti i sadrži 4500 crta odnosno atributa koje opisuju osobu. Proces taksonomije crta ličnosti koji su sproveli Allport i Odber bio je samo prvi korak u budućim procesima stvaranja leksikona ličnosti. Da bi taksonomija ličnosti imala svoju praktičnu vrijednost ona mora da ponudi sistematičan okvir za razlikovanje, rangiranje i imenovanje individualnih razlika u ljudskom ponašanju (John, 1989), odnosno mora da ponudi veću jednostavnost u samom procesu identifikovanja crta ličnosti, što prvi model od 4500 crta definitivno nije zadovoljavao. Vođen tim problemom Raymond Cattell (1946, prema McCrae, & Costa, 2003) je preuzeo 4000 atributa sa ciljem utvrđivanja glavnih dimenzija opisa ličnosti. Koristeći se semantičkom analizom (utvrđivanje sinonima i antonima) i empirijskom redukcijom (korelacijske matrice) izdvojio je veliki broj bipolarnih klastera koje je sveo na 35 varijabli. Vršeći veliki broj ispitivanja putem korištenja faktorske analize na kraju je 1965. godine (vidi Schultz, & Schultz, 2005), nakon 20 godina rada na ovoj problematici, došao do konačnog broja od 16 bazičnih kategorija odnosno faktora koji pokrivaju domen ličnosti. Na osnovu ovih faktora konstruisao je čuveni upitnik za procjenu ličnosti pod nazivom 16 faktora ličnosti (engl. Sixteen Personality Factor Questionnaire-16PF; Cattell, Eber, & Tatsuoka, 1970), koji predstavlja jedan od najkorištenih upitnika za ove svrhe, a u upotrebi je i u današnje vrijeme.

Pored velikog doprinosa napretku istraživanja oblasti ličnosti od strane Cattell-a, potrebno je spomenuti i djelo Hans-a Eysenck-a. Prihvatajući Cattell-ovu teoriju da se ličnost sastoji od crta odnosno faktora koji proizilaze iz faktorsko-analitičke metode, Eysenck je pored još nekolicine istraživača pokušao da replicira njegove rezultate. Nakon 12 godina ispitivanja postavio je kritiku na račun objektivnosti tehnike sprovođenja istraživanja koju je koristio Cattell te mogućnosti

reprodukcijsko izolovanja 16 faktora koje je ponudio. Zajedno je sa svojom suprugom 1963. godine (prema Schultz, & Schultz, 2005) kreirao inventar ličnosti pod nazivom Ajzenkov inventar ličnosti (engl. Eyesenck Personality Inventory - EPI), a u osnovi njegove faktorske analize postoje 3 dimenzije koje predstavljaju kombinaciju crta ili faktora i on ih naziva "superfaktorima" (Eysenck, & Eysenck, 1985). Ti superfaktori su predstavljeni na bipolarnim skalamama i to: faktor E (ekstrovertnost – introvertnost), faktor N (neuroticizam – emocionalna stabilnost) i faktor P (psihoticizam – kontrola impulsa).

Paralelno sa radom Eysenck-a i drugi istraživači su se zainteresovali za ispitivanje ličnosti putem faktorske analize te takođe nisu uspjeli da potvrde 16-to faktorsku strukturu. U većini slučajeva dobijali su 5 faktora (Fiske, 1949; Tupes, & Christal, 1961; Norman, 1963; Borgatta, 1964, prema Pervin, & John, 1999) što predstavlja osnovu za kasniji razvoj petofaktorskog modela ili modela Velikih pet (engl. Big Five), koji predstavlja trenutno najkorišteni model ispitivanja ličnosti.

Model Velikih pet

Nakon pomenutih prvih radova koji su istražujući crte ličnosti utvrdili petofaktorskiju strukturu, sredinom 80-tih godina prošlog vijeka javlja se još veće interesovanje za ovakav pristup istraživanju. Veliki broj autora (vidi John, & Srivastava, 1999, str. 105) sprovodeći faktorske analize prijavljuju strukture koje se mogu svesti na 5 glavnih faktora koje Goldberg (1981) imenuje kao "Velikih pet" (engl. Big Five). Izborom termina Velikih pet Goldberg je želio da istakne da se tu ne radi o 5 crta koje bi trebale da objasne ličnost, već o 5 širokih faktora koji se prema hijerarhijskom modelu sastoje od više užih i specifičnih crta odnosno karakteristika ličnosti. Leksička analiza te taksonomija koja je sprovođena na engleskom govornom području (Goldberg, 1990) rađena je i na drugim govornim područjima (Danska – De Raad, Mulder, Kloosterman, & Hofstee, 1988; Njemačka – Ostendorf, 1990, prema Millon, & Lerner, 2003), gdje je takođe faktorskom analizom potvrđena struktura od 5 faktora. Većina autora ovih 5 faktora višeg reda imenuje kao: neuroticizam (engl. Neuroticism – N), ekstraverzija (engl. Extraversion – E), otvorenost ka iskustvu (engl. Openness – O), saradljivost (engl. Agreeableness – A) i savjesnost (engl. Conscientiousness – C). McCrae i Costa (1987; Costa, & McCrae, 1992a) objašnjavaju da

osobe koje postižu visoke vrijednosti za faktor *neuroticizma* sklone su negativnim emocijama kao što je depresija, anksioznost i ljutnja te ih karakteriše impulsivno ponašanje. Osobe koje postižu visoke vrijednosti za faktor *ekstrovertnost* su sklone pozitivnim emocijama te su socijalne, tople, raspoložene, pune energije, asertivne i senzitivne prema nagradama. Visoke vrijednosti za faktor *Otvorenost ka iskustvu* govore o osobi koja je kreativna, ima aktivnu imaginaciju, estetsku senzitivnost, intraceptivnost, preferenciju različitosti, intelektualnu radoznalost te fleksibilnost i nezavisnost mišljenja. *Saradljivost* je faktor koji govori o osobi koja je altruistična, povjerljiva, otvorena za nova poznanstva, popustljiva, blage naravi te spremna da pomogne. *Savjesnost* je posljednji faktor modela velikih pet koji karakteriše osobe koje su organizovane, pouzdane, odlučne, marljive i samodisciplinovane.

Razvoj petofaktorskog modela pratio je i razvoj instrumenata za utvrđivanje crta ličnosti. Costa i McCrae (1985) su upravo bili i prvi koji su kreirali instrument za ispitivanje crta ličnosti pod nazivom NEO inventar ličnosti (engl. NEO Personality Inventory- NEO-PI) koji se u osnovi bazirao na petofaktorskom modelu, ali niži elementi odnosno crte (facete) koje sačinjavaju svaki od 5 faktora nisu bili ravnomjerno zastupljeni. Kasnijom revizijom ovoga inventara, gdje je utvrđeno po 6 faceta za svaki faktor (ukupno 30 faceta), dobijen je instrument pod nazivom NEO inventar ličnosti – revidiran (engl. NEO Personality Inventory – Revised - NEO PI-R, Costa, & McCrae, 1992a) koji je kasnije, zbog velikog broja ajtema (240 ajtema) redukovani. Dizajnirana je skraćena verzija NEO petofaktorski inventar (engl. NEO Five Factor Inventory - NEO – FFI, Costa & McCrae, 1992b) koji se sastoji od 60 ajtema, a autori prijavljuju visoku pouzdanost i validnost kao i kod duže verzije. Potreba za kraćim instrumentima motivisala je mnoge istraživače da kreiraju alternativne verzije instrumenata, a jedan od takvih je Inventar velikih pet (engl. Big Five Inventory –BFI, John, Donahue, & Kentle, 1991; John, & Srivastava, 1999). BFI pored NEO-PI-R-a, odnosno NEO-FFI-a predstavlja jedan od najkorištenijih instrumenata koji mjeri crte ličnosti prema petofaktorskom modelu te će u te svrhe biti korišten i u ovome radu, a detaljne informacije o ovome upitniku biće prezentovane u dijelu rada u kome ćemo opisivati instrumente korištene u istraživanju.

Postojeća istraživanja

Sa dobim teoretskim modelom te validnim i pouzdanim instrumentima eksperti su se posvetili pronalaženju odgovora na brojna pitanja koja zaokupljuju oblast istraživanja ličnosti. Prema teoretskim postavkama koje ulaze u grupu modela crta ili faktorskih modela, crte predstavljaju stabilne i trajne dispozicije, što je longitudinalnim istraživanjima putem pomenutih upitnika i potvrđeno. Utvrđeno je da su individualne razlike za svih 5 faktora tokom vremena ostale stabilne (Costa, & McCrae, 1992b; Roberts, & DelVecchio, 2000). Pored toga utvrđeno je da postoje razlike prema kategoriji uzrasta i pola za svih 5 faktora. Prevodenjem ovih upitnika sa ciljem istraživanja ove problematike kod drugih nacija širom svijeta (McCrae, & Allik, 2002; McCrae et al., 2005; Schmitt et al., 2007) samo je potvrdilo petofaktorsku strukturu, trajnost crta, te razlike prema uzrastu i polu. Ovi rezultati koji govore u korist univerzalnosti petofaktorskog modela istraživanja ličnosti iznenadila je mnogo psihologe i antropologe te može se reći imalo za posljedicu revoluciju u načinu promišljanja o ovoj problematici. Petofaktorski model je bez sumnje postao najdominantnija paradigma u istraživanju ličnosti (McCrae, 2009) te primjena instrumenata baziranih na ovom modelu je postao standard u ispitivanju crta ličnosti u različitim oblastima čovjekovog djelovanja, među koje spada i oblast sporta.

Primjena modela Velikih pet u sportu

Sav trud na utvrđivanju pouzdanih modela odnosno instrumenata za ispitivanje ličnosti usmjeren je ka konačnom cilju shvatanja pojedinca u vidu predikcije njegovog ponašanja u različitim životnim situacijama. Sport je zasigurno jedna od tih oblasti gdje pored motoričkog, djelovanje pojedinca u mentalnom domenu predstavlja jedan od ključnih ako ne i ključni činioc konačnog ishoda. S toga ne čudi da interesovanje za ličnost sportiste ima već dugu tradiciju ne samo kod sportskih psihologa, kao eksperata psihološkog domena, već i kod trenera, koji su odavno prihvatali filozofiju da samo holistički pristup osobi može da donese željene rezultate u sportu.

Prvo pominjanje značaja psiholoških karakteristika za efikasnost u sportu nalazimo u djelu "Psychology and Athletics" (Griffith, 1928, prema Weinberg, & Gould, 2007) u kome je autor

pokušao identifikovati psihološke elemente koji su od značaja za uspješan sportski nastup. Ovo pitanje dobija na važnosti tek 60-tih i 70-tih godina prošlog vijeka, paralelno sa razvojem profesionalnog sporta te mu u tome periodu mnogi istraživači poklanjaju dosta pažnje. To potvrđuje analiza koju je sproveo Ruffer (1976a, 1976b) u kojoj navodi 572 originalna istraživanja na temu ličnosti i sportske uspješnosti. Jedna od čestih tema tih istraživanja bile su razlike između sportista i nesportista po pitanju psiholoških karakteristika (Cooper, 1969; McKelvie, Simpson-Housley, & Valliant, 1981; Schendel, 1965; Slusher, 1964). Drugo pitanje od interesa za istraživače bile su razlike između sportista po pitanju uspješnosti (Williams, Hoepner, Moody, & Ogilvie, 1970; McKelvie et al., 1981). Na osnovu postojećih radova Morgan (1980) u svojoj analizi ističe da psihološke karakteristike konstantno objašnjavaju 20 do 45% varijanse sportske uspješnosti. Imajući ove rezultate u vidu Humara (2000) ističe da je pored testiranja motoričkih vještina, od presudnog značaja sprovoditi i procjenu psiholoških vještina odnosno crta ličnosti, ako se žele predvidjeti budući sportski uspjesi. On ističe da su energičnost, agresivnost, liderstvo, sposobnost nošenja sa stresom, prijemčivost na trenažni proces, samopouzdanje te pozitivan self koncept predstavljaju aspekte ličnosti koji imaju najveći uticaj na rezultate sportista.

Afirmišući rezultati prvih istraživanja ličnosti u sportu imali su za nedostatak pojavu velikog broja psiholoških karakteristika kao prediktora uspjeha, bez dobrog teoretskog okvira koji bi pomogao da se sagleda prava vrijednost tih dispozicija u oblikovanju ponašanja u sportu. Problem tih prvih istraživanja odnosio se i na nedostatke u metodološkim i statističkim procedurama (neadekvatni i mali uzorci, slabe psihometrijske karakteristike instrumenata itd.). Iz tog razloga Eysenck, Nias i Cox (1982) sprovode opsežno istraživanje sa primjenom trofaktorskom modela, a rezultati daju konačnu potvrdu ispravnosti i svrshodnosti daljih ispitivanja ovih relacija.

Naravno sa "evolucijom" teoretskih modela ličnosti dolazi i do primjene istih i u domenu istraživanja u sportu. Kada je petofaktorski model preuzeo primat trofaktorskom modelu te potvrdio svoju prediktorsknu moć u odnosu na uspjeh na poslu i u obrazovanju (Digman, 1989; Tett, Jackson, & Rothstein, 1991; Piedmont, 1995), bilo je samo pitanje vremena kada će svoju primjenu da nađe i u oblasti sporta. Piedmont, Hill i Blanco (1999) su prvi primjenili petofaktorski model u svrhe ispitivanja crta ličnosti sportista te utvrdili da ovaj model može poslužiti u svrhe predikcije sportskih rezultata, a posebno naglašavaju faktor neuroticizma i savjesnosti koji objašnjavaju oko 23% varijanse uspješnosti. Nakon toga primjena petofaktorskog modela u svrhe

predikcije sportskih rezultata te u svrhe ispitivanja razlika između sportista i nesportista, sportista prema polu itd., privlači pažnju velikog broja istraživača ličnosti sportista (Allen, Greenlees i Jones, 2011; Kajtna, Tušak, Barić, i Burnik, 2004; Lazarević, Petrović i Damjanović, 2012; Sindik, 2010; Talyabee, Moghadam, & Salimi, 2013), ali može se konstatovati da broj takvih radova još nije na nekom zavidnom nivou.

Petofaktorski model je korišten i u ispitivanju ličnosti sportiste sa drugim konstruktima kao što je ciljna orijentacija kod sportista (Wang, & Erdheim, 2007), gdje su utvrđene značajne korelacije između ekstraverzije i otvorenost ka iskustvu sa orijentacijom na proces. Takođe je za faktor savjesnosti utvrđena pozitivna korelacija sa orijentacijom ka procesu. Postoje radovi koji pomoći petofaktorskog modela ispituju povezanost između crta ličnosti sportista i stilova rješavanja problema (Kaiseler, 2010).

S obzirom na rezultate prethodnih istraživanja, koja u većini slučajeva potvrđuju prediktorsku moć modela velikih pet te ukazuju na razlike prema pomenutim kategorijskim varijablama (pol, vrsta sporta, bavljenje sportom, nivo uspješnosti itd.), možemo zaključiti da postoji opravdanost primjene petofaktorskog modela u cilju dovođenja crta ličnosti u relacije sa drugim varijablama u sportu, posebno ako se još uz to uzme u obzir i pomenuti ograničen broj istraživanja ovog tipa. Na to ukazuju Weinberg i Gould (2007) kada ističu da rezultati upućuju na razlike između sportista i nesportista po pitanju crta ličnosti, ali naglašavaju da se to ne može uzeti kao definitivan zaključak. Drugim riječima potrebno je nastaviti sa primjenom petofaktorskog modela u istraživanjima ličnosti sportista kako bi se sa većom bazom rezultata mogli izvesti pouzdaniji zaključci, koji bi u budućnosti imali veću praktičnu vrijednost. Imajući to u vidu jedan od primarnih ciljeva ovoga rada jeste istraživanje crta ličnosti sportiste putem petofaktorskog modela te dovođenje tih vrijednosti u relaciju sa drugim karakteristikama.

ZADOVOLJSTVO U SPORTU

Pored navedenih psiholoških konstrukata, u ovome radu bitno mjesto zauzima i konstrukt *zadovoljstva u sportu* te će u ovome dijelu biti prezentovani njegovi osnovni postulati kroz definisanje pojmove, predstavljanje teoretskog modela i instrumenta za mjerjenje, a zatim i kroz prezentovanje dosadašnjih istraživanja istraživanja.

Konstrukt zadovoljstva je kao i većina oblasti istraživanih u psihologiji prošao kroz svoje razvojne faze. Prvo je bila faza negiranja i odbacivanja zbog ne postojanja nikakvih teoretskih okvira ili metoda izučavanja. Zatim je došla faza prvih istraživanja kao što je rad "Zadovoljstvo na poslu" (engl. "Job Satisfaction"; Hoppock, 1935) čime je potvrđen probaj u domen formalnog istraživanja. Posljedica toga je da je u drugoj polovini 20. vijeka istraživanje zadovoljstva ušlo u fazu interesovanja velikog broja istraživača, a sa člankom pod nazivom "Šta je to zadovoljstvo na poslu" (engl. What is Job Satisfaction; Locke, 1969). To interesovanje se proširilo i na razvoj psihometrijskih skala za mjerjenje zadovoljstva, a jedna od prvih je Deskriptivni indeks posla (engl. Job Descriptive Index – JDI, Smith, Kendall, & Hulin, 1969).

Definicije i teoretski modeli

Savremeni istraživači se slažu da zadovoljstvo predstavlja psihološko stanje koje je posljedica različitih nivoa ostvarenja postavljenih ciljeva (Bandura, 1977; Locke, 1969; Riemer, & Chelladurai, 1998). Drugim riječima zadovoljstvo predstavlja pozitivnu senzaciju ili percepciju (Riemer, Chelladurai, 1998) čiji intenzitet zavisi od diskrepancije između onoga šta osoba želi od određene situacije i šta osoba dobije u dатој situaciji (Locke, 1969). Već na osnovu ovakvog opštег definisanja pojma zadovoljstva možemo izdvojiti ključne elemente koji ulaze u model objašnjenja ovog konstrukta i na koje treba obratiti pažnju. Na prvom mjestu tu je ličnost odnosno osoba i njeno kognitivno procesuiranje, zatim ciljevi koje te osoba ispred sebe postavlja te objekat odnosno situacija koja sama po sebi predstavlja referentnu tačku za postavljanje datih ciljeva. Stoga istraživači podsjećaju da zadovoljstvo treba posmatrati kao subjektivni konstrukt, specifičan za određeni domen, koji u sebi inkorporira određeni zadatak koji treba ispuniti (Jex, & Britt, 2008),

te impliciraju da uglavnom spoljni faktori odnosno činioci iz okruženja treba da budu predmet istraživanja uzročnosti zadovoljstva (Forgas, Williams, & Laham, 2005). Na osnovu svega navedenog Smith (2010) sintetiše definiciju opisujući pojam zadovoljstva kao subjektivno iskustvo, reflektivnog karaktera, specifično za određeni domen, zasnovano na individualnom opažanju odnosno doživljaju diskrepancije između cijeljeva/želja/očekivanja sa jedne strane i percepcije postignutog sa druge strane.

S porastom interesovanja za istraživanje konstrukta zadovoljstva, javlja se i potreba za postavljanjem teoretskih okvira, odnosno dovođenjem ovoga konstrukta u relaciju sa postojećim teoretskim modelima. Tako predstavnici kognitivnog pravca kada definišu pojam zadovoljstva govore o individualnim očekivanjima u relaciji sa postavljenim ciljevima, odnosno ističu da glavne determinante zadovoljstva proizilaze iz diskrepancije između želje i postignutog (Jex, & Britt, 2008; Locke, & Latham, 1984). Kada se konstrukt zadovoljstva posmatra kroz socijalne teorije ličnosti onda je naglasak više na istraživanju potreba za autonomijom (vidi Deci, & Rayan, 1985), odnosno motiva koji svoje korijene vuku isključivo iz socijalnog konteksta. Drugim riječima njihov stav je da osobe razvijaju svoje potrebe/motive iz težnje da se zadovolje različite socijalne norme. Zadovoljenje tih normi dovodi do socijalnog ili emotivnog zadovoljstva, u zavisnosti da li se radi o relaciji sa grupom ljudi ili odnosu sa jednom osobom. Bihevioristički pristup takođe ima svoj specifičan ugao posmatranja ovog pojma, odnosno teži da istražuje mehanizme koji su od interesa za dati teoretski konstrukt. Njihov fokus je usmjeren uglavnom na ispitivanje efekata koje stanje zadovoljstva-nezadovoljstva inicira, odnosno obrazaca u ponašanju kao posljedica interakcije sa sredinskim faktorima.

Ono što je ipak činjenica, da i pored pokušaja da se ovaj konstrukt uklopi u određene teoretske okvire, većina istraživanja ispituje zadovoljstvo bez dovođenja u vezu sa određenim teoretskim modelima. Čak i predstavnici određenih pravaca priznaju da je pojam zadovoljstva suviše kompleksan da bi bio obuhvaćen samo jednom specifičnom teorijom (vidi Smith, 2010). Potreban je dakle holistički pristup koji bio u obzir sve dimenzije kao što su životne promjene, prelazni životni periodi, personalne dispozicije te specifične situacije, kako bi se mogli izvesti pouzdani zaključci o afektivnom stanju zadovoljstva kod pojedinca.

Postojeća istraživanja u sportu

Imajući u vidu prethodno definisan pojam zadovoljstva kao složenog fenomena, istraživanja u različitim oblastima, pa tako i u sportu, obilježena su različitim pristupima, odnosno ispitivanju različitih faktora koji dolaze u vezu sa ovim psihološkim stanjem. Postoje istraživanja koja uzimaju u obzir vremensku komponentu te prema tome posmatraju zadovoljstvo kao trenutno stanje ili kao crtu, odnosno karakteristiku ličnosti. Kada se zadovoljstvo posmatra kao trenutno stanje onda se tu govori o kratkoročnim doživljajima uslijed neke nove situacije kao što je uspjeh ili neuspjeh u određenoj ciljnoj aktivnosti (Haney, & Long, 1995) tj. u kontekstu sportske aktivnosti pobjeda ili poraz na određenom takmičenju. Kada se govori o zadovoljstvu kao crti ličnosti, odnosno trajnoj dispoziciji onda se u relaciju uzima konstrukt perfekcionizma postavljen prema Gotwals, Dunn, & Wayment (2003). Naime, osoba koju karakteriše perfekcionizam u osnovi je sklona da prilikom ocjene uspješnosti, odnosno evaluacije ostvarenih ciljeva preko seta različitih kriterija (visokih personalnih standarda, straha od greške, sumnje u nastup, roditeljske kritike i očekivanja), uglavnom doživljava nezadovoljstvo zbog percipirane velike diskrepancije između željenog i ostvarenog.

S druge strane postoje istraživanja zadovoljstva u sportu koja uzimaju druge dispozicionalne faktore kao što su demografske karakteristike. Određena istraživanja, iako mali broj te ograničenog uzrasnog dijapazona, fokusiraju se na starosne razlike po pitanju zadovoljstva (Smith, & Petrie, 2008), dok u literaturi nailazimo na veći broj istraživanja razlika po pitanju pola (Brown, & Frankel, 1993; Newton, & Duda, 1993; Riemer, & Chelladurai, 2001), koja uglavnom ukazuju na razlike između muškaraca i žena po pitanju zadovoljstva. Istraživanja razlika po pitanju pripadnosti individualnom ili kolektivnom sportu takođe nisu bila čest slučaj (Petlichkoff, 1993), iako postoji znatan broj radova koji su se fokusirali na ispitivanje zadovoljstva kod sportista isključivo iz individualnih (Killeya-Jones, 2005) ili kolektivnih sportova (De Backer, Ceux, Callens, Boen, & Vande Broek, 2009; Jordan, Gillentine, & Hunt, 2004).

Druga vrsta istraživanja su ona koja se odnose na personalne faktore odnosno na dovođenja konstrukta zadovoljstva u vezu sa različitim psihološkim karakteristikama. Rezultati ukazuju na povezanost Velikih pet crta ličnosti sa samoprocjenom zadovoljstva kako kod opšte populacije (vidi meta-analizu DeNeve, & Cooper, 1998) tako i kod sportista (Baudin, Aluja, Rollan, & Blanch, 2011). Takođe je ispitivana veza između zadovoljstva u sportu sa jedne strane te

samodeterminisanosti i savjesnosti sa druge strane (Laurin & Nicolas, 2009). Zadovoljstvo je dovođeno u relaciju i sa samopoštovanjem (Gotwals et al., 2003), ciljnom orijentacijom (Papaioannou et al., 1993) te različitim afektivnim stanjima kao što je optimizam, sreća, tuga te depresija (više o tome Smith, 2010, p. 52).

Pored personalnih faktora, jasno je da zadovoljstvo u sportu zavisi i od spoljnih uticaja odnosno socijalnih faktora. Potvrđeno je da familija (Goff, & Fick, 1997), ponašanje trenera (Andrew, 2009) ili uloga koja je data od strane trenera (Eys, Carron, Bray, & Beauchamp, 2003; Eys, Schinke, and Jeffery, 2007) predstavljaju varijable koje treba imati u vidu. Takođe istraživanja ukazuju da zadovoljstvo u sportu zavisi i od toga da li osoba teži ka unutrašnjoj ili spoljašnjoj percepciji kontrole situacije (Denny i Steiner, 2009) te da li posjeduje viši stepen interpersonalnih vještina (Ryan, 1989).

Sve gore pomenute faktore (crte ličnosti, psihološka stanja, demografske karakteristike, socijalno okruženje, uslovi života itd.) koji predstavljaju predmet interesovanja ovoga rada, možemo staviti u grupu predispozicionih faktora. Međutim, treba spomenuti da postoji težnja ka ispitivanju specifičnih situacionih faktora koji mogu imati uticaja na zadovoljstvo u sportu, kao što su specifična sportska takmičenja, nacionalna prvenstva, uslovi organizovanja takmičenja, medijska pažnja, medicinski uslovi itd. ali u ovome istraživanju oni neće biti zastupljeni.

Pregled postojećih istraživanja, koja u osnovi ispituju fenomen zadovoljstva u sportu, ukazuje na njihovu brojnost i raznovrsnost, što dosta govori o interesovanju za ovu problematiku te daje smjernice za buduća istraživanja. Postojanje velikog broja istraživanja zadovoljstva u sportu jasan je signal značaja ovoga stanja za samu sportsku aktivnost. Da li se radilo o zadovoljstvu kao posljedici dobrog sportskog rezultata, napretka, odnosa sa trenerom, kolegama, rodbinom i prijateljima kroz sportsku aktivnost ili nečeg drugog, konačni ishod je emocionalno stanje sportiste koje pozitivno utiče na kognitivne procese tj. na motivacione mahanizme u daljem bavljenju datom aktivnošću. Shodno tome ovaj rad uviđa značaj istraživanja zadovoljstva u sportu te ga postavlja u grupu primarnih ciljeva ovoga projekta.

Prezentovani pluralistički pristup istraživanju odnosno dovođenju zadovoljsta u vezu sa različitim personalnim, socijalnim i situacionim faktorima, govori o tome da zadovoljstvo treba posmatrati kao multidimenzionalan konstrukt tj. da zadovoljstvo predstavlja afektivno stanje koje je produkt interakcije različitih faktora koji se moraju uzeti u obzir prilikom istraživanja. Prilikom dizajniranja ovoga rada vodilo se računa i tome te će pored ispitivanja relacija između različitih

demografskih karakteristika (pol, bavljenje sportom, tip sporta, takmičarski nivo) i zadovoljstva, fokus biti usmjeren i na ispitivanje različitih personalnih dispozicija i zadovoljstva. Pored Velikih pet crta ličnosti, koje su već dovođenje u vezu, koncept zadovoljstva u sportu će se u ovome radu posmatrati kroz odnos sa emocionalnom inteligencijom sportista, što prema našem saznanju nije ispitivano u ranijim istraživanjima.

Pored dovođenja zadovoljstva u vezu sa različitim faktorima, samo utvrđivanje zadovoljstva u ovome radu takođe će se zasnovati na multidimenzionalnom pristupu. Svjesni smo da zadovoljstvo u sportu predstavlja širok pojam, odnosno da sportista može biti zadovoljan sa određenim aspektima kao što je npr. odnos sa trenerom i timom, ali sa druge strane nezadovoljan sa svojim napretkom ili rezultatima koje postiže. Iz tog razloga, a za potrebe istraživanja, odlučili smo se za teoretske postulate odnosno instrumente koji kroz svoju multifacetnu strukturu ispituju zadovoljstvo u sportu iz više socijalno-situacionih aspekata.

Operacionalizacija konstrukta zadovoljstva u sportu

Konstruisanje instrumenta adekvatnog za ispitivanje zadovoljstva u sportu imalo je svoje razvojne faze. Prvo su u ove svrhe korišteni različiti instrumenti koji su mjerili zadovoljstvo u poslu, a bili bi prilagodavani uslovima u sportu kao što je na primjer "Job Satisfaction Scale" (JSS; Warr, Cook, & Wall, 1979). Kasnije su se istraživači usmjerili na razvijanje upitnika specifičnog za sport, a jedan od prvih koji je imao pouzdanu osnovu za dalji razvoj jeste "Leadership Scale for Sport" (LSS; Chelladurai i Saleh, 1980) čija petofaktorska struktura ispituje preferencije sportista na stlove ponašanja trenera. Uviđajući multidimenzionalnu strukturu zadovoljstva u sportu, Chelladurai, Imamura, Yamaguchi, Oinuma i Miyauchi (1988) pored faceta koje se odnose na zadovoljstvo sportista sa načinom ponašanja trenera, dodaju i facete kao što su individualni rezultati i napredak, rezultati tima i atmosfera u timu, na osnovu čega nastaje "Scale of Athlete Satisfaction" (SAS). Kritika da postojeći instrumenti u toku svoga razvoja nisu uzeli u obzir najbitniji aspekt, a to je sagledavanje koncepta zadovoljstva iz ugla samih sportista, imala je za posljedicu kvalitativno-kvantitativno istraživanje koje su sproveli Riemer i Chelladurai (1998).

Oni su identifikovali 15 dimenzija tj. faceta na osnovu kojih su konstruisali upitnik – “Athletic Satisfaction Questionnaire” (ASQ; Riemer i Chelladurai, 1998).

Struktura instrumenta u vidu 15 subkala tj. faceta govori da su u ovome slučaju uzeti različiti socijalno-situacioni faktori koji prema mišljenju sportista imaju uticaj na njihovo zadovoljstvo u sportu. Za potrebe ovoga rada koristiće se subskale koje su prema procijeni autora relevantne za ovo istraživanje odnosno koje, uvezvi u obzir socijalno-kulturološke specifičnosti ovoga geografskog prostora, mogu objektivno uticati na zadovoljstvo sportista iz ovih regija. Više informacija o datom upitniku te njegovoj adaptaciji za ovo istraživanje biće ponuđeno u dijelu o instrumentima korištenim u ovome radu.

CILJEVI I ZADACI RADA

Sport je segment čovjekovog ostvarivanja izrazito otvoren za implementaciju novih saznanja iz različitih naučnih oblasti, a sve u svrhe postizanja što boljih rezultata. Naučne oblasti kao što su medicina, farmacija, informatika, tehnologija te brojne druge svakodnevno nude nove informacije koje su od koristi za mnoge sfere, pa tako i za sport. Većina pomenutog znanja nije nastalo u domenu sporta, ali su ubrzo našla svoju primjenu u njemu. Izuzetak nije ni psihologija koja je istražujući čovjeka u njegovim različitim segmentima produkovala nova znanja koja su ubrzo bila primjenjena i u sportu, bez obzira da li se tu radilo o crtama ličnosti, motivaciji, afektima te drugim psihološkim konstruktima.

Imajući u vidu pomenute tranzicione mehanizme možemo naslutiti da smo upravo svjedoci početne faze transfera znanja o konstraktu zvanom emocionalna inteligencija u svijet sporta. Osnova za ovu pretpostavku leži u barem u 2 argumenta. Kao prvo, u teoretskom okviru ovoga rada jasno smo predstavili nastanak i razvoj, odnosno značajnu zastupljenost istraživanja emocionalne inteligencije te praktičnu primjenu dobijenih rezultata u različitim domenima kao što je posao, zdravstvo, obrazovanje, ali i isto tako ukazali smo na ograničen broj istraživanja ove pojave u domenu sporta. Drugi dokaz u korist pretpostavke o budućoj značajnoj implementaciji EI u sportu odnosi se na samu prirodu ovoga konstrukta. Uzevši u obzir prethodne definicije EI, jasno je da je ispitivanje ovoga konstrukta svrsishodno prvenstveno u oblastima čovjekovog djelovanja u kojima ljudske emocije igraju ključnu ulogu u postizanju željenih rezultata. Pored oblasti kao što su ekonomija, zdravlje i obrazovanje, sport takođe predstavlja područje u kome emocije diktiraju krajnji ishod velikog broja procesa, što potvrđuju brojni autori konstatujući da emocije tj. afekti predstavljaju značajne ako ne i centralne aspekte svake sportske aktivnosti (Vallerand, 1983; Vallerand, & Blanchard, 2000). Imajući u vidu ove tvrdnje ne začuđuje paralela koju povlače istraživači EI kada napominju da ovaj koncept predstavlja važnu paradigmu u svijetu sporta (vidi Meyer, & Fletcher, 2007; Zizzi et al., 2003). Shvatanje, prepoznavanje i kontrola ličnih emocija jednoga sportiste te percepcija i djelovanje na emocije drugih u sportskom okruženju spadaju u sposobnosti koje neupitno zaslužuju dosta pažnje s obzirom na njihov potencijal da indirektno utiču na same rezultate u sportu.

Dakle, oslanjajući se na prethodne dokaze o slaboj zastupljenosti istraživanja EI u sportu te logičkim pretpostavkama o svrshodnosti primjene koncepta u datom domenu, jasno je da je istraživanje EI u sportu tek u fazi povoja te potreba za opsežnim pristupom ovoj problematici i dovođenju u vezu ovoga konstrukta sa drugima u sportu je logičan pravac budućim istraživanja te osnova kojom se vodilo u ovome radu. Preuzimajući iskustva postojećih istraživanja EI u drugim oblastima te vođeni smjernicama koje su istakli Meyer i Fletcher (2007), ovaj rad bi sa svojom višefaznom strukturu imao za cilj da pokuša da ponudi odgovore na nekoliko pitanja vezanih za relaciju EI – sport.

Prva faza istraživanja u ovome radu odnosi se na postavljanje opštih pitanja o emocionalnoj inteligenciji u sportu te pitanja u kontekstu različitih demografskih karakteristika. Ovakav pristup je u skladu sa smjernicama koje su postavili Meyer i Fletcher (2007). Oni napominju da prije nego što se počnu sprovoditi složene studije prediktivnih vrijednosti koncepta EI na kriterijumske varijable (npr. odnos poraza/pobjede i druge vrijednosti uspješnosti, zadovoljstvo u sportu, zadržavanje u sportu itd.) potrebno je sprovesti opsežne i sistematične studije koje pokušavaju da opišu EI na većem uzorku sportista. S toga smo mišljenja da je od interesa prvenstveno da se ispita da li postoje razlike u izražavanju emocionalne inteligencije između *aktivnih sportista i nesportista*. Sportsku aktivnost karakterišu socijalne interakcije sa visokim stepenom emotivnog naboja kao posljedicom sa jedne strane neograničenih zahtjeva za ulaganjem/žrtvovanjem vremena, finansija, obrazovanja i drugih životnih aspekata, a sa druge strane primarnosti uspjeha kao jedine mjere vrijednosti. U takvom sistemu prirodno je da osoba često dolazi u situacije da preispituje svoje emotivno stanje i stanja drugih te da pokušava da pronikne u mehanizme funkcionalisanja kako bi bila u mogućnosti da u cilju krajnjeg sportskog rezultata kontroliše taj aspekt ličnosti. To nas vodi na zaključak da su osobe koje su aktivne u sportu „prisiljene“ da razvijaju ove vještine razumijevanja odnosno upravljanja emocijama u odnosu na osobe van sportske aktivnosti, što predstavlja upravo osnovu za prvu hipotezu ovoga rada. Istraživanja su neopravданo poklanjala malo pažnje ovome pitanju. Postoji nekolicina radova koji potvrđuju da sportisti pokazuju veći stepen emocionalne inteligencije u odnosu na nesportiste (Asmataheri, Ahmadizadeh, Heydarinejad & Mousavian, 2013; Bostani, & Saiarib, 2011; Costarelli, & Stamou, 2009; Narimani & Bashapoor, 2009; Perlini, & Halverson, 2006; Szabo, & Urban, 2014; Zamanian, Haghghi, Forouzandeh, Sedighi & Salehian, 2011), ali ima i onih koji su to samo

djelomično dokazali (Takšić, Rukavina i Linardić, 2005) Iz svega toga jasno se može zaključiti da ostaje na budućim istraživanja koja žele da uvedu koncept EI u sport, da prvi korak na tom putu treba da predstavlja davanje jasnog odgovor na ovo pitanje, što upravo i jeste jedan od ciljeva ovoga rada.

Prva faza ovoga rada, pored gore pomenutog pitanja, ima za cilj da ispita koncept EI i u odnosu na druge demografske karakteristike sportista. Kao zadatak nameće se pitanje utvrđivanja eventualnih razlika između sportista/nesportista oba pola u stepenu ispoljavanja emocionalne inteligencije. Opravdanost ovoga pitanja leži u rezultatima brojnih istraživanja koja su, iako rađena isključivo sa nesportistima, utvrdila postojanje razlika između žena i muškaraca, gdje žene iskazuju veći stepen emocionalne inteligencije (Brackett & Mayer, 2003 Ciarrochi, Chan, & Caputi, 2000; Kafetsios, 2004; Mayer et al., 1999; Palmer, Gignac, Monocha, & Stough, 2005; Takšić i sar., 2005). Dalja istraživanja su produbila saznanja o ovima razlikama te su se podijelila prema rezultatima koji su dobijeni za svaki od segmenata EI. Tako jedan broj istraživanja govori u prilog višeg nivoa percepcije i emocionalne facilitacije kod žena, drugi ukazuju na viši stepen sposobnosti razumijevanja i upravljanja emocijama, dok određeni broj istraživanja potvrđuje superiornost žena u svim aspektima EI (detaljan pregled istraživanja prema ovim kategorijama može se naći u radu Fernández-Berrocal, Cabello, Castillo, & Extremera, 2012). Uprkos velikom broju istraživanja razlika emocionalne inteligencije između muškaraca i žena u različitim domenima ljudskog djelovanja, oblast sporta nije bila jedna od njih. Svjedoci smo postojanja malog broja radova koji ispituju konstrukt EI u sportu, a samo nekoliko njih kao jedno od istraživačkih pitanja postavlja razlike između sportistkinja i sportista. Taghizadeh i Shojaie (2012) ispitujući stonotenisere su utvrdili da žene imaju višu emocionalnu inteligenciju. Istraživanje na studentima fakulteta sporta ukazuje da žene imaju viši nivo EI samo za skalu Regulacija raspoloženja, dok su za skalu Utilizacija emocija utvrdili da muškarci iskazuju viši nivo (Üngür, & Karagözoğlu, 2013). S druge strane, istraživanje na uzorku učenika sportske gimnazije u kombinaciji sa učenicima "normalne" gimnazije utvrdilo je da osobe ženskog pola izražavaju viši stepen emocionalne inteligencije za sve skale (Takšić i sar., 2005). Međutim, postoji i istraživanje koje je kao uzorak uvrstilo studente koji su u momentu istraživanja bili aktivni sportisti te nije utvrdilo razlike između sportistkinja i sportista niti za jednu skalu emocionalne inteligencije (Douglas, 2013). Prezentovana ograničenost broja istraživanja te nesuglasje između postojećih dovoljni su argumenti da se u ovome radu fokusira na utvrđivanje eventualnih razlika između

sportistkinja i sportista po pitanju izražavanja emocionalne inteligencije te da se dobijeni rezultati uporede sa rezultatima nesportista oba pola.

Testirajući svoj model emocionalne inteligencije Mayer, Caruso i Salovey (1999) su postavili kriterijume koje ovaj koncept treba da zadovolji da bi se mogao smatrati „pravom“ inteligencijom. Jedan od kriterijuma koji se zasniva na razvojnoj karakteristici podrazumjeva da se emocionalne inteligencija, kao što je slučaj i sa opštom inteligencijom, razvija sa uzrastom i iskustvom. U svome radu upoređujući rezultate adolescenata i odraslih oni su potvrđili ovu pretpostavku. Kasnija istraživanja uzrasnih razlika u ispoljavanju emocionalne inteligencije su uglavnom donosila iste zaključke (Chapman, & Hayslip, 2006; Extremera, Fernández-Berrocal & Salovey, 2006; Kafetsios, 2004; Mayer, Salovey, & Carusso, 2000; Van Rooy, Alonso, & Viswesvaran, 2005), ali treba spomenuti da postoje i radovi koji nisu našli korelaciju između uzrasta i nivoa emocionalne inteligencije (Shipley, Jackson, & Segrest, 2010). Ono što se pregledom postojeće literaturе takođe moglo ustanoviti da su istraživanja relacije uzrasta i emocionalne inteligencije uglavnom rađena na opštem uzorku te da su izostali radovi koji bi tretirali ovu problematiku na uzorku iz domena sporta, što predstavlja dodatni motiv da se u ciljeve ovoga rada uvrsti i ovo pitanje.

Pored gore pomenutih demografskih karakteristika jedan od ciljeva prve faze ovoga rada predstavlja i pitanje razlika između sportista iz *kolektivnih i individualnih sportova*. Pretpostavka da osobe u kolektivnim sportovima imaju veću emocionalnu inteligenciju zasniva se na samim zahtjevima ovih sportova, među kojima stvaranje kohezije u timu predstavlja jedan od ključnih faktora uspjeha. Proces stvaranja kohezije među igračima zasniva se na vještinama komunikacije u cilju emocionalnog povezivanja, a u čijoj osnovi leži emocionalna inteligencija. Postoji nekolicina radova koji su na ovim osnovama postavili hipoteze koje su testirali. Tako Narimani i Basharpoor (2009) iznose da su utvrdili razlike između sportistkinja (uzorak se sastojao isključivo od osoba ženskog pola) iz kolektivnih i individualnih sportova, gdje su one iz kolektivnih postigli veće rezultate. Isti rezultate dobijeni su i u radu Torkfar-a i saradnika (2011) sa razlikom da su oni kao uzorak koristili sportiste-studente oba pola. Međutim od značaja je navesti i istraživanje koje ja takođe rađeno sa studentima koji se bave sportom, ali samo muškog pola, gdje nisu utvrđene značajne razlike između onih koji pripadaju grupi kolektivnih i onih iz grupe individualnih sportova (Ilyasi, Sedagati, & Salehian, 2011). Prema ovom pregledu postojećih radova jasna je

namjera, ali i praktična vrijednost, da se u radu odgovori i na pitanje razlika u nivoima emocionalne inteligencije između sportista iz kolektivnih i individualnih sportova, uzevši u obzir varijablu pola.

Nakon prve faze rada čiju strukturu predstavljaju osnovna pitanja o modelu emocionalne inteligencije u domenu sporta, u drugoj fazi, oslanjajući se na pomenute smjernice (vidi Meyer, & Fletcher, 2007,) fokusiralo se na dovođenje konstrukta EI u složenije odnose sa ostalim varijablama kod sportista i to prije svega sa njihovim uspjehom u sportu. Kao što je to slučaj i sa prethodnim pitanjima, uvođenje konstrukta emocionalne inteligencije u korelaciju sa uspjehom bila je tema ranijih istraživanja u drugim domenima čovjekovog djelovanja. Sve je počelo sa tvrdnjama Goleman-a (1995) da EI ima veliku moć predikcije uspjeha u školi, odnosno na radnom mjestu (Goleman, 1998), što je rezultiralo brojnim istraživanjima na ovu temu koja su uglavnom potvrđivala ovu pretpostavku (vidi poglavlje- Postojeća istraživanja, str. 27). Konstrukti za koje se tvrdi da mogu da predvide uspjeh zasigurno privlače dosta pažnje, ali kao i u prethodnim slučajevima interesovanje i primjena datog konstrukta u cilju definisanja uspjeha u domenu sporta nije bila na nekom zavidnom nivou (vidi poglavlje – Istraživanje EI u sportu, str. 31). Ova pojava iznenadjuje s obzirom da je poznata vrijednost uspjeha u domenu kakav je sport te šalje jasan signal prioriteta budućim istraživanjima. Imajući to u vidu postavljen je cilj druge faze ovoga rada koji se odnosi upravo na ispitivanje veza emocionalne inteligencije sportista i njihovog nivoa uspješnosti u datom sportu.

Iako je EI konstrukt čije ispitivanje u domenu sporta predstavlja osnovu ovoga rada, dovođenje u vezu sa pojavama kao što je uspjeh u sportu zahtjeva uvođenje i drugih konstrukata kako bi se dobile pouzdanije informacije o datim odnosima. Ispitivanje uspjeha u sportu sa aspekta drugih psiholoških karakteristika bilo je predmet i ranijih istraživanja. Poseban interes ranijih istraživanja uspjeha u sportu bila je predikcija te pojave iz ugla crta ličnosti sportiste. U teoretskom dijelu ovoga rada predstavljene su razvojne faze modela korištenih za ispitivanje crta ličnosti, sa posebnim osvrtom na model Velikih pet te njegovim transferom iz drugih domena u domen sporta. Rezultati predstavljenih istraživanja potvrđuju da crte ličnosti mogu da posluže u svrhe predikcije sportskog uspjeha, s tim što je broj istraživanja na ovu temu (korištenjem modela Velikih pet) prilično ograničen te zahtjeva dalju usmjerenost ka pouzdanim informacijama. Imajući sve to u vidu postavljen je cilj druge faze ovoga rada, a odnosi se na dovođenje u vezu emocionalne inteligencije i crta ličnosti sa uspjehom u sportu. Suština ovih relacija ogleda se u davanju

odgovora na pitanje o inkrementalnoj vrijednosti konstrukta EI tj. da li dati konstrukt daje jedinstven doprinos predikciji uspjeha u sportu u odnosu na objašnjenje varijanse od strane modela Velikih pet, kao što to potvrđuje rad Gil-Olarte i saradnika (2006), ali za akademski uspjeh. Potreba za ovim zasnovana je prije svega na pravilu da ako se želi da novi konstrukt bude prihvачen u stručnoj oblasti mora da objasni dio varijanse kriterijumske variable koja nije pokrivena drugim ranije potvrđenim konstruktima (Brackett, & Mayer, 2003). Potreba za tim je još izraženija ako se ima u vidu skeptičnost brojnih eksperata, a prije svih onih aktivnih u domenu istraživanja psihologije ličnosti, koji tvrde da je EI novi konstrukt koji pokušava da objasni domene koji su u većoj mjeri objašnjeni ranijim modelima kao što je Big five (vidi McCrae, 2000).

U trećoj i posljednjoj fazi ovoga rada uvodimo još jednu kriterijumsku varijablu, a to je zadovoljstvo u sportu. Mišljenja smo da, pored uspjeha, zadovoljstvo u sportu predstavlja pojavu koja zасlužuje maksimalnu pažnju istraživača, što direktno potvrđuju pomenute smjernice za buduća istraživanja u kojim se savjetuje da se konstrukt EI, pored ostalih, dovede u vezu i sa ovom varijablom (vidi Meyer, & Fletcher, 2007, str. 10). S toga jedan od primarnih ciljeva treće faze rada predstavlja ispitivanje veze između EI i zadovoljstva u sportu, kako bi se utvrdila eventualna prediktivna vrijednost konstrukta EI. Kao što je to bio slučaj i sa uspjehom u sportu tako ćemo i u trećoj fazi rada, u cilju jasnijeg shvatanja fenomena zadovoljstva u sportu, pored konstrukta EI uvrstiti u relaciju i druge prediktorske varijable za koje smatramo da mogu pridonjeti rješenju pitanja primjenjivosti EI u ove svrhe. Tako ćemo ispitati vezu između crta ličnosti i zadovoljstva, odnosno utvrditi prediktivnu vrijednost crta ličnosti u odnosu na zadovoljstvo u sportu. Opravdanost dovođenja u vezu ova dva psihološka konstrukta bazira se prvenstveno na postojećim istraživanjima koja su rađena van domena sporta. Meta-analiza koju su sprovedli DeNeve i Cooper (1998) upućuje na postojanje velikog interesovanja za ispitivanje veze između crta ličnosti i subjektivnog blagostanja. Steel, Schmidt i Schultz (2008) primjenjujući model Velikih pet došli su do zaključaka da neuroticizam i ekstraverzija predstavljaju najčešće prediktore zadovoljstva životom. Pod domenom zadovoljstva životom najčešće ispitivana kategorija je zadovoljstvo poslom gdje je prema meta-analizi (Judge, Heller, & Mount, 2002) generalno za sve rade utvrđena veza sa dimenzijom neuroticizma i ekstrovertnosti, dok dimenzija savjesnosti takođe kod velikog broja istraživanje ukazuje na dobru prediktorsknu snagu. Nažalost ovaj vid interesovanja za vezu između crta ličnosti i zadovoljstva nije postojao kod istraživača u oblasti sporta, uslijed

čega trenutno ne postoje pouzdane informacije o prirodi ove veze, a pogotovo ne postoje uslovi da se putem meta-analize donesu generalni zaključci. Ohrabrenje predstavlja istraživanje koje su sproveli Baudin, Aluja, Rollan i Blanch (2011), koji su pored zadovoljstva životom ispitivali i zadovoljstvo u sportu te za oba domena potvrdili prediktivne vrijednosti dimenzija neuroticizma i ekstrovertnosti. Pored varijabli EI i crta ličnosti, ispitivanje zadovoljstva u sportu ćemo upotpuniti uvođenjem varijable uspjeha u sportu u datu relaciju. Konačni cilj je da ispitivanjem i poređenjem prediktivnih vrijednosti ove tri varijable utvrdimo da li konstrukt EI i u kojoj mjeri u odnosu na druga dva objašnjava varijansu kriterijumske varijable, odnosno da li EI daje jedinstven doprinos predikciji zadovoljstva u sportu u odnosu na crte ličnosti i uspjeh u sportu.

Na osnovu navedenog jasno je da primarni aspekt ovoga rada predstavlja uvođenje koncepta EI u domen sporta, sa ciljem davanja odgovora na neka opšta pitanja te dovođenjem u relaciju sa drugim konstruktima. Međutim, ne treba zaboraviti činjenicu da među ekspertima koji se bave istraživanjem EI ne postoji konsenzus oko teoretske osnove, a samim tim niti oko načina operacionalizacije ovog fenomena. U teoretskom okviru ovoga rada detaljno smo predstavili dva najzastupljenija načina operacionalizacije i to prvi putem upitnika samoprocjene, a drugi putem testova. Upravo Meyer i Fletcher (2007) govoreći o ovoj problematici daju smjernice za buduća istraživanja koncepta EI u domenu sporta te ističu potrebu za implementacijom oba metoda kako bi se utvrdio adekvatniji te vremenom preko njega razvio metod specifičan za oblast sporta. Imajući u vidu datu problematiku u ovome radu biće primjenjena oba metoda operacionalizacije EI sa ciljem identifikovanja eventualnih razlika po pitanju dobijenih vrijednosti. Prvi korak u tome procesu odnosi se na utvrđivanje koreACIONIH koeficijenata između vrijednosti emocionalne inteligencije dobijenih testom i onih dobijenih upitnikom samoprocjene. U slučaju slabih korelacija tj. nepoklapanja datih vrijednosti, kao što je to bio slučaj u radu koji su sproveli Brackett i Mayer (2003), skorovi EI za obe metode biće paralelno uvedeni u sve navedene relacije od interesa za ovaj rad, kako bi se mogli uporediti i na osnovu toga izvesti zaključci o njihovim razlikama prediktivnih moći u odnosu na postavljenje kriterijumske varijable.

Iz prethodno iznesenih ciljeva ovoga rada izdvajaju se sledeći zadaci od primarnog interesa:

Zadatak 1: ispitati razlike između sportista i nesportista oba pola prema nivou ispoljavanja emocionalne inteligencije dobijene testom i upitnikom samoprocjene

Zadatak 2: ispitati razlike između mlađih i starijih sportista prema nivou ispoljavanja emocionalne inteligencije dobijene testom i upitnikom samoprocjene

Zadatak 3: ispitati razlike između sportista kolektivnih i individualnih sportova oba pola prema nivou ispoljavanja emocionalne inteligencije dobijene testom i upitnikom samoprocjene

Zadatak 4: ispitati da li vrijednosti emocionalne inteligencije (dobijene testom i upitnikom samoprocjene) daju jedinstven doprinos predikciji uspjeha u sportu u odnosu na crte ličnosti

Zadatak 5: ispitati da li vrijednosti emocionalne inteligencije (dobijene testom i upitnikom samoprocjene) daju jedinstven doprinos predikciji zadovoljstva u sportu u odnosu na crte ličnosti i uspjeh u sportu

METOD

INSTRUMENTI

Imajući u vidu da emocionalna inteligencija predstavlja primarni koncept interesovanja ovoga rada te uvažavajući problematiku dualizma u pristupu ispitivanja ovoga koncepta opredijelili smo se da u bateriju instrumenata za ovo istraživanje uključimo dva testa za ispitivanje emocionalne inteligencije: Situacioni test razumijevanja emocija (engl. Situational Test of Emotional Understanding - STEU; MacCann & Roberts, 2008) i Situacioni test upravljanja emocijama (engl. Situational Test of Emotional Management - STEM; MacCann & Roberts, 2008) te jedan upitnik samoprocjene emocionalne inteligencije – Upitnik emocionalne kompetentnosti (UEK45; Takšić, 2002). Za ispitivanje crta ličnosti i zadovoljstva u sportu opredjelili smo se za međunarodno priznate i standardizovane instrumente kao što je Inventar Velikih pet (engl. Big Five Inventory - BFI; John, Donahue & Kentle, 1991; John & Srivastava, 1999), odnosno za Athletic Satisfaction Questionary (ASQ; Riemer & Chelladurai, 1998).

Opis instrumenata

STEU

Situacioni test razumijevanja emocija (Situational Test of Emotional Understanding, MacCann & Roberts, 2008) predstavlja test koji mjeri jednu od četiri grane emocionalne inteligencije - *razumijevanje emocija* (Mayer, & Salovey, 1997). U svojoj strukturi sadrži 42 situacije/stavke. Ispitanik ima zadatak da za svaku situaciju od ukupno 5 ponuđenih odgovora/emocija zaokruži onu emociju za koju smatra da će se najvjerojatnije javiti u datim uslovima (primjer: Petrova

hokejaška ekipa je naporno trenirala i osvojila je prvenstvo. Petar najvjerovatnije osjeća: a) nadu b) ponos c) olakšanje d) radost e) iznenađenje). Konstruisanje stavki, a samim tim i njihovo bodovanje, zasnovano je na Roseman-ovoj strukturalnoj teoriji emocija (2001) prema kojoj je definisano generisanje 14 različitih emocija kombinacijom sedam relevantnih dimenzija u uslovima procjene različitih situacija. U skladu sa tim za svaku situaciju u testu postoji jedan tačan odgovor za koji se dobija jedan bod, a za ostale netačne odgovore se ne dobijaju bodovi, što prema prema ranije definisanim metodama određivanja tačnih odgovora i skorovanja istih odgovara target metodu (autor određuje tačan odgovor) sa primjenom mod sistema (samo je jedan tačan odgovor i jedini nosi bodove - u gore navedenom primjeru samo se dodjeljuje bod za odgovor - b) ponos). MacCann i Roberts (2008) navode prihvatljivu pouzdanost testa gdje alfa koeficijent iznosi 0.71 te upućuju na jedinstven doprinos ovoga testa u predikciji školskog uspjeha, pored prediktivnih vrijednosti inteligencije i crta ličnosti. Za potrebe ovoga istraživanja test je preveden na ijkavsku varijantu srpskog jezika poštujući pritom proceduru komisijskog prevodenja (eng. committee translation – vidjeti Smith, 2004). Testirajući prevedeni instrument na našem uzorku utvrđeno je da ajteme pod rednim brojem 13 i 38 karakterišu nulte korelacije sa sumacionim skorom (vidjeti Tabelu 1 u Prilogu). Imajući u vidu da su autori sa saradnicima u naknadnom testiranju, vođeni analizom korelacija pojedinačnih ajtema sa sumacionim skorom izbacili dva ajtema (vidi Veleka, Weissman, MacCann, Hellwig, & Roberts, 2014), od kojih je jedan bio pod rednim brojem 13, a drugi pod rednim brojem 36, uzeli smo si za slobodu da iz istih razloga u našem radu ne koristimo ajteme 13 i 38 čime je dati test redukovani na 40 stavki. Navedeni autori za skraćenu verziju od 40 ajtema navode alfa koeficijent od 0.80, dok je u ovome radu za čitav uzorak utvrđen alfa koeficijent 0.71.

STEM

Situacioni test upravljanja emocijama (Situational Test of Emotional Management, MacCann & Roberts, 2008) predstavlja drugi test ovih autora koji mjeri *sposobnost upravljanja emocijama*, kao najsloženiju granu emocionalne inteligencije, gledano iz ugla mentalnih procesa. Ovaj test se sastoji od 44 emocionalne situacije. Ispitanik na osnovu 4 ponuđena odgovora, odnosno pravca djelovanja, treba da zaokruži onaj za koji smatra da bi bio najproduktivniji za riješavanje date situacije (primjer: Bojan je veoma nervozan zato što treba da glumi u sceni dok ga u publici

posmatra mnogo veoma iskusnih glumaca. *Koji postupak bi bio najproduktivniji za Bojana:* a) da gleda to na način: nije kraj svijeta, b) da primjeni neke glumačke tehnike kako bi se pribrao, c) da vjeruje u sebe i sve će biti uredu, d) da vježba scenu što je moguće više kako bi dobro nastupio). Za određivanje tačnog odgovora u ovome testu korištena je ekspertska metoda sa skorovanjem po sistemu proporcija (MacCann et al., 2004; Takšić i sar., 2006). To znači da svaki odgovor može da nosi određeni procenat od jednog boda u zavisnosti od toga u kome procentu su eksperti birali dati odgovor (u gornjem primjeru odgovori nose: a= 0.25 boda, b= 0.42 boda, c= 0 bodova, d= 0.33 boda). Autori navode prihvatljivu pouzdanost testa gdje alfa koeficijent iznosi 0.68 te ukazuju na jedinstven doprinos ovoga testa u predikciji zadovoljstva životom, pored prediktivnih vrijednosti inteligencije i crta ličnosti. Prevod testa je urađen prema istom protokolu kao i STEU, a prilikom ispitivanja korelacija pojedinim ajtema sa sumacionim skorom utvrđeni su ajtemi sa negativnom korelacijom i to pod rednim brojevima: 2, 3, 18, 23 i 30 (vidjeti Tabelu 2 u Prilogu). Imajući u vidu negativne korelacije ovih ajtema te činjenicu da su autori u sintaksi koji su ponudili izbacili ajtem pod rednim brojem 39, za potrebe dalje operacionalizacije redukovali smo test na 38 stavki te smo ispitivanjem pouzdanosti utvrdili alfa koeficijent 0.80.

UEK 45

Upitnik emocionalne kompetentnosti (Takšić, 2002) sa 45 stavki predstavlja skraćenu verziju prvobitnog instrumenta istog naziva koji se sastojao od 136 stavki (Takšić, 1998). Upitnik je konstruisan po teoretskom modelu EI koji su postavili Mayer i Salovey (1997), a pomenutih 45 stavki grupišu se u 3 subskale i to: *Sposobnost uočavanja i razumijevanja emocija* (15 stavki), *Sposobnost izražavanja i imenovanja emocija* (14 stavki) i *Sposobnost regulacije i upravljanja emocijama* (16 stavki). Ispitanik putem petostepene Likertove skale (1 = u potpunosti ne; 5= u potpunosti da) treba da ocijeni u kojoj mjeri data tvrdnja odgovara njegovoj ličnosti (primjer: „Kada sam dobro raspoložen, teško me je oneraspoložiti“). Autor navodi da su prilikom korištenja upitnika na velikim uzorcima oba pola i različitim starosnim kategorijama te njegovim prevođenjem na različita govorna područja utvrđene dobre psihometrijske osobine. Tako se pouzdanost subskale sposobnost uočavanja i razumijevanja emocija na različitim istraživanjima kreće u opsegu od 0.82 do 0.88, subskale izražavanje i imenovanje emocija od 0.78 do 0.81, a subskale sposobnost

regulacije i upravljanja emocijama u rasponu od 0.68 do 0.72 (Takšić i sar., 2006). Autor takođe navodi i umjerene pozitivne korelacije između pomenute tri subskale (0.35 - 0.51), čime opravdava formiranje skale generalne emocionalne kompetencije, za čiji opseg pozdanosti navodi visoke vrijednosti alfa koeficijenta od 0.88 do 0.92 (Takšić i sar., 2009). Primjenom upitnika UEK45 utvrdio se njegov značajan doprinos objašnjenju varijanse zadovoljstva životom te školskog uspjeha (Takšić i sar., 2006). Testiranjem ovog instrumenta na našem uzorku utvrdili smo da se alfa koeficijenti pouzdanosti za pojedine subskale kreću od 0.78 do 0.87 i to: za subskalu sposobnost uočavanja i razumijevanja emocija – 0.87, subskalu izražavanje i imenovanje emocija – 0.84, te za subskalu upravljanja emocijama – 0.78. Što se tiče alfa koeficijenta za skalu generalne emocionalne kompetencije dobijena vrijednost iznosi 0.91, a opravdanost za kreiranje generalne skale leži u činjenici da se između tri subskale javljaju značajne korelacije čiji koeficijenti se kreću u opsegu od .43 do .56 (Vidi Tabelu 3 u Prilogu) Poredeći naše rezultate sa gore pomenutim možemo zaključiti da su sve vrijednosti prihvatljive jer se kreću u pomenutim opsezima, dok neke vrijednosti i prevazilaze navedene opsege (subskale: izražavanje i imenovanje emocija i upravljanje emocijama).

BFI

Inventar Velikih pet (Big Five Inventory; John, Donahue & Kentle, 1991; John & Srivastava, 1999) predstavlja skraćenu verziju upitnika samoprocjene crta ličnosti zasnovanog na modelu Velikih pet. Sastoji se od 44 stavke koji pokrivaju 5 domena (koji nisu razloženi u specifične crte) i to: neuroticizam (8 stavki), ekstraverzija (8 stavki), otvorenost ka iskustvu (10 stavki), saradljivost (9 stavki) i savjesnost (9 stavki). Ispitanik putem petostepene Likertove skale (1= u potpunosti ne; 5= u potpunosti da) treba da procjeni koliko je predloženi opis dat u trećem licu jednine karakterističan za njega (primjer: "Započinje prepirke sa drugima"). Ovaj upitnik je korišten u interkulturnom istraživanju u 56 država (Schmitt et al., 2007) gdje se utvrđeni alfa koeficijenti kreću u opsegu od 0.70 do 0.79, u zavisnosti od ispitivanog domena. Korištenjem ovoga upitnika (ili drugih zasnovanih na petofaktorskom modelu kao što je su NEO-PI-R i NEO-FFI-a) utvrđenje su značajne prediktivne vrijednosti za različite životne ishode kao što su zadovoljstvo životom (Bratko & Sabol, 2006; Chen, Tu & Wang, 2008; Onyishi, Okongwu & Ugwu, 2012; Shimmack, Oishi, Furr & Funder, 2004; Vitterso, 2001), uspješnost na poslu (Barrick

& Mount, 1991; Borman, Hanson, & Hedge, 1997; Murphy & Lee, 1994; Tett, Jackson & Rothstein, 1991) te veze sa drugim pojavama kao što su zdravlje, psihološki poremećaji, akademski uspjeh, socijalna interakcija (vidjeti pregled radova u John, Naumann & Soto, 2008). U ovome radu korištena je adaptirana verzija upitnika za ovo govorno područje čiji je prevod i testiranje psihometrijskih karakteristika sproveo Lakić (2012) te utvrdio slične koeficijente pouzdanosti za date domene u poređenju sa onima dobijenim u najznačajnijim međunarodnim studijama. Tako je za domen ekstrovertnost dobiten alfa koeficijent 0.85, za saradljivost 0.77, savjesnost 0.82, neuroticizam 0.83 i otvorenost ka iskustvu 0.79. Primjenom pomenute verzije upitnika za uzorak u ovome istraživanju dobijene su sledeće vrijednosti alfa koeficijenata: ekstrovertnost 0.80, saradljivost 0.71, savjesnost 0.82, neuroticizam 0.71 i otvorenost ka iskustvu 0.80. Treba napomenuti da smo kod subskale otvorenost ka iskustvu izbacili ajtem pod rednim brojem 35 jer je utvrđena veoma niska vrijednost korelacije datog ajtema sa ukupnim skorom te čak negativna vrijednost korelacije sa druga dva ajtema, čime smo za dalju operacionalizaciju redukovali navedenu subskalu na 9 ajtema (za detaljnije informacije o korelacijama pojedinačnih ajtema sa sumacionim skorovima skala upitnika BFI pogledati Tabelu 4 u Prilogu).

ASQ

Upitnik zadovoljstva u sportu (Athletic Satisfaction Questionnaire - ASQ; Riemer, & Chelladurai, 1998) predstavlja upitnik koji ispituje multidimenzionalnu strukturu zadovoljstva u sportu. Kao i kod testova emocionalne inteligencije i u ovome slučaju je prvo urađen prevod instrumenta na ijkavsku varijantu srpskog jezika poštujući se pritom procedura komisijskog prevođenja (eng. *committee translation* – vidjeti Smith, 2004) u koju su bili uključeni: lektor engleskog, ekspert iz date oblasti i autor. Instrument se sastoji od 56 stavki koje se grupišu u 15 dimenzija tj. faceta. Ove facete predstavljaju različite socijalno-situacione faktore koje su autori upitnika identificirali kao bitne za zadovoljstvo bavljenja sportom. Za potrebe ovoga rada smo izdvojili i koristili 10 dimenzija/faceta za koje smo procijenili da su relevantne za ovo istraživanje, odnosno koje uvezši u obzir socijalno-kulturološke specifičnosti ovoga geografskog prostora mogu objektivno uticati na zadovoljstvo sportista iz ove regije. To su: integracija u timu (4 stavke), socijalni status u timu (3 stavke), strategija (4 stavke), lična posvećenost (4 stavke), individualne performanse (3 stavke),

utilizacija sposobnosti (5 stavki), savjeti kolega (3 stavke), odnos trenera (5 stavki), timski/individualni rezultati (3 stavke), trening i instrukcije (3 stavke). Treba napomenuti da originalna faceta strategija sadrži 6 ajtema, ali smo prilikom prevoda utvrdili problem „kloniranih“ ajtema radi podizanja pouzdanosti skale te smo izbacili 2 ajtema i sveli facetu na 4 ajtema. Iz upitnika su izbačene facete: etika, budžet, medicinsko osoblje, usluge i podrška u akademskom domenu te podrška spoljnih domena. Prema pomenutom principu socijalno-kulturoloških specifičnosti, pored izbacivanja navedenih faceta za potrebe ovoga istraživanja smo kreirali i dvije dodatne facete i to “doprinos porodice/prijatelja” (3 stavke) i “doprinos kluba” (3 stavke). Dakle, ispitanik na ukupno 43 stavke putem sedmostepene Likertove skale (1= uopšte nisam zadovoljan, 7= veoma sam zadovoljan) treba da označi u kojoj mjeri je zadovoljan sa datom pojavom u njegovoј sportskoј aktivnosti. Autori navode zadovoljavajuće koeficijente pouzdanosti koji se za pomenutih originalnih 15 domena kreću u opsegu od 0.78 do 0.95 (Riemer, & Chelladurai, 1998, 2001). Što se tiče pouzdanosti 12 faceta korištenih u ovome istraživanju (10 originalnih i 2 dodatne) utvrđeni su zadovoljavajući alfa koeficijenti koji se kreću u rasponu od 0.78 do 0.93.

Pored pomenutih socijalno-kulturoloških specifičnosti našeg uzorka, koje su uslovile odstranjanje određenih skala originalnog upitnika, specifičnost ovoga uzorka se ogleda i u zastupljenosti sportista i iz kolektivnih i iz individualnih sportova, za što ovaj upitnik nije u potpunosti prilagođen. Naime, analizom originalnih skala ASQ, odnosno njihovih ajtema, utvrdili smo da postoji određeni broj onih koji se odnose isključivo na sportiste koji igraju u timu. Tako npr. skala *integracija u timu* sa pitanjima kao što su: „*zadovoljan sam kako moј tim radi (je radio) na tome da bude najbolji*“ ili „*zadovoljan sam u kome stepenu suigraci u timu dijele zajedničke ciljeve*“, te skala *utilizacija sposobnosti* sa pitanjima kao što je „*zadovoljan sam vremenom koje provodim (sam proveo) u igri tokom takmičenja*“, direktno eliminišu mogućnost davanja odgovora od strane sportista iz individualnih sportova. S toga smo radi validnosti sproveđenja istraživanja sportistima iz kolektivnih sportova dali instrument sa 12 skala, dok smo za sportiste iz individualnih sportova izbacili gore pomenute dvije skale te su davali odgovore na preostalih 10 skala.

Imajući u vidu 12 specifičnih skala zadovoljstva u sportu, za potrebe ovoga rada smo smo kreirali i generalnu skalu zadovoljstva u sportu. Oslanjajući se na visoke interkorelacije između pomenutih skala (vidi Tabelu 5 u Prilogu) urađena je analiza glavnih komponenti gdje je za čitav uzorak sportista definisana generalna komponenta zadovoljstva, ali u čiju operacionalizaciju su

uključeni podaci samo za 10 univerzalnih skala (zajedničke skale za sportiste iz kolektivnih i individualnih sportova). Osim generalne komponente zadovoljstva za čitav uzorak, za potrebe rada izvršena je analiza glavnih komponenti te utvrđena glavna komponenta zadovoljstva za sportiste kolektivnih sportova, ali i glavna komponenta zadovoljstva za sportiste iz individualnih sportova. Za svaku od ove tri varijable utvrđeni su zadovoljavajući komunaliteti subskala koji su se kretali u opsegu od 23% do 74%, a što se tiče ukupnog procenata objašnjenja varijanse za generalnu komponentu zadovoljstva on iznosi 57.51%, za generalnu komponentu zadovoljstva za sportiste kolektivnih sportova iznosi 61.51%, dok je za generalnu komponentu zadovoljstva za sportiste iz individualnih sportova utvrđeno 46.66% (za detaljne informacije o indeksima komunaliteta subskala, odnosno njihovim koeficijentima zasićenjima za svaku od tri skale zadovoljstva vidjeti Tabelu 6 u Prilogu).

PROCEDURA PRIKUPLJANJA PODATAKA I STATISTIČKA OBRADA

Nakon što je izvršen izbor instrumenata i urađena njihova adaptacija pristupilo se identifikovanju odgovarajućeg uzorka te sprovođenju anketiranja koje je trajalo u periodu od decembra 2013. do februara 2015. S obzirom da je za potrebe rada trebalo formirati 2 uzorka ispitanika (sportisti i nesportisti) metod odabira ispitanika je samim tim išao u dva pravca. *Nesportiste*, koje smo definisali kao osobe koje se nikada nisu bavile sportom, odnosno osobe koje su se bavile/bave sportom "rekreativno" - nisu se takmičili, kontaktirani smo preko obrazovnih institucija. Tu su u skladu sa potrebnom starosnom kategorijom ispitivani učenici završnih razreda osnovnih škola, svih razreda srednjih škola (gimnazija, tehnička škola) te svih godina fakulteta (medicina, psihologija, arhitektura i mašinstvo). Kategoriju *sportista* smo definisali kao grupu ispitanika koji su se u momentu sprovođenja testiranja aktivno bavili sportom (praktikovali redovne sedmične treninge) te su se redovno takmičili i to minimalno na regionalnom nivou. Sportisti su kontaktirani prvenstveno preko sportskih klubova, trenera ili direktno na sportskim takmičenjima.

Anketni materijal sastojao se od seta pitanja za dobijanje demografskih karakteristika te baterije instrumenata (2 testa i 3 upitnika), što je činilo ukupno 229 stavki za sportiste, odnosno 186 stavki za nesportiste (2 testa i 2 upitnika), s obzirom da je u njihovom slučaju izostavljen upitnik zadovoljstva u sportu – ASQ. Vrijeme potrebno za ispunjavanje materijala se kretalo između između 30 i 40 minuta.

Analizom vrijednosti dobijenih od ispitanika identifikovan je prvi problem daljem sredovanju baze podataka. Naime, utvrđeno je da među ispitanicima koji su prvenstveno kategorisani u grupu nesportisti postoji značajan broj onih koji su u prethodnom periodu života bili aktivni u sportu i takmičili se. S obzirom na ovu pojavu dati ispitanici nisu mogli biti više zadržani u ovoj kategoriji. Međutim, oni nisu mogli biti prebačeni niti u kategoriju sportisti, što zbog činjenice da nisu trenutno aktivni u sportu, što zbog nedostajućih vrijednosti sa upitnika ASQ koji se nije nalazio u bateriji instrumenata namijenjen nesportistima. Zbog svega toga iz dalje operacionalizacije je isključeno 98 ovih ispitanika. Nakon izbacivanja ispitanika koji nisu mogli biti odgovarajuće kategorisani pristupilo se provjeri validnosti odgovaranja u vidu identifikovanja nemarnog davanja informacija, odnosno namjernog neiskrenog odgovaranja. S obzirom na relativno veliki broj stavki i trajanje ispunjavanja prilikom kreiranja baze podataka utvrđen je znatan broj nedostajućih podataka. Da bi se riješio ovaj problem kao mjeru za zadržavanje podataka odredili smo maksimalnih 25% nedostajućih od ukupnog broja ajtema za datu skalu, odnosno subskalu po ispitaniku. Tako je za STEU određena granična vrijednost 10 nedostajućih odgovora (rezultati ispitanika sa 11 i više nedostajućih odgovora su isključivani iz baze), dok je za STEM kao granična vrijednost uzeto 11 nedostajućih. Što se tiče BFI takođe granična vrijednost iznosi 11, ali za pojedinačnih 5 subskala granična vrijednost iznosi 2 nedostajuća. S obzirom da se kod upitnika ASQ razlikuje ukupni broj ajtema za sportiste iz kolektivnih sportova u odnosu na one iz individualnih (vidi detalje u segmentu Instrumenti), postavili smo granično vrijednost na 9 nedostajućih ajtema. Kako se za 12 navedenih faceta ovog instrumenta ukupni broj ajtema po faceti kreće od 3 do 5 onda je i granična vrijednost u zavisnosti od facete postavljena na 1 (za facete sa 3 i 4 ajtema), odnosno 2 (za facete sa 5 ajtema). Za posljedni instrument UEK45 postavljena je granična vrijednost 11 nedostajućih odgovora. UEK45 sadrži i 3 subskale za koje je postavljena granična vrijednost 4 nedostajuća odgovora što govori da su ispitanici sa 5 i više nedostajućih odgovora na jednoj od subskala bili isključivani iz dalje operacionalizacije u radu. Na osnovu postavljenih graničnih vrijednosti iz rada je isključeno 28 ispitanika. Što se tiče ostalih ispitanika

koji su takođe imali nedostajuće vrijednosti, ali čiji broj se nalazio u zoni ispod postavljenih graničnih vrijednosti, urađeno je naknadno popunjavanje nedostajući vrijednosti metodom dvosmjerne imputacije (vidi van Ginkel, Sijtsma, van der Ark, & Vermunt, 2010). Pod ovom metodom podrazumijeva se da se putem statistički generisanog algoritma imputiraju odgovori na pojedinačne stavke (za koje su odgovori izostali), pri čemu se u procesu generisanja odgovora kao ključni parametar uzima prosječni odgovor čitavog uzorka na datu stavku te prosječan odgovor ispitanika na ostale stavke iste skale.

Sledeći korak je bio da se kod upitnika sa Likertovom skalom (u našem slučaju BFI, ASQ i UEK45) utvrde univarijatni ekstremni skorovi te da se ispita ukupna učestalost odgovora. Urađena je transformacija dobijenih frekvencija u z-skorove te su prema preporukama ti skorovi upoređeni sa kritičnim vrijednostima (vidi Tabachnick, & Fidell, 2007). Svi z-skorovi koji prevazile kritičnu vrijednost ($+/- 3.29$, $p < .001$) nalaze se preko 3 standardna odstupanja od prosječnih vrijednosti i kao takvi su identifikovani kao ekstremni slučajevi. Ovom metodom utvrđene su ekstremne vrijednosti kod 9 ispitanika na različitim skalamama ASQ upitnika te kod jednog ispitanik na jednoj od skala upitnika UEK45. Ove ispitanike smo zadržali u daljim analizama, a navedene ekstremne vrijednosti smo transformisali metodom *vinsorizacije*. To je podrazumjevalo snižavanje ekstremnih skorova u okvire tri standardne devijacije tako što im se postojeća vrijednost zamjeni najvišom postojećom vrijednošću koja potпадa pod okvir tri standardne devijacije. Što se tiče ispitivanja učestalosti odgovora samo za jednog ispitanika smo utvrdili izražen stil odgovaranja gdje je u 70.5% slučajeva davao neutralne odgovore (na upitnicima BFI i UEK45 vrijednost 3 na petostepenoj Likertovoj skali, odnosno vrijednost 4 na sedmostepenoj Likertovoj skali upitnika ASQ), zbog čega je isključen iz dalje analize.

Sprovođenjem gore pomenutih procedura definisana je konačna verzija baze podataka koja je dalje analizirana putem statističkog programa SPSS (engl. Statistical Package for the Social Sciences) verzija 17, dok je za grafička riješenja dijagrama predstavljenih u Zadacima 1 i 3 inferencijalne statistike korišten R 3.0.1 (R Core Team, 2013). U prvom koraku izračunati su osnovni deskriptivni parametri istraživanih varijabli za čitav uzorak (aritmetička sredina, standardna devijacija, mediana, min-maks rezultat, skjunis i kurtozis) praćeni sa koeficijentima pouzdanosti skala (Cronbach alfa) te histogramima normalnosti raspodjele. U segmentu Instrumenti već je pomenuto i da je rađena analiza glavnih komponenti za upitnik zadovoljstva u

sportu – ASQ gdje su u Prilogu rada predstavljeni indeksi komunaliteta skala te njihova pojedinačna zasićenja svake od tri nove varijable. U istom segmentu istaknuto je da su za sve instrumente ispitane interkorealcije između pojedinačnih ajtema i sumacionog skora datih skala, a rezultati su takođe predstavljeni u dodatku ovoga rada.

Kada je riječ o statističkim procedurama sa naglaskom na korelacijama među varijablama, u drugom koraku rada koji je označen kao bivarijatna deskriptivna statistika putem Pirson-ovih koeficijenata korelacija ispitane su veze između skala emocionalne inteligencije dobijenih testom i skala dobijenih upitnikom samoprocjene.

Treći segment rada rezervisan je za složenije statističke procedure grupisane pod nazivom inferencijalna statistika. U cilju ispitivanja međugrupnih razlika za dvije ili više varijabli emocionalne inteligencije (Zadatak 1 i 3) korištena je dvosmjerna multivariatna analiza varijanse (dvosmjerna MANOVA), prilikom čega su u svrhe testiranja preduslova primjene ove metode sprovedeni postupci ispitivanja ekstremnih slučajeva pomoću Mahalanobis-ove distance, multikolinearnosti putem Pirson-ovih korelacija te homogenosti matrice kovarijanse pomoću Box M testa. Potvrda međugrupnih razlika korištenjem MANOVE uslovila je dalje ispitivanje specifičnosti datih razlika za svaku zavisnu varijablu posebno i to putem korištenja jednosmjernih univarijatnih analiza varijanse (jednosmjerna ANOVA). Preduslov korištenja ove metode odnosi se na potvrđivanje homogenosti varijanse rezultata među ispitivanim grupama za svaku zavisnu varijablu, što je provjero preko Levinovog testa. U slučajevima nepotvrđivanja homogenosti varijanse za ispitivanje međugrupnih razlika primjenjivan je Welch-ov test. U oba slučaja (bilo kod korištenja ANOVA ili Welch-ovog testa) kao dopunski parametar u ocijenjivanju međugrupnih razlika izračunavana je Cohen-ova d vrijednost sa ciljem donošenja zaključaka o veličini efekata datih razlika. U Zadatku 2 Inferencijalne statistike preko Pirson-ovih koeficijenata korelacija dovodio se u vezu uzrast sa različitim skalamama emocionalne inteligencije, što je dodatno pojašnjeno i preko koeficijenta determinacije. Jedno od ključnih pitanja ovoga rada koje je zastupljeno u Zadatku 4 inferencijalne statistike odnosi se na ispitivanje da li vrijednosti emocionalne inteligencije daju jedinstven doprinos predikciji uspjeha u sportu u odnosu na različite faktore, a prije svih u odnosu na crte ličnosti. U svrhe davanja odgovora na to pitanje primjenjena je ordinalna logistička regresija. Kod ove metode, nakon kreiranja modela, potrebno je ispitati njegovu adekvatnost prije nego što se pristupi interpretaciji rezultata. Tako su pomoću hi-kvadrat testova dobijene informacije o pristajanju modela tj. prediktivnoj vrijednosti modela u

odnosu na bazični te informacije o pristajanju modela uz podatke. Adekvatnost modela je testirana i preko Nagelkerke-ove Pseudo R² vrijednosti kako bi se istakao procenat objašnjenja varijanse kriterijumske varijable od strane datog modela, a na kraju je i putem testa paralelnih linija ispitana pretpostavka da u modelu postoje proporcionalne šanse efekata prediktorskih varijabli na svaku kategoriju kriterijumske varijable. Nakon potvrde adekvatnosti modela sprovedene su ordinalne logističke regresije gdje je osnovni parametar interpretacije bio izračunati *odnos šansi* – OR (engl. odds ratio). Radi podrobnije analize modela sprovedena je i metoda predviđanja slučajeva po kategorijama (engl. predicted response category) kako bi se utvrdilo u kom procentu dati model može precizno da svrsta slučajeve u odgovarajuće kategorije, a konačna ocjena dijagnostičke snage modela u kategorisanju slučajeva postavljena je putem izračunavanja Cohen-ovih kappa koeficijenata. Posljednji zadatak rada odnosio se na ispitivanje prediktivnih vrijednosti skala emocionalne inteligencije te drugih prediktora u odnosu na zadovoljstvo u sportu. Korištena je hijerarhijska regresiona analiza, a prethodila joj je kontrola preduslova korištenja ove metode u vidu analize multikolinearnosti nezavisnih varijabli preko Pirson-ovih koeficijenata korelacija te analize postojanja ekstremnih slučajeva preko Mahalanobis-ove i Kukove distance.

UZORAK

Nakon procedure izbacivanja ispitanika uslijed nemogućnosti odgovarajuće kategorizacije, velikog broja nedostajućih vrijednosti te neutralnog stila odgovaranja, formiran je konačni uzorak koji će biti korišten u daljim analizama, a iznosi 481 ispitanik, od čega 260 (54 %) osoba muškog pola, te 221 (46 %) osobe ženskog pola. S obzirom da sportisti predstavljaju ciljnu grupu u radu je ispitano 277 (57.6 %) sportista, od čega je 163 (59 %) osoba muškog pola te 114 (41 %) osoba ženskog pola. U cilju poređenja rezultata ispitano je i 204 (42.4 %) nesportista i to 97 (48 %) muškog pola te 107 (52 %) ženskog pola (vidi Tabelu 4)

Tabela 4. Uzorak ispitanika kategorisan prema polu i bavljenju sportom.

POL	SPORTISTI	NESPORTISTI	UKUPNO
Muški	163	97	260 (54 %)
Ženski	114	107	221 (46 %)
UKUPNO	277 (57.6 %)	204 (42.4%)	481 (100%)

Zbog adekvatne veličine uzorka, pored sportista iz Bosne i Hercegovine u istraživanje su uvršteni i sportisti iz Srbije i Hrvatske, dok je uzorak nesportista uzet samo sa područja Bosne i Hercegovine. Prosječna starost sportista iznosi $M= 21.55$ godina ($SD= 5.77$; min.= 14, maks.= 39), dok prosječna starost nesportista iznosi $M= 19.67$ godina ($SD= 3.55$; min.= 15, maks.= 40). Što se tiče prosječne starosti uzorka prema varijabli pola, kod muškaraca iznosi $M= 21.54$ ($SD= 5.24$; min.= 14, maks.= 40), dok kod žena $M= 19.86$ ($SD= 4.75$; min.= 14, maks.= 39). Za detaljnije informacije pogledati Tabelu 5.

Tabela 5. Starosne karakteristike uzorka kategorisanog prema polu i bavljenju sportom.

SPORTISTI	S T A R O S T (u godinama)	
	M	SD
Muškarci	22.20	5.85
Žene	20.61	5.54
Ukupno	21.55	5.78
NESPORTISTI		
	20.37	3.38
	19.04	3.61
Ukupno	19.67	3.55
ČITAV UZORAK		
	21.52	5.14
	19.85	4.76
Ukupno	20.75	5.03

Da bi se mogli dati odgovori na postavljena pitanja, tokom istraživanja se, pored ravnomjerne zastupljenosti uzorka prema polu te bavljenju sportom, vodilo računa i o zastupljenosti uzorka sportista prema njihovoj pripadnosti kolektivnom odnosno individualnom sportu. Tako u grupu kolektivnih sportova ulazi 170 (61.4%) ispitanika, dok u grupu individualnih ulazi 107 (38.6%). Zastupljenost sportista kolektivnih i individualnih sportova prema varijabli pola vidjeti u Tabeli 6.

Tabela 6. Uzorak ispitanika kategorisan prema polu i tipu sporta (kolektivni/individualni).

POL	KOLEKTIVNI	INDIVIDUALNI	UKUPNO
Muški	92	71	163 (58.8 %)
Ženski	78	36	114 (41.2 %)
UKUPNO	170 (61.4%)	107 (38.6%)	277 (100%)

Pored prethodno prezentovanih kategorija, za potrebe rada bitno je utvrditi i starosne karakteristike sportista kolektivnih/individualnih sportova. Tako sportisti kolektivnih sportova u prosjeku imaju $M= 22.55$ godina ($SD= 5.66$; min.= 14, maks.= 38), a individualnih $M= 19.95$ ($SD= 5.61$; min.= 14, maks.= 39). Osim ovih vrijednosti u Tabeli 7 su prezentovani i podaci o godinama bavljenja sportom te o broju treninga u sedmici izraženih u satima.

Tabela 7. Starosne i trenažne karakteristike uzorka kategorisanog prema vrsti sporta i polu.

S T A R O S T (u godinama)		
	M	SD
KOLEKTIVNI		
Muškarci	23.59	5.78
Žene	21.33	5.29
Ukupno	22.55	5.66
INDIVIDUALNI		
Muškarci	20.41	5.48
Žene	19.06	5.81
Ukupno	19.95	5.61
GODINE BAVLJENJA SPORTOM		
	M	SD
KOLEKTIVNI		
Muškarci	12.16	5.81
Žene	9.77	4.90
Ukupno	11.06	5.53
INDIVIDUALNI		
Muškarci	10.76	5.45
Žene	9.08	5.15
Ukupno	10.20	5.39
SEDMIČNO SATI TRENINGA		
	M	SD
KOLEKTIVNI		
Muškarci	11.35	4.26
Žene	8.42	3.35
Ukupno	10.01	4.16
INDIVIDUALNI		
Muškarci	15.70	7.93
Žene	12.33	6.69
Ukupno	14.57	7.67

Posljednja kategorizacija uzorka podrazumjeva informacije o zastupljenosti sportova iz grupe kolektivnih i individualnih, kako bi se stekao bolji uvid u širinu uzorka sportista koji je uzet u istraživanje (vidi Tabelu 8). U istoj tabeli su dodatno predstavljeni i podaci o kategorizaciji sportista prema njihovom nivou takmičenja (regionalni, nacionalni i internacionalni) s obzirom da se preko ovoga faktora definišu neki od primarnih ciljeva ovoga rada.

Tabela 8. Struktura uzorka prema tipu sporta, nivou takmičenja i vrsti sporta.

Tip sporta	Pol	Takmičarski nivo			Vrsta sporta	N
		Regionalni	Nacionalni	Internacionalni		
K					Rukomet	58
O	muški	32	22	38	Košarka	44
L					Fudbal	36
E					Odbojka	31
K					Hokej	1
T						
I						
V	ženski	16	38	24		
N						
I						
Ukupno		48	60	62		170
I					Tenis	42
N					Plivanje	19
D					Ples	12
I	muški	22	27	22	Karate	10
V					Džudo	8
I					Atletika	8
D					Stoni tenis	4
U					Umjetničko kl.	1
A	ženski	14	10	12	Moderni balet	1
L					Badminton	1
N					MMA	1
I						
Ukupno		36	37	34		107

VARIJABLE

Prije nego što su pristupili ispunjavanu testova i upitnika ispitanici su ponudili informacije o različitim demografskim karakteristikama, od kojih će u ovome radu prvenstveno biti korištene varijable: Pol, Starost, Bavljenje sportom (sportisti-nesportisti) te Tip sporta (kolektivni-individualni)

S obzirom da regresiona analiza predstavlja ključnu statističku proceduru ovog istraživačkog rada varijable su podijeljene u dvije grupe i to u grupu **kriterijumskih** i grupu **prediktorskih** varijabli.

Kriterijumske varijable

Uspjeh u sportu - predstavlja krajnji cilj svakog profesionalnog bavljenja sportom, ali i pored te činjenice ne postoji univerzalni metod operacionalizacije ove vrijednosti usvojen od strane eksperata. Mjerenje uspjeha u određenom sportu naizgled ne predstavlja veći problem. Na primjer ako se želi utvrditi uspješnost nekog fudbalskog kluba može se kao mjera uzeti državna liga u kojoj učestvuje te mjesto koje zauzima na rang listi. Međutim, problem nastaje kada se žele uporediti uspješnost sportista dva fudbalska kluba iz različitih država. Još veći problem nekompatibilnosti se javlja kada se želi dovesti u relaciju vrijednosti uspješnosti sportista iz različitih sportova od kojih jedni ulaze u grupu kolektivnih, a drugi u grupu individualnih sportova, kao što je to slučaj u ovome istraživanju. Imajući to u vidu u ovome radu smo kreirali *kombinovani model* rangiranja uspješnosti sportista kako bi bili u mogućnosti da poredimo sportiste iz kolektivnih sa onima iz individualnih sportova. Kombinovani model sastoji se od kombinacije dva pristupa ocijenjivanja odnosno rangiranja uspješnosti.

Prvi pristup je rangiranje sportista iz kolektivnih sportova u tri kategorije uspješnosti prema rangu takmičenja na kome učestvuje njihov klub. U prvu kategoriju **Regionalni nivo uspješnosti** (najniži nivo kvaliteta takmičenja) svrstani su svi sportisti koji sa svojim klubom učestvuju na regionalnom nivou takmičenja, što u Bosni i Hercegovini predstavljaju entitetske lige (lige Republike Srpske i lige Federacije Bosne i Hercegovine), dok u susjednim državama to se odnosi

na drugu i niže nacionalne lige. U drugu kategoriju **Nacionalni nivo uspješnosti** (srednji nivo kvaliteta takmičenja) ulaze svi sportisti čiji klub učestvuje na najvišem nacionalnom/državnom nivou (prva liga takmičenja u BiH, Srbiji i Hrvatskoj). Treću kategoriju **Internacionalni nivo uspješnosti** (najviši nivo kvaliteta takmičenja) predstavljaju sportisti čiji klubovi su nacionalni prvaci te su na osnovu toga učestvovali na internacionalnim takmičenjima organizovanim na Evropskom tj. na svjetskom nivou.

Nakon završenog kategorisanja sportista iz kolektivnih sportova *drugi pristup* se odnosio na **ekspertsко kategorisanje** sportista iz individualnih sportova. Naime, za sve individualne sportove koji su ušli u uzorak (vidi Tabelu 8) kontaktirani su eksperti (doktori sportskih nauka-predavači na katedrama za date sportove na Fakultetu fizičkog vaspitanja i sporta Univerziteta u Banjoj Luci). Oni su zamoljeni da uzmu u obzir trokategoriski pristup za kolektivne sportove kao referentnu tačku te da na osnovu toga, a svako za svoj sport, definiše kriterijume prema kojima bi rezultati sportista iz individualnih sportova mogli prema kvalitetu biti usklađeni sa rezultatima sportista kolektivnih sportova i time svrstani u pomenute 3 kategorije (primjer iz atletike: u prvu kategoriju ulaze atletičari koji učestvuju na republičkim i državnim takmičenjima, u drugu kategoriju ulaze prvaci države te učesnici na balkanskim prvenstvima i kupovima šampiona, a u najvišu treću kategoriju ulaze samo učesnici na Evropskim i svjetskim prvenstvima te osvajači medalja na Univerzijadama). Na osnovu precizno definisanih kriterijuma za svaki individualni sport (kriterijumi kategorisanja za različite individualne sportove predstavljeni su u Tabeli 7 u Prilogu) te prikupljenih informacija o najvišem nivou takmičenja odnosno najboljim rezultatima, eksperti su sve sportiste iz svog domena koji su uključeni u istraživanje raspoređivali u jednu od 3 kvalitativne kategorije. Konačnim svrstavanjem sportista kolektivnih i individualnih sportova u jednu od tri navedena nivoa uspješnosti definisana je ordinalna varijabla **Uspjeh u sportu**, gdje je najnižoj kategoriji (regionalni nivo) pridodata vrijednost 1, srednjoj kategoriji (nacionalni nivo) vrijednost 2 i najvišem nivou (internacionalni nivo) vrijednost 3.

Zadovoljstvo u sportu - predstavlja drugu kriterijumsку varijablu koja će biti ispitana putem upitnika zadovoljstva u sportu - Athlete Satisfaction Questionnaire (ASQ; Riemer & Chelladurai, 1998). Pomenuti upitnik u svojoj konstrukciji sadrži 15 skala koje mjere različite dimenzije zadovoljstva u sportu, ali za potrebe ovoga rada korišteno je 10 skala plus 2 dodatne skale koje smo kreirali specifično za ovo istraživanje. Dakle, zadovoljstvo u sportu u ovome radu

definiše 12 specifičnih skala odnosno varijabli koje su operacionalizovane kao prosječne vrijednosti odgovarajućih ajtema. Tako smo definisali sledeće varijable: Integracija u timu, Socijalni status u timu, Strategija, Lična posvećenost, Individualne performanse, Utilizacija sposobnosti, Savjeti kolega, Odnos trenera, Timski/individualni rezultati, Trening i instrukcije, Doprinos porodice/prijatelja, Doprinos kluba.

Pošto su utvrđene visoke interkorelacije datih skala (vidi Tabelu 5 u Prilogu) urađena je analiza glavnih komponenti sa ciljem kreiranja generalne varijable koju smo imenovali **Ukupno zadovoljstvo u sportu**. S obzirom na pomenute razlike u broju datih skala za sportiste iz kolektivnih i individualnih sportova, prilikom kreiranje generalne varijable uzeto je u operacionalizaciju 10 skala koje su bile univerzalne te na osnovu njih formiran generalna komponenta zadovoljstva za čitav uzorak. Pored ovoga, a u svrhe kasnijih međugrupnih poređenja, putem analize glavnih komponenti utvrđena je i varijabla **Ukupno zadovoljstvo za kolektivne sportiste** te varijabla **Ukupno zadovoljstvo za individualne sportiste**.

Prediktorske varijable

Emocionalna inteligencija - predstavlja primarnu varijablu u ovome istraživanju pomoću koje se pored ostalog prvenstveno želi objasniti varijansa pomenute dvije kriterijumske varijable. Imajući u vidu pomenuti dualizam u operacionalizaciji ovog konstrukta u radu su korištene obe vrste instrumenata.

Varijable testova emocionalne inteligencije

Kao prvo izvršena je operacionalizacija EI sumiranjem skorova svih ajtema Situacionog testa razumijevanja emocija – Situational Test of Emotional Understanding (STEU; MacCann & Roberts, 2008) čime je definisna varijabla **Situaciono razumijevanje emocija**.

Takođe putem sumiranja skorova svih ajtema Situacionog testa upravljanja emocijama – Situational Test of Emotional Management (STEM; MacCann & Roberts, 2008) konstruisana je i druga varijabla pod nazivom **Situaciono upravljanje emocijama**.

Varijable upitnika emocionalne inteligencije

Pored gore pomenute procedure izvršena je i operacionalizacija EI putem upitnika samoprocjene pod nazivom Upitnik emocionalne kompetentnosti (UEK45; Takšić, 2002) gdje su putem izračunavanja prosječnih vrijednosti odgovarajućih ajtema definisane tri nove varijable emocionalne inteligencije. Prvu varijablu označili smo kao **Sposobnost uočavanja i razumijevanja emocija**, druga predstavlja **Sposobnost izražavanja i imenovanja emocija**, a treća je označena kao **Sposobnost regulacije i upravljanja emocijama**.

Ranije pomenute smjernice autora te utvrđene pozitivne korelacije među skalamama u ovome radu (vidi Tabelu 3 u Prilogu) predstavljale su snažne argumente za spajanje tri gore navedene skale u jednu generalnu, gdje je izračunavanjem prosječnih vrijednosti za svih 45 ajtema definisana nova varijabla koju smo imenovali kao **Generalna emocionalna kompetentnost**.*

Vrijednosti oba instrumenta emocionalne inteligencije poslužiće u svrhe predikcije uspjeha i zadovoljstva u sportu sa krajnjim ciljem utvrđivanja njihove kongruentnosti, odnosno utvrđivanja eventualnih razlika u objašnjenju varijanse za date kriterijumske varijable. Svakako da će pored ovoga date vrijednosti emocionalne inteligencije biti uzete u obzir i kod prve faze ovoga rada, gdje će se poređenjem grupa formiranih prema različitim demografskim karakteristikama utvrditi da li vrijednosti različitih instrumenata konvergiraju.

* S obzirom da su autori instrumenta UEK45 u svojim radovima prilikom proračunavanja skala primjenjivali sumacione skorove (Takšić i sar., 2005), u svrhe lakšeg poređenja sa postojećim istraživanjima, u Tabeli 8 u Prilogu smo ponudili deskriptivne vrijednosti sve četiri skale datog instrumenta za različite demografske kategorije koristeći pomenutu metodu.

Crte ličnosti - u ovome istraživanju su ispitivane na osnovama petofaktorskog modela strukture ličnosti. U te svrhe je korišten Inventar velikih pet – Big Five Inventory (BFI; John, Donahue & Kentle, 1991), koji se sastoji od pet osnovnih dimenzija/skala koje smo u našem radu definisali kao varijable: **Neuroticizam, Ekstraverzija, Otvorenost ka iskustvu, Saradljivost i Savjesnost**. Operacionalizacija je izvršena putem izračunavanja prosječnih vrijednosti odgovarajućih ajtema za svaku navedenu skalu. Navedene crte ličnosti će biti dovedene u relaciju sa uspjehom i zadovoljstvom u sportu, kako bi se uporedila njena prediktivna vrijednost sa vrijednostima konstrukta EI i time utvrdio jedinstven doprinos varijabli emocionalne inteligencije u objašnjenju varijanse datih kriterijumskih varijabli.

REZULTATI

STRUKTURA PRIKAZA REZULTATA

U prvom dijelu rezultata biće prezentovane osnovne univariatne deskriptivne mjere istraživanih varijabli za čitav uzorak sa dodatkom koeficijenata pouzdanosti datih skala te grafičkim prikazima normalnosti raspodjele. Drugi dio rezultata odnosi se na bivariatne deskriptivne mjere skala emocionalne inteligencije. Treći dio je rezervisan za prezentovanje rezultata inferencijalne statistike koja podrazumjeva složene statističke procedure usmjerene na specifična istraživačka pitanja koja su ranije jasno prezentovana u vidu primarnih zadataka ovog rada.

UNIVARIJATNA DESKRIPTIVNA STATISTIKA

Situacioni testovi emocionalne inteligencije

Distribucije rezultata dobijenih na situacionim testovima razumijevanja emocija i upravljanja emocijama za čitav uzorak predstavljene su na Slici 1. Iako se na osnovu histograma može primjetiti da je distribucija rezultata za skalu *Situacionog razumijevanja emocija* prilično pravilnog zvonastog oblika (Slika 1a), odnosno da ukazuje na simetričnu raspodjelu, analizom utvrđene mediane (med= 22) koja prelazi srednju vrijednost ($t_{max}/2 = 20$ bodova) od teoretski ukupnog mogućeg skora ($t_{max} = 40$ bodova), zajedno sa negativnom vrijednosti skjunisa (vidi Tabelu 9), dolazimo do konačnog zaključka da se ovde radi o negativno asimetričnoj distribuciji. S obzirom na utvrđenu aritmetičku sredinu $M = 21.29$ koja prelazi nešto malo preko srednje vrijednosti teoretski ukupnog skora testa te pomenutog oblika distribucije rezultata, na prvu bi se moglo zaključiti da je ovaj test prilično diskriminativan barem po pitanju relativne težine zadataka, odnosno njihove primjerenosti za dati uzorak. Međutim, boljom analizom frekvencije rezultata

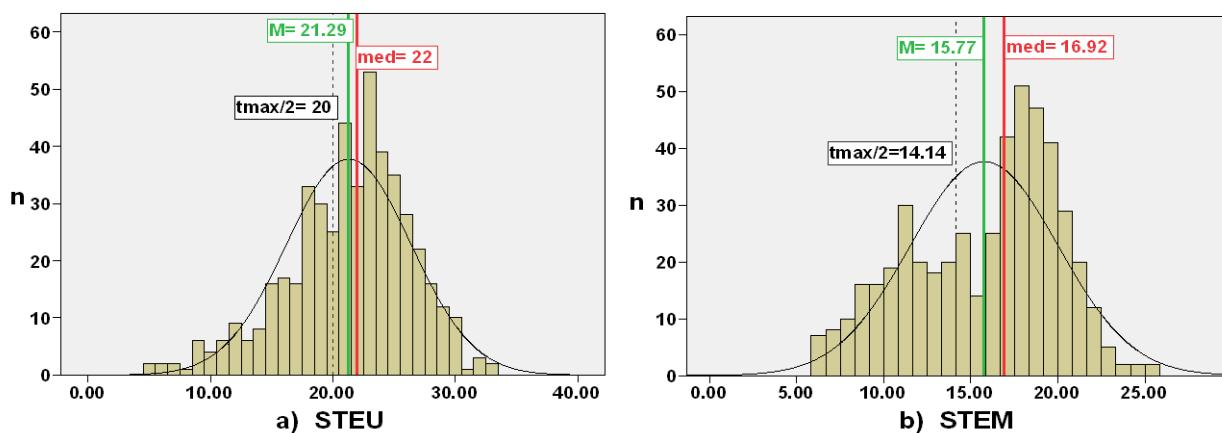
vidimo da maksimalni rezultat postignut na testu iznosi 33 (postigla su ga samo 2 ispitanika), što je relativno daleko od maksimalnog teoretskog rezultata. Pored toga, podatak da je još samo 4 ispitanika postiglo rezultate preko 30 poena govori u prilog da treba biti obazriv oko donošenja zaključka o osjetljivosti testa, posebno kada se radi o visokim vrijednostima.

Što se tiče distribucije rezultata za skalu *Situacionog upravljanja emocijama* iz Tabele 9 očitavamo da je skjunis i u ovome slučaju negativan, a mediana 16.92 prelazi srednju vrijednost od teoretski ukupnog skora ($t_{max}/2 = 14.14$ bodova), što ukazuje da se i ovde radi o negativnoj asimetričnoj distribuciji. Međutim, za razliku od skale Situacionog razumijevanja emocijama gdje je distribucija rezultata simetričnog unimodalnog oblika, u slučaju skale Situacionog upravljanja emocijama histogram ukazuje da postoji razdvajanje frekvencija u bimodalni obrazac (vidi Sliku 1b). Dakle, iako aritmetička sredina $M=15.77$ pada nešto preko srednje vrijednosti teoretskog bodovnog maksimuma, najveće frekvencije rezultata se ne nalaze u toj zoni srednjih vrijednosti, već jedan vrh teži ka nižim rezultatima (oko 12 bodova), dok drugi vrh sa znatno većom frekvencijom rezultata pada u zonu vrijednosti oko 18 bodova.

Tabela 9. Deskriptivna statistika i koeficijenti pouzdanosti za skale situacionih testova emocionalne inteligencije.

skale	N	M	SD	med	min	max	sk (st.gr.)	kt (st.gr.)	α
STEU	481	21.29	5.08	22.00	5	33	-.57 (.11)	.35 (.22)	.71
STEM	481	15.77	4.25	16.92	6.08	25.33	-.39 (.11)	-.74 (.22)	.80

Legenda. N= veličina uzorka; M=aritmetička sredina; SD=standardna devijacija; med=mediana; min=minimalni rezultat; max= maksimalni rezultat; sk=skjunis, kt=kurtozis; α = Cronbach alfa koeficijent pouzdanosti; STEU=Situaciono razumijevanje emocija; STEM= Situaciono upravljanje emocijama.

Slika 1. Distribucije rezultata za skale situacionih testova emocionalne inteligencije.

Upitnik samoprocjene emocionalne kompetencije

Kako je već ranije objašnjeno u poglavlju Instrumenti, Upitnik emocionalne kompetentnosti-UEK45 se sastoji od tri skale: *Sposobnost uočavanja i razumijevanja emocija*, *Sposobnost izražavanja i imenovanja emocija* te *Sposobnost regulacije i upravljanje emocijama*, pored kojih smo za potrebe ovoga rada kreirali i skalu *Generalna emocionalna kompetentnost*.

Na osnovu rezultata iz Tabele 10 vidimo da aritmetičke sredine za sve 4 skale značajno prelaze vrijednosti 3 na petostepenoj Likertovoj skali, što upućuje da su odgovori generalno bili više pozitivni. S obzirom da se ovde radi o upitniku samoprocjene emocionalne kompetentnosti, jedno od objašnjenja visokih prosječnih vrijednosti može se odnositi na pojavu davanja socijalno poželjnih odgovora od strane ispitanika. Posebno se to odnosi na skalu regulacije i upravljanja emocijama gdje su ispitanici postigli najveće prosječne vrijednosti ($M= 3.91$).

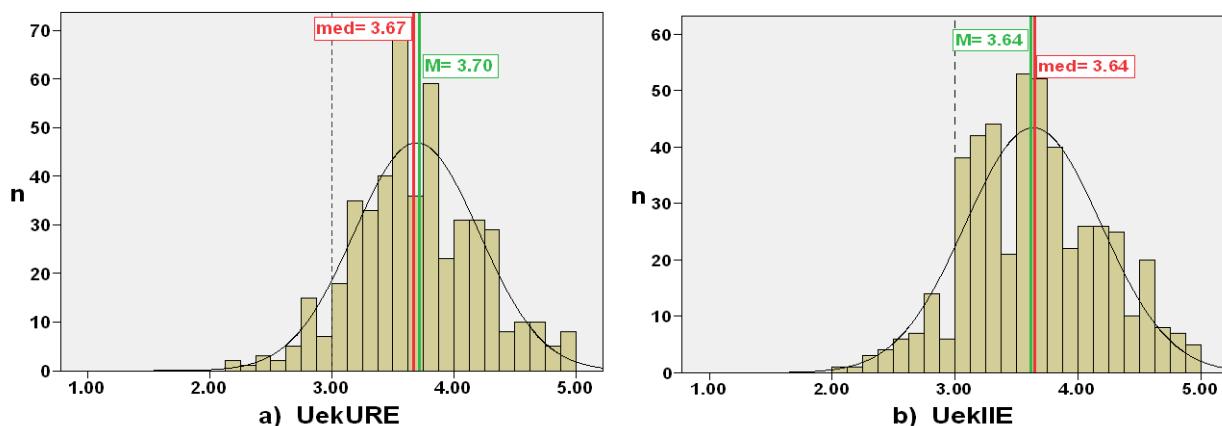
Na osnovu histograma na Slici 2 vidimo da se kod sve četiri skale radi o unimodalnoj distribuciji rezultata. Za skalu Sposobnost uočavanja i razumijevanja emocija te skalu Sposobnost izražavanja i imenovanja emocija dobijene su skoro identične vrijednosti aritmetičkih sredina i mediana (vidi Tabelu 10), što upućuje na normalnu raspodjelu rezultata. Na takav zaključak navode i njihove vrijednosti skjunisa koje su približne nuli i time ukazuju postojanje simetričnosti

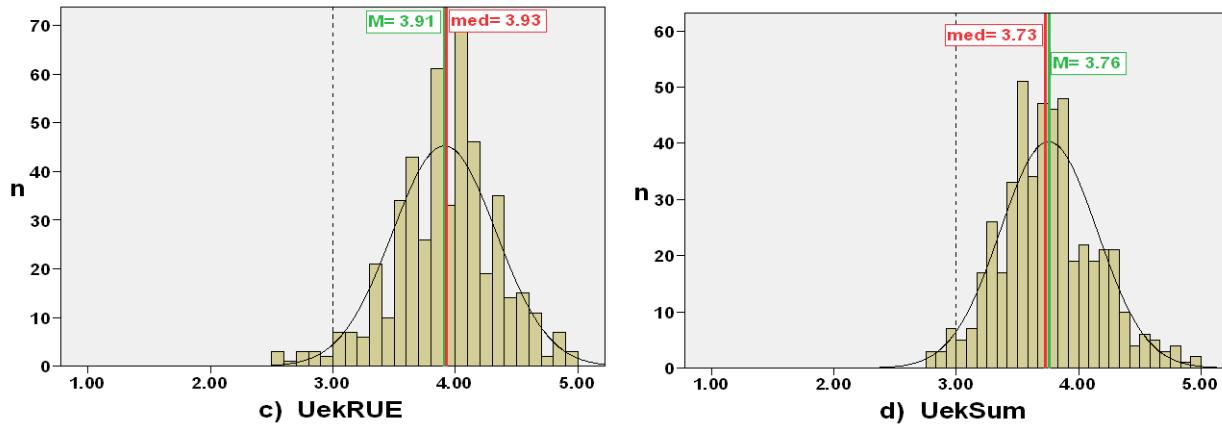
u distribuciji rezultata. Što se tiče druge dvije skale i kod njih se vrijednosti aritmetičkih sredina i medijana skoro poklapaju, ali na osnovu skjunisa zaključujemo da ovde postoji određeno odstupanje od simetrične raspodjele te da skala Sposobnost regulacije i upravljanja emocijama ima blagu negativnu asimetričnu distribuciju, dok skala Generalna emocionalna kompetentnost ima blagu pozitivnu asimetričnu distribuciju.

Tabela 10. Deskriptivna statistika i koeficijenti pouzdanosti za skale Upitnika emocionalne kompetentnosti.

skale	N	M	SD	med	min	max	sk (st.gr.)	kt (st.gr.)	α
UekURE	481	3.70	.51	3.67	2.13	5	.08 (.11)	.16 (.22)	.87
UekIIE	481	3.64	.55	3.64	2.07	5	.11 (.11)	-.27 (.22)	.84
UekRUE	481	3.91	.42	3.93	2.5	5	-.33 (.11)	-.60 (.22)	.78
UekSum	481	3.76	.40	3.73	2.78	5	.32 (.11)	.23 (.22)	.91

Legenda. N= veličina uzorka; M=aritmetička sredina; SD=standardna devijacija; med=mediana; min=minimalni rezultat; max=maksimalni rezultat; sk=skjunis, kt=kurtozis; α = Cronbach alfa koeficijent pouzdanosti; UekURE=Sposobnost uočavanja i razumijevanja emocija; UekIIE=Sposobnost izražavanja i imenovanja emocija; UekRUE=Sposobnost regulacije i upravljanja emocijama; UekSum=Generalna emocionalna kompetentnost.

Slika 2. Distribucije rezultata za skale Upitnika emocionalne kompetentnosti.

Crte ličnosti – Velikih pet

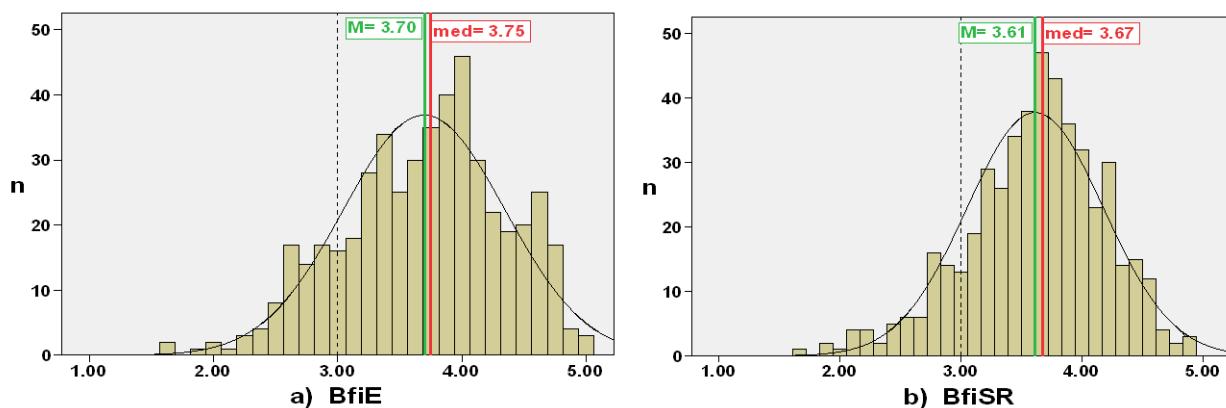
Analizirajući aritmetičke sredine skala Velikih pet u Tabeli 11 vidi se da su na skalamama *Ekstrovertnost*, *Saradljivosti*, *Ssavjesnost* i *Otvorenost ka iskustvu* ispitanici uglavnom označavali više vrijednosti, s obzirom da se date aritmetičke sredine nalaze iznad vrijednosti 3 na petostepenoj Likertovoj skali. Samo za skalu *Neuroticizam* aritmetička sredina je približna srednjoj vrijednosti petostepene Likertove skale, ali se nalazi ispod nje ($M=2.78$), što ukazuje na pretenzije ispitanika za davanjem nižih vrijednosti na ovoj skali.

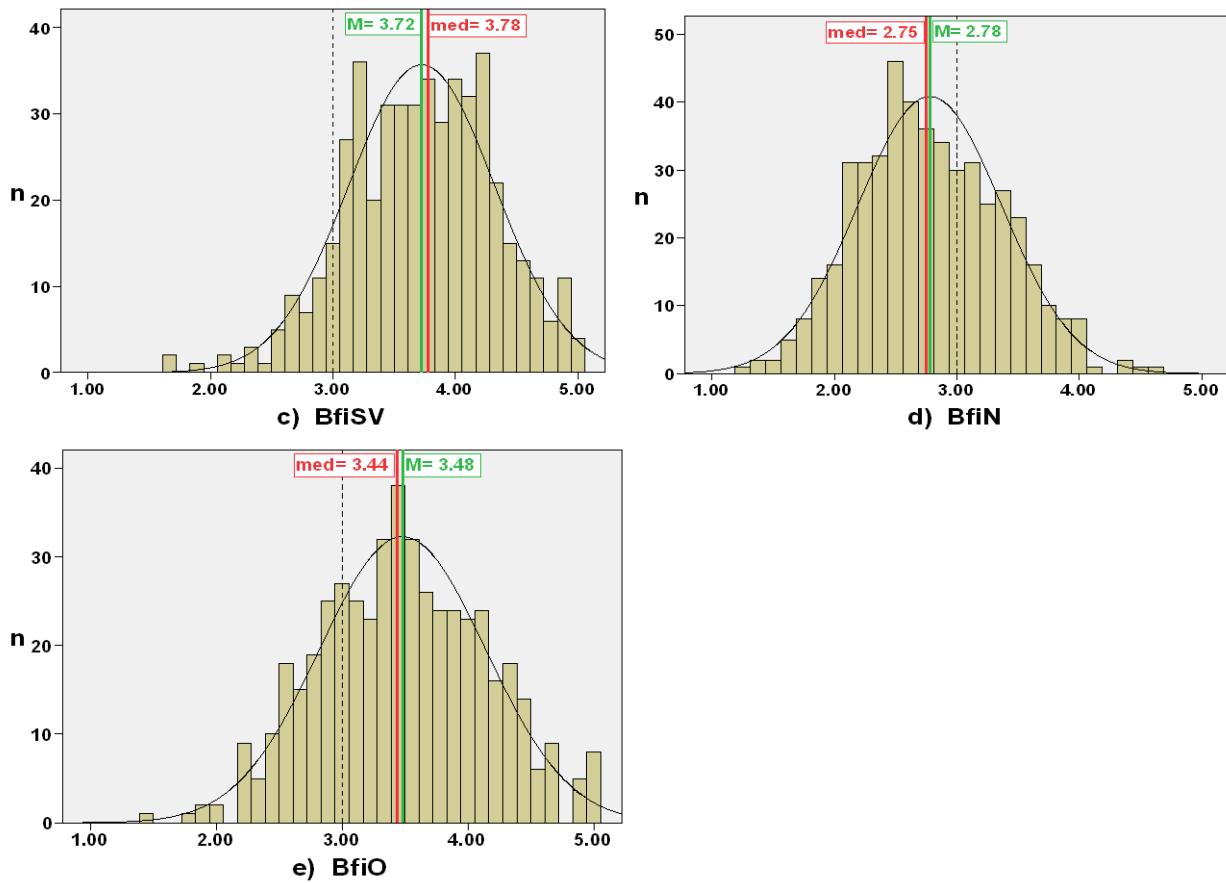
Potvrde naginjanja rezultata ka visokim vrijednostima, posebno za Ekstrovertnost, Saradljivost i Savjesnost nalaze se na histogramima predstavljenim na Slici 3. Uvidom u vrijednosti skjunisa za ove tri skale (vidi Tabelu 11) možemo zaključiti da se radi o blago negativnim asimetričnim distribucijama. Za razliku od njih, skjunis skale Otvorenost ka iskustvu je približan nuli što ukazuje na simetričnu distribuciju rezultata za ovu skalu. S druge strane skjunis skale Neuroticizam ukazuje da se tu radi o blago pozitivno asimetričnoj distribuciji.

Tabela 11. Deskriptivna statistika i koeficijenti pouzdanosti za skale Inventara Velikih pet.

skale	N	M	SD	med	min	max	sk (st.gr.)	kt (st.gr.)	α
BfiE	481	3.70	.65	3.75	1.63	4.89	-.35 (.11)	-.27 (.22)	.80
BfiSR	481	3.61	.56	3.67	1.67	5	-.48 (.11)	.30 (.22)	.71
BfiSV	481	3.72	.60	3.78	1.67	5	-.27 (.11)	.05 (.22)	.82
BfiN	481	2.78	.59	2.75	1.25	4.63	.22 (.11)	-.27 (.22)	.71
BfiO	481	3.48	.66	3.44	1.44	5	.02 (.11)	-.34 (.22)	.80

Legenda. N= veličina uzorka; M=aritmetička sredina; SD=standardna devijacija; med=mediana; min=minimalni rezultat; max= maksimalni rezultat; sk=skjunis, kt=kurtozis; α = Cronbach alfa koeficijent pouzdanosti; BfiE= Ekstrovertnost; BfiSR= Saradljivost; BfiSV= Savjesnost; BfiN= Neuroticizam; BfiO= Otvorenost ka iskustvu.

Slika 3. Distribucije rezultata za skale Inventara Velikih pet.

Zadovoljstvo u sportu

Rezultati deskriptivne statistike u Tabeli 12 nedvosmisleno upućuju na pretenzije ispitanika da generalno za sve skale upitnika izražavaju visoke vrijednosti zadovoljstva. Uzimajući u obzir prosječnu vrijednost od maksimalne teoretske vrijednosti sedmostepene Likertove skale jasno se vidi da aritmetičke sredine svih 12 skala zadovoljstva daleko prelaze vrijednost 4. Šta više, aritmetičke sredine osam skala značajno prelaze vrijednost 5, gdje je najveća vrijednost utvrđena za skalu *Doprinos porodica/prijatelji* ($M=5.89$), dok se četiri skale nalaze odmah ispod te vrijednosti, sa najnižom rezultatom za skalu *Zadovoljstvo doprinosom kluba* ($M=4.71$).

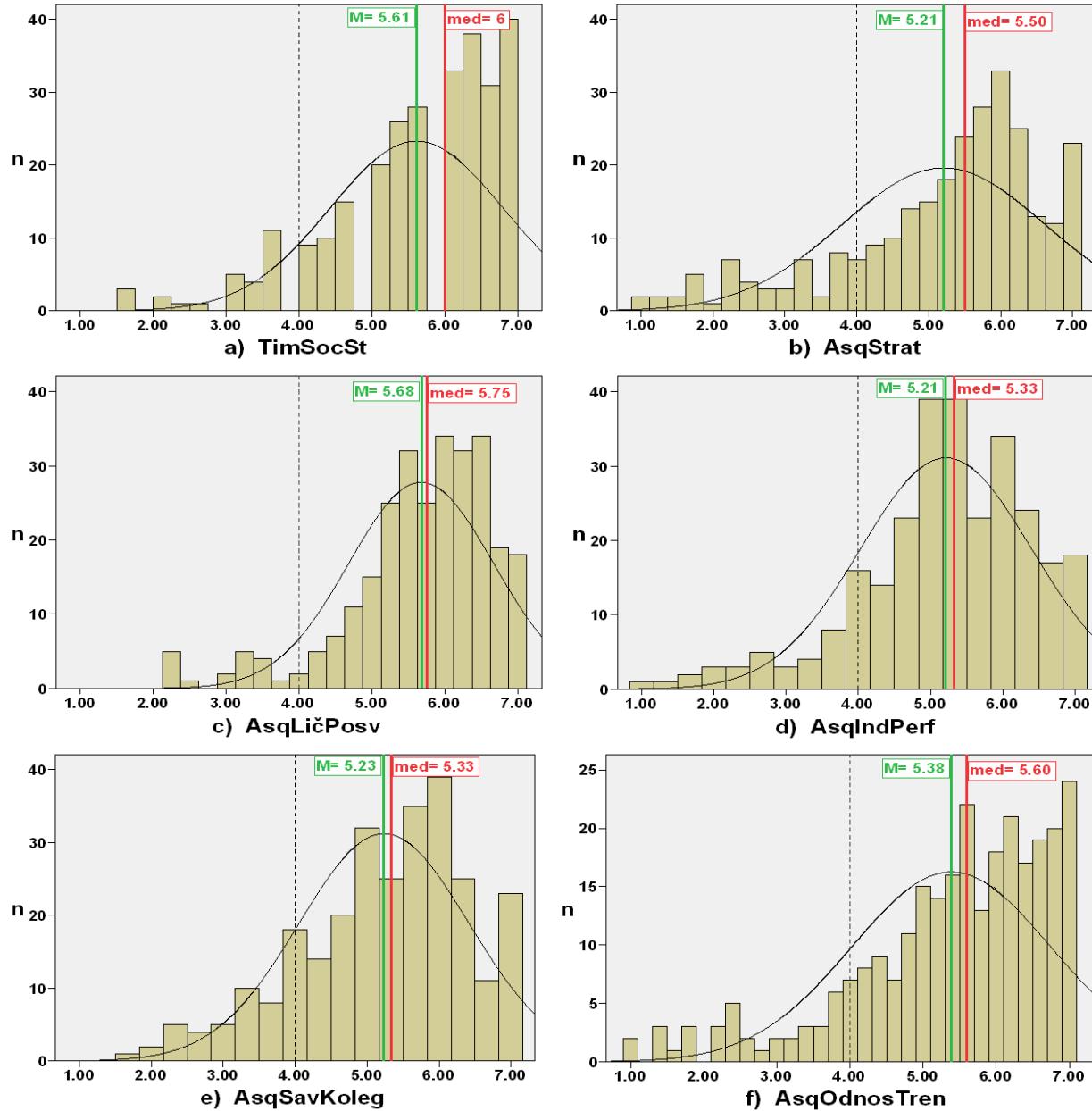
Potvrda visokih vrijednosti očitava se i preko histograma za svaku skalu na Slici 4. Histogrami generalno ukazuju na pojavu velikih frekvencija rezultata pri krajnjim maksimalnim vrijednostima na apscisi. Na to upućuju i visoke vrijednosti mediana za sve skale (medianе svih skala su veće od njihovih aritmetičkih sredina), što govori u prilog tome da se polovina svih rezultata nalazi na krajnjim vrijednostima sedmostepene skale. Daljim pregledom vrijednosti skjunisa (vidi Tabelu 12) na kraju se zaključuje da sve skale imaju veću ili manju negativnu asimetričnu distribuciju.

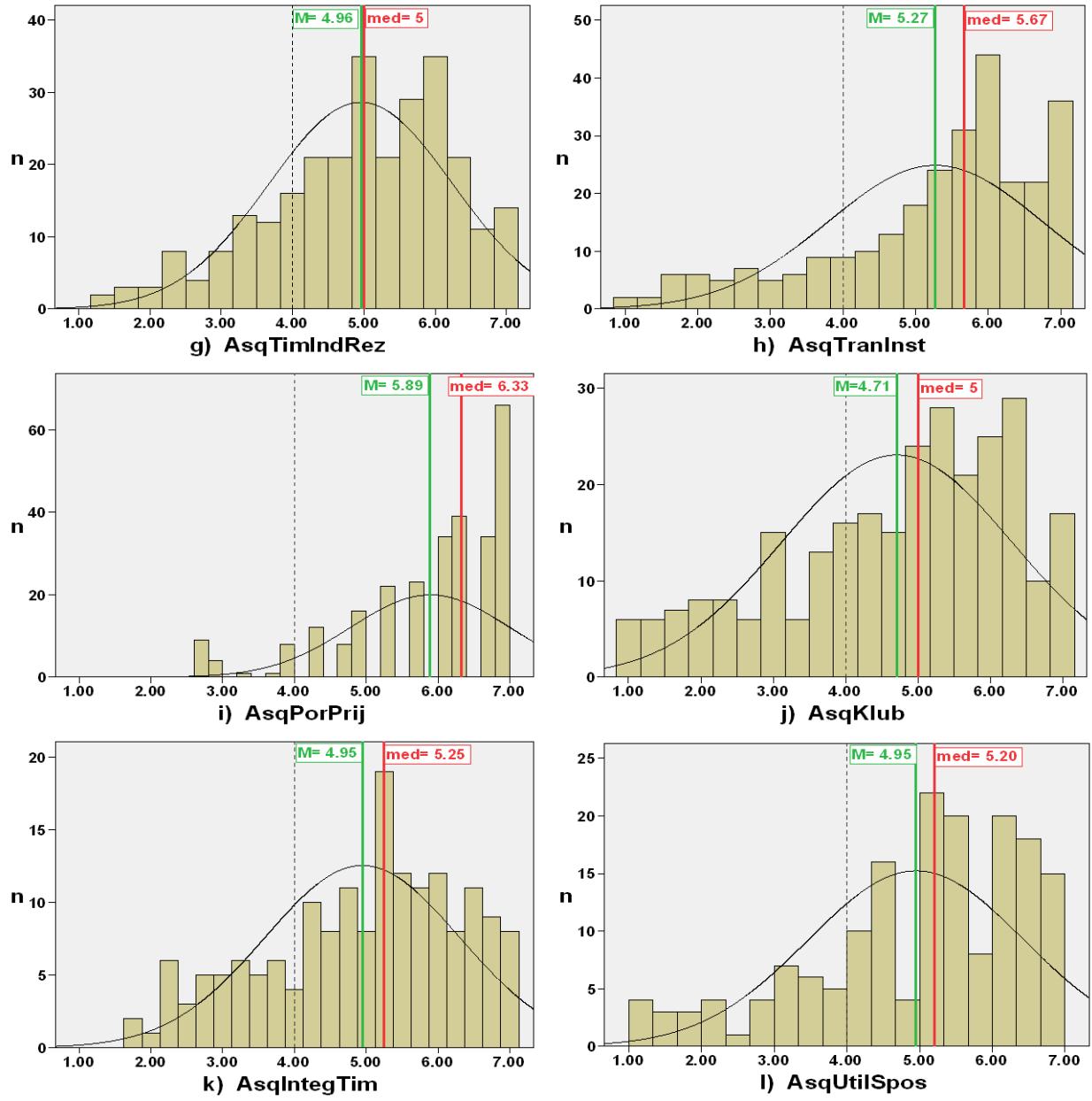
Tabela 12. Deskriptivna statistika i koeficijenti pouzdanosti za skale Upitnika zadovoljstva u sportu.

	N	M	SD	med	min	max	sk (st.gr.)	kt (st.gr.)	α
AsqTimSocSt	277	5.61	1.19	6.00	1.67	7.00	-1.04 (.15)	.83 (.29)	.89
AsqStrat	277	5.21	1.41	5.50	1.00	7.00	-1.06 (.15)	.56 (.29)	.93
AsqLičPosv	277	5.68	1.00	5.75	2.25	7.00	-1.30 (.15)	1.99 (.29)	.81
AsqIndPerf	277	5.21	1.18	5.33	1.00	7.00	-.88 (.15)	.56 (.29)	.78
AsqSavKoleg	277	5.23	1.18	5.33	1.67	7.00	-.65 (.15)	.00 (.29)	.85
AsqOdnosTren	277	5.38	1.36	5.60	1.00	7.00	-1.12 (.15)	.94 (.29)	.91
AsqTimIndRez	277	4.96	1.28	5.00	1.33	7.00	-.60 (.15)	-.15 (.29)	.80
AsqTrenInst	277	5.27	1.48	5.67	1.00	7.00	-1.01 (.15)	.29 (.29)	.90
AsqPorPrij	277	5.89	1.11	6.33	2.67	7.00	-1.20 (.15)	.99 (.29)	.82
AsqKlub	277	4.71	1.60	5.00	1.00	7.00	-.61 (.15)	-.53 (.29)	.88
AsqIntegTim	170	4.95	1.35	5.25	1.75	7.00	-.48 (.19)	.62 (.37)	.89
AsqUtilSpos	170	4.95	1.48	5.20	1.00	7.00	-.81 (.19)	.06 (.37)	.90

Legenda. N= veličina uzorka; M=aritmetička sredina; SD=standardna devijacija; med=mediana; min=minimalni rezultat; max=maksimalni rezultat; sk=skjunis, kt=kurtozis; α=Cronbach alfa koeficijent pouzdanosti; AsqTimSocSt= Socijalni status u timu; AsqStrat= Strategija; AsqLičPosv= Lična posvećenost; AsqIndPerf= Individualne performanse; AsqSavjKoleg= Savjeti kolega; AsqOdnosTren= Odnos trenera; AsqTimIndRez=

Timski/individualni rezultati; AsqTrenInstr= Trening i instrukcije; AsqPorPrij= Doprinos porodice/prijatelja; AsqKlub= Doprinos kluba; AsqIntegTim= : Integracija u timu; AsqUtilSpos= Utilizacija sposobnosti

Slika 4. Distribucije rezultata za skale Upitnika zadovoljstva u sportu.

BIVARIJATNA STATISTIKA

Konvergentnost skala emocionalne inteligencije

S obzirom na problematiku operacionalizacije emocionalne inteligencije detaljno predstavljenu u teoretskom dijelu rada, naznačena je potreba da se u ovome radu primjene dva pristupa ispitivanju emocionalne inteligencije i to jedan putem testa emocionalne inteligencije, a drugi putem upitnika samoprocjene. Detaljnom analizom odnosa vodećih instrumenata koji na pomenuta dva načina mjere emocionalnu inteligenciju Brackett i Mayer (2003), a zatim i Brannick, Wahi, Arce i Johnson (2009) su došli do zaključaka da dati instrumenti ne konvergiraju na očekivani način. Iako instrumenti koji su korišteni u ovome radu proizilaze iz istog teoretskog konstrukta, razlike u pristupu mjerenu date problematike predstavljale su dovoljan razlog da se i ovde obrati pažnja na konvergentnost među skalamama kako bi sa sigurnošću mogli tvrditi da se one odnose tj. mjere isti fenomen nazvan emocionalna inteligencija. U te svrhe urađena je Pirson-ova korelacija između skala testova emocionalne inteligencije (Situaciono razumijevanje emocija i Situaciono upravljanje emocijama) i skala upitnika samoprocjene (Sposobnost uočavanja i razumijevanja emocija, Sposobnost izražavanja i imenovanja emocija, Sposobnost regulacije i upravljanja emocijama, Generalna emocionalna kompetentnost).

Pregledom rezultata predstavljenih u Tabeli 13 jasno se vidi da skale testova emocionalne inteligencije između sebe značajno koreliraju, a isto tako i skale upitnika samoprocjene. Međutim, kada se ove skale međusobno ukrste dobijaju se izuzetno niski koeficijenti korelacija od kojih je značajna samo ona između Situacionog upravljanja emocijama i Sposobnosti regulacije i upravljanja emocijama.

Tabela 13. Korelacijske matrice skala situacionih testova emocionalne inteligencije i skala Upitnika emocionalne kompetentnosti.

N= 481	STEM	STEU	UekURE	UekIIE	UekRUE	UekSum
STEM	-	.59**	.00	-.03	.09*	.02
STEU	.59**	-	.04	-.08	.08	.01
UekURE	.00	.04	-	.49**	.43**	.79**
UekIIE	-.03	-.08	.49**	-	.56**	.85**
UekRUE	.09*	.08	.43**	.56**	-	.80**
UekSum	.02	.01	.79**	.85**	.80**	-

Legenda. N= veličina uzorka; STEM= Situaciono upravljanje emocijama; STEU= Situaciono razumijevanje emocija; UekURE= Sposobnost uočavanja i razumijevanja emocija; UekIIE= Sposobnost izražavanja i imenovanja emocija; UekRUE= Sposobnost regulacije i upravljanja emocijama; UekSum= Generalna emocionalna kompetentnost;

* p < .05; ** p < .01

Bez obzira na činjenicu da su skale testova i skale upitnika samoprocjene korištenih u ovome radu definisane prema istom teoretskom konceptu, dobijeni su slični rezultati kao u gore pomenuti istraživanjima koji su koristili instrumente bazirane na različitim teoretskim osnovama. Ovi rezultati govore u prilog da korištene skale testova emocionalne inteligencije ne konvergiraju sa skalamama upitnika samoprocjene emocionalne inteligencije, što nas navodi na zaključak da se ovde radi o instrumentima koji ili ne mjere istu pojavu ili mijere njene različite aspekte te će iz tih razloga u daljem radu biti posebno tretirani. Cilj je da se ispitaju prediktivne vrijednosti oba instrumenta pojedinačno, a onda da se u detaljnoj analizi uporede njihove karakteristike.

INFERENCIJALNA STATISTIKA

Nakon univariatne deskriptivne i bivariatne statistike, treći dio prezentovanja rezultata odnosi se na sprovedene statističke procedure koje imaju za cilj da ponude odgovore na ključna istraživačka pitanja ovoga rada. Sa ciljem bolje preglednosti i sistematičnosti rada, rezultati inferenцијалне statistike će biti prezentovani prema redoslijedu zadataka koji su postavljeni na početku istraživanja.

Zadaci:

Zadatak 1: ispitati razlike između sportista i nesportista oba pola prema nivou ispoljavanja emocionalne inteligencije dobijene testom i upitnikom samoprocjene

Zadatak 2: ispitati razlike između mlađih i starijih sportista prema nivou ispoljavanja emocionalne inteligencije dobijene testom i upitnikom samoprocjene

Zadatak 3: ispitati razlike između sportista kolektivnih i individualnih sportova oba pola prema nivou ispoljavanja emocionalne inteligencije dobijene testom i upitnikom samoprocjene

Zadatak 4: ispitati da li vrijednosti emocionalne inteligencije (dobijene testom i upitnikom samoprocjene) daju jedinstven doprinos predikciji uspjeha u sportu u odnosu na crte ličnosti

Zadatak 5: ispitati da li vrijednosti emocionalne inteligencije (dobijene testom i upitnikom samoprocjene) daju jedinstven doprinos predikciji zadovoljstva u sportu u odnosu na crte ličnosti i uspjeh u sportu

ZADATAK 1

- **Ispitati razlike između sportista i nesportista oba pola prema nivou ispoljavanja emocionalne inteligencije dobijene testom i upitnikom samoprocjene.**

U ovome slučaju u relaciju dovodimo dvije nezavisne varijable *Bavljenje sportom* (sportisti-nesportisti) i *Pol* (muškarci-žene) sa vrijednostima emocionalne inteligencije dobijenim putem dva instrumenta. Prvi instrument predstavlja situacioni test emocionalne inteligencije i sastoji se od dvije skale (Situaciono razumijevanja emocija i Situaciono upravljanje emocijama) koje predstavljaju 2 zavisne varijable te je za potrebe ispitivanja razlika sportista i nesportista oba pola po pitanju ovih vrijednosti urađena dvosmjerna multivarijatna analize varijanse (dvosmjerna MANOVA). Drugi instrument emocionalne inteligencije predstavlja upitnik samoprocjene i sastoji se od 3 subskale (Sposobnost uočavanja i razumijevanja emocija, Sposobnost izražavanja i imenovanja emocija, Sposobnost regulacije i upravljanja emocijama) te skale Generalne emocionalne kompetentnosti. S obzirom na to, ispitivanje razlika sportista i nesportista oba pola za 3 navedene subskale testirano je takođe pomoću dvosmjerne MANOVE, dok je za testiranje razlika navedenih grupa za generalnu skalu korištena dvosmjerna univarijatna analiza varijanse (dvosmjerna ANOVA).

Razlike između sportista i nesportista oba pola u izraženosti emocionalne inteligencije dobijene situacionim testovima

Preduslovi korištenja multivarijatne analize varijanse

Prije nego što se pristupilo multivarijatnoj analizi varijanse za situacione testove emocionalne inteligencije urađena su preliminarna testiranja u cilju provjere da li su sve pretpostavke za korištenje ove statističke metode zadovoljene (vidi Pallant, 2011, p. 285).

U ovome slučaju najmanja *veličina uzorka* po grupama iznosi 97 ispitanika (vidi Tabelu 4 u poglavlju – Uzorak), što daleko prevaziđa preporučene vrijednosti veličine uzorka (prema

Tabachnick & Fidell, 2007, p. 251) te obezbeđuje robusnost testa bez obzira da li je narušena normalna raspodjela. Što se tiče *ekstremnih slučajeva* u poglavlju Procedura prikupljanja podataka i statistička obrada objašnjeno je sprovođenje metode identifikovanja i transformisanja univarijatnih ekstremnih slučajeva. U cilju identifikovanja *multivarijatnih ekstremnih vrijednosti* korištena je Mahalanobis-ova distanca. Dobijena maksimalna vrijednost Mahalanobis-ove distance koja iznosi 12.04 upoređenja je sa kritičnom vrijednošću koja prema hi-kvadrat tablicama za 2 stepena slobode i nivo značajnosti .001 iznosi 13.82. S obzirom da je u ovome slučaju maksimalna vrijednost Mahalanobis-ove distance manja od kritične vrijednosti može se odmah zaključiti da ne postoje multivarijatne ekstremne vrijednosti (za detaljan uvid u postupak ispitivanja multivarijatnih ekstremnih slučajeva putem Mahalanobis-ove distance vidjeti Pallant, 2011. p 286).

Prepostavka o *linearnosti odnosa zavisnih varijabli* unutar različitih grupa ispitanika (sportisti-nesportisti; muškarci-žene) ispitana je pregledom grafikona raspršenja, te nije uočena nelinearnost. Daljim ispitivanjem odnosa među zavisnim varijablama putem Pirson-ove korelacije nisu utvrđene vrijednosti preko 0.8 što bi upućivalo na multikolinearnost. Na kraju je ispitana i *homogenost matrice kovarijanse* putem Box M testa, a dobijene vrijednosti (Box's $M = 11.93$; $F = 1.32$; $df = 9/1686610$; $p = .22$) ukazuju da je zadovoljena i posljednja prepostavka koja govori o jednakosti varijanse rezultata zavisnih varijabli, što upućuje na adekvatnost uzorka među grupama.

Rezultati multivarijatne analize varijanse

Pošto su ispunjeni svi preduslovi sprovedena je dvosmjerna multivarijatna analiza varijanse kako bi se utvrdio efekat bavljenja sportom i pola na izraženost emocionalne inteligencije dobijene situacionim testovima. Prilikom interpretacije rezultata MANOVE odlučili smo se za Wilks' Lambda statistiku koja se preporučuje za generalnu upotrebu (Tabachnick & Fidell, 2007; Pallant, 2011).

Dobijeni rezultati predstavljeni u Tabeli 14 upućuju na zaključak da postoje statistički značajne razlike između *sportista i nesportista* po pitanju ispoljavanja emocionalne inteligencije dobijene situacionim testovima ($V = .973$, $F (2, 476) = 6.502$, $p = .002$).

Takođe rezultati upućuju na postojanje statistički značajnih razlika između osoba *muškog i ženskog pola* po pitanju emocionalne inteligencije ($V = .979$, $F (2, 476) = 4.995$, $p = .007$). S

obzirom na pomenute rezultate sprovedena je i analiza interakcije dvije nezavisne varijable, ali nije utvrđena statistički značajna razlika.

Tabela 14. Razlike između sportista i nesportista oba pola u izraženosti emocionalne inteligencije dobijene na situacionim testovima.

Izvor varijanse	$W\lambda$	F	df1	df2	p
Bavljenje sportom	.973	6.502	2	476	.002
Pol	.979	4.995	2	476	.007
Bavljenje sportom x Pol	.995	1.242	2	476	.290

Legenda. $W\lambda$ = Wilks' Lambda test; F= test analize varijanse ; df= stepeni slobode ; p= vjerovatnoća

Preduslovi korištenja univariatne analize varijanse

Imajući u vidu utvrđene statistički značajne razlike između sportista i nesportista, odnosno između muškaraca i žena, sledeći korak je bio da se putem primjene serije jednosmjernih univariatnih analiza varijanse ispitaju specifičnosti datih razlika u odnosu na obe zavisne varijable.

Prije nego što se pristupilo tome ispitana je *homogenost varijanse* putem Levene-ovog testa. Za skalu Situacionog upravljanja emocijama utvrđena je p vrijednost ispod .05 na osnovu čega se zaključuje da pretpostavka o postojanju homogenosti varijanse za ovu varijablu nije potvrđena. S obzirom da postoje dvije nezavisne varijable ispitana je homogenost varijanse rezultata date skale za svaku od njih te je dodatnim Levene-ovim testovima utvrđeno da je samo kod nezavisne varijable Bavljenje sportom narušena homogenost ($F= 16.373, p= .00$). Za varijablu Pol Levene-ov test nije bio statistički značajan ($F= .981, p= .32$) što govori o homogenosti varijanse rezultata muškaraca i žena. U situacijama heterogenosti varijanse eksperti preporučuju različite alternativne metode prilikom analize varijanse (vidi Moder, 2010). U ovome slučaju korišten je Welch-ov test jer se pokazao kao dobra zamjena kada je broj kategorija unutar nezavisne varijable 3 ili manje (vidi Rasch, Kubinger, & Moder, 2009).

Razlike između sportista i nesportista na skalama testova emocionalne inteligencije

S obzirom na pomenutu heterogenost varijanse rezultata sportista i nesportista po pitanju **Situacionog upravljanja emocijama** korišten je Welch-ov test koji ukazuje na postojanje statistički značajnih razlika [$F(1, 396.96) = 10.32, p = .001$]. Na osnovu rezultata deskriptivne statistike predstavljenih u Tabeli 15 može se zaključiti da sportisti ispoljavaju veće vrijednosti situacionog upravljanja emocijama u odnosu na nesportiste, a za potvrdu toga mogu da posluže i dijagrami koje smo ponudili na Slici 1a u Prilogu, gdje se dobija jasan uvid u raspored pojedinačnih rezultata za obe grupe. Da bi utvrdili intenzitet datih razlika izračunata je Cohen-ova d vrijednost koji iznosi $d = .30$, što bi se prema autorovim preporukama moglo okarakterisati kao razlika umjerenog intenziteta (vidi Cohen, 1988).

Za skalu **Situacionog razumijevanja emocija** Levene-ov test nije bio statistički značajan ($F=.443, p= .51$) što implicira mogućnost korištenja jednosmjerne ANOVE za ispitivanje razlika varijanse. Rezultati potvrđuju postojanje statistički značajnih razlika između sportista i nesportista [$F (1, 479) = 6.01, p= .015$]. Aritmetičke sredine predstavljene u Tabeli 15 navode na zaključak da i na skali Situacionog razumijevanja emocija sportisti postižu veće vrijednosti u odnosu na nesportiste, što se jasno vidi i preko dijagrama predstavljenog na Slici 1b u Prilogu. Intenzitet datih razlika takođe ulazi u kategoriju umjerenih, s obzirom da Cohen-ova d vrijednost iznosi $d = .23$.

Tabela 15. Razlike između sportista i nesportista na skalama Situaciono upravljanje emocijama i Situaciono razumijevanje emocija.

Zavisna varijabla	Izvor varijanse	N	M	SD	F	df1	df2	p	d
STEM ¹	Sportisti	277	16.31	3.92	10.32	1	396.96	.001	.30
	nesportisti	204	15.03	4.57					
STEU ²	Sportisti	277	21.78	5.05	6.01	1	479	.015	.23
	nesportisti	204	20.63	5.07					

Legenda. N= veličina uzorka; M= aritmetička sredina; SD=standardna devijacija; F= test analize varijanse; df= stepeni slobode; p= vjerovatnoća; d= Cohen-ova mjera veličine efekta; STEM= Situaciono upravljanje emocijama; STEU= Situaciono razumijevanje emocija; 1 = Welch-ov test; 2= jednosmerna ANOVA

Razlike između muškaraca i žena na skalama testova emocionalne inteligencije

Utvrđena homogenost varijanse rezultata za kategoriju Pol za obe skale situacionog testa emocionalne inteligencije opravdava korištenje jednosmjerne ANOVE u cilju ispitivanja specifičnosti razlika između muškaraca i žena.

Rezultati ukazuju da postoje statistički značajne razlike između ove dvije kategorije na skali **Situacionog upravljanja emocijama** [$F(1, 479) = 6.50, p = .011$], a na osnovu deskriptivne statistike predstavljene u Tabeli 16 zaključuje se da su žene te koje postižu veće vrijednosti. Izračunata Cohen-ova d vrijednost iznosi $d = .23$ što i ovu razliku kategoriše u grupu umjerenog intenziteta.

Što se tiče razlike između muškaraca i žena po pitanju **Situacionog razumijevanja emocija** rezultati u Tabeli 16 govore da data razlika nije statistički značajna, a dobijena Cohen-ova d vrijednost ukazuje da je možemo kategorisati u grupu razlika slabog intenziteta (za jasniji uvid u razlike između polova po pitanju ove dvije skale pogledati dijagrame na Slici 2 u Prilogu)

Tabela 16. Razlike između muškaraca i žena na skalama Situaciono upravljanje emocijama i Situaciono razumijevanje emocija.

Zavisna varijabla	Izvor varijanse	N	M	SD	F	df1	df2	p	d
STEM	muškarci	260	15.31	4.24	6.50	1	479	.011	.23
	žene	221	16.30	4.20					
STEU	muškarci	260	20.98	5.13	2.06	1	479	.152	.13
	žene	221	21.65	5.01					

Legenda. N= veličina uzorka; M=aritmetička sredina; SD=standardna devijacija; F= test analize varijanse; df= stepeni slobode; p= vjerovatnoća; d= Cohen-ova mjera veličine efekta; STEM= Situaciono upravljanje emocijama; STEU= Situaciono razumijevanje emocija.

Razlike između sportista i nesportista oba pola u izraženosti emocionalne inteligencije dobijene upitnikom samoprocjene

Za razliku od prethodnog slučaja gdje je kao instrument za mjerjenje emocionalne inteligencije korišten situacioni test koji se sastojao od dvije skale, u ovome slučaju korišten je upitnik samoprocjene koji se sastoji od tri subskale (Sposobnost uočavanja i razumijevanja emocija, Sposobnost izražavanja i imenovanja emocija, Sposobnost regulacije i upravljanja emocijama) koje predstavljaju 3 zavisne varijable. Nezavisne varijable i u ovome slučaju predstavljaju Pol i Bavljenje sportom te u cilju ispitivanja razlika između datih kategorija (sportisti-nesportisti, muškarci-žene) po pitanju 3 grane emocionalne inteligencije biće sprovedena dvosmjerna multivariatna analiza varijanse - dvosmjerna MANOVA. Pored toga ovaj upitnik sastoji se i od skale Generalne emocionalne kompetentnosti, a pitanje razlika između pomenutih kategorija na ovoj skali biće testirano putem dvosmjerne univariatne analize varijanse – dvosmjerna ANOVA.

Preduslovi korištenja multivariatne analize varijanse

Kao i u prethodnom slučaju, prije operacionalizacije podataka putem dvofaktorske multivariatne analize varijanse ispitano je da li su zadovoljeni svi preduslovi za korištenje ove statističke procedure.

S obzirom da se radi o istoj *veličini uzorka*, MANOVA je dovoljno robusna i za slučaj da ne postoji normalna raspodjela vrijednosti. *Univariatni ekstremni slučajevi* su, kao što je to već spomenuto, identifikovani i transformisani prilikom sređivanja baze podataka, dok je izračunavanjem Mahalanobis-ove distance utvrđeno da postoje 4 slučaja čije vrijednosti prelaze utvrđenu kritičnu vrijednost 16.27, koja je uzeta na osnovu hi-kvadrat tablica za 3 stepena slobode (s obzirom da u ovome slučaju imamo 3 zavisne varijable) i nivo značajnosti .001. Treba imati na umu da MANOVA može da toleriše nekoliko ekstremnih slučajeva ako se radi o relativno velikom uzorku te ako to nisu previše ekstremne vrijednosti (Pallant, 2011, p. 286). U ovome slučaju 3 vrijednosti neznatno prelaze kritičnu vrijednost, dok posljednja makimalna vrijednost iznosi 21.92, što takođe nije previše ekstremno da bi bilo izbačeno iz operacionalizacije. Tabachnick i Fidell (2007) takođe govore o mogućnosti zadržavanja manjeg broja ekstremnih

slučajeva, ali upozoravaju na mogućnost distorzije rezultata. Imajući ovo u vidu urađena je analiza MANOVA sporovedenih na uzorku sa pomenutim slučajevima i bez istih. Iako postoji određena odstupanja u rezultatima, date razlike nemaju bitan uticaj na donošenje opštih zaključaka, čime je dodatno opravdano zadržavanje pomenuta 4 slučaja. *Linearost odnosa zavisnih varijabli* unutar različitih kategorija ispitanika (sportisti i nesportisti oba pola) testirana je putem analize grafikona raspršenja na osnovu kojih se može zaključiti da niti u jednom slučaju nije narušena pretpostavljena linearost. Pored toga, analizom Pirson-ovih koeficijenata korelacija među zavisnim varijablama, zadovoljena je i pretpostavka o nepostojanju *multikolinearnosti* s obzirom da niti jedan koeficijent ne prelazi graničnu vrijednost 0.8. Posljedni uslov za korištenje MANOVE odnosi se na postojanje *homogenosti matrica kovarijanse*. Korišten je Box M test, a rezultati (Box's $M = 38.73$; $F = 2.12$; $df = 18/627539$; $p = .004$) ukazuju da su matrice kovarijansi zavisnih varijabli jednake među datim grupama.

Rezultati multivariatne analize varijanse

Nakon potvrde o zadovoljenju svih kriterijuma pristupilo se sprovođenju dvosmjerne multivariatne analize varijanse kako bi se ispitao efekat pola i bavljenja sportom na ispoljavanje emocionalne inteligencije utvrđene upitnikom samoprocjene.

Rezultati Wilks' Lambda statistike predstavljeni u Tabeli 17 ukazuju da postoji efekat i *bavljenja sportom i pola* na ispoljavanje emocionalne inteligencije, odnosno da postoje statistički značajne razlike između sportista i nesportista te između muškaraca i žena po pitanju izraženosti 3 komponente emocionalne inteligencije. Kao i u prethodnom slučaju i pored utvrđenih efekata bavljenja sportom i pola ispitivanjem njihove interakcije nije utvrđen statistički značajan efekat.

Tabela 17. Razlike između sportista i nesportista oba pola u izraženosti emocionalne inteligencije dobijene putem upitnika samoprocjene.

Izvor varijanse	W λ	F	df1	df2	p
bavljenje sportom	.936	10.79	3	475	.000
pol	.976	3.82	3	475	.010
bavljenje sportom x pol	.999	.21	3	475	.887

Legenda. W λ = Wilks' Lambda test; F= test analize varijanse ; df= stepeni slobode ; p= vjerovatnoća

Preduslovi korištenja univarijatne analize varijanse

Potvrda efekata bavljenja sportom i pola ima za posljedicu potrebu da se putem analize varijansi 3 zavisne varijable ispitaju specifičnosti utvrđenih razlika muškaraca i žena, odnosno sportista i nesportista. Da bi u te svrhe mogli da koristimo jednosmjernu ANOVU neophodno je bilo ispitati *homogenost varijanse* zavisnih varijabli. Korišten je Levene-ov test gdje su za obe nazavisne varijable (bavljenje sportom i pol) utvrđeni nivoi značajnosti veći od .05 za sve tri varijable emocionalne inteligencije. Na osnovu toga se zaključuje da je zadovoljena prepostavka o homogenosti varijansi rezultata i time ispunjeni uslovi za korištenje navedene statističke metode.

Razlike između sportista i nesportista na subskalama upitnika samoprocjene emocionalne inteligencije

U Tabeli 18 predstavljeni su rezultati jednosmjernih ANOVA tri zavisne varijable za kategoriju sportisti-nesportisti

Za prvu varijablu **Sposobnost uočavanja i razumijevanja emocija** utvrđeno je da ne postoje statistički značajne razlike između sportista i nesportista [$F(1, 479) = .14, p=.705$], a i izračunata Cohen-ova d vrijednost koja iznosi $d=.04$ govori da se tu radi o zanemarljivoj veličini efekata datih razlika.

S druge strane, razlike su potvrđene za druge dvije varijable. Utvrđena je statistički značajna razlika između sportista i nesportista po pitanju **Sposobnosti izražavanja i imenovanja emocija** [$F(1, 479) = 7.81, p = .005$], a rezultati deskriptivne statistike u Tabeli 18 pokazuju da su sportisti ti koji postižu veće rezultate u izražavanju i imenovanju emocija. Ispitivanjem veličine efekata datih razlika putem izračunavanja Cohen-ove d vrijednosti, koja u ovome slučaju iznosi .25, zaključuje se da navedena razlika ulazi u grupu onih umjerenog intenziteta.

Statistički značajna razlika između sportista i nesportista utvrđena je i za 3 granu emocionalne inteligencije označenu kao **Sposobnost regulisanja i upravljanja emocijama** - [$F(1, 479) = 27.86, p = .000$]. Rezultati dekskriptivne statistike i za ovaj slučaj potvrđuju veće vrijednosti kod sportista u odnosu na nesportiste, a ispitivanje veličine efekata datih razlika navodi na zaključak da se ovde radi o razlici srednje visokog intenziteta, s obzirom da dobijena Cohen-ova d vrijednost iznosi $d = .51$.

Ukoliko se želi dobiti jasnija slika odnosa ove dvije kategorije na pomenutim skalamama u Prilogu na Slici 3 su ponuđeni dijagrami rasipanja u kombinaciji sa box-plot dijagramima.

Tabela 18. Razlike između sportista i nesportista prema izraženosti emocionalne inteligencije dobijene putem 3 subskale upitnika samoprocjene.

Zavisna varijabla	Izvor varijanse	N	M	SD	F	df1	df2	P	d
UekURE	sportisti	277	3.70	.47	.14	1	479	.705	.04
	nesportisti	204	3.68	.56					
UekIIE	sportisti	277	3.70	.53	7.81	1	479	.005	.25
	nesportisti	204	3.56	.57					
UekRUE	sportisti	277	4.00	.40	27.86	1	479	.000	.51
	nesportisti	204	3.79	.43					

Legenda. N= veličina uzorka; M= aritmetička sredina; SD= standardna devijacija; F= test analize varianse; df= stepeni slobode; p= vjerovatnoća; d= Cohen-ova mjera veličine efekta; UekURE= Sposobnost uočavanja i razumijevanja emocija; UekIIE= Sposobnost izražavanja i imenovanja emocija; UekRUE= Sposobnost regulacije i upravljanja emocija.

Razlike između muškaraca i žena na subskalama upitnika samoprocjene emocionalne inteligencije

Pored efekta bavljenja sportom potrebno je bilo ispitati i utvrđeni efekat pola, odnosno specifičnosti razlika između muškaraca i žena u odnosu na 3 varijable emocionalne inteligencije. S obzirom da je i u ovome slučaju potvrđena homogenost varijansi datih varijabli korištene su jednosmjerne ANOVE, a rezultati su predstavljeni u Tabeli 19. Dobijeni podaci navode na zaključak da između muškaraca i žena postoje statistički značajne razlike samo za varijablu **Sposobnost uočavanja i razumijevanja emocija** [$F(1, 479) = 5.25, p = .022$] te da su žene te koje postižu veće rezultate, što je vizuelno jasno predstavljeno i na dijagramima na Slici 4 u Prilogu. Uzimanjem u obzir aritmetičkih sredina i standardnih devijacija izračunata je d vrijednost koja iznosi $d = .20$, što ovu razliku svrstava na donju granicu onih umjerenog intenziteta. Razlike između muškaraca i žena za druge dvije skale nisu utvrđene kao značajne, na šta impliciraju i izračunate Cohen-ove d vrijednosti.

Tabela 19. Razlike između muškaraca i žena prema izraženosti emocionalne inteligencije dobijene putem 3 subskale upitnika samoprocjene.

Zavisna varijabla	Izvor varijanse	N	M	SD	F	df1	df2	p	d
UekURE	muškarci	260	3.65	.52	5.25	1	479	.022	.20
	žene	221	3.75	.50					
UekIIE	muškarci	260	3.66	.53	1.27	1	479	.261	.08
	žene	221	3.61	.58					
UekRUE	muškarci	260	3.90	.43	.28	1	479	.600	.05
	žene	221	3.92	.42					

Legenda. N= veličina uzorka; M=aritmetička sredina; SD=standardna devijacija; F= test analize varijanse; df= stepeni slobode; p= vjerovatnoća; d= Cohen-ova mjera veličine efekta; UekURE= Sposobnost uočavanja i razumijevanja emocija; UekIIE= Sposobnost izražavanja i imenovanja emocija; UekRUE= Sposobnost regulacije i upravljanja emocija.

Razlike između sportista i nesportista oba pola na generalnoj skali upitnika samoprocjene emocionalne inteligencije

Posljednji korak u dovođenju nazavisnih varijabli (Bavljenje sportom-Pol) u relaciju sa zavisnim varijablama emocionalne inteligencije odnosi se na varijablu *Generalne emocionalne kompetentnosti* upitnika samoprocjene emocionalne inteligencije. S ciljem da se ispita da li bavljenje sportom te polna karakteristika, zajedno sa njihovom interakcijom, imaju efekat na generalnu emocionalnu kompetentnost, urađena je dvosmjerna univariatna analiza varijanse (dvosmjerna ANOVA). Levene-ov test nije bio statistički značajan što govori o homogenosti varijanse te opravdava korištenje date statističke procedure.

Prema rezultatima predstavljenim u Tabeli 20 može se zaključiti da je jedino za varijablu bavljenje sportom potvrđena statistički značajnost koja implicira da postoje značajne razlike između sportista i nesportista po pitanju generalne emocionalne inteligencije.

Tabela 20. Razlike između sportista i nesportista oba pola na skali generalne emocionalne kompetentnosti upitnika samoprocjene.

Izvor varijanse	F	df1	df2	p
bavljenje sportom	10.02	1	477	.001
pol	1.01	1	479	.316
bavljenje sportom x pol	.34	1	479	.561

Legenda. F= test analize varijanse ; df= stepeni slobode ; p= vjerovatnoća

Razlike između sportista i nesportista na generalnoj skali upitnika samoprocjene emocionalne inteligencije

Uzevši u obzir predstavljenje efekte, u daljoj analizi je izostavljena varijabla Pol i njegova interakcija, dok je varijabla Bavljenje sportom dodatno ispitana putem jednosmjerne univariatne analize varijanse te Cohen-ove d vrijednosti, kako bi se jasno preicizirale karatekristike date razlike. Rezultati analize potvrđuju značajnost efekta *Bavljenja sportom* [$F(1, 479) = 11.17, p = .001$], a deskriptivna statistika ukazuje da sportisti ispoljavaju statistički značajno viši nivo Generalne emocionalne kompetentnosti u odnosu na nesportiste (vidi Tabelu 21). Na kraju je izračunata i Cohen-ova d vrijednost $d = .30$, preko koje se data razlika sportista i nesportista kategorije u grupu onih umjerenog intenziteta.

Tabela 21. Razlike između sportista i nesportista na skali Generalne emocionalne kompetentnosti upitnika samoprocjene.

Zavisna varijabla	Izvor varijanse	N	M	SD	F	df1	df2	p	d
	sportisti	277	3.81	.37					
UekSum					11.17	1	479	.001	.30
	nesportisti	204	3.69	.42					

Legenda. N= veličina uzorka; M=aritmetička sredina; SD=standardna devijacija; F= test analize varijanse; df= stepeni slobode; p= vjerovatnoća; d= Cohen-ova mjera veličine efekta; UekSum= Generalna emocionalna kompetentnost

U cilju jasnijeg viđenja datih razlika za obe nezavisne varijable i u ovome slučaju urađeni su dijagrami rasipanja u kombinaciji sa Box-Plot dijagramima (vidi Sliku 5 u Prilogu) koji nedvosmisleno potvrđuju veće vrijednosti sportista u odnosu na nesportiste te slične vrijednosti rezultata muškaraca i žena na skali generalne emocionalne kompetentnosti.

ZADATAK 2

- **Ispitati razlike između mlađih i starijih sportista prema nivou ispoljavanja emocionalne inteligencije dobijene testom i upitnikom samoprocjene.**

Da bi ispitali da li starost utiče na emocionalnu inteligenciju, odnosno da li sa godinama dolazi do povećanja emocionalne inteligencije, urađene su Pirson-ove korelacije gdje su sa varijablom Starost dovedene u vezu sve skale instrumenata emocionalne inteligencije korištenih u ovome radu.

U Tabeli 22 su predstavljeni rezultati datih korelacija na osnovu kojih možemo generalno zaključiti da starost nema veći uticaja na emocionalnu inteligenciju, kako onu dobijenu testom, tako i na emocionalnu inteligenciju utvrđenu preko skala upitnika samoprocjene. S obzirom da se radi o relativno velikom uzorku utvrđene su tri statistički značajne korelacije (dvije na nivou značajnosti .05 te jedna za nivo .01) i to sa skalama *Situacionog upravljanja emocijama*, *Situacionog razumijevanja emocija* i *Sposobnosti izražavanja i imenovanja emocija*. Pregledom njihovim koeficijenata korelacija koji se kreću u opsegu od $r = .10$ do $r = .15$ jasno je da se tu radi o niskim korelacijama (vidi Cohen, 1988, p. 79–81).

Tabela 22. Korelacije između starosti i skala emocionalne inteligencije

N=481	STEM	STEU	UekURE	UekIIE	UekRUE	UekSUM
Starost	.11*	.10**	-.06	.11 *	.04	.04

Legenda. N= veličina uzorka; STEM= Situaciono upravljanje emocijama; STEU= Situaciono razumijevanje emocija; UekURE= Sposobnost uočavanja i razumijevanja emocija; UekIIE= Sposobnost izražavanja i imenovanja emocija; UekRUE= Sposobnost regulacije i upravljanja emocijama; UekSum= Generalna emocionalna kompetentnost.

* $p < .05$; ** $p < .01$

Da bi imali bolju sliku odnosa starosti sa ove tri varijable izračunati su i koeficijenti determinacije koji ukazuju da Starost objašnjava samo 1.2 % varijanse Situacionog upravljanja emocijama (test emocionalne inteligencije), 2.3% varijanse Situacionog razumijevanja emocija – (test emocionalne inteligencije) i tek 1% varijanse Sposobnosti izražavanja i imenovanja emocija (upitnik samoprocjene emocionalne inteligencije). Dati podaci navode na zaključak da, što se tiče našeg uzorka, godine nemaju veći značaj na razvoj emocionalne inteligencije te da starije osobe nisu generalno emocionalno intelligentnije.

ZADATAK 3

- **Ispitati razlike između sportista kolektivnih i individualnih sportova oba pola prema nivou ispoljavanja emocionalne inteligencije dobijene testom i upitnikom samoprocjene.**

Za razliku od Zadataka 1 gdje je primarni interes bio da se ispituju specifičnosti sportista u odnosu na nesportiste, glavna kategorija interesovanja u ovome zadatku jesu sportisti, odnosno njihove specifičnosti u nivou ispoljavanja emocionalne inteligencije u zavisnosti da li dolaze iz kolektivnih ili individualnih sportova. Prateći paralelu sa Zadatkom 1 i u ovome slučaju se javljaju 2 nezavisne varijable i to *Tip sporta* (kolektivni-individualni) i *Pol* (muškarci-žene), koje dovodimo u vezu sa pomenutim skalama 2 instrumenta emocionalne inteligencije. S obzirom na ovo poklapanje broja nezavisnih varijabli i njihovog broja kategorija sa jedne strane, a takođe i broja zavisnih varijabli sa druge strane, primjenjivaće se identične statističke procedure kao i u prvom zadatku. Dakle za testiranje razlika između sportista iz kolektivnih i individualnih sportova oba pola po pitanju emocionalne inteligencije dobijene situacionim testom koristiće se dvosmjerna MANOVA. Za vrijednosti upitnika samoprocjene dobijene putem tri subskale takođe će se koristiti dvosmjerna MANOVA, dok će za generalnu skalu biti posebno urađena dvosmjerna ANOVA.

Razlike između sportista kolektivnih i individualni sportova oba pola u izraženosti emocionalne inteligencije dobijene situacionim testovima

Preduslovi korištenja multivariatne analize varijanse

Korištenje dvosmjerne MANOVE zahtjeva već pomenutu kontrolu određenih parametara. U uzorku sportista ovoga rada sve 4 katgorije sportista (kolektivni-individualni/muški-ženski) imaju minimum 36 ispitanika što zadovoljava kriterijume postavljenje od strane Tabachnick-a i Fidell-a (2007), a koji govore da u slučaju da svaka kategorija ima minimum 20 ispitanika biće obezbjeđena robusnost MANOVE, bez obzira na normalnost raspodjele rezultata. *Univarijatni*

ekstremni slučajevi su ranije diskutovani, a identifikovanje multivariatnih ekstremnih slučajeva putem izračunavanja Mahalanobis-ove distance pokazalo je da niti jedan slučaj (maksimalna vrijednost 11.07) ne prelazi preko utvrđene kritične vrijednosti 13.82 postavljene prema hi-kvadrat tablicama za 2 stepena slobode i nivo značajnosti .001. Raniji zaključci o ne postojanju multikolinearnost odnosa zavisnih varijabli važe i za ovaj uzorak, a njihova linearnost je i u ovome slučaju potvrđena preko grafikona raspršenja. Na kraju je potvrđena i *homogenost matrica varijansi-kovarijansi* jer je utvrđena *p* vrijednost Box M testa veća od .001 (Box's M = 19.50; F= 2.13; df= 9/193595; *p*= .024).

Rezultati multivariatne analize varijanse

Nakon potvrde da su zadovoljene sve pretpostavke korištenja dvosmjerne MANOVE sprovedena je data statistička procedura kako bi se utvrdio efekat Tipa sporta, Pola i njihove interakcije na izraženost emocionalne inteligencije ispitivane putem situacionog testa. Wilks' Lambda je i u ovome slučaju bila statistika kojoj je data prednost.

Pregledom dobijenih rezultata, koji su predstavljeni u Tabeli 23 dolazi se do zaključka da ne postoji značajan efekat niti *Tipa sporta*, niti *Pola*, a samim tim niti njihove interakcije, na nivo emocionalne inteligencije kod sportista. Drugim riječima ne postoje statistički značajne razlike između sportista iz kolektivnih i sportista iz individualnih sportova po pitanju nivoa emocionalne inteligencije dobijene testovima, a takođe ne postoje značajne razlike niti između sportista muškog i ženskog pola.

Tabela 23. Razlike između sportista kolektivnih i individualnih sportova oba pola u izraženosti emocionalne inteligencije na situacionim testovima.

Izvor varijanse	W λ	F	df1	df2	P
tip sporta	.987	1.830	2	272	.162
pol	.995	.714	2	272	.491
tip sporta x pol	.992	1.073	2	272	.343

Legenda. W λ = Wilks' Lambda test; F= test analize varijanse ; df= stepeni slobode ; *p*= vjerovatnoća

Iako rezultati MANOVA ukazuju da ne postoje efekti nezavisnih varijabli na emocionalnu inteligenciju, ipak su sprovedne jednosmjerne ANOVE u cilju detaljnije analize razlika datih kategorija u odnosu na obe skale emocionalne inteligencije.

Preduslovi korištenja univariatne analize varijanse

Prije nego što su bile primjenjene univariatne analize varijanse obratila se pažnja na rezultate Levene-ovog testa gdje je za skalu Situacionog upravljanja emocijama utvrđena p vrijednost iznad nivoa značajnosti .05 ($F= .634$, $p= .59$), što govori o *homogenosti varijanse* te mogućnosti korištenja ove statističke metode. S druge strane za skalu Situacionog razumijevanja emocija izračunata p vrijednost se nalazi ispod određenog nivoa značajnosti .05 ($F= 2.741$, $p= .04$) što upućuje na zaključak o heterogenosti varijanse date skale te nemogućnost korištenja ANOVE u daljoj analizi. S obzirom da u ovoj operacionalizaciji imamo 2 nezavisne varijable koje se dovode u vezu sa skalom situacionog razumijevanja emocija, prije izbora statističke procedure ispitana je homogenost varijanse obe varijable posebno kako bi se ustanovalo da li je narušena homogenost u oba slučaja ili je samo za jednu nezavisnu varijablu.

Razlike izmedu sportista kolektivnih i individualnih sportova na skalama testova emocionalne inteligencije

Za skalu **Situaciono upravljanje emocijama** utvrđena je homogenost varijanse, tako da je bilo opravdano koristiti jednosmjernu ANOVU. Rezultati predstavljeni u Tabeli 24 potvrđuju prethodne zaključke MANOVA, da pripadnost kolektivnom ili individualnom sportu nema veći efekat na emocionalnu inteligenciju, barem ne na onaj segment inteligencije definisan kao upravljanje emocijama.

Što se tiče **Situacionog razumijevanje emocija**, prije nego što se pristupilo izboru statističke procedure, sproveden je dodatni Levene-ov test kako bi se razjasnilo da li je narušena homogenost varijanse konkretno između sportista kolektivnih sportova i onih iz individualnih. Dobijene vrijednosti Levene-ovog testa ($F=7.279$, $p= .007$) govori upravo u prilog heterogenosti

varijanse te potrebe da se u umjesto ANOVE u ovome slučaju koristi Welch-ov test. Rezultati ovoga testa [$F(1, 176.553) = 4.878, p = .028$] govore da između sportista kolektivnih i individualnih sportova postoje statističke značajne razlike na dotoj skali. Pregledom deskriptivnih podataka predstavljenih u Tabeli 24, a takođe i dijagrama (vidi Sliku 6 u Prilogu), uviđa se da sportisti iz kolektivnih sportova postižu bolje rezultate na testu situacionog razumijevanja emocija u odnosu na sportiste iz individualnih sportova. U cilju boljeg uvida u date odnose kategorija izračunata je i Cohen-ova d vrijednost $d=.28$, prema kojoj ovu razliku svrstavamo u grupu onih umjerenog intenziteta (vidi Cohen, 1988).

Tabela 24. Razlike između sportista kolektivnih i individualnih sportova na skalama situacionog upravljanja emocijama i situacionog razumijevanja emocija

Zavisna varijabla	Izvor varijanse	N	M	SD	F	df1	df2	P	d
STEM ¹	kolektivni	170	16.59	3.87	2.284	1	275	.132	.19
	individualni	107	15.86	3.96					
STEU ²	kolektivni	170	22.34	4.33	4.878	1	176.553	.019	.28
	individualni	107	20.88	5.93					

Legenda. N= veličina uzorka; M=aritmetička sredina; SD=standardna devijacija; F= test analize varijanse; df= stepeni slobode; p= vjerovatnoća; d= Cohen-ova mjera veličine efekta; STEM= Situaciono upravljanje emocijama; STEU= Situaciono razumijevanje emocija;

1 = jednosmjerna ANOVA; 2= Welch-ov test

Razlike između sportista muškog i ženskog pola na skalama testova emocionalne inteligencije

Pored tipa sporta ispitane su i eventualne razlike među sportistima oba pola po pitanju nivoa ispoljavanja emocionalne inteligencije. U prvom zadatku su tretirane razlike za čitav uzorak, tako da je od interesa u ovom zadatku da se ispitaju efekti pola na emocionalnu inteligenciju, ali isključivo za uzorak sportista. Za skale Situacionog razumijevanja emocija i Situacionog upravljanja emocijama urađene su jednosmjerne ANOVE s obzirom da je putem Levene-ovog testa potvrđena homogenost varijanse. Rezultati u Tabli 25 potvrđuju rezultate MANOVE koji govore o ne postojanju značajnijeg efekta pola na emocionalnu inteligenciju.

Bilo da se radi o rezultatima *Situacionog upravljanja emocijama* ili rezultatima *Situacionog razumijevanja emocija* sportisti se ne razlikuju od sportistkinja, a i Cohen-ov d vrijednost za obe skale nalazi se ispod .20, što upućuje na razlike niskog intenziteta (potvrdu toga daju i dijagrami predstavljeni na Slici 7 u Prilogu).

Tabela 25. Razlike između sportista muškog i ženskog pola na skalama situacionog upravljanja emocijama i situacionog razumijevanja emocija

Zavisna varijabla	Izvor varijanse	N	M	SD	F	df1	df2	p	d
STEM	Sportisti	163	16.05	3.93	1.656	1	275	.199	.16
	Sportistkinje	114	16.67	3.89					
STEU	Sportisti	163	21.61	5.11	.442	1	275	.507	.08
	sportistkinje	114	22.02	4.96					

Legenda. N= veličina uzorka; M=aritmetička sredina; SD=standardna devijacija; F= test analize varijanse; df= stepeni slobode; p= vjerovatnoća; d= Cohen-ova mjera veličine efekta; STEM= Situaciono upravljanje emocijama; STEU= Situaciono razumijevanje emocija

Razlike između sportista iz kolektivnih i individualnih sportova oba pola u izraženosti emocionalne inteligencije dobijene upitnikom samoprocjene

Kao što je već pomenuto upitnik samoprocjene UEK45 koji je korišten u ovome radu sastoji se o 3 subskale (sposobnost uočavanja i razumijevanja emocija, sposobnost izražavanja i imenovanja emocija, sposobnost regulacije i upravljanja emocijama) i jedne generalne skale emocionalne inteligencije (generalna emocionalna kompetentnost). U prvom koraku će se putem dvosmjerne MANOVE ispitati da li tip sporta i pol imaju značajan efekat na emocionalnu inteligenciju izraženu kroz tri pomenute subskale. Što se tiče generalne skale emocionalne inteligencije ona će se posmatrati posebno te će se putem dvosmjerne ANOVE ispitati efekti nezavisnih varijabli na nju.

Razlike između sportista kolektivnih i individualnih sportova oba pola na subskalama upitnika samoprocjene emocionalne inteligencije

Preduslovi korištenja multivarijatne analize varijanse

Prvi uslov za korištenje dvosmjerne MANOVE odnosi se na *veličinu uzorka i normalnu raspodjelu*. S obzirom da se ovde radi o istom uzorku sportista kao i kod ispitivanja emocionalne inteligencije dobijene situacionim testom, dolazi se do logičnog zaključka da je uzorak dovoljno veliki u svim kategorijama da zadovolji robusnos date statističke procedure. *Univarijatni ekstremni slučajevi* su prethodno identifikovani i transformisani, a *multivarijatni* su testirani putem Mahalanobis-ove distance. Utvrđena su 4 slučaja koja prelaze kritičnu vrijednost, ali vođeni smjernicama od ranije ova četiri slučaja su zadržana s obzirom da MANOVA na velikom uzorku može da toleriše nekoliko ekstremnih slučajeva, ako njihove vrijednosti nisu previše ekstremne. Pored toga, a prema savjetu Tabachnick-a i Fidell-a (2007), urađena je kontrola putem poređenja rezultata MANOVA kada su u uzorku ostavljeni dati slučajevi i kada su izbačeni. Došlo se do zaključaka da nema nekih značajnih odstupanja kada se uporede dvije baze podataka, što je potvrdilo opravdanost zadržavanja 4 slučaja u daljoj operacionalizaciji. Nakon ekstremnih

slučajeva ispitana je i potvrđena *linearnost odnosa zavisnih varijabli*, a odbačena njihova *multikolinearnost*, s obzirom da je među njima utvrđena najviši koeficijent korelacije .55, što je daleko od granične vrijednosti 0.8 koju preporučuju Pallant (2011). Takođe je potvrđena i *homogenost matrica kovarijanse*, jer je dobijeni nivo značajnosti na Box M testu (Box's M = 36.28; F= 1.97; df= 18/100066; p= .008) veći od .001, što prema ekspertima ukazuje na zaključak da nije narušena prepostavka za korištenje date statističke procedure (vidi Tabachnick, & Fidell, 2007, p.281)

Rezultati multivariatne analize varijanse

Zadovoljenje svih kriterijuma korištenja dvosmjerne MANOVE rezultiralo je sprovodenjem date statističke procedure u cilju testiranja efekata tipa sporta i pola te njihove interakcije na emocionalnu inteligenciju operacionalizovanu putem 3 subskale upitnika samoprocjene. Kao i u ranijim slučajevima i ovde je korištena Wilks' Lambda statistika, a rezultati su predstavljeni u Tabeli 26.

Za nezavisnu varijablu *Tip sporta* utvrđena p vrijednost je veća od postavljenog nivo značajnosti .05, što ukazuje da ne postoje statistički značajne razlike između sportista iz kolektivnih sportova i onih iz individualnih sportova po pitanju emocionalne inteligencije dobijene na osnovu 3 subskale upitnika samoprocjene.

Situacija je drugačija za varijablu *Pol* gdje je utvrđeno da je $p < .05$, što upućuje na statistički značajne razlike između sportista i sportistkinja po pitanju emocionalne inteligencije dobijene na osnovu 3 subskale upitnika samoprocjene. Pored toga u Tabeli 26 su predstavljeni i rezultati interakcije dvije nezavisne varijable, ali prema dobijenim vrijednostima može se zaključiti da ne postoji efekat interakcije Tipa sporta i Pola na emocionalnu inteligenciju.

Tabela 26. Razlike između sportista kolektivnih i individualnih sportova oba pola u izraženosti emocionalne inteligencije dobijene putem 3 subskale upitnika samoprocjene.

Izvor varijanse	W λ	F	df1	df2	P
tip sporta	.993	.611	3	271	.609
pol	.964	3.394	3	271	.018
tip sporta x pol	.996	.388	3	271	.762

Legenda. W λ = Wilks' Lambda test; F= test analize varijanse ; df= stepeni slobode ; p= vjerovatnoća

S obzirom da rezultati MANOVE ukazuju na postojanje statistički značajnih razlika između sportista i sportistkinja po pitanju emocionalne inteligencije, obaveza daljeg rada je da se putem jednosmjernih ANOVA ispitaju specifičnosti datih razlika, odnosno da se sagledaju razlike između navedenih kategorija po pitanju svake od 3 subskala upitnika samoprocjene. Iako MANOVE nisu utvrdile efekat tipa sporta na emocionalnu inteligenciju jednosmjerne ANOVE će biti sprovedene i za ovu nezavisnu varijablu, kako bi se identifikovale eventualne razlike među sportistima kolektivnih i individualnih sportova po pitanju različitih grana emocionalne inteligencije, kao što je to bio slučaj kod situacionog testa.

Preduslovi korištenja univariatne analize varijanse

Prije nego što se pristupilo sprovođenju jednosmjernih ANOVA u cilju ispitivanja razlika sportista kolektivnih i individualnih sportova, urađen je Levene-ov test kako bi se potvrdila opravdanost korištenja date statističke metode. Vrijednosti ovoga testa za sve tri grane emocionalne inteligencije prelaze postavljeni nivo značajnosti .05 , čime je potvrđena *homogenost varijanse* za sve tri zavisne varijable i time ispunjeni uslovi za sprovođenje izabrane statistike.

Razlike između sportista kolektivnih i individualnih sportova na subskalama upitnika samoprocjene emocionalne inteligencije

Rezultati jednosmjernih ANOVA predstavljenih u Tabeli 27 zajedno sa dijagramima izloženim na Slici 8 u Prilogu nedvosmisleno potvrđuju rezultate MANOVE koji govore da *Tip sporta*, odnosno pripadnost kolektivnom ili individualnom sportu nema značajan uticaj na izraženost niti jedne od tri grane emocionalne inteligencije dobijene samoprocjenom ispitanika.

Tabela 27. Razlike između sportista kolektivnih i individualnih sportova prema izraženosti emocionalne inteligencije dobijene putem 3 subskale upitnika samoprocjene.

Zavisna varijabla	Izvor varijanse	N	M	SD	F	df1	df2	p	d
UekURE	kolektivni	170	3.69	.46	.548	1	275	.460	.08
	individualni	107	3.73	.49					
UekIIE	kolektivni	170	3.70	.54	.002	1	275	.969	.02
	individualni	107	3.69	.53					
UekRUE	kolektivni	170	4.00	.37	.121	1	275	.728	.05
	individualni	107	3.98	.44					

Legenda. N= veličina uzorka; M=aritmetička sredina; SD=standardna devijacija; F= test analize varijanse; df= stepeni slobode; p= vjerovatnoća; d= Cohen-ova mjera veličine efekta; UekURE= Sposobnost očavanja i razumijevanja emocija; UekIIE= Sposobnost izražavanja i imenovanja emocija; UekRUE= Sposobnost regulacije i upravljanja emocijama

Razlike između sportista muškog i ženskog pola na subskalama upitnika samoprocjene emocionalne inteligencije

Testiranje homogenosti varijanse zavisnih varijabli za kategoriju pol pokazalo je da samo kod varijable Sposobnost uočavanja i razumijevanja emocija postoji narušena homogenost varijanse, s obzirom da je utvrđena *p* vrijednost Levene-ovog testa niža od postavljene granične vrijednosti *p*= .05. To znači da je za ispitivanje razlika između sportista i sportistkinja u slučaju

ove varijable korišten Welch-ov test, dok su za druge dvije varijable korištene jednosmjerne ANOVE.

Rezultati predstavljeni u Tabeli 28 pokazuju da je upravo za varijablu **Sposobnost uočavanja i razumijevanja emocija** utvrđena statistički značajna razlika između sportista i sportistkinja [$F(1, 265.17) = 6.463, p = .012$], a da se radi o razlici umjerenog intenziteta govori Cohen-ova d vrijednost koja iznosi $d = .32$. Pregledom deskriptivnih vrijednosti postaje jasno da data razlika leži u činjenici da sportistkinje ističu veću sposobnost u odnosu na njihove kolege, što se najbolje vidi pregledom dijagrama na Slici 9 ponuđenog u Prilogu.

Za ostale dvije grane emocionalne inteligencije razlike između ove dvije grupe ispitanika nisu utvrđene kao statistički značajne, a na slab intenzitet datih razlika upućuju i d vrijednosti koje iznose .06 za skalu Sposobnost izražavanja i imenovanja emocija, odnosno .08 za Sposobnost regulacije i upravljanja emocijama.

Tabela 28. Razlike između sportista i sportistkinja prema izraženosti emocionalne inteligencije dobijene putem 3 subskale upitnika samoprocjene.

Zavisna varijabla	Izvor varijanse	N	M	SD	F	df1	df2	p	d
UekURE¹	sportisti	163	3.64	.50	6.463	1	265.17	.012	.32
	sportistkinje	114	3.79	.42					
UekIIE²	sportisti	163	3.71	.52	.302	1	275	.583	.06
	sportistkinje	114	3.68	.55					
UekRUE²	sportisti	163	3.97	.41	1.108	1	275	.294	.08
	sportistkinje	114	4.03	.37					

Legenda. N= veličina uzorka; M=aritmetička sredina; SD=standardna devijacija; F= test analize varijanse; df= stepeni slobode; p= vjerovatnoća; d= Cohen-ova mjera veličine efekta; UekURE= sposobnost očavanja i razumijevanja emocija; UekIIE= sposobnost izražavanja i imenovanja emocija; UekRUE= sposobnost regulacije i upravljanja emocijama.

1 = Welch-ov test; 2= jednosmjerna ANOVA

Testiranje razlika sportista kolektivnih i individualnih sportova oba pola na generalnoj skali upitnika samoprocjene emocionalne inteligencije

Završni korak trećeg zadatka odnosi se na ispitivanje efekata Tipa sporta i Pola te njihove interakcije, na skalu Generalne emocionalne kompetentnosti upitnika samoprocjene. Levene-ov test nije bio statistički značajan što opravdava korištenje dvosmjerne ANOVE.

Dobijene p vrijednosti za obe nezavisne varijable te njihovu interakciju prelaze postavljeni nivo značajnosti .05 što navodi na zaključak da ne postoje značajni efekti *Tipa sporta* i *Pola* ili njihove interakcije na generalnu skalu emocionalne inteligencije (vidi Tabelu 29). Zaključak je da se sportisti iz kolektivnih sportova ne razlikuju od onih iz individualnih po pitanju generalne emocionalne inteligencije, niti se prema istoj vrijednosti statistički značajno razlikuju sportisti od sportistkinja. U korist ovome zaključku ide i prikaz kombinacije B-P dijagrama i dijagrama rasipanja za obe nezavisne varijable (vidi Sliku 10 u Prilogu) koji jasno ukazuju na međugrupne sličnosti u rasporedu rezultata na skali generalne emocionalne inteligencije.

Tabela 29. Razlike između sportista kolektivnih i individualnih sportova oba pola na skali generalne emocionalne kompetentnosti upitnika samoprocjene.

Izvor varijanse	F	df1	df2	p
tip sporta	.191	1	273	.662
Pol	2.140	1	273	.145
tip sporta x pol	.573	1	273	.450

Legenda. F= test analize varijanse ; df= stepeni slobode ; p= vjerovatnoća

ZADATAK 4

- **Ispitati da li vrijednosti emocionalne inteligencije (dobijene testom i upitnikom samoprocjene) daju jedinstven doprinos predikciji uspjeha u sportu u odnosu na crte ličnosti.**

Kada bi rangirali dosadašnje zadatke prema njihovoj značaju za ovaj rad, onda bi ovome zadatku pripisali najveću vrijednost. Ispitivanje prediktivne moći konstrukta emocionalne inteligencije u različitim domenima čovjekovog djelovanja predstavlja je prioritet ranijih istraživanja te smo mišljenja da isti princip treba primjeniti i u ovome radu, s obzirom da sport predstavlja oblast u kojoj je dati konstrukt poprilično zapostavljen u prethodnim slučajevima. Suština je da se u proces ispitivanja predikcije uspjeha u sportu, gdje su uključeni različiti parametri, aktivira i koncept emocionalne inteligencije, kako bi se utvrdilo da li preko njega mogu dodatno da se objasne odredene pojave, odnosno da li dati koncept daje jedinstven doprinos objašnjenu uspjeha u odnosu na druge parametre, a prije svih u odnosu na crte ličnosti. U te svrhe biće korištena regresiona analiza gdje kao kriterijumska varijabla stoji Uspjeh u sportu, a kao prediktorske varijable uvode se Pol, Starost, Crte ličnosti i Emocionalna inteligencija. Uspjeh u sportu predstavlja kategoričku varijablu gdje postoje 3 nivoa uspješnosti (regionalni, nacionalni i internacionalni), što govori da se ovde radi o ordinalnoj skali. Upravo zbog toga biće sprovedena ordinalna logistička regresija na čitavom uzorku sportista.

Predikcija uspjeha u sportu

S obzirom da u relaciju sa uspjehom u sportu dovodimo nekoliko prediktorskih varijabli (pol, starost, crte ličnosti i emocionalna inteligencija) one će biti uvedene u dva koraka, odnosno definisaće se i ispitati dva prediktorska modela. Prvi model integriše Pol, Starost i Crte ličnosti kao prediktore uspjeha u sportu, a u drugom modelu pored ovih prediktorskih varijabli biće

uključene i varijable emocionalne inteligencije i to dvije varijable situacionih testova emocionalne inteligencije i 3 varijable upitnika samoprocjene emocionalne inteligencije.

Preduslovi korištenja ordinalne regresione analize

Prije nego što se pristupilo ovoj statističkoj proceduri ispitane su određene prepostavke za njeno korištenje.

Kao prvo potrebno je obezbjediti dovoljno *veliki uzorak* ispitanika te procentualno ravnomjernu zastupljenost datih kategorija. U ovome slučaju uzorak iznosi 277 sportista, od kojih 30% ulazi u regionalnu kategoriju uspješnosti, a po 35% u nacionalnu i internacionalnu, čime je zadovoljena ova prepostavka. Pored toga ispitana je i *multikolinearnosti* putem Pirson-ovih korelacija između prediktorskih varijabli, a dobijeni koeficijenti korelacija koji ne prelaze vrijednost 0.8 ukazuju da ne postoji multikolinearnost, te da se može pristupiti sprovodenju ordinalne logističke regresije.

Provjera adekvatnosti Modela 1

Rezultati prvog prediktorskog modela - Model 1 predstavljeni su u Tabeli 30. Prije nego što se pristupi interpretaciji njegovih regresionih koeficijenata potrebno je ispitati prepostavke koje se odnose na adekvatnost modela.

Prvi korak je da se provjeri da li postavljeni finalni model, koji uključuje prediktorske varijable Starost, Crte ličnosti i Pol, poboljšava predikciju konačnog ishoda (u ovome slučaju – uspjeha u sportu) u odnosu na bazični model koji ne uključuje date varijable. Da bi to potvrdili analiziraju se informacije o *pristajanju modela* (engl. *model fitting information*). One ukazuju na veličinu devijantnosti (veličina neobjašnjenje varijanse) datih modela te putem hi-kvadrat testa ispituju značajnost njihovih razlika, kako bi se odbacila ili prihvatile nulta hipoteza koja govori da su svi regresijski koeficijenti u modelu jednaki nuli, odnosno da finalni model ne daje značajan doprinos predikciji konačne vrijednosti u odnosu na bazični model. U našem slučaju dobijene vrijednosti ($\chi^2(7)=103,568; p= .000$) ukazuju da finalni model, odnosno Model 1 daje značajan

doprinos predikciji uspjeha u sportu u poređenju sa bazičnim modelom. Drugi dokaz u korist adekvatnosti predikcionog modela može se izvući iz informacija o tome koliko dobro dati model *pristaje uz podatke* (engl. *goodness of fit*), odnosno koliko su posmatrani podaci konzistentni sa uklopljenim modelom. Pirsonovom hi-kvadrat statistikom testira se nulta hipoteza koja govori da su podaci konzistentni sa datim modelom. Dobijeni rezultati za Model 1 ($\chi^2(545)=557.12; p=.351$) omogućavaju prihvatanje nulte hipoteze, čime je još jednom potvrđena adekvatnost modela. Korisnost modela može se interpretirati i preko vrijednosti označene kao Pseudo R^2 , a koja ukazuje na *procenat objašnjenoosti varijanse kriterijumske varijable* kroz ponuđeni model. Za potrebe ovoga rada odlučili smo se za korištenje Nagelkerke-ovog Pseudo R^2 koji iznosi 0.351, što govori da Model 1 sa svojim prediktorkim varijablama objašnjava 35.1 % varijanse uspjeha u sportu. Pored gore pomenutih parametara, prije interpretacije ordinalne logističke regresije potrebno je navesti i rezultate *testa paralelnih linija*. Ovaj test ima za cilj da ispita pretpostavku da su nagibni koeficijenti u modelu jednaki za sve kategorije kriterijumske varijable, odnosno da postoje proporcionalne šanse efekata prediktorskih varijabli na svaku kategoriju kriterijumske varijable. Nulta hipoteza tvrdi da su koeficijenti jednaki u svim kategorijama, a prema rezultatima hi-kvadrat testa za Model 1 ($\chi^2(7)=12,396; p=.088$) nulta hipoteza se prihvata, čime je proces potvrđivanja adekvatnosti modela u potpunosti zaokružen.

Rezultati Modela 1

Kada je u pitanju Model 1, na osnovu rezultata prezentovanih u Tabeli 30 zaključuje se da je od 7 prediktorskih varijabli utvrđena statistička značajnost samo za dvije i to za varijablu **Starost** ($B=.23; p=.00$) i **Neuroticizam** ($B=.66; p=.004$).

S obzirom da izračunati regresioni koeficijenti za oba prediktora ima pozitivan predznak, dolazi se do zaključak da se u oba slučaja radi o pozitivnim relacijama sa Uspjehom u sportu. Na osnovu toga zaključujemo da što su sportisti stariji nalaze na višem nivou takmičenja, odnosno što su veće vrijednosti na skali Neuroticizma viši je i nivo takmičenja.

Da bi dobili jasniju sliku datih odnosa izračunati su odnosi šansi (engl. odds ratio – OR) za svaku varijablu. U Tabeli 30 vrijednost odnosa šansi za Starost iznosi 1.25 na osnovu čega se zaključuje da:

- u slučaju porasta vrijednosti na skali *Starost* za jednu sirovu jedinicu osoba ima 1.25 puta veću šansu da se nađe u kategoriji internacionalnog takmičenja nego u kategoriji nacionalnog i regionalnog, odnosno osoba ima 1.25 puta veću šansu da se nađe u kategoriji internacionalnog i nacionalnog takmičenja nego u kategoriji regionalnog, ako su sve ostale varijable u modelu konstantne.

Za varijablu Neuroticizma dobijena vrijednost odnosa šansi iznosi 1.94 na osnovu čega se donosi zaključak da:

- u slučaju porasta vrijednosti na skali *Neuroticizam* za jednu sirovu jedinicu osoba ima 1.94 puta veću šansu da se nađe u kategoriji internacionalnog takmičenja nego u kategoriji nacionalnog i regionalnog, odnosno osoba ima 1.94 puta veću šansu da se nađe u kategoriji internacionalnog i nacionalnog takmičenja nego u kategoriji regionalnog, ako su sve ostale varijable u modelu konstantne.

Tabela 30. Ordinalna logistička regresija: predikcija uspjeha u sportu

Prediktori	MODEL 1				MODEL 2				r
	B	SE	p	OR	B	SE	p	OR	
Starost	.23	.03	.000	1.25	.23	.03	.000	1.26	.53**
	BfiE	-.13	.21	.526	.88	.10	.23	.698	1.09
	BfiSR	.21	.24	.391	1.23	.23	.26	.370	1.26
Crte ličnosti	BfiSV	.25	.22	.259	1.28	.30	.23	.203	1.34
	BfiN	.66	.23	.004	1.94	.73	.24	.002	2.08
	BfiO	-.12	.19	.549	.89	.09	.21	.671	1.09
Pol	muški	-.36	.26	.164	.70	-.33	.26	.207	.72
	ženski ^x	-	-	-	-	-	-	-	.01
	STEM					.01	.04	.822	1.01
	STEU					-.01	.03	.873	1.00
Emocionalna inteligencija	UekURE					-.71	.32	.028	.49
	UekIIE					-.59	-30	.053	.56
	UekRUE					.40	.42	.353	1.48

Legenda. B= koeficijent regresije; SE= standardna greška; p= značajnost; OR= odnos šansi; r= korelacija nultog reda između prediktora i kriterijuma; x= podaci nisu uneseni jer ova varijabla služi kao referentna tačka za interpretaciju efekta pola; BfiE= Ekstrovertnost; BfiSR= Saradljivost; BfiSV= Savjesnost; BfiN= Neuroticizam; BfiO= Otvorenost ka iskustvu; STEM= Situaciono upravljanje emocijama; STEU= Situaciono razumijevanje emocija; UekURE= Sposobnost uočavanja i razumijevanja emocija; UekIIE= Sposobnost izražavanja i imenovanja emocija; UekRUE= Sposobnost regulacije i upravljanja emocijama.; *p < .05, **p <.01

Provjera adekvatnosti Modela 2

Nakon što je ispitana Model 1, definisan je i Model 2 u koji je pored navedenih prediktorskih varijabli iz prvog modela uključeno i 5 varijabli emocionalne inteligencije i to dvije varijable dobijene situacionim testovima emocionalne inteligencije (Situaciono upravljanje emocijama, Situaciono razumijevanje emocija) i tri varijable upitnika samoprocjene emocionalne inteligencije (Sposobnost uočavanja i razumijevanja emocija, Sposobnost izražavanja i imenovanja emocija, Sposobnost regulacije i upravljanja emocijama). S obzirom da su zadovoljeni preduslovi veličine uzorka i procentualne zastupljenosti datih kategorija te zaključeno da ne postoji multikolinearnost između prediktorskih varijabli, pristupilo se testiranju modela.

Rezultati regresijskih koeficijenata prediktorskih varijabli Modela 2 takođe su predstavljeni u Tabeli 30, a sve to zbog lakše komparacije sa Modelom 1. Da bi bilo opravdano pristupiti njihovoj interpretaciji potrebno je ispitati adekvatnost modela putem analize ranije definisanih prepostavki.

Prva prepostavka o *pristajanju modela* je zadovoljena, s obzirom da dobijene vrijednosti ($\chi^2(12)=115,733; p= .000$) ukazuju da regresijski koeficijenti u modelu nisu jednaki nuli što govori da finalni model daje značajan doprinos predikciji kriterijumske varijable u odnosu na bazični model. Adekvatnost modela je provjerena i potvrđena i preko informacija o *pristajanju modela uz podatke*. Rezultati Pirsonovog hi-kvadrat testa ($\chi^2(540)=509.46; p= .823$) ukazuju da se prihvata nulta hipoteza koja govori o konzistentnosti podataka sa ovim modelom. Korisnost modela je posmatrana i pomoću parametara *Nagelkerkeov Pseudo R²* koji iznosi 0.384, što navodi na zaključak da dati model objašnjava 38.4 % varijasne uspjeha u sportu. Na kraju treba spomenuti i test paralelnih linija čije vrijednosti ($\chi^2(12)=19,658; p= .074$) navode na zaključak da se prihvata nulta hipoteza o *jednakosti nagiba koeficijenata* za sve kategorije, odnosno potvrđuje se da postoje proporcionalne šanse efekata prediktorskih varijabli na svaku kategoriju kriterijumske varijable.

Rezultati Modela 2

Pregledom p vrijednosti prediktorskih varijabli zajedničkih za oba modela uviđa se podudarnost. Naime i za Model 2 utvrđena je statistička značajnost samo za varijable Starost i Neuroticizam, koje i u ovome slučaju stoje u pozitivnom odnosu sa Uspjehom u sportu.

Što se tiče novih varijabli uvedenih u Modelu 2 koje tretiraju emocionalnu inteligenciju statistička značajnost je utvrđena jedino za varijablu **Sposobnost uočavanja i razumijevanja emocija** ($B = -.71$; $p = .028$.), ali prema predznaku regresionog koeficijenta radi se o negativnom odnosu. Drugim riječima sportisti koji ističu veću sposobnost uočavanja i razumijevanju emocija nalaze se na nižem takmičarskom nivou i obratno.

Potvrda odnosa nezavisnih varijabli sa zavisnom ispitana je i dodatnom analizom Spirmanovih koeficijenata korelacija koji su takođe predstavljeni u Tabeli 30. Pomenuti koeficijenti potvrđuju statističku značajnost veza između varijabli Starost, Neuroticizam te Sposobnost uočavanja i razumijevanja sa jedne strane i Uspjeha u sportu sa druge. Ono što iz ovih rezultata možemo zaključiti da bolje sportske rezultate postižu starije osobe, ali ih karakteriše niži stepen emocionalne stabilnosti te svoju kompetentnost uočavanja i razumijevanja emocija ocijenjuju nižim vrijednostima.

Pored navedenih varijabli interesantno je da se spomene da je statistički značajan koeficijenti korelacije i to za nivo značajnosti .01, utvrđen i za varijablu *Ekstavertnost*, iako prethodno urađeni Wald-ov test nije ukazivao na značajnu prediktivnu vrijednost ove varijable u odnosu na Uspjeh u sportu. Objasnjenje pojave nepostojanja značajne prediktivne moći varijable koja stoji u korelaciji sa kriterijumskom varijablom leži u njenom odnosu sa drugim varijablama koje su se pokazale kao značajni prediktori u modelu. Naime, putem Pirsonih koeficijenata utvrdili smo da varijabla Ektravertnost stoji u statistički značajnoj korelaciji sa sva tri potvrđena prediktora (za detaljan uvid u interkorelacije svih varijabli korištenih u regresionom modelu vidjeti Tabelu 31) koji su u ovome slučaju “pokupili” njen procenat objašnjivanja varijanse kriterijumske varijable, što je rezultiralo da Ektravertnost u modelu bude kategorisana u grupu onih varijabli koje nisu statistički značajne.

Bolji uvid u relaciju statistički značajnih prediktorskih varijabli sa kriterijumskom varijablom dobija se izračunavanjem odnosa šansi za sve prediktore. Prema vrijednostima Modela 2 predstavljenim u Tabeli 30 odnos šansi za varijablu Starost iznosi skoro isto kao i u Modelu 1

te se raniji zaključci mogu da prenesu i na ovaj slučaj. Slična situacija je i sa odnosom šansi varijable Neuroticizma, gdje u Modelu 1 ona iznosi 1.94, dok je u Modelu 2 ona neznatno viša i iznosi 2.08.

Za jednu statistički značajnu varijablu iz domena emocionalne inteligencije izračunat je odnos šansi 0.49. S obzirom da se ovde radi o vrijednosti koja je manja od 1, radi lakše interpretacije urađena je inverzija (vidi Pallant, 2011, p. 177). Invertovana vrijednost odnosa šansi sada iznosi 2.04, te zaključujemo da:

- u slučaju pada vrijednosti na skali *Sposobnosti uočavanja i razumijevanja emocija* za jednu sirovu jedinicu osoba ima 2.04 puta veću šansu da se nađe u kategoriji internacionalnog takmičenja nego u kategoriji nacionalnog i regionalnog, odnosno osoba ima 2.04 puta veću šansu da se nađe u kategoriji internacionalnog i nacionalnog takmičenja nego u kategoriji regionalnog, ako su sve ostale varijable u modelu konstantne.

ili

Drugi način interpretacije je da se od vrijednosti 1 oduzme dobijeni odnos šansi ($1 - 49 = 0.51$) te se zaključuje da:

- u slučaju porasta vrijednosti na skali *Sposobnosti uočavanja i razumijevanja emocija* za jednu sirovu jedinicu za 51% se snižava vjerovatnoća da će se osoba naći u kategoriji internacionalnog takmičenja u odnosu na kategoriju nacionalnog i regionalnog takmičenja, odnosno za 51% se snižava vjerovatnoća da će se osoba naći u kategoriji internacionalnog i nacionalnog takmičenja u odnosu na kategoriju regionalnog takmičenja, ako su sve ostale varijable u modelu konstantne

Tabela 31. Korelacije varijabli korištenih u regresionim analizama za čitav uzorak sportista

N= 277	Uspjeh^S	Starost	BfiE	BfiSR	BfiSV	BfiN	BfiO	Pol	STEM	STEU	UekURE	UekIIE	UekRUE	AsqUkup
Uspjeh^S	-	.53**	-.16**	.039	.067	.14*	.01	.01	-.01	.00	-.19**	-.09	-.07	-.09
Starost	.53**	-	-.21*	.04	.06	-.03	.06	-.14*	-.02	-.01	-.10	.09	-.02	-.13*
BfiE	-.16**	-.21**	-	-.05	.21**	-.22**	.13*	.15*	.07	.00	.30**	.28**	.35**	.14*
BfiSR	.04	.04	-.05	-	.20**	-.22**	.00	.10	.26**	.27**	.05	.01	.24**	.18**
BfiSV	.07	.06	.21**	.20**	-	-.15*	.14*	.03	.23**	.19**	.16**	.20**	.37**	.18**
BfiN	.14*	-.03	-.22**	-.22**	-.15*	-	.00	.10	-.04	-.10	-.10	-.02	-.19**	-.10
BfiO	.01	.06	.13*	.00	.14*	.00	-	.13*	.09	-.06	.36**	.26**	.28**	.06
Pol	.01	-.14*	.15*	.10	.03	.10	.13*	-	.08	.04	.15*	-.03	.06	-.01
STEM	-.01	-.02	.07	.26**	.23**	-.04	.09	.08	-	.54**	.03	-.03	.09	.05
STEU	.00	-.01	.00	.27**	.19**	-.10	-.06	.04	.54**	-	-.02	-.12*	.02	-.08
UekURE	-.19**	-.10	.30**	.05	.16**	-.10	.36**	.15*	.03	-.02	-	.46**	.43**	.10
UekIIE	-.09	.09	.28**	.01	.20**	-.02	.26**	-.03	-.03	-.12*	.46**	-	.55**	.24**
UekRUE	-.07	-.02	.35**	.24**	.37**	-.19**	.28**	.06	.09	.02	.43**	.55**	-	.24**
AsqUkup	-.09	-.13*	.14*	.18**	.18**	-.10	.06	-.01	.05	-.08	.10	.24**	.24**	-

Legenda. N= veličina uzorka; Uspjeh= Uspjeh u sportu BfiE= Ekstrovertnost; BfiSR= Saradljivost; BfiSV= Savjesnost; BfiN= Neuroticizam; BfiO= Otvorenost ka iskustvu; STEM= Situaciono upravljanje emocijama; STEU= Situaciono razumijevanje emocija; UekURE= Sposobnost uočavanja i razumijevanja emocija; UekIIE= Sposobnost izražavanja i imenovanja emocija; UekRUE= Sposobnost regulacije i upravljanja emocijama; AsqUkup= Ukupno zadovoljstvo u sportu.

Zatamnjeni dio odgovara varijablama koje su korištene u hijerarhijskoj regresionej analizi za čitav uzorak sportista koja slijedi u Zadatku 5.

S= Spirman-ova korelacija (ispitavanje odnosa varijable Uspjeh u sportu sa ostalima izvršena je putem Spirman-ove korelacija, odnosi ostalih varijabli testirani su Pirson-ovim korelacijama)

* p < .05; ** p < .01

Procenat predviđanja slučajeva po kategorijama

Za ordinalnu logističku regresiju, pored interpretacije odnosa šansi prediktorskih varijabli, od značaja je da se spomenu i šanse predviđanja slučajeva po kategorijama (engl. *predicted response category*), odnosno da se utvrdi u kome procentu dati model može da svrsta slučajeve u njihove odgovarajuće kategorije.

Prema ovim proračunima, kada bi se vršilo slučajno sortiranje u kategorije tačno bi se predvidjelo oko 33.4% slučajeva. Pomoću **Modela 1** procenat tačno predviđenih slučajeva se podiže na 54.5%. Da bi se mogla dati ocjena vrijednosti modela u predviđanju slučajeva izračunati su Cohen-ovi kapa koeficijenti. Ovaj koeficijent predstavlja mjeru, odnosno stepen dijagnostičke saglasnosti tačno i netačno postavljenih slučajeva kada bi dva i više ispitivača koristili postavljeni model. Iako u stručnoj literaturi postoje oprečna mišljenja o interpretaciji Cohen-ovih kapa koeficijenata te samim tim i opravdanosti njihovog navođenja u radu (vidi Bakeman, Quera, McArthur, & Robinson, 1997; Gwet, 2010), radi informativnosti ponderisani Cohen-ov kapa koeficijent za Model 1 iznosi 0.42. Prema smjernicama vrednovanja koeficijenata koje su prvi postavili Landis i Koch (1977) dobijena vrijednost za ovaj model ulazi u kategoriju umjerene dijagnostičke saglasnosti koja se kreće u opsegu od 0.40 do 0.60.

Što se tiče **Modela 2**, njegovom primjenom procenat tačnog predviđanja se podiže sa „baznih“ 33.4% na 53%. Za ovaj model izračunat je Cohen-ov kapa koeficijent 0.41 što prema pomenutoj klasifikaciji takođe potпадa pod kategoriju umjerene dijagnostičke saglasnosti. Za detaljne podatke o šansama predviđanja slučajeva po kategorijama za Model 1 i 2 pogledati Tabele 9 i 10 u Prilogu.

Predikcija uspjeha u sportu za sportiste kolektivnih i individualnih sportova

Nakon predstavljenja rezultata predikcije uspjeha u sportu za čitav uzorak ispitanika, smatralo se za opravdano da se razdvoje sportisti iz kolektivnih od sportista iz individualnih sportova kako bi se testirale njihove eventualne razlike po pitanju prediktivnih vrijednosti postavljenih varijabli u modelu predikcije uspjeha u sportu. Kao i kod postavljanja modela za čitav uzorak, unošenje varijabli za sportiste iz kolektivnih, a zatim i iz individualnih sportova, biće sprovedeno u dva koraka. Cilj je da se poređenjem dobijenih modela utvrdi specifični doprinos varijabli emocionalne inteligencije na predikciju uspjeha u sportu kod dvije različite kategorije sportista. U prvom koraku uključene su varijable Pol, Starost i Crte ličnosti, a u drugom se priključuju varijable emocionalne inteligencije i to dvije varijable situacionog testa te tri varijable upitnika samoprocjene.

Preduslovi korištenja ordinalne regresione analize

Veličina i ravnomjerna zastupljenost uzorka po kategorijama te multikolinearnost predstavljaju preduslove na koje se obratilo pažnja prije nego što se sprovedla statistička procedura. *Veličina uzorka* je 277 sportista od kojih 170 pripada kolektivnim sportovima, a 107 individualnim. S obzirom da zavisna varijabla ima tri kategorije, ispitan je odnos zastupljenosti ispitanika među kategorijama, kako za kolektivne, tako i za individualne sportove. Iz oblasti kolektivnih sportova 48 (28.2%) sportista spada u regionalni nivo takmičenja, 60 (35.3%) u nacionalni, dok 62 (36.5%) u internacionalni. Što se tiče individualnih sportova 36 (33.6%) sportista takmiči se na regionalnom nivou, 37 (34.6%) na nacionalnom i 34 (31.8%) na internacionalnom. Zadovoljenje preduslova uzorka te ravnomjerne zastupljenosti po kategorijama, prati i zadovoljenje preduslova nepostojanja *multikolinearnosti* među nezavisnim varijablama, jer preko Pirson-ove korelacije nisu utvrđeni koeficijenti preko 0.8.

Predikcioni model uspjeha u sportu za kolektivne sportove

Prvo je sprovedeno testiranje modela za sportiste iz kolektivnih sportova čiji rezultati su predstavljeni u Tabeli 32. Interpretaciji rezultata prethodi ranije pomenuta kontrola adekvatnosti modela putem analize nekoliko parametara.

Provjera adekvatnosti Modela 1 za kolektivne sportove

Za Model 1 kolektivnih sportova dobijene vrijednosti hi-kvadrat testa koji ispituje *pristajanje modela* ($\chi^2(7)=94,583; p= .000$) ukazuju da se nulta hipoteza odbacuje tj. model daje značajan doprinos predikciji uspjeha u sportu u odnosu na bazični model. Drugi parametar *pristajanja modela uz podatke* je takođe potvrđen jer prema dobijenim rezultatima ($\chi^2(331)=322.57; p= .620$) hipoteza o konzistentnosti podataka sa modelom se prihvata. *Nagelkerke-ova Pseudo R²* vrijednost iznosi .481, što ukazuje da Model 1 putem svojih prediktorskih varijabli objašnjava 48.1% varijanse uspjeha. Posljednji parametar odnosi se na *proporcionalnost šansi efekata prediktorskih varijabli* na svaku kategoriju kriterijumske varijable. Rezultati testa paralelnih linija ($\chi^2(7)=13,885; p= .053$) ukazuju da nema značajnih razlika između nagibnih koeficijenata modela za date kategorije, čime je potvrđen i posljednji preduslov adekvatnosti modela te se pristupilo interpretaciji rezultata.

Rezultati Modela 1 za kolektivne sportove

Rezultati u Tabeli 32 ukazuju da za Model 1 od 7 prediktora 4 imaju statistički značajnu prediktivnu vrijednost i to: **Starost** ($B= .30; p= .00$), **Saradljivost** ($B= .76; p= .033$), **Neuroticizam** ($B= .74; p= .013$) i **Pol** ($B= -.83; p= .02$). Prve tri navedene varijable stoje u pozitivnom odnosu sa Uspjehom u sportu što upućuje na zaključak da što su više vrijednosti ovih varijabli, time su i veće šanse da se sportista iz kolektivnog sporta nađe na više nivou takmičenja.

Da bi se mogli preciznije izraziti izračunati su odnosi šansi za svaku varijablu. Tako za varijablu Starost odnos šansi u vrijednosti od 1.35 govori da:

- u slučaju porasta vrijednosti na skali *Starost* za jednu sirovu jedinicu sportista ima 1.35 puta veću šansu da se nađe u kategoriji internacionalnog takmičenja nego u kategoriji nacionalnog i regionalnog, odnosno sportista ima 1.35 puta veću šansu da se nađe u kategoriji internacionalnog i nacionalnog takmičenja nego u kategoriji regionalnog, ako su sve ostale varijable u modelu konstantne.

Za varijablu Saradljivost dobijena vrijednost odnosa šansi iznosi 2.14 na osnovu čega se donosi zaključak da:

- u slučaju porasta vrijednosti na skali *Saradljivost* za jednu sirovu jedinicu sportista ima 2.14 puta veću šansu da se nađe u kategoriji internacionalnog takmičenja nego u kategoriji nacionalnog i regionalnog, odnosno sportista ima 2.14 puta veću šansu da se nađe u kategoriji internacionalnog i nacionalnog takmičenja nego u kategoriji regionalnog, ako su sve ostale varijable u modelu konstantne.

Za varijablu Neuroticizam dobijena vrijednost odnosa šansi iznosi 2.1 na osnovu čega se donosi zaključak da:

- u slučaju porasta vrijednosti na skali *Neuroticizam* za jednu sirovu jedinicu sportista ima 2.1 puta veću šansu da se nađe u kategoriji internacionalnog takmičenja nego u kategoriji nacionalnog i regionalnog, odnosno osoba ima 2.1 puta veću šansu da se nađe u kategoriji internacionalnog i nacionalnog takmičenja nego u kategoriji regionalnog, ako su sve ostale varijable u modelu konstantne.

Što se tiče varijable Pol, preko regresionog koeficijenta, odnosno njenog predznaka zaključujemo o razlikama između sportista muškog i ženskog pola u odnosu na Uspjeh u sportu. U Tabeli 32 navedeni su rezultati samo za muškarce, što ukazuje da rezultati za ženski pol služe kao referentna tačka za interpretaciju. S obzirom da je beta vrijednost za muškarce negativna zaključujemo da oni imaju manje uspjeha u sportu. Naravno, ovome zaključku ne treba pridavati značaj jer se prilikom izbora uzorka vodilo računa o ravnomjernoj zastupljenosti i prema polu, ali

i prema nivou takmičenja. Dakle, radi se o varijablama čiji je uzorak blokovan te dovođenje ovih varijabli u odnos nije opravdano. Suvršnost analize efekata pola na uspjeh u sportu ogleda se i u samoj prirodi relacije ove dvije varijable. U svim sportovima koji su u ovome radu zastupljeni oficijelna takmičenja za muškarce i žene su razdvojena, što isključuje mogućnost poređenja ove dvije grupe u domenu uspješnosti. Razlog zbog čega je uopšte došlo do statistički značajnih razlika jeste u očigledno nedovoljno izbalansiranom uzorku. To potvrđuju podaci iz Tabele 8 (vidi oblast - Uzorak) gdje prevagu u korist ženskog pola treba tražiti prije svega u kategoriji regionalnog i nacionalnog takmičenja. Naime, uzorak muškog pola regionalnog nivoa takmičenja je duplo veći (32 naspram 16) u odnosu na ženski uzorak, dok u kategoriji nacionalnog imamo 38 žena i 22 muškarca. Bez obzira na neopravdanost dovođenja pola u relaciju sa uspjehom, kontrolišući efekti ove varijable na druge je bio povod njenog zadržavanja u modelu.

Tabela 32. Ordinalna logistička regresija: predikcija uspjeha u kolektivnim sportovima

Prediktori	MODEL 1				MODEL 2				r
	B	SE	p	OR	B	SE	p	OR	
Starost	.30	.04	.000	1.35	.28	.04	.000	1.36	.60**
	BfiE	.04	.29	.896	1.04	.28	.31	.368	1.32
	BfiSR	.76	.36	.033	2.14	.93	.39	.016	2.53
Crte ličnosti	BfiSV	.37	.31	.238	1.45	.54	.34	.110	1.72
	BfiN	.74	.30	.013	2.10	.80	.31	.010	2.22
	BfiO	-.51	.29	.075	.60	-.27	.32	.398	.76
Pol	Muški	-.83	.36	.020	.44	-.76	.37	.040	.47
	Ženski ^x	-	-	-	-	-	-	-	.01
	STEM					-.03	.05	.508	.97
	STEU					-.03	.04	.432	.97
Emocionalna inteligencija	UekURE					-1.07	.49	.031	.34
	UekIIE					-.72	.42	.082	.49
	UekRUE					.81	.63	.202	.24
									-.02

Legenda. B= koeficijent regresije; SE= standardna greška; p= značajnost; OR= odnos šansi; r= korelacija nultog reda između prediktora i kriterijuma; x= podaci nisu uneseni jer ova varijabla služi kao referentna tačka za interpretaciju efekta pola; BfiE= Ekstrovertnost; BfiSR= Saradljivost; BfiSV= Savjesnost; BfiN= Neuroticizam; BfiO= Otvorenost ka iskustvu; STEM= Situaciono upravljanje emocijama; STEU= Situaciono razumijevanje emocija; UekURE= Sposobnost uočavanja i razumijevanja emocija; UekIIE= Sposobnost izražavanja i imenovanja emocija; UekRUE= Sposobnost regulacije i upravljanja emocijama
*p < .05, **p < .01

Provjera adekvatnosti Modela 2 za kolektivne sportove

Nakon definisanja i interpretacije rezultata Modela 1 pridodavanjem varijabli emocionalne inteligencije formiran je Model 2 čiji rezultati su takođe predstavljeni u Tabeli 32. Adekvatnost Modela 2 je ispitana i potvrđena putem ranije pomenutih parametara.

Testiranjem pristajanja modela potvrđeno da Model 2 daje značajan doprinos predikciji uspjeha u sportu ($\chi^2(12)=105,528; p= .000$). Takođe rezultati ukazuju i na prihvatanje nulte hipoteze o pristajanju modela uz podatke ($\chi^2(326)=295,856; p= .884$). Preko Nagelkerke-ove Pseudo R² vrijednosti koja iznosi .521 zaključuje se da Model 2 objašnjavanja 52.1% varijanse uspjeha u kolektivnim sportovima. Na kraju je potvrđen i posljednji preduslov adekvatnosti modela koji govori o proporcionalnosti šansi efekata prediktora na svaku kategoriju kriterijumske varijabl, s obzirom da je utvrđena p vrijednost testa paralelnih linija iznad postavljenog nivo značajnosti .05 ($\chi^2(12)=19.104; p= .086$).

Rezultati Modela 2 za kolektivne sportove

Pregledom rezultata ordinalne logističke regresije za uzorak sportista iz kolektivnih sportova identifikovano je 5 varijabli za koje su utvrđeni statistički značajni prediktorski efekti. Prediktori *Starost*, *Saradljivost*, *Neuroticizam* i *Pol* su zadržali svoje prediktivne moći i smjerove odnosa sa kriterijumskom varijablom (vidi Tabelu 32), što ukazuje da se zaključci iz prethodnog modela za date prediktore primjenjivi i u ovome slučaju.

Posljednji značajan prediktor dolazi iz grupe varijabli koje definišu emocionalnu inteligenciju. Utvrđeno je da **Sposobnost uočavanja i razumijevanja emocija** ($B= -1.07; p= .031$) stoji u negativnoj vezi sa Uspjehom u sportu, što implicira da su osobe sa višim vrijednostima na ovoj skali aktivne na nižim nivoima takmičenja i obratno.

Nakon inverzije vrijednosti odnosa šansi nova vrijednost za ovu varijablu iznosi OR= 2.94, preko koje se zaključuje da:

- u slučaju pada vrijednosti na skali *Sposobnosti uočavanja i razumijevanja emocija* za jednu sirovu jedinicu sportista ima 2.94 puta veću šansu da se nađe u kategoriji internacionalnog takmičenja nego u kategoriji nacionalnog i regionalnog, odnosno sportista ima 2.94 puta veću

šansu da se nađe u kategoriji internacionalnog i nacionalnog takmičenja nego u kategoriji regionalnog, ako su sve ostale varijable u modelu konstantne.

ili izraženo u procentima ($1 - 0.34 = 0.66$) zaključuje se da:

- u slučaju porasta vrijednosti na skali *Sposbnosti uočavanja i razumijevanja emocija* za jednu sirovu jedinicu za 66% se snižava vjerovatnoća da će se sportista naći u kategoriji internacionalnog takmičenja u odnosu na kategoriju nacionalnog i regionalnog takmičenja, odnosno za 66% se snižava vjerovatnoća da će se sportista naći u kategoriji internacionalnog i nacionalnog takmičenja u odnosu na kategoriju regionalnog takmičenja, ako su sve ostale varijable u modelu konstantne

Poređenjem Modela 2 sa Modelom 1 uviđa se da nije došlo do bitnih promjena u prediktivnim vrijednostima među varijablama koje djeluju pomenuti modeli te da je prilikom pridodavanja 5 varijabli emocionalne inteligencije utvrđena značajnost samo za varijablu Sposobnost uočavanja i razumijevanja emocija.

Kao i u prethodnom slučaju sa čitavim uzorkom i ovde su dodatno ispitani odnosi nazavisnih varijabli sa zavisnom preko Spirman-ovih koeficijenata korelacija. Ovi koeficijenti potvrđuju značajnost veza između varijabli Starost, Saradljivost te Sposobnost uočavanja i razumijevanja emocija sa jedne strane i Uspjeha u sportu sa druge, ali za statistički značajanu prediktorsku varijablu Neuroticizam nije utvrđena korelacija. Pregledom odnosa varijable Neuroticizma sa drugim prediktorskim varijablama putem Pirsonovih koeficijenata korelacije utvrđena je njena povezanost sa varijablom Saradljivost (vidi Tabelu 33), koja se pokazala kao stabilnim prediktorom i nezavisnim od drugih. Zaključak je da se Neuroticizam ponaša kao supresorska varijabla koja nije u direktnoj vezi sa kriterijumskom varijablom, ali preko korelacije sa značajnim prediktorom kao što je Saradljivost ona stoji u indirektnoj vezi sa uspjehom, odnosno kontroliše „irelevantnu“ varijansu i time dobija značajnu prediktorsku vrijednost u modelu (vidi Ludlow, & Klein, 2014; Pandey, & Elliott, 2010).

Na osnovu iznesenih interrelacija može se zaključiti da stariji sportisti postižu dobre rezultate u kolektivnim sportovima, a da su oni takođe generalno saradljivi tj. povjerljivi i

prijateljski nastrojeni prema drugima te ih karakteriše slabija sposobnost uočavanja i razumijevanja emocija.

Koefficijenti korelacija nam ukazuju na još jednu interesantnu, ali obrnutu pojavu, a to je postojanje statističke značajne korelacije između varijable *Savjesnosti* i kriterijumske varijable, iako u modelu ovaj prediktor nije statistički značajan (vidi Tabelu 32). Slična situacija je objašnjena u modelu za čitav uzorak, ali je u pitanju bila varijabla Ekstrovertnost. U ovome slučaju Savjesnost stoji u vezi sa sva četiri značajna prediktora Starost, Saradljivost, Neuroticizam i Sposobnost uočavanja i razumijevanja emocija (vidjeti interkorelacije varijabli u Tabeli 33) na koje kroz interakciju u modelu odlazi njen procenat objašnjena varijanse Uspjeha u sportu i time gubi prediktivnu moć. Bez obzira na to, možemo izvesti zaključak da uspjeh u kolektivnim sportovima, pored godina i saradljivosti, stoji u pozitivnoj relaciji i sa savjesnošću sportiste.

Tabela 33. Korelacije varijabli korištenih u regresionim analizama za uzorak kolektivnih sportista

N= 170	Uspjeh ^S	Starost	BfiE	BfiSR	BfiSV	BfiN	BfiO	Pol	STEM	STEU	UekURE	UekIIE	UekRUE	AsqUkup Kolekt
Uspjeh^S	-	.60**	-.15	.21**	.19*	.07	-.03	.01	-.00	-.01	-.32**	-.13	-.02	-.09
Starost	.60**	-	-.18*	.20*	.23**	-.10	.08	-.20**	.12	.11	-.30**	.01	.02	-.07
BfiE	-.15	-.18*	-	-.10	.20*	-.19*	.22**	.16*	.08	.00	.35**	.32**	.33**	.14
BfiSR	.21**	.20*	-.10	-	.23**	-.22**	.08	.10	.24**	.19*	.06	-.03	.16*	.17*
BfiSV	.19*	.23**	.20*	.23**	-	-.17*	.16*	-.13	.21**	.13	.16*	.27**	.36**	.16*
BfiN	.07	-.10	-.19*	-.22**	-.17*	-	.01	.11	-.05	-.17*	-.12	-.03	-.16*	-.08
BfiO	-.03	.08	.22**	.08	.16*	.01	-	.16*	.19*	.11	.33**	.21**	.32**	-.09
Pol	.01	-.20**	.16*	.10	-.13	.11	.16*	-	.05	-.05	.14	-.08	.05	.02
STEM	-.00	.12	.08	.24**	.21**	-.05	.19*	.05	-	.43**	.05	.02	.09	.03
STEU	-.01	.11	.00	.19*	.13	-.17*	.11	-.05	.43**	-	.05	-.09	.03	-.14
UekURE	-.32**	-.30**	.35**	.06	.16*	-.12	.33**	.14	.05	.05	-	.44**	.49**	.09
UekIIE	-.13	.01	.32**	-.03	.27**	-.03	.21**	-.08	.02	-.09	.44**	-	.59**	.22**
UekRUE	-.02	.02	.33**	.16*	.36**	-.16*	.32**	.05	.09	.03	.49**	.59**	-	.06
AsqUkup Kolekt	-.09	-.07	.14	.17*	.16*	-.08	-.09	.02	.03	-.14	.09	.22**	.06	-

Legenda. N= veličina uzorka; Uspjeh= Uspjeh u sportu BfiE= Ekstrovertnost; BfiSR= Saradljivost; BfiSV= Savjesnost; BfiN= Neuroticizam; BfiO= Otvorenost ka iskustvu; STEM= Situaciono upravljanje emocijama; STEU= Situaciono razumijevanje emocija; UekURE= Sposobnost uočavanja i razumijevanja emocija; UekIIE= Sposobnost izražavanja i imenovanja emocija; UekRUE= Sposobnost regulacije i upravljanja emocijama; AsqUkupKolekt= Ukupno zadovoljstvo za kolektivne sportiste;

Zatamnjeni dio odgovara varijablama koje su korištene u hijerarhijskoj regresionoj analizi za uzorak kolektivnih sportista, koja slijedi u Zadatu 5.

S= Spirman-ova korelacija (ispitivanje odnosa varijable Uspjeh u sportu sa ostalima izvršena je putem Spirman-ove korelacija, odnosi ostalih varijabli testirani su Pirson-ovim korelacijama)

* p < .05; ** p < .01

Procenat predviđanja slučajeva po kategorijama za modele kolektivnih sportova

Posljednja informacija o vrijednostima datih modela predikcije uspjeha u sportu odnosi se na proračun njihovih šansi predviđanja slučajeva po kategorijama.

Kada je riječ o **Modelu 1** slučajnim sortiranjem 33.8% slučajeva bi bilo tačno kategorisano, a preko prediktora ovoga modela procenat tačno predviđenih slučajeva raste na 60%. Računanjem Cohen-ovog kapa koeficijenta koji iznosi 0.49 zaključuje se da model ulazi u kategoriju umjerene dijagnostičke saglasnosti.

Prema **Modelu 2** slučajnim sortiranjem pogađa se 34% slučajeva, dok se preko modela predviđa 61.2% slučajeva. Potvrda rasta moći modela uvođenjem varijabli emocionalne inteligencije nalazi se i u rastu Cohen-ovih kapa vrijednosti, koja za Model 2 iznosi 0.52, što i ovaj model svrstava u kategoriju onih umjerene dijagnostičke saglasnosti, ali sa naginjanjem prema dobroj, odnosno značajnoj saglasnosti (vidi Fleiss, 1981; Landis, & Koch, 1977). Detaljniji podaci o šansama predviđanja slučajeva po kategorijama za predikcione modele uspjeha u kolektivnim sportovima mogu se naći u Tabelama 11 i 12 u Prilogu.

Predikcioni model uspjeha u sportu za individualne sportove

Rezultati predikcionog modela uspjeha u kolektivnim sportovima opravdavaju postupak razdvajanja sportista u kome sledeći korak predstavlja ispitivanje odnosa istih varijabli, ali za uzorak sportista iz individualnih sportova.

Provjera adekvatnosti Modela 1 za individualne sportove

Za Model 1 u čiji sastav ulaze varijable Pol, Starost i Crte ličnosti, sprovedena su testiranja adekvatnosti. Prvi parametar ukazuje da dati model doprinosi predikciji uspjeha u sportu u odnosu na bazični model, s obzirom da preko p vrijednosti odbacujemo nultu hipotezu koja govori o nepostojanju razlika između modela ($\chi^2(7)=27.553; p= .000$). Rezultati ukazuju i na prihvatanje hipoteze o konzistentnosti podataka sa modelom ($\chi^2(205)=215.408; p= .295$), a Nagelkreke-ova Pseudo R² vrijednost od .255, ukazuje da Model 1 putem svojih prediktorskih varijabli objašnjava 25.5% uspjeha u individualnim sportovima. Konačna potvrda adekvatnosti modela ogleda se i u prihvatanju nulte hipoteze o nepostojanju razlika između nagibnih koeficijenata modela za sve tri kategorije uspjeha u sportu ($\chi^2(7)=8.745; p= .271$).

Rezultati Modela 1 za individualne sportove

Potvrđena adekvatnost Modela 1 otvara mogućnost interpretacije prediktivnih karakteristika nezavisnih varijabli koje su predstavljene u Tabeli 34. Pregledom p vrijednosti opaža se da jedino varijabla **Starost** ($B= .15; p= .001$) daje nezavisan doprinos kriterijumskoj varijabli te kao i u prethodnim modelima radi se pozitivnom odnosu, koji navodi na logičan zaključak da i u individualnim sportovima stariji sportisti postižu bolje rezultate, odnosno takmiče se na višem nivou.

Od interesa je da se obrati pažnja i na varijablu *Neuroticizma* ($B= .71; p= .067$), koja je u prethodnim modelima za čitav uzorak te za kolektivne sportove bila konstantno značajan prediktor uspjeha u sportu, ali u modelu individualnih sportova njena p vrijednost za malo prelazi postavljeni granični nivo značajnosti .05. Kao i ranije ovaj prediktor stoji u pozitivnom odnosu sa kriterijumskom varijablom, a izračunati odnos šansi ukazuje da u slučaju porasta vrijednosti

emocionalne nestabilnosti za jednu sirovu jedinicu dati sportista ima oko 2 puta veću šansu da se nađe u višem nivou takmičenja.

Tabela 34. Ordinalna logistička regresija: predikcija uspjeha u individualnim sportovima

Prediktori	MODEL 1				MODEL 2				
	B	SE	p	OR	B	SE	p	OR	r
Starost	.15	.04	.001	1.16	.19	.05	.000	1.21	.46**
	BfiE	-.18	.34	.596	.84	.01	.38	.972	1.01
	BfiSR	-.38	.34	.264	.69	-.58	.39	.136	.56
Crte ličnosti	BfiSV	-.04	.33	.909	.96	-.28	.37	.446	.76
	BfiN	.71	.38	<u>.067</u>	2.02	.80	.40	.044	2.24
	BfiO	.10	.29	.719	1.11	.35	.34	.309	1.42
Pol	Muški	-.02	.43	.959	.98	-.03	.44	.952	.97
	Ženski ^x	-	-	-	-	-	-	-	-.03
	STEM				.06	.07	.420	1.06	-.03
	STEU				.05	.05	.262	1.06	.00
Emocionalna inteligencija	UekURE				-.39	.49	.421	.67	.00
	UekIIE				-.53	.50	.284	.59	-.02
	UekRUE				.41	.61	.501	1.50	-.14

Legenda. B= koeficijent regresije; SE= standardna greška; p= značajnost; OR= odnos šansi; r= korelacija nultog reda između prediktora i kriterijuma; x= podaci nisu uneseni jer ova varijabla služi kao referentna tačka za interpretaciju efekta pola; BfiE= Ekstrovertnost; BfiSR= Saradljivost; BfiSV= Savjesnost; BfiN= Neuroticizam; BfiO= Otvorenost ka iskustvu; STEM= Situaciono upravljanje emocijama; STEU= Situaciono razumijevanje emocija; UekURE= Sposobnost uočavanja i razumijevanja emocija; UekIIE= Sposobnost izražavanja i imenovanja emocija; UekRUE= Sposobnost regulacije i upravljanja emocijama.

* $p < .05$, ** $p < .01$

Provjera adekvatnosti Modela 2 za individualne sportove

Kreiranje Modela 2 pridodavanjem varijabli emocionalne inteligencije takođe podrazumjeva provjeru adekvatnosti preko standardnih parametara. Predikcionalna vrijednost Modela 2 je potvrđena ($\chi^2(12)=34.847; p= .000$), kao i njegovo pristajanje uz podatke ($\chi^2(200)=227.833; p= .086$). Porast predikcione moći Modela 2 u odnosu na Model 1 potvrđuje i porast Naglkerke-ove Pseudo R² vrijednosti, koja iznosi .313, što govori o 31.3% objašnjenja varijanse uspjeha u individualnim sportovima ili 5.8% više u odnosu na prvi model. Rezultat testa paralelnih linija ($\chi^2(12)=16.158; p= .184$) upotpunjuje dokaze o adekvatnosti modela prihvatanjem nulte hipoteze o jednakosti nagibnih koeficijenata modela za sve kategorije kriterijumske varijable.

Rezultati Modela 2 za individualne sportove

Kao i u ranijim modelima, varijabla *Starost* se pokazuje kao konstantno značajan prediktor sa pozivnim odnosom prema kriterijumskoj varijabli. Preko izračunatog odnosa šansi u Modelu 2, koji je neznatno viši u odnosu na Model 1, izvlače se slični zaključci za datu varijablu. Razlika između ova dva modela javlja se kod varijable **Neuroticizma** ($B= .80; p= .044$), koja u Modelu 2 ulazi u opseg statistički značajnih prediktora. Preko pozitivnog predznaka i vrijednosti odnosa šansi koji iznosi 2.24 dolazi se do zaključka da:

- u slučaju porasta vrijednosti na skali *Neuroticizma* za jednu sirovu jedinicu sportista ima 2.24 puta veću šansu da se nađe u kategoriji internacionalnog takmičenja nego u kategoriji nacionalnog i regionalnog, odnosno sportista ima 2.24 puta veću šansu da se nađe u kategoriji internacionalnog i nacionalnog takmičenja nego u kategoriji regionalnog, ako su sve ostale varijable u modelu konstantne

Karakterističnost ovoga modela je u tome da se u njemu niti jedna od varijabli emocionalne inteligencije nije pokazala kao statistički značajan prediktor, dok su samo dvije od 7 varijabli koje djele modeli, davale nezavisan doprinos predikciji uspjeha u individualnim sportovima. To je razlog više da se preko Spirman-ovih koeficijenata korelacije, koji su uneseni u Tabelu 34, dodatno rasvjetle međuodnosi. Dati koeficijenti potvrđuju neposredan odnos između značajnih

prediktorskih varijabli Starost i Neuroticizam sa jedne strane te Uspjeha u individualnim sportovima sa druge.

Ono što preko prediktorskog modela nije došlo do izražaja jeste veza varijable *Saradljivost* sa Uspjehom u sportu. Iako stoje u direktnoj vezi, kroz predikcioni model ona gubi dio varijanse i time se ne pokazuje kao značajan prediktor (uporediti koeficijente nulte korelacije i regresije u Tabeli 34). Uzrok toga je vjerovatno njena veza sa druge dvije značajne prediktorske varijable, a to su Starost i Neuroticizam (vidi Tabelu 35), koje preuzimaju njen dio varijanse i objašnjavaju kriterijumsku varijablu. Interesantnost odnosa varijable Saradljivosti sa uspjehom u individualnim sportovima ogleda se u njihovom negativnom predznaku. Naime, ako u poređimo ovu vrijednost sa modelom za kolektivne sportove primjećujemo da se ova varijable pokazala kao nezavisan prediktor sa pozitivnim odnosom prema Uspjehu u sportu. Dakle, za razliku od sportista iz kolektivnih sportova, uspješni sportisti iz individualnih sportova pokazuju veći stepen nepovjerljivosti i nekooperativnosti u odnosu na manje uspješne. Uzevši sve u obzir može se zaključiti da u individualnim sportovima stariji sportisti, koji pokazuju veći stepen emocionalne nestabilnosti te niži stepen saradljivosti nalaze se na višem takmičarskom nivou i obratno.

Postoji još jedan koeficijent korelacije koji privlaču pažnju, a to je onaj koji definiše relaciju između varijable *Ekstrovertnost* i Uspjeha u sportu (vidi Tabelu 34). Iako nije statistički značajan, upućuje na postojanje veze, kao što je to slučaj i kod prethodnih modela, a posebno modela za čitav uzorak sportista, gdje je korelacija bila značajna za nivo .01. Prema ovome koeficijentu zaključuje se da sportiste koji postižu bolje rezultate karakterišu osobine kao što je povučenost, nezavisnost i samoća, u odnosu na manje uspješne sportiste koji ispoljavaju veći stepen ektravertnosti.

Tabela 35. Korelacije varijabli korištenih u regresionim analizama za uzorak individualnih sportista

N= 107	Uspjeh ^S	Starost	BfiE	BfiSR	BfiSV	BfiN	BfiO	Pol	STEM	STEU	UekURE	UekIIE	UekRUE	AsqUkup Indiv
Uspjeh^S	-	.46**	-.18	-.23*	-.11	.26**	.09	-.03	-.03	-.00	-.00	-.02	-.14	-.07
Starost	.46**	-	-.30**	-.21*	-.20*	.09	.12	-.11	-.30**	-.23*	.21*	.23*	-.08	-.17
BfiE	-.18	-.30**	-	-.01	.24*	-.29**	.04	.11	.03	-.02	.25*	.22*	.37**	.19*
BfiSR	-.23*	-.21*	-.01	-	.15	-.23*	-.07	.08	.28**	.33**	.04	.06	.32**	.30**
BfiSV	-.11	-.20*	.24*	.15	-	-.12	.13	.27**	.25**	.26**	.16	.10	.38**	.27**
BfiN	.26**	.09	-.29**	-.23*	-.12	-	-.01	.09	-.02	-.02	-.07	.00	-.24*	-.16
BfiO	.09	.12	.04	-.07	.13	-.01	-	.14	-.01	-.18	.39**	.35**	.26**	.29**
Pol	-.03	-.11	.11	.08	.27**	.09	.14	-	.10	.11	.18	.05	.08	-.02
STEM	-.03	-.30**	.03	.28**	.25**	-.02	-.01	.10	-	.66**	.01	-.11	.08	.14
STEU	.00	-.23*	-.02	.33**	.26**	-.02	-.18	.11	.66**	-	-.09	-.17	.01	.07
UekURE	.00	.21(*)	.25*	.04	.16	-.07	.39**	.18	.01	-.09	-	.48**	.36**	.10
UekIIE	-.02	.23*	.22*	.06	.10	.00	.35**	.05	-.11	-.17	.48**	-	.50**	.33**
UekRUE	-.14	-.08	.37**	.32**	.38**	-.24*	.26**	.08	.08	.01	.36**	.50**	-	.64**
AsqUkup Indiv	-.07	-.17	.19*	.30**	.27**	-.16	.29**	-.02	.14	.07	.10	.33**	.64**	-

Legenda. N= veličina uzorka; Uspjeh= Uspjeh u sportu BfiE= Ekstrovertnost; BfiSR= Saradljivost; BfiSV= Savjesnost; BfiN= Neuroticizam; BfiO= Otvorenost ka iskustvu; STEM= Situaciono upravljanje emocijama; STEU= Situaciono razumijevanje emocija; UekURE= Sposobnost uočavanja i razumijevanja emocija; UekIIE= Sposobnost izražavanja i imenovanja emocija; UekRUE= Sposobnost regulacije i upravljanja emocijama; AsqUkupIndiv= Ukupno zadovoljstvo za individualne sportiste;

Zatamnjeni dio odgovara varijablama koje su korištene u hijerarhijskoj regresionoj analizi za uzorak individualnih sportista, koja slijedi u Zadatu 5.

S= Spirman-ova korelacija (ispitivanje odnosa varijable Uspjeh u sportu sa ostalima izvršena je putem Spirman-ove korelacija, odnosi ostalih varijabli testirani su Pirson-ovim korelacijama)

* p < .05; ** p < .01

Procenat predviđanja slučajeva po kategorijama za model individualnih sportova

Završna analiza predikcionog modela uspjeha u sportu za individualne sportove odnosi se na proračun predviđanja slučajeva po kategorijama.

Za **Model 1** slučajnim sortiranjem pogađa se 33.5%, a preko prediktorskih varijabli procenat raste na 51.4%. Izračunati Cohen-ov kapa koeficijent u vrijednosti 0.36 usmjerava ovaj model u kategoriju onih sa dovoljnom dijagnostičkom saglasnošću.

Model 2 omogućava da sa 33.5% slučajnim sortiranjem procenat podigne na 57.9% (detaljnije informacije u Tabelama 13 i 14 u Prilogu), a Cohen-ov kapa koeficijent od 0.45 ukazuje da se uvođenjem varijabli emocionalne inteligencije kreira bolji predikcioni model, jer prema ovoj vrijednosti dati model ulazi u višu kategoriju, a to je kategorija umjerene dijagnostičke saglasnosti.

Poređenje finalnih predikcionih modela za različite uzorke

Poređenjem svih predikcionih modela kreiranih i testiranih u Zadatku 4 dolazi se do određenih zaključaka značajnih za ovo istraživanje. Varijabla Starost i Neuroticizam predstavljaju jedine konstantne prediktore za sva tri uzorka, preko kojih se i postiže stabilnost datih modela.

Proces kreiranja predikcionih modela posebno za sportiste iz kolektivnih, a posebno za one iz individualnih sportova opravdao je svoju ulogu, jer su time detektovane nove predikcione relacije. Naime, predikcioni model uspjeha u kolektivnim sportovima je potvrdio značaj varijabli Starost i Neuroticizam te varijable Sposobnost uočavanja i razumijevanja emocija, kao jedine predikcione varijable iz seta pridodatih varijabli emocionalne inteligencije, ali je pored toga i istakao prediktivnu moć varijable Saradljivost, što nije bio slučaj u drugim modelima. Preko ove varijable, zajedno sa ostalima, ovaj model podiže svoju prediktivnu vrijednost na 52.1% objašnjenja varijanse, što je prilično visoko u odnosu na model za čitav uzorak ili model za individualne sportove (vidi Tabelu 36).

Tabela 36. Osnovni parametri finalnih predikcionih modela za različite uzorke

PARAMETRI	MODEL		
	Čitav uzorak	Kolektivni sportovi	Individualni sportovi
Nagelkerke Pseudo R ²	.384	.521	.313
% predviđenih slučajeva	53%	61.2%	57.9%
Cohen kapa	.41	.52	.45

Što se tiče modela za individualne sportove, prediktivna vrijednost je potvrđena samo za varijable Starost i Neuroticizam. Iako postoje značajne korelacije određenih prediktorskih varijabli sa uspjehom, prije svega varijable Saradljivost, u datom modelu one nisu bile statistički značajni prediktori. Prepostavljamo da je njihov procenat varijanse prenesen na pomenute dvije stabilne varijable čija prediktorska vrijednost uslijed toga raste te podiže određene karakteristike modela za individualne sportiste na 31.3% objašnjenja varijanse, što je relativno visoko s obzirom na utvrđeni manji broj značajnih prediktorskih varijabli. (vidi Tabelu 36).

ZADATAK 5

- **Ispitati da li vrijednosti emocionalne inteligencije (dobijene testom i upitnikom samoprocjene) daju jedinstven doprinos predikciji zadovoljstva u sportu u odnosu na crte ličnosti i uspjeh u sportu.**

Pored prethodnog dovođenja emocionalne inteligencije u relaciju sa uspjehom, od primarnog značaja za ovaj rad je da se konstrukt emocionalne inteligencije ispita i kroz relaciju sa zadovoljstvom u sportu. Upravo zadatak broj 5 ima za cilj da pored ostalih varijabli kao što su Pol, Starost, Crte ličnosti i Uspjeh u sportu, ispita i prediktivnu moć varijabli emocionalne inteligencije u odnosu na zadovoljstvo bavljenja sportom te da se uporede predikcione vrijednosti datih varijabli.

Predikcija zadovoljstva u sportu

U ove svrhe korištena je hijerarhijska regresiona analiza sa 4 nivoa postavljenih od strane autora. Na prvom nivou unesene su prediktorske varijable Pol i Starost. Iako Pol predstavlja kategoričku varijablu regresiona analiza može izvršiti operacionalizaciju, ako je ta kategorička varijabla binarne prirode (vidi Aguinis, Beatty, Boik, & Pierce, 2005; Fox, 2008). U drugom koraku unešena je varijabla Uspjeha u sportu, ali s obzirom da se tu radi o kategoričkoj varijabli sa tri kategorije izvršeno je njeno dekodiranje u dvije „dummy“ varijable. Prva dummy varijabla označena kao *Regionalni nivo uspješnosti* odnosi se na sportiste koji se takmiče na regionalnom nivou, dok druga *Nacionalni nivo uspješnosti* definiše sportiste na nacionalnom nivou takmičenja. Kao referentna kategorija uzeta je varijabla *Internacionalni nivo uspješnosti*, koja u stvari predstavlja nultu tačku za interpretaciju druge dvije varijable te kao takva se ne unosi u regresionu analizu jer je suvišna (vidi Fox, 2008; West, Aiken, & Krull, 1996). Na trećem nivou analize uvedeno je 5 varijabli crta ličnosti, a na završnom četvrtom nivou dvije varijable testova emocionalna inteligencije zajedno sa tri varijable upitnika samoprocjene emocionalne

inteligencije. Što se tiče kriterijumske varijable zadovoljstva u sportu, kao osnova za operacionalizaciju u ovome zadataku koristiće se varijabla *Ukupno zadovoljstvo u sportu*, koja integriše podatke sportista i iz kolektivnih i iz individualnih sportova. Kasnije u radu će se razdvojiti ove dvije grupe sportista, kako bi se kroz predikcione modele ispitale njihove eventualne razlike po pitanju objašnjenja zadovoljstva u sportu.

Preduslovi korištenja hijerarhijske regresione analize

Korištenje hijerarhijske regresione analize zahtjeva provjeru podataka u svrhe kontrole brojnih preduslova koji se pominju za ovu proceduru (vidi Pallant, 2011; Tabachnick, & Fidell, 2007).

Prvi od preduslova odnosi se na *veličinu uzorka*, gdje se naglašava da ova statistička metoda nije adekvatna za male uzorke. Postoje različite preporuke, odnosno formule za izračunavanje minimalnog broja ispitanika. Za istraživanja u društvenim naukama preporučuje se 15 ispitanika po prediktoru (vidi Stevens, 1996, p.72), dok Tabachnick i Fidell (2007, p.123) daju formulu za njeno izračunavanje. U ovome radu uzorak sportista iznosi 277 što zadovoljava oba kriterijuma, s obzirom da prema prvom 14 prediktora uslovjava minimum od 210 ispitanika, a kod drugog kriterijuma prema formuli minimalni broj ispitanika je 162. Pored veličine uzorka provjerena je i eventualna *multikolinearnosti* nezavisnih varijabli, gdje je analizom Pirsonovih-ovih koeficijenata korelacije utvrđeno da dobijene vrijednosti ne prelaze preko granične vrijednosti koja iznosi 0.7 (Pallant, 2011, p. 158). Pregledom grafikona normalnosti i raspršenja utvrđeno je da standardizovani reziduali imaju *normalnu raspodjelu*, odnosno da postoji *homoskedastičnost* datih vrijednosti. Takođe putem analize grafikona raspršenja, a vođeni smjernicama koje su postavili Tabachnick i Fidell (2007) može se pretpostaviti da među podacima korištenim za ovo istraživanje ne postoje *ekstremni slučajevi*. Da bi bili sigurni u tvrdnju o nepostojanju kritičnih slučajeva koji imaju veći uticaj na konačne rezultate izračunata je Mahalanobis-ove distanca. Dobijena maksimalna vrijednost iznosi 43.65, dok prema hi-kvadrat tablicama za 14 stepeni slobode i nivo značajnosti .001 kritična vrijednost je 36.12. Ovo je zahtjevalo dodatni pregled rezultata Mahalanobis-ove distance za sve slučajeve, gdje je utvrđeno je da samo 3 slučaja prelaze kritičnu vrijednost, što prema preporukama eksperata može biti i zanemareno u slučaju kada je

uzorak dovoljno veliki (Pallant, 2011; Tabachnick i Fidell, 2007). S obzirom da jedan od tri ekstremna slučaja ima relativno visoku Mahalanobis-ovu distancu, urađena je dodatna analiza uticaja ekstremnih slučajeva na rezultate putem izračunavanja Kukove distance. Prema postojećim kriterijumima slučajevi čija izračunata Kukova distanca prelazi vrijednost 1 predstavljaju potencijalni problem (vidi Tabachnick, & Fidell, 2007, p. 75). Za podatke iz ovoga rada maksimalna vrijednost Kukove distance iznosi 0.085, što implicira da potencijalno ekstremni slučajevi ne predstavljaju veći problem za konačne rezultate te su na osnovu toga i zadržani u daljoj operacionalizaciji.

Rezultati hijerarhijske regresione analize

Zadovoljenjem preduslova pristupilo se sprovodenju hijerarhijske regresione analize sa 4 nivoa, a dobijeni rezultati su predstavljeni u Tabeli 37.

Prvi regresioni model sa prediktorskim varijablama Pol i Starost objašnjava samo 1.8% varijanse zadovoljstva bavljenja sportom [$F(2,274)= 2.548, p= .08$]. Prema analizi prediktorskih vrijednosti datih varijabli uviđa se da jedino varijabla **Starost** ($\beta= -.14; p= .026$) daje nezavisan doprinos objašnjenu kriterijuma, implicirajući da mlađi sportisti osjećaju veće zadovoljstvo bavljenja sportom, a da sa godinama to zadovoljstvo opada. Preko dobijenog kvadriranog koeficijenta semi-parcijalne korelacije ($sr^2= .018$) zaključuje se da čitavo objašnjenje varijanse kriterijuma od strane Modela 1 dolazi isključivo od ovoga prediktora.

U *drugom* koraku pridodate su 2 dummy varijable uspjeha u sportu (Regionalni nivo uspjehnosti i Nacionalni nivo uspjehnosti) koje zajedno sa varijablama Pol i Starost objašnjavaju ukupno 8.6% [$F(4,272)= 6.388, p= .00$] varijanse kriterijumske varijable. Priklučivanjem varijabli uspjeha dolazi do statistički značajnog povećanja objašnjena varijanse za 6.8% [$F(2,272)= 10.059, p= .00$]). Pregledom p vrijednosti pridodatih varijabli zapaža se da varijabla **Nacionalni nivo uspjehnosti** ($\beta= -.27; p= .00$) daje značajan jedinstven doprinos predikciji kriterijuma, a taj doprinos se ogleda u 4.8% objašnjena varijanse. Treba imati na umu da se ovde radi o dummy varijabli, za koju Internacionalni nivo uspjehnosti predstavlja referentnu tačku. Dakle, sportisti koji se takmiče na nacionalnom nivou razlikuju se prema nivou Ukupnog zadovoljstva u sportu u odnosu na sportiste na internacionalnom nivou. Da bi mogli pravilno shvatiti odnose među ovim takmičarskim grupama izdvojili smo njihove deskriptivne vrijednosti te ispitali njihove

međusobne razlike putem odgovarajućih testova analize varijanse koje smo predstavili u Tabelama 15 i 16 u Prilogu. Prema vrijednostima iz datih tabela uviđa se da su sportisti nacionalnog nivoa takmičenja postigli značajno manje rezultate u odnosu na sportiste regionalnog i internacionalnog nivoa. Drugim riječima sportisti regionalnog i internacionalnog nivoa su zadovoljniji bavljenjem sportom u odnosu na sportiste nacionalnog nivoa.

Kreiranje *Modela 3* zasnivalo se na uvođenju varijabli crta ličnosti, koje zajedno sa postojećim prediktorma objašnjavaju 14.7% varijanse [$F(9,267) = 5.109, p = .00$]. Opaža se da je uvođenjem novih varijabli došlo do povećanja objašnjenja varijanse kriterijuma za 6.1%, što je utvrđeno kao statistički značajna promjena [$F(5, 267) = 3.821, p = .002$]. Inspekcijom p vrijednosti novih prediktora Modela 3, predstavljenih u Tabeli 37, uviđa se da samo varijabla **Saradljivost** ($\beta = .14; p = .023$) daje jedinstven doprinos predikciji zadovoljstva u sportu, koji se preko vrijednosti kvadrirane semi-parcijalne korelacije ogleda u 1.7% objašnjenja varijanse. Dakle, viši skorovi za ovaj prediktor predviđaju više skorove kriterijumske varijable, a preko standardizovanog beta koeficijenta ovaj odnos se može preciznije izraziti na sledeći način:

- kada se poveća skor na skali **Saradljivost** za jednu standardnu devijaciju, koja u ovome slučaju iznosi 0.54, poveća se i skor na skali zadovoljstva u sportu za 0.14 od jedne standardne devijacije

Od interesa je da se obrati pažnja i na prediktorske vrijednosti varijable *Savjesnost* ($\beta = .12; p = .054$), čija p vrijednost za malo prelazi graničnu postavljenju vrijednost 0.05 za uzimanje nekoga prediktora u kategoriju značajnih. Izračunata kvadrirana semiparcijalna korelacija ukazuje da ovaj prediktor sam objašnjava 1.2% varijanse kriterijumske varijable, a pozitivni standardizovani *beta* koeficijent implicira da viši skorovi na skali Savjesnosti predviđaju više skorove na skali Ukupnog zadovoljstva u sportu.

Pored analize vrijednosti novih varijabla, pregledom ponašanja prenesenih značajnih prediktora iz Modela 2 u Model 3, primjećuju se određene promjene. Naime, u relaciji sa novim varijablama koje se odnose na crte ličnosti prediktor definisan kao Nacionalni nivo uspješnosti gubi procenat objašnjenja varijanse te sa postojećih 4.8% u prethodnom modelu, spada na 3.9%, dok Starost zadržava svoj procenat.

Tabela 37. Hijerarhijska regresiona analiza: predikcija zadovoljstva u sportu.

Varijable	Model 1			Model 2			Model 3			Model 4			
	β	p	sr ²	r									
Pol	-.033	.588	.001	-.004	.948	.000	-.044	.462	.002	-.015	.801	.000	-.01
Starost	-.136	.026	.018	-.163	.019	.018	-.165	.018	.018	-.215	.002	.030	-.13*
UspjehReg ^d				-.010	.894	.000	-.021	.784	.000	-.053	.490	.001	.18**
UspjehNac ^d				-.268	.000	.048	-.249	.001	.039	-.268	.000	.044	-.19**
BfiE							.104	.098	.009	.039	.545	.001	.14*
BfiSR							.139	.023	.017	.150	.017	.017	.18**
BfiSV							.117	.054	.012	.101	.101	.008	.18**
BfiN							-.023	.708	.000	-.059	.333	.003	-.10
BfiO							.051	.383	.002	.000	.999	.000	.06
STEM										.082	.223	.004	.05
STEU										-.175	.010	.020	-.08
UekURE										-.066	.337	.003	.10
UekIIE										.232	.002	.031	.24**
UekRUE										.019	.798	.000	.24**
R ²		.018			.086			.147			.215		
razlike R ²		.018			.068			.061			.068		
F za razlike u R ²		2.548			10.059 **			3.821 **			4.559 **		
p		.080			.000			.000			.000		

Legenda: β = standardizovani regresioni koeficijent; p= vjerovatnoća; sr²= kvadrirana semi parcijalna korelacija; R²= indeks determinacije; razlike R²= povećanje proporcije objašnjene varijanse nakon uvođenja interakcije na sledećem nivou promjena; F za razlike u R²= promena F količnika nakon uvođenja interakcije; r= korelacija nultog reda između prediktora i kriterijuma; d= dummy varijable; UspjehReg= Regionalni nivo uspjehnosti; UspjehNac= Nacionalni nivo uspjehnosti; BfiE= Ekstrovertnost; BfiSR= Saradljivost; BfiSV= Savjesnost; BfiN= Neuroticizam; BfiO= Otvorenost ka iskustvu; STEM= Situaciono upravljanje emocijama; STEU= Situaciono razumijevanje emocija; UekURE= Sposobnost uočavanja i razumijevanja emocija; UekIIE= Sposobnost izražavanja i imenovanja emocija; UekRUE= Sposobnost regulacije i upravljanja emocijama.

Ispitivanje korelacije između dummy varijabli uspjeha i kriterijumske varijable izvršeno je preko Spirman-ovih koeficijenata, dok su za sve ostale prediktore izračunati Pirson-ovi koeficijenti

* p < .05, ** p < .01

Model 4 predstavlja konačni predikcioni model zadovoljstva bavljenja sportom, a podrazumjeva unošenje varijabli emocionalne inteligencije, čime je konstruisan model sa 14 prediktora. Procenat objašnjenja varijanse kriterijumske varijable sa ovim modelom iznosi 21.5% [$F(14,262) = 5.132, p = .00$]. Dati porast objašnjenja varijanse za 6.1% je statistički značajan [$F(5,262) = 4.559, p = .001$] što opravdava uvođenje varijabli emocionalne inteligencije, odnosno ukazuje da dati prediktori daju jedinstven doprinos objašnjenju zadovoljstva bavljenja sportom.

Pregledom korelacionih koeficijenata i njihovih p vrijednosti, dolazi se do zaključka da varijable **Situaciono razumijevanje emocija** ($\beta = -.18; p = .01$) te **Sposobnost izražavanja i imenovanja emocija** ($\beta = .23; p = .002$) daju jedinstven doprinos predikciji kriterijuma. Za prvu je utvrđen kvadrirani semiparcijalni koeficijent korelacije od .02, što znači da ovaj prediktor objašnjava 2% varijanse zadovoljstva u sportu. Prema dobijenom *beta* koeficijentu jasno je da veći skorovi na skali Situaciono razumijevanje emocija predviđaju manje skorove na skali zadovoljstva u sportu i obratno ili preciznije rečeno:

- porastom skora na skali *Situaciono razumijevanje emocija* za jednu standardnu devijaciju, koja u ovome slučaju iznosi 5.05, dolazi do pada skora na skali zadovoljstva u sportu za 0.18 od jedne standardne devijacije

Što se tiče varijable Sposobnost izražavanja i imenovanja emocija utvrđeno je da ona objašnjava 3.1% varijanse zadovoljstva u sportu, a njena pozitivna beta vrijednost znači da veće vrijednosti na ovoj skali predviđaju i veće vrijednosti na skali kriterijumske varijable ili preciznije:

- kada se poveća skor na skali *Sposobnost izražavanja i imenovana emocija* za jednu standardnu devijaciju, koja u ovome slučaju iznosi 0.53, poveća se i skor na skali zadovoljstva u sportu za 0.23 od jedne standardne devijacije

Obratila se i pažnja na ponašanje značajnih varijabli preuzetih iz Modela 3. Osim što se može potvrditi da su oni zadržali status prediktora sa jedinstvenom doprinosom objašnjenju kriterijuma, došlo je do određenih varijacija u procentima objašnjenja varijanse. Varijabla Starost je u interakciji sa varijablama emocionalne inteligencije podigla procenat objašnjenja varijanse sa 1.8% na 3%, a do porasta je došlo i za varijablu Nacionalni nivo uspješnosti gdje su se

vrijednosti sa 3.9% podigle na 4.4% i time približile postotku objašnjenja varijasne od 4.8% koje je ovaj prediktor imao u Modelu 2. S druge strane kod varijable Saradljivost nije došlo do izmjena u njenim predikcionim vrijednostima.

Interesantno je obratiti pažnju i na vrijednosti prediktora *Savjesnosti*, jer u prethodnom modelu njegova p vrijednost je bila na granici značajnosti, ali u ovom modelu je vrijednost porasla, a time i procenat objašnjenja varijanse opao. Bez obzira na to, preko koeficijenata nultih korelacija koji su izračunati i predstavljeni u Tabeli 37, vidljiva je povezanost sa kriterijumskom varijablom, koja je pozitivnog smjera. Dakle sportisti koji su odgovorni, organizovani i pouzdani ističu veći stepen zadovoljstva različitim aspektima njihove sportske aktivnosti.

Prethodni regresioni modeli, predstavljeni u Zadatku 4, primjer su takođe sličnih pojava, čije objašnjenje leži u procesu preuzimanja varijanse od strane drugih varijabli. To je razlog da se i u ovome slučaju obrati pažnja na matricu interkorelacija koja je predstavljena u Tabeli 31, preko koje analizirajući odnose možemo lakše rasvjetliti efekte međusobnog predavanja tj. preuzimanja objašnjenja varijanse među prediktorima. U datoj tabeli Savjesnost korelira sa tri značajna prediktora Modela 4 i to sa Saradjivošću, Situacionim razumijevanjem emocija te Sposobnosti izražavanja i imenovanja emocija, koji povlače njen procenat objašnjenja kriterijuma ostavljajući tako Savjesnost u kategoriji prediktora koji ne pokazuju jedinstven doprinos.

Identična situacija je i sa prediktorom *Sposobnost regulacije i upravljanja emocijama* čija statistički značajna nulta korelacija sa kriterijumom nije bila dovoljna da u interakciji sa drugim prediktorima u modelu pokaže značajan nezavisan doprinos objašnjenju varijanse (vidi Tabelu 37).

Uvidom u koeficijente nultih korelacija takođe javlja se potreba objašnjenja fenomena nepostojanja ozbiljnije korelacije varijable *Situaciono razumijevanja emocija* sa kriterijumom, iako se u modelu dati prediktor pokazao kao statistički značajan. Zaključak je da se ovaj prediktor ponaša kao supresorska varijabla koja objašnjava irelevantnu varijansu drugih značajnih prediktora sa kojima stoji u korelaciji, a to je prije svega Saradljivost i Sposobnost izražavanja i imenovanja emocija (vidi Tabelu 31) ili joj možda njena veza sa Savjesnošću (varijabla koja je u vezi sa kriterijumskom, ali ne pokazuje prediktivnu vrijednost) omogućuje statust značajnog prediktora.

Predikcija zadovoljstva u sportu za različite nivoe takmičenja

U prvom koraku Zadatak 5 izvršeno je definisanje predikcionog modela zadovoljstva u sportu gdje je uzorak predstavljao sportiste svih nivoa takmičenja. Analizirajući regresione koeficijente uvidjelo se da varijabla Nacionalni nivo uspješnosti u relaciji sa varijablom Internacionalni nivo uspješnosti predstavlja stabilan prediktor koji nudi jedinstven doprinos objašnjenju kriterijuma, što je privuklo pažnju i otvorilo nova pitanja u daljem radu. Kada među sportistima različitih nivoa uspješnosti postoje razlike u ispoljavanju zadovoljstva u sportu, onda je od interesa da se za svaku od tri kategorije definišu regresioni modeli koji bi dali jasniju sliku relacije uspjeh-zadovoljstvo. S tim u vezi izvršeno je razdvajanje uzorka u tri takmičarska nivoa uspješnosti (regionalni, nacionalni i internacionalni) te su naknadno sprovedene hijerarhijske analize, ali ovaj put sa 3 nivoa, gdje su na prvom nivou uvedeni prediktori Pol i Starost, na drugom crte ličnosti, a na trećem varijable emocionalne inteligencije. Ukupno zadovoljstvo u sportu i u ovome slučaju predstavlja kriterijumsku varijablu.

Preduslovi korištenja hijerarhijske regresione analize

Primjena hijerarhijske regresione analize podrazumjeva zadovoljenje određenih preduslova, od kojih su u ranijem slučaju isticani veličina uzorka i multikolinearnost.

Multikolinearnost je i u ovome slučaju odbačena, jer između nezavisnih varijabli nisu utvrđene vrijednosti koeficijenata Pirson-ove korelacije preko 0.7. Što se tiče *veličine uzorka*, prema preporukama koje se daju za modele od 12 nezavisnih varijabli, potrebno je uključiti minimalno 180 ispitanika (prema Steven, 1996, p. 72), odnosno 146 (prema Tabachnick, & Fidell, 2007, p.123). Cijepanjem uzorka na tri kategorija dobija se 84 ispitanika za regionalno, 97 za nacionalno i 96 za internacionalno. Iako prema gore iznesenim vrijednostima nije zadovoljen kriterijum veličine uzorka, on je dovoljno veliki i što je najbitnije dobro izbalansiran da se uzme za opravданo sprovođenje postavljene analize, s obzirom da ovakav vid eksploracije zavisne varijable može da ponudi nove interesantne uvide u njen odnos sa postojećim prediktorima. Pored pomenutih preduslova, putem analize grafikona normalnosti potvrđena je i *normalna raspodjela*

rezultata, a grafikoni raspršenja ukazuju na očekivanu *homoskedastičnost* datih vrijednosti. Prilikom analize grafikona raspršenja obratila se i pažnja o potencijalnim *ekstremnim slučajevima*, gdje je samo na grafikonu raspršenja za sportiste nacionalnog nivoa identifikovan jedan slučaj sa standardizovanim rezidualnim vrijednostima ispod – 3.3 (vidi Tabachnick, & Fidell, 2007, p. 128). To potvrđuje njegova izračunata Mahalanobis-ova distanca 40.56, koja prelazi postavljenju kritičnu vrijednost 32.91. S obzirom da uzorak ispitanika u ovome slučaju nije dovoljno veliki da bi se ignorisali ekstremni slučajevi, sprovedeno je dodatno testiranje uticaja ekstremnog slučaja na rezultate i to preko analize Kukove distance. Dobijena vrijednost Kukove distance za dati slučaj iznosi 0.004, što je daleko ispod postavljenje kritične vrijednosti 1 (vidi Tabachnick, & Fidell, 2007, p. 75), na osnovu čega je u daljoj operacionalizaciji zadržan i ovaj ispitanik.

Rezultati hijerarhijske regresione analize za sportiste regionalnog nivoa takmičenja

Nakon kontrole preduslova izvedeni su i testirani regresioni modeli zadovoljstva u sportu za svaki od tri nivoa takmičenja, a rezultati su predstavljeni u Tabeli 38.

Posmatrajući prvo trostepeni regresioni model zadovoljstva u sportu za sportiste regionalnog nivoa takmičenja, i to njegov završni model sa 12 prediktora, zaključuje se da preko njega može da se objasni 42.4% [$F(12,71) = 4.361, p = .00$] varijanse kriterijumske varijable. Ovaj procenat je daleko veći od procenta objašnjenja zadovoljstva u sportu za čitav uzorak koji je iznosio 21.5%, što je i više nego dobar argument u korist opravdanosti cijepanja uzorka prema nivou takmičenja u cilju detaljnije analize kriterijumske varijable.

Kada u Tabeli 38 posmatramo ovaj model u njegova prva dva koraka, vidi se da *Model 1* objašnjava 10.1% [$F(2,81) = 4.538, p = .014$] varijanse, od čega čak 6.3% odlazi na varijablu **Starost**, koja se pokazala i kao statistički značajan prediktor ($\beta = -.25; p = .02$). Međutim, ne treba zanemariti i varijablu *Pol* koja nema statističku značajnost, ali njen uticaj je vidljiv preko 2.6% varijanse koju objašnjava.

U *Modelu 2* pridodat je set varijabli crta ličnosti, na osnovu čega je objašnjeno 21.1% [$F(7,76) = 2.916, p = .009$] varijanse. Porast objašnjenja kriterijuma od 11.1% se nije pokazao kao

statistički značajan [$F(2,5)= 2.139, p=.07$], što se može objasniti preko p vrijednosti prediktora, jer niti za jednu od pet crta ličnosti nije utvrđena statistička značajnost. Bez obzira na to, rast objašnjenja varijanse dodavanjem novih prediktora je evidentan, a to se najbolje vidi preko kvadriranih semi-parcijalnih korelacija koje su posebno izražene za varijable *Saradljivost* i *Savjesnost*, gdje prva objašnjava 2.6%, a druga 3.4% varijanse.

Uvođenjem varijabli emocionalne inteligencije i time definisanjem *Modela 3* dolazi do značajnog porasta objašnjena varijanse kriterijuma za 21.3% [$F(2,5)= 5.245, p= .00$], čime je potvrđen jedinstven doprinos prediktora primarnih za ovo istraživanje. Pregledom beta koeficijenata u Tabeli 38 primjećuje se da pored varijable *Starost*, kao stabilnog nezavisnog prediktora u prethodnim modelima, a koja u ovom slučaju objašnjava 4.7% varijanse, značajnost predikcije je utvrđena i za varijablu *Pol* ($\beta= .25; p= .013$), gdje procenat objašnjenja varijanse raste na 5.2%. Drugim riječima mlađi sportisti na regionalnom nivou takmičenja pokazuju veći stepen zadovoljstva u sportu u odnosu na starije sportiste istog takmičarskog ranga, a što se tiče pola, žene regionalnog nivoa su zadovoljnije u odnosu na muškarce. Pored ova dva statistički značajna prediktora, posebnu pažnju treba usmjeriti i na varijablu **Sposobnost izražavanja i imenovanja emocija** ($\beta= .51; p= .00$) koja objašnjava 12.5% varijanse kriterijuma. Prema ovim vrijednostima jasno je da veći skorovi za Sposobnost izražavanja i imenovanja emocija predviđaju i veće skorove na skali Ukupnog zadovoljstva u sportu ili preciznije rečeno porast skora na skali Sposobnost izražavanja i imenovanja emocija za jednu standardnu devijaciju koja iznosi 0.49, uslovjava i porast skora na skali Ukupnog zadovoljstva u sportu za pola vrijednosti njegove standardne devijacije.

Osim ova tri prediktora, značajan dio objašnjenja varijanse odlazi i na prediktore koji nisu statistički značajni. Pored varijable Sposobnosti izražavanja i imenovanja emocija i varijabla *Sposobnost regulacije i upravljanja emocijama* stoji u relaciji sa kriterijumskom varijablom, a na nju otpada 2% varijanse (vidi koeficijente nultih korelacija u Tabeli 38). Inkogruentnost između statistički značajne korelacije date varijable sa kriterijumom sa jedne strane, a neznačajnosti njenog prediktivnog koeficijenata sa druge strane, može se objasniti interakcijom pomenutog prediktora sa ostalim korištenim u regresionom modelu. Prije svega tu mislimo na njenu jaku vezu sa značajnim prediktorom Sposobnost izražavanja i imenovanja emocija koji je preuzeo svu varijansu i istakao se kao snažan stabilan prediktor (za detaljan uvid u interkorelacije prediktora pogledati Tabelu 17 u Prilogu).

Prepostavljamo da je slična situacija i sa varijablama *Saradljivost* i *Savjesnost* koje i pored značajne nulte korelacije sa kriterijumom nisu potvrđene kao značajni prediktori i objašnjavanju samo 1.3%, odnosno 1.1% varijanse (vidi Tabelu 38). Pregledom nultih korelacija datih varijabli sa drugima (vidjeti Tabelu 17 u Prilogu) nismo utvrdili njihovu vezu sa potvrđenim prediktorima. Međutim, interkorelacije sa drugim varijablama navode na zaključak da se određenim indirektnim vezama kroz model njihova značajnost gubi, ali da ih ne treba zanemariti u procesu identifikacije faktora koji imaju uticaja na zadovoljstvo u sportu. Činjenica je da njihove korelacije usmjeravaju na zaključak da sportisti regionalnog nivoa takmičenja koje karakteriše veći stepen saradljivosti i savjesnosti ispoljavaju i veći stepen zadovoljstva različitim aspektima sportske aktivnosti.

Rezultati hijerarhijske regresione analize za sportiste nacionalnog nivoa takmičenja

Sledeći trostepeni regresioni model u Tabeli 38 reprezentuje predikciju zadovoljstva u sportu za nacionalni nivo takmičenja.

U prvom koraku objašnjeno je 8.1% [$F(2,94)= 4.155, p= .019$] varijanse kriterijuma, od čega čak 8% otpada na varijablu **Starost** ($\beta= -.29; p= .005$).

Uvođenjem varijabli crta ličnosti nije puno doprinjelo unapređenju predikcionoga modela koji u ovome slučaju objašnjava samo 10.1% varijanse [$F(7,89)= 1.424, p= .206$], a porast objašnjjenja varijanse za 2% u odnosu na Model 1 upravo govori da crte ličnosti za ovu takmičarsku kategoriju ne daju jedinstven doprinos predikciji zadovoljstva u sportu [$F(5,89)= .386, p= .857$]. Jedini novi prediktor u Modelu 2 koji je vrijedan pomena, iako nije statistički značajan ($\beta=.13; p= .268$), jeste **Ekstrovertnost**, koji samostalno objašnjava 1.3 % varijanse.

Završni korak podrazumijeva uvođenje varijabli emocionalne inteligencije, čime je procenat objašnjjenja varijanse porastao na 16.7% [$F(12,84)= 1.399, p= .183$], ali rezultati ANOVE upućuju na zaključak da niti Model 3 nije statistički značajan. Razlika varijanse od 6.6% u odnosu na prethodni model pripisuje se jedinom statistički značajnom prediktoru **Situaciono razumijevanje emocija** ($\beta= -.29; p= .023$) koji samostalno objašnjava 5.3% varijanse kriterijuma.

Ono što iznenađuje prilikom zaključka o odnosu ovoga prediktora sa kriterijumom jeste da se tu radi o negativnoj relaciji, gdje niže vrijednosti na skali razumijevanja emocija predviđaju više vrijednosti na skali zadovoljstva u sportu. Takođe treba ukazati i pojavu da Situaciono razumijevanje emocija kao značajan prediktor ne stoji u statistički značajnoj korelaciji sa kriterijumskom varijablom, što dokazuje koeficijent ponuđen u Tabeli 38 (ukoliko se želi dobiti jasniji pregled interkorelacija prediktorskih varijabli pogledati Tabelu 18 u Prilogu)

Na osnovu svega iznešenog može se zaključiti da, za razliku od uzorka regionalnog nivoa, za nacionalni nivo prezentovani model nema značajnu prediktivnu moć. Osim varijable Starost koja je pokazala svoju stabilnost i u ovome slučaju, skale upitnika samoprocjene emocionalne inteligencije, koje su nosile veliki procenat prediktivne vrijednosti u prethodnom modelu, na model nacionalnog ranga nisu ostavile neki značajan uticaj. Jedini dodatni efekat pripisuje se prediktoru koji pripada drugoj grupi varijabli emocionalne inteligencije (one iz grupe situacionih testova emocionalne inteligencije), ali priroda njegovog odnosa sa kriterijumom ostavlja dosta prostora za diskusiju, koja će biti zastupljena u završnom dijelu rada.

Tabela 38. Hjерархијска регресиона анализа: предикција задовољства у спорту за разлиčите нивое такмићења.

Model	Set prediktora	Takmičarski nivo													
		Regionalni				Nacionalni				Internacionalni					
		R ²	razlike R ²	β	sr ²	r	R ²	razlike R ²	β	sr ²	r	R ²	razlike R ²	β	sr ²
1	Pol		.16	.026				-.05	.002				-.12	.015	
	Starost		-.25*	.063				-.29**	.080				.03	.001	
		.101*	.101*				.081*	.081*				.016	.016		
	Pol		.13	.015				-.05	.002				-.17	.021	
	Starost		-.24*	.056				-.27*	.064				-.02	.001	
	BfiE		.06	.003				.13	.013				.17	.022	
2	BfiSR		.18	.026				.04	.001				.15	.020	
	BfiSV		.20	.034				-.05	.002				.23*	.041	
	BfiN		.07	.004				.00	.000				-.11	.009	
	BfiO		.11	.011				.06	.003				.01	.000	
		.212**	.111				.101	.020				.195**	.179**		
	Pol		.25*	.052	.19			-.05	.002	.03			-.17	.021	-.13
3	Starost		-.24*	.047	-.27*			-.30**	.074	-.28**			.10	.008	.04
	BfiE		-.13	.010	.01			.13	.012	.16			-.02	.000	.23*
	BfiSR		.14	.013	.28**			.07	.003	.06			.09	.006	.22*
	BfiSV		.12	.011	.25**			.01	.000	.02			.19	.026	.34**
	BfiN		.01	.000	.01			-.05	.002	-.02			-.12	.012	.24*
	BfiO		-.09	.006	.18			.03	.001	.07			-.07	.004	-.01
4	STEM		.06	.003	.14			.14	.011	.03			.15	.011	.03
	STEU		-.05	.001	.00			-.29*	.053	-.16			-.19	.018	-.07
	UekURE		-.15	.012	.19			.00	.000	.08			-.08	.005	.05
	UekIIE		.51**	.125	.41**			.14	.011	.04			.31*	.047	.42**
	UekRUE		.19	.020	.39**			-.16	.014	.02			.19	.014	.39**
		.424**	.213**				.167	.066				.347**	.152**		

Легенда. R²= индекс детерминације; razlike R²= пovećanje пропорције објашњене варијансе након увођења интеракције на sledećем нивоу промена; β= стандардизовани регресијни коefицијент; sr²= квадрирана semi парцијална корелација; r= корелација нултог реда између предиктора и критеријума; BfiE= Екстровертност; BfiSR= Сарадљивост; BfiSV= Савјесност; BfiN= Neuroticizam; BfiO= Отвореност ка искуству; STEM= Ситуационо управљање емоцијама; STEU= Ситуационо разумевање емоција; UekURE= Способност уочавања и разумевања емоција; UekIIE= Способност израžавања и именовања емоција; UekRUE= Способност регулације и управљања емоцијама; * p < .05, ** p < .01

Rezultati hijerarhijske regresione analize za sportiste internacionalnog nivoa takmičenja

Posljednje regresiono modelovanje odnosi se na najvišu takmičarsku kategoriju, a to su sportisti na internacionalnom nivou.

Prvi korak u ovome procesu nudi samo 1.6% [$F(2,93) = .780, p = .462$] objašnjenja varijanse, a ono što je interesantno da varijabla *Starost* u potpunosti gubi prediktivnu vrijednost.

Uvođenjem crta ličnosti model postaje statistički značajan i preko njega može da se objasni 19.5% [$F(7,88) = 3.051, p = .006$] varijanse kriterijuma. Veliki porast prediktivne vrijednosti modela za 17.9% [$F(5,88) = 3.911, p = .003$] prvenstveno se može pripisati jedinom statistički značajnom prediktoru **Savjesnost** ($\beta = .23; p = .036$) koji objašnjava 4.1% varijanse, ukazujući da veći skorovi sportista na skali Savjesnosti predviđaju i veće skorove na skali Ukupnog zadovoljstva u sportu. Dobar dio prediktivnih vrijednosti modela odlazi i na prediktore *Ekstrovertnost* i *Saradljivost*, koji iako nisu statistički značajni, objašnjavaju 2.2%, odnosno 2% varijanse.

Kompletiranjem modela unošenjem varijabli emocionalne inteligencije potvrđuje se značajnost ovog konstrukta u predviđanju zadovoljstva u sportu, s obzirom da model sada objašnjava 34.7% [$F(12,83) = 3.679, p = .00$] varijanse, što ukazuje na jedinstven doprinos predikciji kriterijuma od strane varijabli emocionalne inteligencije u visini od 15.2% dodatnog objašnjenja varijanse [$F(5,83) = 3.864, p = .003$]. Od 5 novih varijabli emocionalne inteligencije jedina koja se pokazala kao statistički značajan prediktor jeste **Sposobnost izražavanja i imenovanja emocija** ($\beta = .31; p = .016$), a na ovaj prediktor otpada 4.7% varijanse. Identična situacija zabilježena je kod modela regionalnog nivoa, gdje veće vrijednosti na ovoj skali predviđaju veće vrijednosti na skali Ukupnog zadovoljstva u sportu, odnosno sportisti koje iskazuju viši stepen sposobnosti izražavanja i imenovanja emocija takođe ističu i viši nivo ukupnog zadovoljstva u sportu definisanog kroz različite faktore sportskog djelovanja. Podudarnost internacionalnog modela sa regionalnim ogleda se i u ponovljenom statusu varijable Sposobnost regulacije i upravljanja emocijama koja pokazuje statistički značajnu korelaciju sa kriterijumom, iako se kao prediktor nije potvrdila kao značajna (vidi Tabelu 38). Zaključak je da i u ovome modelu, kao i u regionalnom, imamo pojavu da varijabla Sposobnosti izražavanja i imenovanja emocija prevladava i preuzima varijansu te stiče status značajnog prediktora, samo što u ovome slučaju ona predstavlja jedini značajan prediktor.

Pregledom nultih korelacija prediktora sa kriterijumom (vidi Tabelu 38) uočavaju se statistički značajne korelacije za 4 varijable seta crta ličnosti i to *Ekstrovertnost*, *Saradljivost*, *Savjesnost* i *Neuroticizam*. Od navedenih crta ličnosti samo je Savjesnost i to u drugom koraku pokazala značajnu prediktivnu vrijednost, ali kao što vidimo u trećem koraku ona gubi taj status, iako njen koeficijent semi-parcijalne korelacije ukazuje da ona sama objašnjava 2.6% varijanse. Prepostavljamo da razlog za ovo ponovo leži u dominantnom efektu jedinog značajnog prediktora (Sposobnost izražavanja i imenovanja emocija), koji i u ovome slučaju preuzima varijansu, s obzirom da stoji u značajnoj korelaciji sa Savjesnošću, ali takođe i sa Ekstrovertnošću (za detaljan uvid u interkorelacije prediktorskih varijabli pogledati Tabelu 19 u Prilogu)

Pored Savjesnosti i Neuroticizam samostalno objašnjava primjetan procenat varijanse i to 1.2%, s tim što za razliku od Savjesnosti ova crta ličnosti stoji u negativnom odnosu sa kriterijumskom varijablom. Zaključak je da viši stepen zadovoljstva različitim elementima sportske aktivnosti iskazuju sportisti koje, pored dobre organizovanosti, samodiscipline i pouzdanosti, krasiti niži stepen emocionalne kontrole.

Predikcija zadovoljstva u sportu za različite tipove sportova (kolektivni-individualni)

Pored razdvajanja uzorka prema nivou takmičenja, od interesa je da se uzorak podijeli prema tipu sporta kome pripadaju i to na kolektivne i individualne te da se kreiranjem regresionih modela ispitaju njihove međusobne razlike, odnosno specifičnosti u poređenju sa modelom za čitav uzorak. Hjerarhijska regresiona analiza koja je sprovedena sastoji se od 4 nivoa koji su identični kao i kod hijerarhijske regresione analize za čitav uzorak. Dakle, u prvom koraku uvedenu su varijable Pol i Starost, u drugom dvije dummy varijable Uspjeh u sportu, u trećem pet varijabli crta ličnosti i u završnom pet varijabli emocionalne inteligencije. Kao kriterijumska varijabla koristi se Ukupno zadovoljstvo za kolektivne sportiste, odnosno Ukupno zadovoljstvo za individualne sportiste. Date varijable predstavljaju skorove ispitanika iz ove dvije grupe dobijene na osnovu 10 zajedničkih skala, a sve u cilju mogućnosti međusobnog poređenja.

Preduslovi korištenja hijerarhijske regresione analize

Kontrola preduslova odnosi se prije svega na *uzorak ispitanika* gdje u grupu kolektivnih ulazi 170 sportista, a u grupu individualnih 107. Prema preporukama, u uslovima postojanja 14 prediktora veličina uzorka trebala bi iznositi 210 ispitanika (Steven, 1996), odnosno 162 (Tabachnick, & Fidell, 2007). Bez obzira što uzorak individualnih sportista ne zadovoljava niti jedan kriterijum pristupilo se datoj analizi, jer smo mišljenja da je uzorak dovoljan da ponudi određene odgovore po ovome pitanju ili barem smjernice za neke buduće rade. Pregledani su koeficijetni Pirson-ovih korelacija između nezavisnih varijabli na osnovu čega je odbačeno postojanje *multikolinearnosti*. Preko grafikona normalnosti potvrđena je i *normalna raspodjela* rezultata, a grafikon raspršenosti standardizovanih reziduala ukazuje na potrebnu *homoskedastičnost* dobijenih vrijednosti. Izračunavanjem Mahalanobis-ove distance primjetilo se da postoji samo jedan slučaj koji prevaziđa kritičnu vrijednost od 36.12 postavljenu za identifikovanje *ekstremnih slučajeva*. Pomenuti slučaj nalazi se u grupi individualnih sportista, sa vrijednošću 38.31, ali pregledom njegove Kukove distance, koja iznosi 0.245, uvidjelo se da on ne predstavlja veći problem za konačne rezultate te je zadržan u daljoj operacionalizaciji.

Rezultati hijerarhijske regresione analize za sportiste kolektivnih sportova

Prema prethodno objašnjrenom postupku urađena je hijerahijska regresiona analiza posebno za sportiste kolektivnih, a posebno za one individualni sportova, ali su rezultati ovaj put predstavljeni uporedno u Tabeli 39. Interpretirajući prvo rezultate za grupu kolektivnih sportista zaključuje se da konačni regresioni model sa 14 prediktora objašnjava 27.4% [F(14,155)= 4.174, $p= .00$] varijanse Ukupnog zadovoljstva za kolektivne sportiste.

Kada se dati model analizira korak po korak, uviđa se da na prvom nivo varijable *Pol* i *Starost* ne pokazuju značajnu prediktivnu moć s obzirom da objašnjavaju samo 0.4% varijanse [F(2,167)= .364, $p= .696$].

Uvođenjem varijabli uspjeha situacija se bitno mijenja, jer procenat objašnjenja varijanse od strane modela sada raste na 10.7% [F(4,165)= 4.962, $p= .001$]. Statistički značajan porast objašnjenja varijasne za 10.3% [F(2,165)= 9.522, $p= .00$] u odnosu na prethodni nivo pripisuje se prvenstveno varijabli **Nacionalni nivo uspješnosti** ($\beta= -.31$; $p= .001$) koja kao jedini statistički značajan prediktor samostalno objašnjava 6% varijanse kriterijuma. Prema izračunatom *beta* koeficijentu može se zaključiti da sportisti kolektivnih sportova koji se nalaze na nacionalnom nivou takmičenja, pokazuju niži stepen zadovoljstva u sportu u odnosu na sportiste internacionalnog nivoa. Kao i u slučaju za čitav uzorak, tako smo i za sportiste kolektivnih sportova izvršili zasebno testiranje razlika takmičarskih nivoa putem testova analize varijanse koji su predstavljeni u Tabelama 20 i 21 u Prilogu. Podaci navode na identične zaključke kao i za čitav uzorak, a to je da sportisti kolektivnih sportova koji se nalaze na regionalnom i internacionalnom nivou takmičenja su zadovoljniji različitim aspektima sporta u odnosu na one nacionalnog nivoa

U trećem koraku pridodavanjem crta ličnosti kao prediktora procenat objašnjenja varijanse kriterijuma od strane modela dolazi na 18.1% [F(9,160)= 3.929, $p= .00$], a dati rast od 7.4% u odnosu na prethodni model je statistički značajna [F(5,160)= 2.878, $p= .016$]. Jedinstveni doprinos predikciji kriterijuma od strane novih varijabli pripisuje se prije svega varijabli **Otvorenost ka iskustvu** ($\beta= -.16$; $p= .036$) koja predstavlja jedini statistički značajan prediktor koji samostalno objašnjava 2.3% varijanse. Naravno, ovde treba spomenuti i prediktore *Ekstrovertnost*, *Saradljivost* i *Savjesnost* koji, iako nisu potvrđeni kao statistički značajni, objašnjavaju 1.4%, 1.7% i 1.5% varijasne kriterijuma.

Posljednjim pridodavanjem varijabli modelu došlo je do porasta objašnjenja varijanse za 9.3% [$F(5,155) = 3.960, p = .002$], što govori da varijable emocionalne inteligencije daju jedinstven doprinos predikciji zadovoljstva u sportu. Detaljnim pregledom Tabele 39 zaključuje se da od pet novih prediktora tri pokazuju statistički značajnu prediktivnu moć. Na prvom mjestu treba spomenuti varijablu **Sposobnost izražavanja i imenovanja emocija** ($\beta = .31; p = .001$) koja samostalno objašnjava 5% varijanse. Dobijeni regresioni koeficijent upućuje da porast vrijednosti na ovoj skali predviđa i porast vrijednosti na skali Ukupno zadovoljstvo za kolektivne sportiste, što potvrđuje i vrijednost Pirson-ovog koeficijenata korelacije. Sledeća varijabla je **Situaciono razumijevanje emocija** ($\beta = -.20; p = .013$) koja doprinosi sa 3% objašnjenja varijanse. Prema ovim podacima, a i vrijednosti dobijene nulte korelacije, jasno je da ovaj prediktor stoji u negativnom odnosu sa kriterijumom, što govori da više vrijednosti Situacionog razumijevanja emocija predviđaju niže vrijednosti na zadovoljstva u sportu. Posljednji statistički značajan prediktor iz grupe varijabli emocionalne inteligencije je **Sposobnost regulacija i upravljanje emocijama** ($\beta = -.19; p = .048$) koji samostalno pridodaje 1.8% objašnjenja varijanse. Na osnovu ovih podataka izvodi se zaključak da veće vrijednosti za Sposobnost regulacije i upravljanja emocijama predviđaju niže vrijednosti na skali Ukupno zadovoljstvo za kolektivne sportiste. Interesantno je da se na osnovu njegovog koeficijenta nulte korelacije ne može tvrditi da stoji u vezi sa kriterijumom, ali kroz regresioni model u interakciji sa drugim prediktorima on dobija na značaju. Zaključak je da se Sposobnost regulacije i upravljanja emocija ponaša kao supresorska varijabla koja kroz relaciju sa drugim značajnim prediktorskim varijablama objašnjava njihovu irelevantnu varijansu i time iskazuje jedinstvenu predikcionu moć u regresionom modelu. Pregledom koeficijenata korelacija među prediktorima (vidjeti interkorelacijske varijabli za uzorak kolektivnih sportista u Tabeli 33) uviđa se da pomenuta prediktivna moć ove varijable dolazi prije svega iz značajne povezanosti sa najjačim prediktorom Sposobnost izražavanja i imenovanja emocija. Pored toga dati efekat je posljedica i značajne povezanosti sa svim varijablama crta ličnosti, koje u modelu doprinose objašnjenju varijanse, ali prije svih sa varijabom Saradljivost, za koju je potvrđena statistički značajna prediktivna vrijednost u završnom modelu te sa varijabom Savjesnost kojoj izostaje status značajnog prediktora iako korelira za kriterijumske varijable.

Tabela 39. Hijerarhijska regresiona analiza: predikcija zadovoljstva u sportu za različite tipove sportova

Model	Set prediktora	Tip sporta								
		Kolektivni				Individualni				
		R ²	razlike R ²	β	sr ²	r	R ²	razlike R ²	β	sr ²
1	Pol			.01	.000				-.04	.002
	Starost			-.07	.004				-.18	.031
		.004	.004				.032	.032		
	Pol			.09	.008				-.06	.004
2	Starost			-.09	.005				-.19	.029
	UspjehReg			.04	.001				-.04	.001
	UspjehNac			-.31**	.060				-.19	.026
		.107**	.103**				.062	.030		
3	Pol			.09	.007				-.18*	.030
	Starost			-.08	.003				-.12	.011
	UspjehReg			.10	.004				-.10	.006
	UspjehNac			-.26**	.038				-.22*	.032
	BfiE			.13	.014				.16	.020
	BfiSR			.15	.017				.27**	.064
	BfiSV			.14	.015				.18	.027
	BfiN			.00	.000				-.01	.000
	BfiO			-.16*	.023				.32**	.097
		.181**	.074*				.305**	.243**		
4	Pol			.13	.012	.02			-.11	.010
	Starost			-.12	.007	-.07			-.16	.013
	UspjehReg			.06	.002	.21**			-.09	.005
	UspjehNac			-.31**	.050	-.23**			-.13	.011
	BfiE			.09	.006	.14			-.02	.000
	BfiSR			.18*	.024	.17*			.10	.007
	BfiSV			.13	.012	.16*			.03	.001
	BfiN			-.07	.004	-.08			.00	.000
	BfiO			-.14	.014	-.09			.22*	.034
	STEM			.11	.008	.03			.02	.000
	STEU			-.20*	.030	-.14			.03	.000
	UekURE			-.06	.002	.09			-.17	.017
5	UekIIE			.31**	.050	.22**			.11	.006
	UekRUE			-.19*	.018	.06			.55**	.149
		.274**	.093**				.511**	.206**		.64**

Legenda. R²= indeks determinacije; razlike R²= povećanje proporcije objašnjene varijanse nakon uvođenja interakcije na sledećem nivou promjena; β= standardizovani regresioni koeficijent; sr²= kvadrirana semi parcijalna korelacija; r= korelacija nultog reda između prediktora i kriterijuma; UspjehReg= Regionalni nivo uspjješnosti; UspjehNac= Nacionalni nivo uspjješnosti; BfiE= Ekstrovertnost; BfiSR= Saradljivost; BfiSV= Savjesnost; BfiN= Neuroticizam; BfiO= Otvorenost ka iskustvu; STEM= Situaciono upravljanje emocijama; STEU= Situaciono razumijevanje emocija; UekURE= Sposobnost uočavanja i razumijevanja emocija; UekIIE= Sposobnost izražavanja i imenovanja emocija; UekRUE= Sposobnost regulacije i upravljanja emocijama; Ispitivanje korelacija između dummy varijabli uspjeha i kriterijumske varijable izvršeno je preko Spirman-ovih koeficijenata, dok su za sve ostale prediktore izračunati Pirson-ovi koeficijenti * p < .05, ** p < .01

Rezultati hijerarhijske regresione analize za sportiste individualnih sportova

Svrshodnost razdvajanja uzorka na sportiste kolektivnih i one iz individualnih sportova u cilju boljeg razumijevanja zadovoljstva u sportu vidljiva je pregledom druge grupa rezultata iz Tabele 39. Konačni regresioni model za uzorak individualnih sportova objašnjava visokih 51.1% [$F(14,92) = 6.868, p = .00$] varijanse kriterijuma, što je daleko više od istog modela za uzorak kolektivnih sportova te je takođe više i od svih ostalih modela zastupljenih u zadatku 5 koji tretiraju uzorak sportista u cijelini i uzorak prema nivou takmičenja.

Prateći dati model korak po korak vidi se da je na prvom nivou preko varijabli *Pol* i *Starost* objašnjeno samo 3.2% [$F(2,104) = 1.708, p = .186$] varijanse te da isto kao i za uzorak kolektivnih sportova, model na ovom nivou nije značajan.

Priklučivanjem dummy varijabli uspjeha u sportu model objašnjava 6.2% [$F(4,102) = 1.697, p = .156$] varijanse, a porast od 3% [$F(2,102) = 1.665, p = .194$] nije statistički značajan, kao niti jedan od korištenih prediktora.

Regresiona moć modela javlja se tek u trećem koraku pridodavanjem varijabli crta ličnosti, uslijed čega objašnjenje varijanse dostiže vrijednost 30.5% [$F(9,97) = 4.731, p = .00$]. To upućuje na jedinstven doprinos novih prediktora, s obzirom na utvrđeni statistički značajan rast varijanse za 24.3% [$F(5,97) = 6.773, p = .00$]. Pregledom vrijednosti u Tabeli 39 pažnju privlači varijabla **Otvorenost ka iskustvu** ($\beta = .32; p = .00$), slično kao i kod kolektivnih sportista, ali u ovome slučaju ona objašnjava visokih 9.7% varijanse. Pored toga i varijabla **Saradljivost** ($\beta = .27; p = .004$) ističe značajnu prediktivnu moć. Obe varijable stoje u pozitivnom odnosu sa kriterijumom, što implicira da veće vrijednosti na obe skale predviđaju veće vrijednosti na skali Ukupnog zadovoljstva za individualne sportiste. Vrijedan pažnje je i podatak da na ovom nivou modelovanja varijable **Pol** ($\beta = -.18; p = .045$) i **Nacionalni nivou uspješnosti** ($\beta = -.22; p = .038$) stiču status značajnih prediktora te pridodaju 3%, odnosno 3.2% ukupnom objašnjenju varijanse.

Primarni interes ovoga rada odnosi se na četvrti korak u kome je priključivanjem prediktora iz seta varijabli emocionalne inteligencije došlo do značajnog porasta objašnjenosti varijabli za 20.6% [$F(5,92) = 7.752, p = .00$] čime je potvrđen jedinstven doprinos emocionalne inteligencije predikciji zadovoljstva u sportu. Pregledom regresionih koeficijenata pojedinačno za svaku od novih varijabli uočava se da iz seta varijabli emocionalne inteligencije samo prediktor **Sposobnost regulacije i upravljanja emocijama** ($\beta = .55; p = .00$) ističe značajnu prediktivnu vrijednost te

samostalno objašnjava 14.9% varijanse. Dakle, porast vrijednosti na skali Sposobnost regulacije i upravljanja emocijama predviđa i porast vrijednosti na skali Ukupno zadovoljstvo za individualne sportiste, a koliko je snažna veza između ove dvije variable da se zaključiti na osnovu visoke vrijednosti njihove nulte korelacije (vidi Tabelu 39).

Pored ovog prediktora, jedino **Otvorenost ka iskustvu** zadržava značajnu vrijednost u odnosu na ostale prediktore potvrđene u trećem koraku. Pol, Nacionalni nivo uspješnosti i Saradljivost oni u završnom koraku gube svoje prediktivne moći. Ono što privlači pažnju jeste gubitak prediktivne moći varijable Saradljivost, s obzirom na njenu značajnu nultu korelaciju sa kriterijumskom varijablom (vidi Tabelu 39). Slično je i sa varijablom Savjesnosti koja u prethodnom koraku nije bila značajna, ali je davala 2.7% doprinosa objašnjenu varijanse, dok u završenom dijelu u potpunosti gubi te vrijednosti, iako takođe posjeduje značajnu korelaciju sa kriterijumskom varijablom. Zaključuje se da kroz regresioni model date varijable ne ispoljavaju prediktivne vrijednosti, jer procenat njihove varijanse preuzimaju drugi prediktori sa kojima stoje u vezi. Pregledom interkorelacija prediktora za individualne sportiste ponuđenih u Tabeli 35 utvrđeno je da obe varijable koreliraju sa značajnim prediktorom Sposobnost regulacije i upravljanja emocijama. Imajući to u vidu dajemo si za slobodno da zaključimo da sportisti individualnih sportova koje kralji veći stepen Savjesnosti ili Saradljivosti takođe iskazuju i veći stepen zadovoljstva različitim aspektima njihovog sportskog djelovanja.

Snažna korelacija sa zadovoljstvom utvrđena je i za varijablu *Sposobnost izražavanja i imenovanja emocija*, ali u regresionom modelu ona ne pokazuje predikcionu moć. Za prepostaviti je da njen procenat varijanse preuzimaju i objašnjavaju drugi potvrđeni prediktori sa kojima stoji u korelaciiji (za detaljnju analizu interkorelacija prediktora pogledati Tabelu 35). Prije svih tu mislimo na Sposobnost regulacije i upravljanja emocija, ali i Otvorenost ka iskustvu, koji upravo na osnovu ovih pojava, ali i na osnovu svojih direktnih relacija sa kriterijumskom varijablom, stiču poziciju primarnih prediktora kojima treba posvetiti maksimalnu pažnju.

DISKUSIJA

Iako su dobijeni rezultati strukturisani u tri segmenta, primarni zadaci rada definisani su i testirani u posljednjem, označenom kao inferencijalna statistika te će se u predstojećoj diskusiji prvenstveno fokusirati na podatke prezentovane u navedenoj oblasti. Sistematičnost primjenjena u prezentaciji rezultata inferencijalne statistike, a koja je zasnovana na hijerarhiji pet postavljenih zadataka, biće osnova kojom će se voditi i u oblasti diskusije i donošenja konačnih zaključaka.

Prije nego što se pristupi diskusiji primarnih zadataka rada bitno je da se osvrne na rezultate ispitivanja konvergentnosti skala emocionalne inteligencije. Korelacije dobijene između skala upitnika samoprocjene i testova (vidi Tabela 13, str. 88) jasnu upućuju na zaključak da instrumenti za mjerjenje EI ne korespondiraju jedan sa drugim. Prethodna istraživanja ukazuju na slične pojave, od kojih izdvajamo rad Brackett-a i saradnika (2006, p. 785) koji su ponudili neka od mogućih objašnjenja. U svojoj analizi zasnovanoj na prethodnim istraživanjima uglavnom su se fokusirali na nedostatke upitnika samoprocjene ističući probleme kao što su sklonost davanja socijalno poželjnih odgovora, nedostatak kompetentnosti u samo-ocjenjivanju, ranije ustaljeno viđenje sebe ili čak ne postojanje stava o svojim emocionalnim kompetencijama. Bez obzira koji od razloga stoji u pozadini nekompatibilnosti instrumenata EI (ovo je problematika mnogih postojećih radova, ali i budućih) u ovome radu su oni identifikovani kao zasebni te su sve analize sprovedene posebno za skale testova, a posebno za skale upitnik samoprocjene, sa konačnim ciljem da se u predstojećoj diskusiji uporede njihovi rezultati.

ZADATAK 1

Efekat bavljenja sportom na razvoj emocionalne inteligencije

Prvi zadatak integriše primarno pitanje koje se javlja kada se u relaciju postave pojam sporta i emocionalne inteligencije. Pitanje razlike između sportista i nesportista u pogledu nivoa ispoljavanja emocionalne inteligencije temeljilo se kao opravданo, s obzirom na pretpostavljeni potencijal sportskog ambijenta za razvoj ove vrste inteligencije. Prethodna istraživanja (vidi poglavlje – Istraživanje EI u sportu) u većoj ili manjoj mjeri ukazuju na postojanje razlika, ističući da su sportisti ti koji na različitim skalamama emocionalne inteligencije (treba napomenuti da to nije uvijek potvrđeno za sve skale) postižu veće rezultate u odnosu na nesportiste.

Pregledom rezultata ovoga rada može se potvrditi da su oni u saglasju sa prethodnim istraživanjima te da i u ovome slučaju sportisti ispoljavaju viši stepen emocionalne inteligencije. Ono što je bitno da se naglasi da je u ovome radu, za razliku od prethodnih, korištena dva instrumenta za ispitivanje emocionalne inteligencije (test i upitnik samoprocjene) čime su zadovoljena dva od tri načina operacionalizacije EI koju zagovaraju eksperti (vidi Takšić, Mohorić & Duran, 2009). U oba slučaja potvrđeno je da sportisti postižu bolje rezultate.

Pregledom testova emocionalne inteligencije utvrđeno je da se sportisti odvajaju od nesportista kako po pitanju razumijevanja emocija, tako i po pitanju sposobnosti upravljanja emocijama. Što se tiče upitnika samoprocjene, potvrda razlika u korist sportista je prisutna kod sve tri skale emocionalne inteligencije, ali treba napomenuti da jedino za skalu Sposobnost uočavanja i razumijevanja emocija nije potvrđena statistička značajnost date razlike. Ako znamo da je ovaj instrument konstruisan prema teoretskom modelu Mayer-a i Salovey-a (1997) koji u svojoj osnovi posjeduje hijerarhijsku strukturu različitih grana emocionalne inteligencije zasnovanu na složenosti psiholoških procesa koje ih definišu ili kako to Joseph i Newman (2010) nazivaju „progresivni/kaskadni obrazac“, onda se u interpretaciji rezultata ovoga rada zapaža jedna interesantna pojava. Naime, kada se upoređuju razlike između sportista i nesportista primjetno je da krenuvši od skala nižeg hijerarhijskog nivoa prema višim, rastu i sami intenziteti razlika. Tako je za prvu granu označenu kao uočavanje i razumijevanje emocija utvrđena veća vrijednost za sportiste u odnosu na nesportiste, ali preko analize varijanse je utvrđeno da data razlika nije

statistički značajna, odnosno preko Cohen-ove d vrijednost zaključilo se da se radi o razlici niskog intenziteta (vidi Tabelu 18, str. 98). Već kod sledeće grane emocionalne inteligencije, koja se odnosi na kompetentnost u izražavanju i imenovanju emocija, sportisti se značajnije odvajaju od nesportista, što potvrđuje i veliki rast Cohen-ove vrijednosti koja ovu razliku svrstava u grupu onih umjerenog intenziteta. Uduplavanje Cohen-ove vrijednosti za najsloženiju granu emocionalne inteligencije – regulacija i upravljanje emocijama, govori u prilog da razlika između sportista i nesportista na posljednjoj stepenici hijerarhijskog modela prelazi u kategoriju srednje visokog intenziteta.

Potvrdu pojave rasta intenziteta razlika daju i rezultati testova emocionalne inteligencije. Iako su u ovome radu korišteni testovi koji pokrivaju samo dvije grane emocionalne inteligencije, Cohen-ove d vrijednosti (vidi Tabelu 15, str. 93) ukazuju da intenzitet razlika sportista i nesportista raste kako se prelazi sa grane razumijevanja emocija na granu upravljanja emocijama.

Objašnjenje ovih rezultata možemo potražiti u već diskutovanoj kompleksnoj prirodi sportske aktivnosti. Sposobnosti koje stoje u pozadini termina emocionalne inteligencije zasigurno prestavljaju oruđa koja su pojedincu još od rođenja prezentovana kao obavezna za uspješno funkcionisanje. Društveni oblici djelovanja kroz sisteme kao što je porodica, vrtić, škola, posao, sekcije, hobiji itd. imaju za cilj razvijanje ovih vještina, ali postavlja se pitanje ravojnog potencijala navedenih „osnovnih“ oblika djelovanja koje prosječan čovjek prolazi u svom životu. Savremeni sport u svom dinamizmu motiva, ciljeva, potencijala i rezultata stavlja mladu osobu pred nesvakidašnje prepreke, što kod njega generiše sferu visokog emocionalnog naboja. Ostati ili odustati u tome u velikoj mjeri zavisi od spremnosti, ali i sposobnosti, da se ovlađa vještinama upravljanja složenim emocionalnim procesima koje služe kao katalizator ostvarenja željenih ciljeva. Sportista koji je svakodnevno izložen ovom nivou emocionalnih zahtjeva razvija ne samo bazične vještine uočavanja, procjene i ispoljavanja emocija već ovladava i složenim vještinama fine diferencijacije i praćenja interakcije emocija te njihovih uzročno-posljedičnih efekata, a sve to u cilju razvoja sposobnosti dovođenja sebe ili drugih u poželjno emocionalno stanje. S druge strane, pojedinac koji prolazi isključivo kroz „osnovne“ životne aktivnosti, koje uglavnom karakteriše emocionalni naboje srednjeg ili nižeg intenziteta, takođe razvija gore pomenute vještine, ali daleko na nižem nivou, s obzirom da mu za normalno i uspješno funkcionisanje visoke emocionalne kompetentnosti ne predstavljaju sredstvo koje će biti primoran da često primjenjuje. Ovakav zaključak u svojoj osnovi podrazumijeva da emocionalnu inteligenciju karakteriše

kristalizirana priroda inteligencije koja govori o razvoju tokom cjelokupnog života kroz različite iskustvene forme, što je u skladu sa stavovima brojnih eminentnih stručnjaka iz date oblasti (vidi Matthews, Zeidner & Roberts, 2002; Ortony, Revelle, & Zinbarg, 2007).

Efekat pola na razvoj emocionalne inteligencije

U prvom zadatku ovoga rada provlači se i pitanje razlika između muškaraca i žena prema vrijednostima emocionalne inteligencije koje ispoljavaju. Prethodno smo (vidi str. 51 u poglavlju Ciljevi i zadaci) jasno predstavili interesovanje istraživača za ovo pitanje te rezultate koji upućuju na postojanje razlika u korist žena. Prema rezultatima MANOVA za oba primjenjena instrumenta na čitavom uzorku potvrđena je pojava razlika među polovima te se pristupilo detaljnim analizama razlika za svaku skalu posebno.

U slučaju testova emocionalne inteligencije žene postižu veće vrijednosti na obe skale (Tabela 16, str. 94), ali bitno je napomenuti da je statistička značajnost potvrđena samo za skalu Situaciono upravljanje emocijama, gdje preko Cohen-ove vrijednosti zaključujemo da data razlika ulazi u kategoriju umjerenog intenziteta. Što se tiče skala upitnika samoprocjene interesantno je da je značajnost razlika potvrđena samo za Sposobnost uočavanja i razumijevanja emocija gdje su ponovo žene iskazale viši nivo, ali privlači pažnju i skala Izražavanja i imenovanja emocija koja predstavlja jedinu skalu EI gdje su muškarci imali više vrijednosti, iako data razlika nije potvrđena kao statistički značajna. Kada smo date tri skale upitnika samoprocjene sveli na jednu generalnu skalu razlika između muškaraca i žena nije potvrđena.

Ukoliko želimo da dobijene rezultate stavimo u ravan i uporedimo sa kategorizacijom postojećih istraživanja koju su kreirali Fernández-Berrocal, Cabello, Castillo i Extremera (2012, p. 79) moramo zasebno da treiramo rezultate testova i upitnika samoprocjene.

Rezultati upitnika samoprocjene koji govore da se žene razlikuju od muškaraca samo u domenu uočavanja i razumijevanja emocija odgovaraju prvoj grupi studija koje navedeni autori kategorišu prema utvrđenim polnim razlikama za niže grane emocionalne inteligencije. Istraživanja koja utvrđuju polne razlike isključivo za više grane EI autori su definisali kao drugu

grupu. Ovoj grupi odgovara naše istraživanje u kome su primjenjeni testovi emocionalne inteligencije, s obzirom da je utvrđena razlika u korist žena na skali sposobnosti upravljanja emocijama. Treba navesti da oni kategoriju i treću grupu istraživanja koja su došla do mješovitih rezultata po pitanju dominacije žena te četvrtu koja sintetiše istraživanja sa rezultatima superiornosti žena na svim skalama emocionalne inteligencije.

Radovi na koje se pozivaju Fernández-Berrocal i saradnici zasnovani su na operacionalizaciji EI putem testova sposobnosti. U ovome radu korišten je i test ali i upitnik samoprocjene, ali bitno je napomenuti da su oba instrumenta konstruisana prema teoretskom okviru koji ih smješta u grupu modela mentalnih sposobnosti, što opravdava poređenje naših rezultata sa gore pomenutim. Jedan od rijetkih radova koji kao i naš operacionalizira EI putem dva različita načina, sproveli su Brackett, Rivers, Shiffman, Lerner i Salovey (2006) gdje su putem testa sposobnosti utvrdili razlike u korist žena, ali na skalama upitnika samoprocjene koji su konstruisali date razlike nisu potvrđene. Možda najbolji pregled postojećeg stanja može se naći u meta analizi koju su sproveli Joseph i Newman (2010) inkorporirajući rezultate istraživanja sa različitim instrumenata. Njihova analiza ukazuje da razlike u korist žena na skalama EI potvrđuju samo testovi sposobnosti, dok na upitnicima samoprocjene, zasnovanim bilo na modelu sposobnosti ili na mješovitom modelu, ne javljaju se značajne razlike.

Postoji brojna argumentacija eksperata u korist sada već opšte prihvaćenog stanovišta o superiornosti žena u sferi emocija, a uzročnike ovoga obično kategoriju u grupu biloških i socijalnih faktora. Objasnjenja biološke prirode obično idu u pravcu teorija o polnim razlikama u veličini određenih zona mozga koje regulišu različite emocionalne procese (vidi Gur, Gunning-Dixon, Bilker, & Gur, 2002) ili razlikama u cerebralnom procesuiranju (vidi Craig, et al., 2009). S druge strane zastupnici socijalnih uzročnika prepostavljaju različite vaspitne modele kao ključne faktore polnih razlika. Introspekcija emocionalnog stanja sa naglaskom na slobodno izražavanje emocija i diskutovanje istih predstavljaju obrasce ponašanja poželjne za ženski rod, dok se od muškaraca očekuje emocionalna apstinencija, posebno od emocija kao što su gađenje, tuga, strah, anksioznost, bol, sramota, poniženje itd. (vidi Brody, & Hall, 2008). Postoje i teoretski koncepti koji prepostavljaju interakciju bioloških i socijalnih činioča, od kojih je jedna od poznatijih „ekstremna teorija muškog mozga“ Baron-Cohen-a (2002). Ovakve teorije podrazumijevaju strukturalne moždane razlike koje predisponiraju djevojčice na inicijalno efikasnije funkcionisanje u domenu emocionalnog, što rezultira povratnim intenzivnjim vaspitnim efektom

okruženja (više o uzročnicima razlika može se naći u Lewis, Haviland-Jones, & Barrett, 2008; Baron-Cohen, 2003).

Ako je tvrdnja da su žene vještije od muškaraca u domenu emocionalnog bitisanja skoro dostigla nivo aksioma u svijetu eksperata, onda postavljamo pitanje kako je moguće da rezultati emocionalne inteligencije operacionalizovani upitnicima samoprocjene ne daju potvrdu postojanja razlika. Možda upravo argumentacija Brackett-a i saradnika (2006) o nedostatcima upitnika samoprocjene može da bude temelj obrazloženja. Upravo socijalno poželjne odgovore radi prezentacije sebe u boljem svjetlu možemo pripisati muškom rodu, s obzirom da istraživanja konstantno potvrđuju da su muškarci skloniji egoističnim odgovorima, dok žene imaju tendencije davanja moralno obojenih odgovora (Steenkamp, De Jong, & Baumgartner, 2010). Objasnjenje možda leži i u faktoru kompetencije za emocionalno samo-ocijenjivanje (vidi Roberts, Zeidner, & Matthews, 2001). Prepostavka da muškarci nisu skloni obitavanju u svijetu emocija (barem ne u mjeri u kojoj to žene rade) povlači i pitanje njihove sposobnosti razumijevanja emocionalnih mehanizama te time i pouzdanosti ocjenjivanja svojih emocionalnih stanja i kompetencija. Upravo zbog toga nije isključeno da odgovori koji nude nemaju uporište u iskustvenom domenu, već predstavljaju trenutnu sliku sebe, koja podržana tendencijama egoistične prirode lako može biti iskrivljena u pravcu viših vrijednosti. S obzirom na izloženo ostaje na daljim istraživanjima da se fokusiraju prvenstveno na konačno riješenje problema operacionalizacije konstrukta emocionalne inteligencije, dok prepostavka o nižim kompetentnostima muškaraca u domenu emocionalnog po našem mišljenju, ima dovoljnu argumentaciju da posluži kao informacija u aktivnostima čija uspješnost velikim procentom zavisi od emocionalnih vještina koje su sintetizovane u konstruktu emocionalne inteligencije.

ZADATAK 2

Efekat godina na razvoj emocionalne inteligencije

Da li emocionalna inteligencija stoji u vezi sa uzrastom predstavlja jedno od pitanja kojem eksperti poklanjaju dosta pažnje još od nastanka prvih konstrukta. Mayer, Caruso i Salovey (1999) su još od kreiranja i ispitivanja svoje prve verzije testa emocionalne inteligencije (MEIS) postavili tri kriterijuma koja bi ovaj model morao da zadovolji da bi bio prihvaćen kao prava inteligencija. Pored konceptualnog i korelacionog kriterijuma (više o tome naći u gore pomenutom članku) oni ističu i razvojni kriterijum koji govori da bi nešto bilo smatrano kao inteligencija mora da pokaže karakteristiku razvoja sa godinama i iskustvom. U svome radu oni su i potvrdili ovu pretpostavku, a veliki broj kasnijih istraživanja je takođe došlo do istih rezultata (vidi poglavje – Postojeća istraživanja emocionalne inteligencije).

Treba napomenuti da ne stoje rezultati svih istraživanja u kongruenciji sa postavljenim kriterijumom. Istraživanje koje su sproveli Day i Carroll (2004) nisu utvrdila vezu između skala emocionalne inteligencije i godina, osim za skalu percepcije emocija gdje je iznenadjuće dobijena negativna korelacija koja upućujuće na zaključak da su mlađi ispitanici bili uspješni na testu percepcije facijalnih ekspresija. Na nepostojanje veze ukazuju i rezultati istraživanja koje su putem upitnika samoprocjene sproveli Shipley i sar. (2010).

Kada u relaciju sa prezentovanim istraživanjima postavimo rezultate našega rada, mogli bi zaključiti da ih ne možemo svrstati niti u grupu onih koji potvrđuju kriterijum, niti onih koji nisu u skladu sa njim. Od 5 skala korištenih u radu te Generalne skale upitnika samoprocjene, samo je za tri utvrđena statistički značajna korelacija i to za obe skale testa sposobnosti i jednu skalu upitnika samoprocjene koja se odnosi na izražavanje i imenovanje emocija (vidi Tabelu 22, str. 102). Ono što je problematično da pomenute korelacijske karakteristike nisu koeficijenti koji se kreću u opsegu od .10 do .11, što govori o slabim odnosima te niskim procentima objašnjenja emocionalne inteligencije preko starosne varijable.

Pažnju privlači činjenica da obe skale testova pokazuju statistički značajnu korelaciju sa uzrastom, što donekle može da se dovede u vezu sa pomenutim istraživanjima koja potvrđuju kriterijum, s obzirom da su njihovi rezultati bazirani upravo na korištenju testova kao instrumenata

operacionalizacije EI. S druge strane problem nekoherentnosti vrijednosti skala upitnika samoprocjene sa rezultatima značajnog broja istraživanja ove relacije možemo tretirati problematikom ovoga načina operacionalizacije EI, jednako kao što je to bio slučaj i u prethodnom zadatku koji se odnosio na ispitivanje i potvrđivanje pretpostavljenih polnih razlika u ispoljavaju emocionalne inteligencije. Mogućnost neiskrenog odgovaranja od strane mlađih ispitanika ili njihova kompetentnosti da sami objektivno procjene svoje sposobnosti predstavlja potencijalan problem koji treba imati u vidu kada se sprovode istraživanja ovim instrumentima. Možda je upravo rješenje za buduća istraživanja kombinacija ova dva načina sa dodatnim uvođenjem kontrolnih mjera, kao što bi bila opservacija pojedinca u realnim situacijama te ispitivanje osoba bliskih pojedincu. Time bi iskoristili sve metode utvrđivanja emocionalne kompetentnosti na koje ukazuju Takšić, Mohorić i Duran (2009) što bi naravno povećalo vrijeme i troškove istraživanja, ali bi zasigurno ponudilo vrijednosti na koje bi se sa većim pouzdanjem mogli oslonuti.

Argumentaciju za samo slabo potvrđivanje prepostavki možda prije svega treba tražiti u činjenicama kojima su se okrenuli istraživači u gore pomenutim radovim koji nisu potvrdili prepostavku. Naime, u oba rada autori ističu problem sa starosnim rasponom uzorka gdje veliku većinu predstavlja studentska populacija, dok radovi koji idu u korist potvrde kriterijuma imaju daleko veći raspon kao npr. rad Mayer-a i sar. (1999) od 17 do 70 godina ili rad Kafetsios-a (2004) od 19 do 66 godina. Slična situacija je i sa našim radom gdje se raspon starosti uzorka kreće od 14 do 40 godina ($M= 20.75$) od čega 85.2% otpada u aktivne učenike srednjih škola, odnosno aktivne studente viših škola i fakulteta. Problematika ovakvog uzorka za donošenje konačnih zaključaka jasnija je kada se postavi u relaciju sa istraživanjem i zaključcima do kojih su došli Derksen, Kramer i Katzko (2002). Oni su ispitujući vezu EI i uzrasta na uzorku starosti od 19 do 84 godine ($M= 50.74$) došli do zaključka da se ovaj odnos može iskazati preko modela „obrnutog U“ prema kome se vrhunac emocionalne inteligencije dostiže u intervalu od 35 do 44 godine, a nakon toga nivo opada. U našem radu gornja starosna granica je 40 godina, a pregledom frekvencija uviđa se da od 37 do 40 godine postoji samo po jedan ispitanik za svaku godinu, što dodatno dovodi u pitanje mogućnost donošenja pouzdanih zaključaka. Naravno ovde treba uzeti u obzir i činjenicu da uzorak sportista, barem onih koji su aktivni na internacionalnom nivou, realno i ne može da zadovolji starosni opseg koji zagovaraju pomenuti autori te se postavlja pitanje opravdanosti sagledavanja opštih razvojnih faza emocionalne inteligencije kroz domen sporta.

Objašnjenje slabe veze između starosti i emocionalne inteligencije može se osloniti i na zaključke koje su u svome istraživanju ponudili Shipley i saradnici (2010). Oni su mišljenja da nisu godine same po sebi bitan faktor razvoja emocionalne inteligencije već iskustvo koji pojedinac stekne tokom razvoja, sa posebnim naglaskom na radno iskustvo.

Sve to implicira da buduća istraživanja moraju da inkorporiraju adekvatnost starosnog raspona uzorka te njihove iskustvene aspekte, kako bi se mogao donjeti konačni sud o razvojnoj dinamici emocionalne inteligencije. Upravo informacije o razvojnim karakteristikama EI sa naglaskom na znanja o senzibilnim fazama, fazama vrhunca te opadanja vještina mogu da budu od velikog značaja za različite domene čovjekovog djelovanja kao što je npr. proces zaposlenja (vidi Shipley et al., 2010) ili za nas još bitnije različite procese u sportu. Selekcija sportista, a nakon toga i sam način rada, može biti dosta unapređen sa poznavanjem datih mehanizama. Ovo posebno dolazi do izražaja kada je riječ o radu sa sportistima seniorskog uzrasta, s obzirom da ovu kategoriju definiše širok raspon godišta (od 18 pa u današnje vrijeme i preko 40 godina kod vrhunskih sportista), što upravo prema Derksen-u i saradnicima (2002) pokriva neke najinteresantnije transformacione faze emocionalne inteligencije.

ZADATAK 3

Prethodni zadaci su tretirali neka od primarnih pitanja istraživanja EI uzimajući u obzir čitav uzorak ispitanika, dok sa zadatkom br. 3 pa sve sa završnim zadatkom br. 5 otvorena su pitanja koja tretiraju isključivo uzorak sportista što i predstavlja primarni interes ovoga rada.

Efekat bavljenja različitim tipovima sportova na razvoj emocionalne inteligencije

Iako ne postoji niti približno dovoljan broj referenci za postavljanje nekih ozbiljnih pretpostavki o relacijama EI i drugih varijabli u sportu, vođeni logičkim principima, ali i nekolicinom postojećih istraživanja, pretpostavili smo u ovom zadatku da bi se sportisti iz kolektivnih sportova mogli razlikovati od onih iz individualnih prema nivou ispoljavanja EI. Prema našoj analizi prethodnih istraživanja dva rada govore u prilog razlika u korist sportista iz kolektivnih sportova, dok smo identifikovali jedan rad koji nije ustanovio značajne razlike (vidi str. 52).

Kao i u prethodnim zadacima ovoga rada prvo smo posmatrali rezultate dobijene testovima gdje je multivariatna analiza pokazala ne postojanje statistički značajnih razlika (vidi Tabelu 23, str. 105). Bez obzira na to, radi boljeg uvida u relacije odlučili smo se da sprovedemo i univariatne analize. To se pokazalo kao ispravno, jer se naknadnom analizom uvidjelo da razlike postoje tj. da sportisti kolektivnih sportova na oba testa postižu veće rezultate. Za test razumijevanja emocija data razlika je potvrđena kao statistički značajna, dok za test upravljanja emocijama p vrijednost je bila iznad postavljenje, ali i pored toga Cohen-ova d vrijednost od .19 govori o razlikama, iako se radi o onima umjerenog intenziteta (vidi Tabelu 24, str. 107). Prepostavljamo da rezultati multivariatne analize nisu ukazivali na značajne razlike jer je u relaciju ubaćena i interakcija nezavisnih varijabli (tip sporta-pol) koja je pokupila dio varijanse i time maskirala situaciju, posebno onu koja se tiče razlika na skali Situaciono razumijevanje emocija.

Što se tiče ispitivanja razlika putem upitnika samoprocjene tu i multivariatna analiza (Tabela 26, str. 110), a takođe i naknadna univariatna analiza (Tabela 27, str. 112), ne ukazuju na

postojanje statistički značajnih razlika na tri skale. Da se ne bi donosili zaključci isključivo preko p vrijednosti testova analize varijanse, praćenje su vrijednosti deskriptivne statistike, Cohen-ove d vrijednosti te kombinovani dijagrami rasipanja i box-plot dijagrami na osnovu čega su potvrđene zanemarljive razlike u rezultatima. Interesantno je istaći da u poređenju sa rezultatima testova na skali Sposobnost uočavanja i razumijevanja emocija minimalne razlike idu u korist grupe iz individualnih sportova, dok su na ostale dvije u korist grupe kolektivnih sportova. Naknadnim spajanjem tri skale u jednu zajedničku generalnu skalu potvrđeno je da se se sportisti kolektivnih i individualnih sportova ne mogu odvajati prema vrijednostima emocionalne inteligencije dobijene upitnikom samoprocjene.

Prema predstavljenim rezultatima dva načina operacionalizacije potvrđuju se stavovi prethodnih zadataka o diskrepanciji vrijednosti različitih instrumenata. Postojeći radovi koje smo prethodno spominjali su u svrhe testiranja pretpostavke o razlikama među tipovima sporta (kolektivni-individualni) koristili isključivo upitnike samoprocjene, ali treba napomenuti da se ti upitnici zasnivaju na teoretskim modelima koje smo identificirali kao mješovite. U našem radu kombinovanjem instrumenata dobijeni su interesanti rezultati. Skale upitnika samoprocjene zasnovane na modelu mentalnih sposobnosti nisu ukazale na postojanje razlika, dok situacioni testovi identificiraju veći nivo emocionalne inteligencije za grupu kolektivnih sportova.

Naglasili smo da naša ideja dovođenja u relaciju vrijednosti emocionalne inteligencije za ove dvije grupe sportista proizilazi prvenstveno od shvatanja koncepta EI sa jedne strane te pretpostavkama razlika razvojnih karakteristika modela kolektivnog i modela individualnog sporta sa druge strane, a manjim dijelom je oslonjena na postojeća istraživanja s obzirom na njihovu ograničenost. Upravo zbog toga nalazimo se u problemu donošenja generalnih zaključaka, s obzirom da to podrazumijeva davanje prioriteta jednom od dva instrumenta. Znamo da interpersonalni odnosi u kolektivnim sportovima u većini slučajeva stoje u direktnoj vezi sa samim rezultatima te zbog toga često predstavljaju i primarni zadatak trenažnog procesa, ali takođe možemo pretpostaviti i da intrapersonalni dinamizmi, kao jedan od primarnih faktora interesovanja i ulaganja u trenažnom procesu individualnih sportista, mogu da imaju razvojni efekat na emocionalnu inteligenciju, posebno na grane kao što je uočavanje i razumijevanje emocija. S toga možemo zaključiti da pretpostavke o većem razvojnem potencijalu kolektivnih sportova potkrepljene su samo dva istraživanja, koja pored svega koriste drugu grupu instrumenata, ne mogu biti dovoljni argumenti za konačni sud. Kao što smo i ranije naglasili, a u ovome slučaju

deficitarnosti radova posebno ističemo, da bi uopšte mogli govoriti o ozbiljnim zaključcima buduća istraživanja moraju posvetiti više pažnje ovome pitanju sa naglaskom na kombinovanje različitim metoda operacionalizacije. Sigurni smo da rezultati dobijeni ovim pristupom mogu da ponude značajnu praktičnu vrijednost u trenažnim procesima, posebno onima na vrhunskom nivou.

Efekat pola na razvoj emocionalne inteligencije kod sportista

Pored varijable Tip sporta u multivariatnu analizu varijanse uvrstili smo i Pol kao nezavisnu varijablu kako bi mogli ispitati da li postoje specifičnosti polnih razlika za uzorak koji predstavljaju isključivo sportisti ili su zaključci izneseni za čitav uzorak plauzibilni za ovu grupu. Datom statističkom procedurom je utvrđeno da ne postoje značajni efekti kada se ukrste varijable Tip sporta i Pol, što nas je usmjerilo na ispitivanje isključivo polnih razlika za čitav uzorak sportista.

Dovodeći u paralelu vrijednosti oba tipa operacionalizacije EI na uzorku sportista sa vrijednostima za čitav uzorak primjećuju se razlike u rezultatima na testovima, dok rezultati upitnika samoprocjene stoje u saglasju. Multivariatna analiza varijanse za tri skale upitnika samoprocjene potvrđuje da i među sportistima postoje značajne razlike kada se u relaciju uzme varijabla pola. Kao i kod čitavog uzorka, naknadna univariatna analiza pokazuje da se te razlike najviše očituju na skali Sposobnosti uočavanja i razumijevanja emocija, s obzirom da je ponovo samo za tu skalu utvrđeno da žene postižu statistički značajno veće rezultate (vidi Tabelu 28, str. 113). S druge strane, multivariatna analiza varijanse za situacione testove nije potvrdila efekata pola na izraženost emocionalne inteligencije sportista, kako je to bio slučaj sa čitav uzorak ispitanika. S obzirom na ranije istaknuti problem MANOVE oko preuzimanja varijanse od strane interakcije nezavisnih varijabli, sprovedena je i univariatna analiza, ali zaključci ostali nepromijenjeni. Iako sportistkinje u prosjeku postižu nešto veće vrijednosti na testovima razumijevanja emocija i upravljanja emocijama, date razlike u oba slučaja nisu statistički značajne. Cohen-ove d vrijednosti od .16 na skali Situaciono upravljanje emocijama te .08 na skali Situaciono razumijevanje emocija govore u prilog postojanja razlika slabog intenziteta, ali ostaje

činjenica da je za čitav uzorak razlika na oba testa bila izraženija u korist žena, posebno na skali Situacionog upravljanja emocijama gdje je potvrđena statistički značajna razlika sa Cohen-ovom d vrijednošću od .23, koja govori o razlici umjerenog intenziteta.

Iz svega prezentovanog jasno je da što se tiče skala testova EI došlo do opadanja efekata pola na emocionalnu inteligenciju kada smo prešli sa čitavog uzorka na isključivo uzorak sportista. Da bi mogli identifikovati mehanizme ove pojave vratili smo se korak nazad i pristupili analizi deskriptivnih vrijednosti. Kada se izoluju vrijednosti emocionalne inteligencije nesportista i sportista vidljiva je razlika u korist sportista, što smo u prvom zadatku i potvrdili. Ono na što se tada nismo fokusirali jeste činjenica da su razlike između muškaraca i žena veće kada se ne bave sportom, ali kada su uključeni u sportsku aktivnost onda dolazi do smanjenja razlika. Vrijednosti za žene prelaskom u sportsku aktivnost takođe rastu, ali rast je veći kod muškaraca, uslijed čega dolazi do skorog izjednačavanja vrijednosti oba pola, na što ukazuju i gore pomenuti rezultati koji nisu potvrdili statistički značajne razlike, iako se mora priznati da razlike u korist žena i dalje postoje.

Odgovor se može potražiti preko razvojnih zakonitosti emocionalne inteligencije o kojima smo već detaljno diskutovali. Veće vrijednosti EI za žene u odnosu na muškarce za šиру populaciju objasnili smo kombinacijama različitim činiocima. Biloška sklonost žena ka emocionalnom uslovljava i socijalnu komponentu koja podrazumjeva društvene smjernice, čija je posljedica veće i bogatije iskustvo žena u ovome segmentu. Prelaskom u sport, koji predstavlja vid socijalne forme sa izrazito visokim razvojnim potencijalom, žene nastavljaju da podižu svoje emocionalne vještine. Međutim, ukoliko prepostavimo razvojnu krivu EI u vidu obrnutog slova U (Derksen, Kramer, & Katzko, 2002) možemo zaključiti da stepen njihovog daljeg napretka ima svoje limite. S druge strane, muškarci sa daleko manjim iskustvenim faktorom ulaze u sport sa nižim stepenom emocionalnih vještina te je njihov relativni razvojni potencijal daleko veći u odnosu na žene. Prepostavljamo da oni kroz svakodnevne emocionalno nabijene sportske aktivnosti savladavaju zapostavljene razvojne nivoe čime značajno podižu svoje vrijednosti smanjujući time razliku u odnosu na drugi pol. Prihvatanjem ovih zaključaka direktno se potvrđuje potencijal sporta u procesu razvoja emocionalne inteligencije. Naravno, da bi se to moglo sa sigurnošću tvrditi potrebno je u budućnosti, kroz longitudinalna istraživanja, da se prati razvojni proces za oba pola, sa posebnim naglaskom na utvrđivanje nivoa prije ulaska u sportsku aktivnost te poređenja sa nivoima tokom određenih vremenskih faza aktivnog bavljenja sportom. Dokaz o tome imao bi

vrijednost ne samo za spoznaju razvojne prirode emocionalne inteligencije, već bi poslužio kao važan argument u procesu motivisanja ljudi na bavljenje sportom, s obzirom da bi ukazao na holistički razvojni efekat sporta na pojedinca.

ZADATAK 4

Jedno od primarnih pitanja kojima je ovaj rad posvetio pažnju odnosi se upravo na predikciju uspješnosti u sportu kroz primjenu konstrukta emocionalne inteligencije zajedno sa drugim faktorima kao što su crte ličnosti, pol i starost. Pored sprovođenja ordinalne regresione analize za čitav uzorak, datu statističku proceduru smo izvršili zasebno za sportiste kolektivnih i sportiste individualnih sportova jer smo bili mišljenja da bi na uspjeh u različitim tipovima sportova tretirani faktori mogli da djeluju na različite načine.

Predikcija uspjeha u sportu za čitav uzorak

Ordinalna regresiona analiza urađena na čitavom uzorku sportista sprovedena je u dva koraka tj. kroz dva modela. U prvom modelu uvedene su Crte ličnosti, Starost i Pol, od kojih su kao značajni prediktori identifikovani Starost i Neuroticizam. U drugom modelu su potvrđene prediktivne vrijednosti ove dvije varijable, ali je uvođenjem skala EI utvrđena i značajna vrijednost skale Sposobnost uočavanja i razumijevanja emocija upitnika samoprocjene (vidi tabelu 30, str. 119). Pored ove skale emocionalne inteligencije u kategoriju onih na koje treba obratiti pažnju ulazi i skala Sposobnost izražavanja i imenovanja emocija upitnika samoprocjene, čija vrijednost za malo prelazi izabranu graničnu vrijednost. Pregledom vrijednosti Nagelkerke-ovog Pseudo R² za Model 1 utvrđeno je da postojeći prediktori objašnjavaju 35.1% varijanse uspjeha u sportu, dok se dodavanjem prediktora emocionalne inteligencije u Modelu 2 podiže procenat objašnjenja na 38.4%. Ovaj porast objašnjenja varijanse, iako relativno mali, govori u prilog da emocionalna inteligencija pridonosi objašnjenju uspjeha u sportu i u prisustvu prediktora kao što su Crte ličnosti, Starost i Pol, mada treba naglasiti da taj doprinos dolazi prije svega od skala emocionalne inteligencije operacionalizovanih putem upitnika samoprocjene.

Starost i crte ličnosti kao prediktori uspjeha u sportu

Pomenuli smo da su se kao značajni prediktori istakle varijable Starost i Neuroticizam. Ova dva prediktora stoje u pozitivnom odnosu sa kriterijumom, što navodi na zaključak da starije osobe te osobe sklone negativnim psihološkim reakcijama postižu bolje rezultate u sportu.

Objašnjenje efekta **godina** na uspjeh može da ima svoju osnovu u činjenici da što je osoba starija ima više vremena da ovlada vještinama i podigne svoj nivo sposobnosti (naravno samo do određene starosne dobi). Međutim, do objašnjenja ovoga odnosa možemo doći i obrnutom logikom te pretpostaviti da osobe koje postignu visoki nivo kvaliteta zadržavaju se u sportu duži period jer na tom profesionalnom nivou (internacionalni level) primaju dovoljnu materijalnu naknadu, za razliku od onih na nacionalnom ili regionalnom nivou koji moraju da potraže drugi vid djelovanja za objezbjedenje svoje egzistencije.

Ono što iznenađuje je činjenica da uspješni sportisti iskazuju viši nivo vrijednosti na skali **Neuroticizma**, što je u suprotnosti sa pretpostavkama o karakteristikama koje treba da posjeduje savremeni vrhunski sportista. Iako smo prethodno istakli činjenicu o ograničenom broju radova koji tretiraju crte ličnosti sportista putem koncepta Velikih Pet (vidi poglavlje - Primjena modela Velikih pet u sportu), ranija istraživanja crta ličnosti u relaciji sa uspješnošću u drugim domenima čovjekovog djelovanja, zajedno sa rezultatima nekolicine pomenutih radova impliciraju određene pretpostavke kojima se možemo voditi u zaključivanju. Sportisti koje karakterišu negativne emocije u vidu ljutnje, straha, tuge itd., a ne vladaju odgovarajućim tehnikama nošenja sa stresom, vjerovatno nisu u mogućnosti da ispolje svoj maksimalni potencijal u situacijama od velikog značaja za njih, na što ukazuju i istraživanja (Kovacs, 2008; Piedmont-a et al., 1999) gdje je utvrđena negativna korelacija između neuroticizma i sportske uspješnosti.

Uzrok neočekivane pozitivne veze ove dvije varijable u našem slučaju možemo pokušati objasniti preko dva faktora. Takmičenja na višem nivou, s obzirom na odnos uloženog i očekivanog, predstavljaju zasigurno situacije sa daleko većim elementom stresa nego one nacionalnog ili regionalnog nivoa te samim tim i optimalno funkcionisanje na tom nivou zahtjeva daleko veću emocionalnu stabilnost od strane pojedinca. Imajući ovo u vidu kao reper za procjenu svojih crta ličnosti, sportista percipira da u poređenju s drugim vrhunskim sportistima te uzimajući u obzir složenost najviših nivoa takmičenja kojima prisustvuje (olimpijade, svjetska i evropska prvenstva) postoji veliki prostor za lični napredak u domenu vještina pozitivnog reagovanja na visoko stresne situacije. Upravo taj situacioni faktor može sadržavati mehanizam koji objašnjava

negativno viđenje svojih vještina emocionalne kontrole od strane sportista najvišeg ranga, odnosno pozitivnije stavove od strane sportista nižeg ranga.

Drugi argument za objašnjenje pozitivne relacije uspješnosti i neuroticizma odnosi se svakako na ranije diskutovanu problematiku instrumenta konstruisanih u vidu upitnika samoprocjene. Možemo pretpostaviti da postizanje vrhunskih rezultata u bilo kojoj oblasti pa samim tim i u sportu, pored ostalog, zahtjeva od pojedinca sklonost ka iskrenom i kritičkom pristupu u samoprocjeni sebe i svoga okruženja, kako bi na osnovu tako stečenih „objektivnih“ parametara bio u mogućnosti da kroz trenažne procese dostigne svoj najviši razvojni potencijal. S druge strane takođe možemo pretpostaviti da sportisti nižeg nivoa nisu pod pritiskom razvoja pomenutih karakteristika, s obzirom da nisu u prilikama da kroz djelovanje u emocionalno složenim situacijama razviju neophodnu sposobnost realnog sagledavanja svoga emocionalnog stanja, praćenju razvijanjem vještine kontrolisanja i mijenjanja istog.

Pored neuroticizma pažnju privlači i varijabla **Ekstrovertnosti** koja se kroz oba regresiona modela nije pokazala kao statistički značajan prediktor, ali je analizom njene nulte korelacijske sa kriterijumom utvrđena statistički značajna korelacija. Daljom analizom zaključili smo da je za gubitak prediktorske značajnosti kod ove varijable odgovorna njena veza sa druga dva značajna prediktora (Starost i Neuroticizam) koji preuzimaju njenu varijansu, ali i pored toga korelacija sa uspjehom je dovoljan argumenat za njenu pominjanje u analizi. Treba naglasiti da se tu radi o korelacijskoj značajnosti, ali ono što privlači pažnju jeste činjenica da ona ima negativan predznak. Iako u svome radu Piedmont i saradnici (1999) prezentuju ranija istraživanja koja idu u korist zaključaka o pozitivnoj korelaciji ekstrovertnosti sa uspjehom u sportu (Taylor, & Doria, 1981), oni nisu uspjeli da potvrde tu relaciju, a niti naknadna istraživanja koja su u te svrhe koristila model Velikih Pet (Lazarević et al., 2012; Sindik, 2010). U tome svjetlu naši rezultati, koji govore da sportiste višeg takmičarskog nivoa karakteriše viši stepen introvertnosti i obrnuto, zasigurno iznenađuju i s toga iniciraju potrebu za ozbiljnim pristupom ovoj problematici. Da li se tu radi o već diskutovanim situaciono-specifičnim efektima različitih nivoa takmičenja, problematici samih upitnika samoprocjene, nedostatcima u načinu ocijenjivanja, kategorisanju uspješnosti sportista (o čemu će biti više riječi u daljem tekstu) ili moderni vrhunski sport ne utiče na pojedinca onako kako mi pretpostavljamo da bi trebalo, ostaje na budućim istraživanjima da primjenom modela Velikih Pet u sportu daju odgovor na to.

Emocionalna inteligencija kao prediktor uspjeha u sportu

Ono što je od većeg interesa za ovo istraživanje jesu informacije o prediktivnim vrijednostima skala EI za uspjeh u sportu. Od tri skale upitnika samoprocjene značajna prediktivna vrijednost je potvrđena samo za skalu **Sposobnost uočavanja i razumijevanja emocija**, ali vrijedi spomenuti i skalu *Sposobnost izražavanja i imenovanja emocija*, dok treća skala upitnika te obe skale testova nisu imale značajne vrijednosti.

Skale upitnika samoprocjene emocionalne inteligencije

Preko predznaka regresionog koeficijenta, a i predznaka nultih korelacija, uočava se negativan odnos značajnog prediktora sa kriterijumom što implicira da sportisti višeg takmičarskog nivoa ocijenjuju svoju sposobnost uočavanja i razumijevanja nižim vrijednostima i obrnuto. Ne možemo reći da je ovakva priroda odnosa bila očekivana, ali teško je i predvidjeti date relacije kada uzmemos u obzir da su istraživanja ovoga tipa rijetka.

Prezentovana su istraživanja EI i uspjeha u nekim drugim oblastima (vidi poglavlje – Postojeća istraživanja emocionalne inteligencije) na osnovu kojih bi mogli prepostaviti pozitivnu vezu, ali nekolicina postojećih radova u sportu (vidi poglavlje – Istraživanje EI u sportu) ne nudi jasne zaključke. Kao prvo, dati radovi su uglavnom tretirali uspjeh kroz statističke parametre u isključivo kolektivnim sportovima, a povezanost sa emocionalnom inteligencijom koja je tretirana putem upitnika samoprocjene je uglavnom identifikovana preko nekih indirektnih statističkih parametara kao što je broj pokušaja šutiranja i broj ostvarenih skokova u košarci (Stoug, Clements, Wallish, & Downey, 2009) ili u hokeju sa pozicijom u igri, odnosno broju odigranih utakmica (Perlini, & Halverson, 2006). Vezu emocionalne inteligencije sa direktnim statističkim parametrima uspješnosti prijavljuju Zizzi i saradnici (2003), ali mora se priznati polovičnu, s obzirom da su ispitujući vrhunske bezbol igrače utvrdili relaciju samo sa efikasnošću u bacanju, ali ne i sa efikasnošću u udaranju.

Kompatibilnost rezultata našeg rada sa gore pomenutim moguća je ako uzimamo u obzir vrstu korištenih instrumenata, s obzirom da su i oni koristili upitnike samoprocjene (ovde ne govorimo o rezultatima testova u našem radu), ali problem nastaje u izboru samih parametara uspješnosti u sportu. Za razliku od gore pomenutih statističkih parametara nakon odigranih

utakmica u jednoj vrsti kolektivnog sporta, u ovome radu je zbog uzorka sportista iz različitih kolektivnih i individualnih sportova uspješnost definisana preko nivoa takmičenja (vidi poglavlje - Variable), što otežava međusobnu uporedbu. Iz tih razloga diskutovanje naših rezultata i donošenje zaključaka mora da se osloni isključivo na logičke principe i premise dobijene sprovedenim statističkim analizama u ovome radu.

Jednostavno prihvatanje rezultata da sportisti na višem nivou takmičenja, dakle oni koji su proveli više vremena u sportu (ovo jeste slučaj za naš uzorak), iskazuju niže vrijednosti na skalamu EI, dolazi u koliziju sa ranijim zaključcima iz Zadatka 1 koji ukazuju da sport ima izuzetno visok potencijal za razvoj emocionalne inteligencije. Detaljnim pregledom razlika prema skalamu postaje jasno da su sportisti u odnosu na nesportiste u prednosti na višim granama EI, dok su manje uspješni sportisti u odnosu na uspješne u prednosti na nižim granama EI. Dakle možemo pretpostaviti da ulazak u sport ima svoj pozitivan uticaj na emocionalnu kompetenciju, ali dalji razvoj nije u direktnoj vezi sa intenzitetom ili vremenom provedenim u njemu, već šta više mogu da budu i u negativnoj korelaciji. U cilju objašnjenja ove pojave moramo se podsjetiti da vrijednosti o kojima govorimo odnose se na samoprocjenu ličnih emocionalnih vještina, što povlači ranije izloženu problematiku specifičnosti različitih nivoa takmičenja te efekata koje imaju na pojedinca. Zasigurno da niži nivo takmičenja podrazumjeva i niži nivo emocionalnog opterećenja što se odražava i na same adaptacione procese kod sportiste ovog levela. Izostanak potrebe za ozbiljnijim pristupom u introspekciji, praćenju i kontroli emocionalnih dinamizama povlači pitanje razvoja sposobnosti pouzdanog očitavanja lične emocionalne kompetencije. Nije teško pretpostaviti da sportista nižeg takmičarskog nivoa može lako da precjeni svoju emocionalnu kompetenciju, s obzirom da mu nedostatak iskustva u nošenju sa situacijama složenog emocionalnog konteksta može da limitira mogućnost sagledavanja objektivnih vrijednosti emocionalne inteligencije kojom raspolaže (više o toj problematici u Roberts, Zeidner, & Matthews, 2001). S druge strane, pred sportiste visokog takmičarskog nivoa svakodnevno se postavljaju zahtjevi koji iziskuju izuzetnost ne samo u domenu motoričke efikasnosti već i u domenu psihološkog funkcionisanja, a prije svega u kontroli emocionalnog statusa. Takvi uslovi omogućavaju sportisti da jasno spozna nedostatke svojih emocionalnih kompetencija i posljedice koje ih okružuju te neophodni pravac unapređenja u daljem sportskom razvoju. Kada se tome pridoda i faktor da se sportista na ovom razvojnom putu susreće i poredi sa kolegama iz čitavoga

svijeta koji postižu najviše sportske rezultate, ne čudi da konačnu ocjenu ličnih vještina može da karakterišu niže vrijednosti, kao što je to slučaj u ovome radu.

Skale testova emocionalne inteligencije

Davanje prioriteta analizi rezultata upitnika samoprocjene zasnovano je ne samo na činjenici da su skale ovog instrumenta pokazale značajne prediktivne vrijednosti, već je postojanje istraživanja sličnog tipa isto tako uticalo na tu odluku. Vrijednosti skala testova emocionalne inteligencije prilikom ranijeg testiranja su takođe ukazale na izuzetnost sportista u odnosu na nesportiste, ali primjena istih skala u svrhe diferenciranja sportista različitih nivoa uspješnosti nije pokazala značajnu vrijednost. Problem jasnog sagledavanja odnosa u ovome slučaju otežava i činjenica da smo prilikom pregleda literature naišli samo na jedno istraživanje koje je putem primjene testa emocionalne inteligencije ispitivalo uspješnost u sportu (Crombie et al, 2009). Uspješnost u ovome radu, za razliku od našeg, je definisana kombinacijom statističkim parametara dobijenih tokom takmičenja, a konačni rezultati se takođe razlikuju, s obzirom da autori prijavljuju visoke korelacije između varijabli te navode da EI objašnjava 61% varijanse uspješnosti. To nas dovodi u situaciju neophodne opreznosti u daljem pristupu donošenja konačnih zaključaka.

Možda je najbolje rezultate ovoga rada posmatrati kao vrijednost koja budućim istraživanjima treba da posluži kao referentna tačka u procesu traganja za stvarnom prirodnom relaciju. Upravo to povlači i smjernice da buduća istraživanja u domenu sporta, sa posebnim naglaskom na tematiku uspješnosti u njemu, pored upitnika samoprocjene treba da uključe i testove kao instrumente za ispitivanje ovog konstrukta. Od velikog značaja bi bilo da u tim istraživanjima budu primjenjeni specifični instrumenti, koji tretiraju emocionalnu inteligenciju u kontekstu sporta. Nažalost, prema našem saznanju trenutno ne postoji test emocionalne inteligencije orijentisan ka sportu. Što se tiče upitnika samoprocjene naišli smo samo na jedan pod nazivom Inventar emocionalne inteligencije u sportu – ESi (engl. Emotional Intelligence Sport Inventory), koji gledano prema teoretskoj osnovi potпадa u grupu mješovitih modela, ali za koji autor ne nudi informacije o psihometrijskim karakteristikama (vidi Newman, 2010). Sve navedeno ukazuje da ako se želi da konstrukt emocionalne inteligencije pridobije pažnju u domenu sporta, kao što je to slučaj sa drugim oblastima, potrebno je da se u sledećim fazama istraživači posvete

razvoju validnih i pouzdanih, za sport specifičnih, instrumenata emocionalne inteligencije, na što već neko vrijeme apeluju stručnjaci (Anshel, 2003; Mayer & Fletcher, 2007).

Pored naglaska na potrebi primjene različitih instrumenata emocionalne inteligencije te izradi novih specifičnih, ono na što buduća istraživanja u sportu treba da obrate pažnju, a što smo mi svakako skloni da uzmemu u obzir u ovome radu, jeste pitanje pristupa u definisanju uspješnosti kao ključnog parametra sportske aktivnosti. Statistički parametri koje smo spominjali, bilo da su direktni ili indirektni, predstavljaju jedan od pristupa mjerjenja uspješnosti, ali kao što to Piedmont i saradnici (1999) ističu problem ovoga pristupa je u generalizaciji rezultata za različite sportove ili čak među sportistima različitih pozicija istog sporta. Naš pristup u kome uspješnost posmatramo sa aspekta takmičarskog nivoa nudi rješenje za navedene probleme, ali otvara problem generalizacije rezultata za sportove kolektivne i individualne prirode, odnosno problem uporedbe sportista iz različitih država. Ponudili smo i rješenje nekompatibilnosti uspješnosti kolektivnih i individualnih sportista putem primjene *kombinovanog metoda* (vidi poglavlje - Varijable), ali ostaje otvoreno pitanje nivелisanja kvaliteta nivoa takmičenja među državama. Imajući u vidu ponuđeni model od tri takmičarska nivoa, internacionalni nivo logično prevazilazi ovu problematiku, ali problem razlika u kvalitetu nacionalnih te samim tim i regionalnih nivoa takmičenja među državama ostaje da se riješi. Možda je upravo ovaj fenomen imao određeni efekat i na rezultate ovoga rada manifestovanih u vidu izostanka značajnih predikcionih vrijednosti skala testova, odnosno neočekivanih obrnutih relacija skala upitnika samoprocjene sa nivoima uspješnosti.

Da bi dali pouzdan odgovor na ovo pitanje, odnosno podrobnije shvatili mahanizme koji stoje u pozadini odnosa emocionalne kompetencije i uspješnosti u sportu, potrebno je da generacija sledećih istraživanja uzme u obzir sve smjernice koje smo ovde predstavili. To podrazumijeva da proces ocijenjivanja uspješnosti u sportu treba da karakteriše multifaktorski pristup koji kontinuiranim praćenjem, kako statističkih parametara, tako i takmičarskog nivoa, može da inkorporira i ocjenu kvaliteta sportiste od strane stručnog tima (vidi Piedmont et al., 1999). S druge strane, određivanje kvocijenta emocionalne inteligencije u budućim istraživanjima takođe zahtjeva širok spektar metoda. Kada govorimo o instrumentima, onda je jasno da se pored upitnika samoprocjene trebaju da nađu značajno mjesto i testovi emocionalne inteligencije koji su adaptirani za ispitivanje sportista, ali mišljenja smo da bi i metod opservacije pojedinca u realnim sportsko specifičnim uslovima mogao da ponudi bogat izvor informacija. Takođe, kada je riječ o

izvoru informacija smatramo da se tu ne treba zaustaviti samo na anketiranju/intervjujsanju sportiste, već da u taj proces treba uključiti i trenere pa i druge osobe bliske sportisti koje mogu da ponude informacije o njegovim emocionalnim kompetencijama. Vjerovanja smo da jedno takvo longitudinalno istraživanje sa 360 stepeni pristupom ispitivanja emocionalne inteligencije putem različitih instrumenata, praćeno multifaktorskim pristupom u definisanju uspješnosti u sportu, može da produkuje vrijedna saznanja o relacijama datih pojava koja će imati visoku utilitarnu vrijednost u radu sa sportistima.

Predikcija uspjeha u kolektivnim i individualnim sportovima

Pregledom rezultata naknadnih regresionih analiza za kolektivne i individualne sportiste uviđa se opravdanost ovog postupka. Naime, kada uporedimo Modele br. 2 ovih analiza potvrđuje se stabilnost prediktora Starosti i Neuroticizma i kod jedne i kod druge grupe ispitanika. Međutim, prediktor označen kao Sposobnost uočavanja i razumijevanja emocija ističe svoju značajnost samo u slučaju grupe kolektivnih sportova, a slična je situacija i sa novo-potvrđenim prediktorom označenim kao Saradljivost (vidi Tabele 32 i 34). Posljedica toga je da predikcioni model za kolektivne sportove nudi najveći procenat objašnjenja varijanse uspjeha u sportu koji iznosi 52.1%, što je prilično više od utvrđenih 31.3% u modelu za individualne sportove.

Pojava nižih vrijednosti na skali **Sposobnosti uočavanja i razumijevanja emocija** isključivo kod uspješnih u kolektivnim sportovima je veoma interesantna, s obzirom da kada pogledamo rezultate u Tabeli 27 (str. 112) uviđamo da među sportistima kolektivnih i individualnih sportova nisu utvrđene značajne razlike niti na jednoj od skala upitnika samoprocjene. To navodi na zaključak da iako sportisti obe grupe postižu u prosjeku približne rezultate na datim skalamama, postoji jasna razlika u raspodjeli vrijednosti među njima, kada se uzme u obzir nivo takmičarske uspješnosti. Na pitanje zašto uspješni sportisti kolektivnih sportova ocijenjuju svoju sposobnost uočavanja i razumijevanja emocija nižim vrijednostima možda možemo dati odgovor, ako imamo u vidu složenost interpersonalnih odnosa u ovim sportovima. Analizom ajtema ove skale jasno je da se sposobnost uočavanja i razumijevanja odnosi na emocije

ljudi iz okruženja, što preneseno na kolektivni sport podrazumijeva daleko veću kompleksnost u samom kvantitetu izvora informacija. Dok se sportista iz individualnih sportova treba da pozabavi emocijama svoga protivnika, u kolektivnom sportu veliki broj saigrača, protivnika, ali i osoba u stručnom štabu otežava proces. Vrhunski sportista ovog tipa sa njegovim pretpostavljenim karakteristikama iskrenosti u introspekciji te objektivnosti u ekstrospekciji vjerovatno uzima u obzir sve navedene faktore kada nezadovoljavajućim procjenjuje svoje sposobnosti

Pažnju privlači i ponašanje varijable **Neuroticizma**. Iako je potvrđena kao značajan prediktor uspješnosti za obe grupe, u slučaju sportista kolektivnih sportova nulta korelacija ne ukazuje na njihovu međusobnu značajnu vezu. Dakle, za sportiste individualnih sportova možemo zaključiti da oni koji postižu više nivoje uspjeha karakteriše niži stepen emocionalne stabilnosti, ali ne možemo isto tvrditi i za one kolektivnih. Emocionalna stabilnost i uspjeh u kolektivnom sportu u našem slučaju nisu došli u direktnu vezu, kao što je to bio slučaj sa pomenutim istraživanjima (vidi Kovacs, 2008; Piedmont-a et al., 1999) gdje se utvrdilo da uspješni sportisti kolektivnih sportovima pokazuju veći stepen emocionalne stabilnosti.

Prirodu uspješnosti u ovome radu bolje objašnjava varijabla **Saradljivost** koja se jedino za grupu kolektivnih pokazala kao značajan prediktor. Utvrđili smo da preko nje tj. korelacije sa njom Neuroticizam stiče status značajnog prediktora čime je otežan proces razumijevanja uspješnosti u kolektivnim sportovima. Pravo stanje stvari je da uspjeh u kolektivnom sportu možemo pouzdano previdimo preko osobina saradljivosti, s obzirom da se u radu ustanovalo da karakteristike kao što su ljubaznost, povjerljivost i kooperativnost stoje u direktnoj vezi sa uspjehom u kolektivnim sportovima. Bilo je i za očekivati ovakve rezultate s obzirom da je na današnjem vrhunskom nivou ne moguće zamisliti uspješno funkcionisanje sportske grupe ako je ne krase navedene osobine. Međutim, ono što iznenađuje da nekolicina ranijih istraživanja nije potvrdila konekciju ovih varijabli (vidi Aidman, & Schofield, 2004; Kovacs, 2008; Piedmont et al., 1999), sa izuzetkom rada koji je sa uzorkom sportista američkog fudbala sproveo Tran (2012). S druge strane, iako se saradljivost nije istakla kao značajan prediktor uspješnosti u individualnim sportovima, značajna korelacija između ove dvije varijable postoji. Za razliku od grupe kolektivnih odnos je negativne prirode što podrazumjeva da uspješni sportisti individualnih sportova naginju ka osobinama nepovjerljivosti, tvrdoglavosti i nekooperativnosti. Na prvi pogled ovakvi rezultati impliciraju da sportisti kolektivnih sportova u odnosu na individualne izražavaju viši stepen saradljivosti, kao što to navode Nia i Besharat (2010). Ipak činjenica je da u ovome radu, kao što je to bio slučaj i sa

radom Ilyasi-a i Salehian-a (2011), takve razlike među grupama nisu potvrđene. Razlike se javljaju samo kada se u relaciju pridoda i faktor uspješnosti navodeći nas na zaključak da uspješnost u kolektivnom sportu zavisi od saradljivosti pojedinca, dok u individualnom sportu uspjeh postižu i one osobe koje krase negativni aspekti ove skale. Nije teško shvatiti da uspješni sportisti individualnih sportova mogu da ispoljavaju i osobine nepovjerljivosti te nekooperativnosti s obzirom da se po prirodi stvari od pojedinca u ovakvim tipovima sportova i traži visok stepen individualizma i nezavisnosti, odnosno samodovoljnosti u ispunjavanju postavljenih ciljeva.

Razdvajanje sportista u grupu kolektivnih i individualnih sportova omogućilo je da uvidimo specifičnosti našeg uzorka i za skalu **Savjesnost**. Iako se u ranijim istraživanjima ova crta ličnosti isticala kao jedan od primarnih prediktora uspješnosti u sportu (Kovacs, 2008; Piedmont et al., 1999, Tran, 2012) u našem radu to nije bio slučaj, kako za čitav uzorak, tako i za odvojene grupe. Ipak, pregledom korelacija primjetila se pozitivna značajna veza za grupu kolektivnih sportista. Iako smo objasnili da ovo podrazumijeva preuzimanje objašnjenja varijanse od strane nekih drugih značajnih prediktora sa kojima savjesnost stoji u korelaciji (to su prije svega Starost i Saradljivost), bitno je istaći da ne smije se zanemariti i direktna uloga Savjesnosti u uspjehu kolektivnih sportista. Ono što definitivno iznenađuje da nikakav vid interakcije između Savjesnosti i uspješnosti nije potvrđen u rezultatima individualnih sportista. Bilo je za očekivati da uspješnost u sportovima u kojima sav teret odgovornosti pada na pojedinca ovisi o posjedovanju visokih vrijednosti posvećenosti, organizovanosti, samodiscipline i pouzdanosti od strane istog, na što i upućuju istraživanja koja navode da se sportisti individualnih sportova odvajaju od grupe kolektivnih prema nivou savjesnosti. (Ilyasi, & Salehian, 2011; Nia, & Besharat, 2010). Da bi se razjasnilo da li je ovde u pitanju diskutovana problematika definisanja sportske uspješnosti za različite vrste sportova, validnost i pouzdanost upitnika samoprocjene ili dobijeni rezultati odgovaraju ne samo našem uzorku već su generalno plauzibilni, ostaje da se sačeka da naredna istraživanja značajno obogate naučni prostor koji zauzimaju ova pitanja.

ZADATAK 5

Posljednji zadatak u radu odnosio se na uvođenje konstrukta Zadovoljstvo u sportu kako bi se utvrdilo da li preko varijabli Pol, Starost, Uspjeh u sportu, crta ličnosti te različitih aspekata emocionalne inteligencije možemo da predvidimo ponašanje ove kriterijumske varijable. Osim što smo u ove svrhe sprovedeli hijerarhijsku regresionu analizu za čitav uzorak sportista, istu statističku metodu smo koristili i kada smo razdvojili uzorak prema nivou takmičenja, a takođe i kada smo ih podijelili prema tipu sporta.

Predikcija zadovoljstva u sportu za čitav uzorak

Sprovedenu hijerarhijsku regresionu analizu za čitav uzorak sportista karakteriše 4 nivoa/modela, od kojih smo na prvom uveli varijable Pol i Starost, na drugom dvije dummy varijable uspjeha, na trećem crte ličnosti, a na četvrtom varijable emocionalne inteligencije.

Starost kao prediktor zadovoljstva bavljenja sportom

Utvrdili smo da *prvi model* ne posjeduje značajnu prediktivnu moć jer objašnjava samo 1.8% varijanse zadovoljstva, od čega skoro sve otpada na varijablu *Starost*. Prema regresionom koeficijentu, a i koeficijentu korelacije (vidi Tabelu 37, str. 146), došli smo do zaključka da su mlađi sportisti zadovoljniji različitim aspektima bavljenja sportom u poređenju sa njihovim starijim kolegama.

Nailazimo na veliki broj istraživanja uticaja starosti na zadovoljstvo životom, od kojih značajan broj ukazuje na „U relaciju“ između datih varijabli (vidi Ree, & Alessie, 2011), mada postoji i nezanemarljiv broj onih koji negiraju postojanje veze (vidi Bailey, & Snyder, 2007). Nažalost, interakcija ove dvije varijable u domenu sporta je uglavnom bila zanemarena ili je čak ocijenjena kao suvišna, uvezvi u obzir ograničenost starosnog opsega u domenu takmičarskog

sporta (vidi Smith, 2010). Istraživanje koje je ipak uzelo u okvir svog rada ovu relaciju sproveli su Baudin i saradnici (2011), ali nisu utvrdili efekat godina na zadovoljstvo u sportu. Ovakav istorijat otežava da donešemo neke pouzdane zaključke na osnovu naših rezultata, ali zasigurno daje jasne smjernice budućim istraživanjima.

Prepostavljamo da je veći stepen zadovoljstva u mlađem sportskom uzrastu posljedica djelovanja više faktora. Bez obzira na njihove rezultate u juniorskim kategorijama, primarni ciljevi koje mladi sportisti pred sebe postavljaju odnose se na uspjehe u kasnijim seniorskim kategorijama, što samo po sebi implicira veći optimizam i time pozitivniji stav prema okruženju. Takođe gledano iz ugla razvojnih faza socijalno-psiholoških karakteristika prepostavljamo da su mlađi sportisti socijalno fleksibilniji i prijemčiviji za rad te da lakše prihvataju kako autoritet trenera i ljudi u okruženju tako i uslove kojima su izloženi. Sa godinama ili bolje rečeno decenijama provedenim u sportu pojedinac pored konačnog suočavanja sa svojim potencijalima i postignutim rezultatima može imati i problem daljeg prihvatanja relacije učenik-učitelj u kojoj dugo egzistira ili problem relacije sa suigračima sa kojima konstantno mora da iskazuje adaptivnost u odnosima. Iako smo u ovim modelima kao kriterijumsku varijablu koristili skalu Generalno zadovoljstvo u sportu, objašnjeno je da je ona determinisana na osnovu 10 subskala zadovoljstva. Detaljnija analiza rezultata pomenutih subskala ponudila bi precizniji odgovor na pitanje razlika između starijih i mlađih sportista, međutim ovaj pravac prevazilazi okvire ovoga rada te će biti izostavljen da zajedno sa nekim budućim istraživanjima pokuša da objasni datu problematiku.

Sportski uspjeh kao prediktor zadovoljstva u sportu

Uvodeći u drugom koraku dvije dummy varijable uspjeha model postaje statistički značajan i objašnjava 8.9% varijanse (vidi Tabelu 37, str 146). Bilo je za očekivati da sa porastom nivoa takmičenja dođe i do trenda rasta u nivou zadovoljstva u sportu, ali prema prezentovanim rezultatima do toga nije došlo. Uvidjelo se da na jednoj strani imamo sportiste nacionalnog nivoa koji su manje zadovoljni od grupe regionalnog i internacionalnog nivoa. Zadovoljstvo koje izražavaju sportisti internacionalnog nivoa objasnjivo je upravo njihovim dosegnutim najvišim takmičarskim nivoom koji sam po sebi i definiše konačni cilj svakog sportista. S druge strane, zadovoljstvo grupe regionalnog nivoa na prvi pogled iznenađuje, ali ako prepostavimo strukturu ovoga uzorka nameću se logični zaključci. U ovu takmičarsku grupu ulaze ili mlađi sportisti koji

se tek probijaju ka višim sportskim sferama ili stariji sportisti amaterskog profila, kojima sport ne ulazi u kategoriju primarnih životnih aktivnosti te samim tim i ne predstavlja izvor negativnih emocija. Analogno navedenom, nacionalni nivo reprezentuje neku vrstu međufaze između uspješnog profesionalnog nivoa i amaterskog bavljenja sportom, koja kao takva može da bude ozbiljan generator stresa i samim tim nezadovoljstva, s obzirom na prirodnu težnju sportiste ovog nivoa da težište njegove karijere prevagne na internacionalnu stranu.

Crte ličnosti kao prediktori zadovoljstva u sportu

Treći model, zasnovan na pridodavanju crta ličnosti kao prediktora takođe je potvrđen kao statistički značajan, a nivo objašnjenja varijanse zadovoljstva raste na 14.7%.

Pregledom 5 pridodatih prediktorskih varijabli utvrđeno je da jedino varijabla **Saradljivosti** nosi značajnu prediktivnu vrijednost, mada smo istakli i da varijablu *Savjesnost* ne treba zapostaviti. Prema njihovim koeficijentima predikcije u modelu, ali i nultim korelacijama, jasno smo zaključili da u našem slučaju sportisti koji su prijateljski nastrojeni, povjerljivi i kooperativni, odnosno koji su odgovorni, samodisciplinovani, organizovani iskazuju i viši nivo zadovoljstva različitim aspektima sportske aktivnosti.

Gledano iz konteksta uporedbe sa postojećim istraživanjima naši rezultati se djelimično poklapaju sa velikim brojem istraživanja koja su rađena van okvira sporta (DeNeve, & Cooper, 1998; Steel, Schmidt, & Schultz, 2008) ili onima koji su rađeni u domenu sporta (Baudin, Aluja, Rollan, & Blanch, 2011). Iako ima radova koji ističu uticaj savjesnosti na zadovoljstvo, ali ono koje se tiče posla (Judge, Heller, & Mount, 2002), većina datih istraživanja van sporta te pomenuti rad u domenu sporta naglašavaju da ekstrovertnost i neuroticizam predstavljaju glavne prediktore zadovoljstva, a u neki od tih radova date varijable objašnjavaju i do 50% ukupne varijanse (vidi Furnham, & Christoforou, 2007).

Uvidom u naše rezultate u Modelu 3, ali i dalje u Modelu 4 (vidi Tabelu 37, str. 146) primjetno je da se varijabla **Neuroticizma** nije pokazala kao značajan prediktor, a niti njen koeficijent korelacije ukazuje na značajnu vezu sa zadovoljstvom.

Ono što je vrijedno napomenuti prilikom analize rezultata ovoga rada jeste činjenica da se prediktor **Ekstrovertnost** nije iskazao kao značajan, dok njegova vrijednost koeficijenta korelacije ukazuje na slabiju relaciju sa zadovoljstvom u sportu. Ovo iznenađuje s obzirom da

radovi sa ovom tematikom preko hipoteza redovno predviđaju usku vezu datih faktora oslanjajući se na još davno postavljeni okvir od strane Eysenck-a (1983) koji tvrdi da je sreća drugi naziv za stabilnu ekstrovertnost te da se pozitivni efekti sreće upravo ogledaju u lakoj socijalnosti tj. prirodnoj i ugodnoj interakciji sa drugim ljudima (prema Furnham, & Christoforou, 2007). Ipak ne treba zaboraviti da naši rezultati dolaze iz domena sporta u kome otvorenost prema drugima može imati vrijednost, ali isto tako permanentno naglašavanje kompetetivnosti i socijalno prihvatljivog neprijateljstva i agresivnosti prema protivniku može svakako imati uticaja na sklonost sportiste ka individualističkom, nezavisnom i samostalnom ponašanju, koje takođe može da bude temelj uspješnosti i samim tim i zadovoljstva u sportu. Jasno je da konačna potvrda ili odbacivanje ovih zaključaka traži daleko veći izvor informacija nego što nudi ovaj naš rad zajedno sa istraživanjem koje su sproveli Baudin i saradnici (2011), ali korak ka tome su i ove vrijednosti, kao i interesantni rezultati koje smo dobili razdvajanje sportista prema takmičarskom nivou te prema tipu sporta, a koje ćemo diskutovati u sledećem koraku.

Emocionalna inteligencija kao prediktor zadovoljstva u sportu

Posljednji četvrti model podrazumjevao je pridodavanje varijabli emocionalne inteligencije kao prediktora ključnih za naše istraživanje. Tim postupkom kreiran je statistički značajan regresioni model koji je podigao objašnjenje varijanse zadovoljstva na 21.5%. Utvrđivanjem statistički značajnog porasta objašnjenja varijanse za 6.8% u odnosu na prethodni model dat je odgovor na pitanje o jedinstvenom doprinosu emocionalne inteligencije u predikciji zadovoljstva u sportu kada se imaju u vidu drugi prediktori, a prije svih crte ličnosti. Ovi rezultati predstavljaju još jedan u nizu argumenata da se koncept emocionalne inteligencije, zasnovan na modelu sposobnosti, prizna među ekspertima kao autentičan, što bi u konačnici opovrglo stavove da je emocionalna inteligencija suvišan model koji pokušava da objasni pojave koje su već ranije zahvaćene drugim konceptima i to prije svega crtama ličnosti.

Pregledom ponašanja prediktora koji su uneseni u model u ranija tri koraka potvrđenja je njihova stabilnost, što ukazuje da ukoliko se žele razumijeti mehanizmi koji stoje u pozadini zadovoljstva sportista moraju se uzeti u obzir njihove starosne karakteristike, takmičarski nivoa,

ali i njihove crte ličnosti i to prije svih saradljivost, ali i savjesnost te neuroticizam. Naravno ovome treba pridodati i varijable emocionalne inteligencije koje su istakle svoju prediktivnu vrijednost.

Skale testova emocionalne inteligencije

Kada analiziramo one iz grupe testova emocionalne inteligencije pokazalo se da **Situaciono razumijevanje emocija** utiče na objašnjenje zadovoljstva bavljenja sportom. Međutim, pregledom koeficijenata korelacije shvatio se da ova varijabla ne stoji u direktnoj vezi sa kriterijskom varijablom već preko svoje veze sa značajnim prediktorom Saradljivost ili preko relacije sa varijablom Savjesnost (koja takođe stoji u direktnom odnosu sa zadovoljstvom u sportu) preuzima dio njihove varijanse i time iskazuje prediktivnu značajnost (vidi Tabelu 31, str. 123). To je razlog što na ovom mjestu datom prediktoru nećemo pridavati veći značaj.

Skale upitnika samoprocjene emocionalne inteligencije

Veću pažnju treba usmjeriti na skale upitnika emocionalne inteligencije gdje je dvije od tri skale stoje u značajnoj pozitivnoj korelaciji sa zadovoljstvom u sportu i to skale Sposobnost izražavanja i imenovanja emocija i Sposobnost regulacije i upravljanja emocijama. Pregledom prediktorskih vrijednosti utvrđeno je da od tri navedena prediktora samo **Sposobnost izražavanje i imenovanje emocija** posjeduje značajnu vrijednost u modelu. Razlog je prepostavljamo njihova interkorelacija uslijed čega jedan od prediktora, u ovome slučaju Sposobnost izražavanja i imenovanja emocija, preuzima varijansu ostala dva i objašnjava kriterijsku varijansu. To govori da sportisti koji u samoprocijeni ukazuju na veću vještina u izražavanju i imenovanju emocija takođe navode i veći stepen ukupnog zadovoljstva u sportskoj aktivnosti i obrnuto. Konačan zaključak ne treba limitirati ovom varijablom, već na osnovu iznešenih koeficijenata korelacija i ponašanja u modelu možemo tvrditi da je zadovoljstvo sportista u vezi ne samo sa njihovim sposobnostima izražavanja i imenovanja emocija, već i sa sposobnosti regulacije i upravljanja emocijama. Ovakvi rezultati i izneseni zaključci su bili i očekivani, s obzirom da možemo da prepostavimo uzročno-posljedičnu vezu između ovih varijabli. Sportisti koji su u stanju da kvalitetno izražavaju i oblikuju, kako svoje tako i emocije drugih, ispunjavaju bitnu prepostavku za

kreiranje pozitivnih odnosa sa drugima što direktno utiče i na samo zadovoljstvo u sportu koje smo u našem radu tretirali. Ono što nije bilo očekivano da Sposobnost uočavanja i razumijevanja emocija kao najniža grana sposobnosti konstrukta emocionalne inteligencije ne dijeli isti status sa ostale dvije grane kada je u pitanju korelacioni odnos prema zadovoljstvu koje sportisti izražavaju. Objašnjenje za to je teško ponuditi s obzirom da nismo u prilici da se oslonimo na postojeća istraživanja ovoga tipa.

Iako su Meyer i Fletcher (2007) ukazali na potrebu da se prilikom uvodenja konstrukta EI u domen sporta obrati pažnja i na interakciju sa zadovoljstvom u sportu, svjedoci smo da do toga nije došlo. Identifikovali smo radove sličnog tipa, ali van domena sporta, koji ukazuju da emocionalna inteligencija (ali definisana kao crta ličnosti putem mješovitog modela) predstavlja značajan prediktor generalne sreće životom (Furnham, & Christoforou, 2007; Furnham, & Petrides, 2003). U domenu sporta identifikovali smo samo jedan rad koji naznačava da izraženost samosvjesnosti kod trenera, kao jedne od četiri kategorije emocionalne inteligencije (vidi VanSickle, 2004), utiče na zadovoljstvo sportista sa kojima radi. Situacija sa primjenom testova EI u ove svrhe je još lošija, s obzirom da nismo identifikovali niti jedan rad koji je dovodio u relaciju date pojave, a da je koristio ovaj tip instrumenata. S toga ne možemo jednostavno prihvati zaključke u našem radu kao generalne tj. ne bi trebali olako odbaciti potencijal testova EI za objašnjenje zadovoljstva u sportu. Možda bi već diskutovano adaptiranje testova EI za sportske uslove u budućnosti moglo ponuditi značajne dokaze o vrijednosti instrumenata ovoga tipa za objašnjenje mnogih pojava u sportu. Takođe bi sa druge strane bilo vrijedno truda i konstruisanje pouzdanih i validnih sportsko-specifičnih upitnika samoprocjene emocionalne inteligencije, koji bi mogli ponuditi još veće objašnjenje varijanse zadovoljstva u sportu.

Predikcija zadovoljstva u sportu za različite nivoe takmičenja

U drugom koraku regresionog modela za čitav uzorak uvedene su dvije dummy varijable uspjeha kao prediktori, a dobijeni rezultati su ukazali da zadovoljstvo ne može biti jednostavno objašnjeno višim takmičarskim nivoom. To je bio dovoljan argument da u sledećoj fazi podjelimo uzorak prema nivoima takmičenja te definišemo tri nova regresiona modela kako bi stekli uvid u prirodu njihovih specifičnosti.

Pol i Starost kao prediktori zadovoljstva u sportu za različite nivoe takmičenja

Prema podacima u Tabeli 38 (str. 154) jasno je da su regresioni modeli sprovedeni u tri koraka. Posmatrajući značajne prediktore u prvom koraku uviđa se da *Pol* ne doprinosi objašnjenju zadovoljstva u sportu za kategorije sportista nacionalnog i internacionalnog nivoa. Jedino se ovaj prediktor ističe u analizi rezultata sportista regionalnog nivoa takmičenja i to tek na trećem koraku hijerarhijskog modela kada su uvedene varijable emocionalne interakcije. Imajući u vidu ovu interakciju prediktora te činjenicu da vrijednosti nultih korelacija varijable Pol i kriterijumske varijable nisu značajne, nećemo ovome prediktoru pridavati veći značaj.

Starost je ponovo prediktor koji daje značajan doprinos modelima, ali za grupu regionalnog i nacionalnog, međutim ne i za sportiste internacionalnog nivoa. Prema koeficijentima regresije potvrđuje se ponovo da mlađi sportisti ove dvije kategorije ispoljavaju veći stepen zadovoljstva u odnosu na starije. Hipoteze koje smo ponudili u slučaju čitavog uzorka, a koje govore o većoj rasterećenosti mlađih sportista kao posljedice projekcije pažnje na buduće seniorke rezultate ili njihovoj socijalno fleksibilnijoj razvojnoj fazi i u ovome slučaju mogu biti polazna osnova za objašnjenje razlika, ali značilo bi kada bi se dobijene vrijednosti potvrdile većim brojem istraživanja ovoga tipa. Možemo zaključiti, da kad je u pitanju prvi stepen hijerarhijskog modela, prava vrijednost razdvajanja uzorka na takmičarske kategorije dolazi iz podatka da za grupu internacionalnog nivoa godine ne utiču na zadovoljstvo. Drugim riječima, sportisti najvišeg takmičarskog nivoa, bilo da su mlađi ili stariji, ispoljavaju jednakov visok nivo zadovoljstva u

sportu, što predstavlja bitan argument u korist naše hipoteze da ispunjenje svojih takmičarskih ambicija može da ima izuzetno blagotvoran efekat na zadovoljstvo pojedinca različitim aspektima sporta.

Crte ličnosti kao prediktori zadovoljstva u sportu za različite nivoe takmičenja

Drugi korak u kome su ubačene crte ličnosti u modele takođe je ponudio interesantne uvide u specifičnosti takmičarskih nivoa. Objasnjenje varijanse kod modela za regionalnu grupu je poraslo sa 10.1% na 21.2%, ali dati relativni porast nije potvrđen kao značajan. Što se tiče nacionalne grupe utvrđen je mali porast objasnjenja, dok je jedino kod grupe internacionalnog nivo došlo do velikog skoka vrijednosti sa 1.6% na 19.5% čime je potvrđeno da crte ličnosti sportista najvišeg takmičarskog nivo imaju značajnu vrijednost ukoliko želimo da shvatimo stepen njihovog zadovoljstva sportom. Potvrda toga je da se samo u ovome modelu javlja statistički značajan prediktor označen kao **Savjesnost**, iako treba obratiti pažnju i na druge prediktore kao što su Ekstrovertnost, Saradljivost, ali i Neuroticizam. Dokaz za to su koeficijenti nultih korelacije koje smo predstavili u Tabeli 38 (str. 154), a koji ukazuju da sportisti internacionalnog nivoa koji su ekstrovertniji, saradljivi, savjesni te pokazuju bolju emocionalnu stabilnost su ujedno i zadovoljniji. Slično se može reći i za sportiste regionalnog nivoa gdje, bez obzira na nepostojanje statističke značajnosti, Saradljivost i Savjesnost primjetno pridonose objasnjenju varijanse, a njihove značajni koeficijenti nultih korelacija ukazuju takođe da saradljivi i savjesni sportisti ovog nivoa su takođe i zadovoljniji različitim sportskim aspektima.

Emocionalna inteligencija kao prediktor zadovoljstva u sportu za različite nivoe takmičenja

Posljednji korak gdje su uvedene varijable emocionalne inteligencije upotpunio je sliku razlika među grupama. Model koji odgovara grupi regionalnog nivoa podiže objasnjenje varijanse na 42.4%, što predstavlja statistički značajn porast za 21.3%. Jedinstven doprinos predikciji zadovoljstva od strane varijabli emocionalne inteligencije potvrđen je i za grupu internacionalnih sportista, gdje je objasnjenje varijanse poraslo za 15.2% i dostiglo ukupno vrijednost od 34.7%.

Ono što je interesantno da za grupu nacionalnog nivoa niti ovi prediktori nisu pomogli da se bolje objasni zadovoljstvo sportista, što je ovaj model ostavilo na samo 16.7% objašnjenja varijanse.

Pregledom vrijednosti novih prediktora za grupu *regionalnog* i *internacionalnog* nivoa primjetan je sličan obrazac. Skale testova emocionalne inteligencije u oba slučaja ne nude značajne vrijednosti u objašnjenju zadovoljstva, već to rade skale upitnika samoprocjene. Tu prije svega mislimo na skalu **Sposobnost izražavanja i imenovanja emocija** koja iskazuje visoke vrijednosti i kao prediktor u modelu, a i kroz korelace odnose sa kriterijumskom varijablom. Druga skala označena kao *Sposobnost regulacije i upravljanja emocijama* nije potvrdila svoju značajnu prediktorsku vrijednost, ali njen relativno visoki koeficijent korelacije sa zadovoljstvom upućuje nas na zaključak da je zadovoljstvo osoba najnižeg i najvišeg nivoa takmičenja u vezi sa njihovom percepcijom sposobnosti izražavanja i imenovanja odnosno regulacijom i upravljanjem emocijama. Ovu relaciju smo diskutovali na rezultatima za čitav uzorak, gdje je takođe utvrđena slična situacija, ali ovde ostaje otvoreno pitanje objašnjenja zadovoljstva u sportu kod sportista nacionalnog nivoa.

U slučaju sportista *nacionalnog* nivoa niti crte ličnosti, a vidimo da ni vrijednosti samoprocijene emocionalne inteligencije, ne pridonose boljem razumijevanju njihovog zadovoljstva sportskom aktivnošću. Uvidjeli smo da osim variabile Starost jedini značajan prediktor predstavlja skala testa emocionalne inteligencije označena kao **Situaciono razumijevanje emocija**. Na osnovu toga shvatili smo da ranije potvrđena relacija ovoga prediktora sa zadovoljstvom u sportu kod čitavog uzorka ima svoje uporište prvenstveno u vrijednostima koje su prezentovali sportisti nacionalnog nivoa. Međutim, ta relacija nema svoju ozbiljniju direktnu prirodu na koju ukazuju koeficijenti nulte korelacije, a i njihov odnos karakteriše negativni predznak, što se kosi sa pretpostavkama koje smo imali u ovome radu. Iz tih razloga ostajemo pri stavu da se u procesu objašnjenja zadovoljstva u sportu ne možemo osloniti na korištenje skala testova emocionalne inteligencije koje su korištene u ovome radu. Niti druge vrijednosti prediktora ovoga modela, izuzev starosti, nemaju veći značaj kada je u pitanju nacionalni nivo. Sve to potvrđuje naše ranije iznjeto gledište koje govori da nacionalni nivo takmičenja treba posmatrati kao jednu prelomnu tačku u karijeri sportiste, gdje rezultati koji slijede nose odlučujuću vrijednost u procesu transformacije ka konačnom vrhunskom nivou ili stagniranju na datom nivou te neminovnoj regresiji. Imajući u vidu ovakvo stanje stvari ne čudi da ponuđeni prediktori u našem radu nisu bili dovoljni da ozbiljnije objasne odnose u ovoj takmičarskoj fazi te

da zasigurno postoje drugi faktori koje je potrebno identifikovati i definisati, kako bi se u potpunosti rasvijetlilo da li generalno sportisti nacionalnog nivoa u odnosu na druge dvije takmičarske kategorije ispoljavaju najniži stepen zadovoljstva i zašto?

Predikcija zadovoljstva u sportu za različite tipove sportova

Pored razdvajanja uzorka prema nivou takmičenja, smatrali smo svrshodnim da zadovoljstvo u sportu ispitamo posebno za one kolektivnih, a posebno individualnih sportova. U Tabeli 39 (vidi str. 160) pri pregledu završnih modela četvrtog stepena hijerarhijske regresione analize uviđaju se argumenti koji opravdavaju sprovedeni postupak. Naime, prema konačnim indeksima determinacije kod grupe kolektivnih uvršteni prediktori su objasnili 27.4%, dok je ta vrijednost kod grupe individualnih skoro dva puta veća i iznosi 51.1%.

Pol i Starost kao prediktori zadovoljstva u sportu za različite tipove sportova

Kada krenemo redom primjećujemo da u prvom koraku uvođenjem prediktora Pol i Starost nije došlo do diferencijacije među grupama, s obzirom da u oba slučaja dati prediktori nisu ponudili značajne vrijednosti. Ovaj podatak zajedno sa izračunatim koeficijentima nultih korelacija ukazuje nam na jednu bitnu razliku u odnosu na zaključke koje smo izveli u ranijim modelima. Kategorisanjem sportista u grupu kolektivnih i individualnih gubi se efekat starosti na zadovoljstvo u sportu, odnosno ne može se tvrditi, kao kod čitavog uzorka, da mlađi sportisti ispoljavaju veći stepen zadovoljstva različitim pojavama u njihovoј sportskoj aktivnosti.

Sportski uspjeh kao prediktor zadovoljstva u sportu za različite tipove sportova

Razlike među grupama se javljaju već u drugom koraku gdje model koji odgovara *kolektivnim sportistima* postaje statistički značajan i objašnjava 10.7% varijasne zadovoljstva, za

razliku od modela za *individualne sportiste* koji nudi samo 6.2%. Porast vrijednosti modela za *kolektivne sportiste* pripisuje se prvenstveno dummy varijabli **Nacionalni nivo uspješnosti** koja predstavlja jedini značajan prediktor. Kada se osvrnemo na rezultate za čitav uzorak gdje smo zaključili da se sportisti nacionalnog nivoa takmičenja distanciraju od ostale dvije grupe zbog značajno nižih vrijednosti na skali Ukupnog zadovoljstva u sportu, sada možemo dopuniti iznesene tvrdnje činjenicom da se te razlike manifestuju prvenstveno zbog sportista kolektivnih sportova kod kojih je ova pojava evidentirana. Možda naša hipoteza o prelomnoj tački karijere koju oslikava nacionalni nivo može da se reflektuje isključivo na sportiste kolektivnih sportova, s obzirom da je osnova za kategorizaciju sportista na regionalni, nacionalni i internacionalni nivo proistekla upravo iz takmičarskih formata ovih sportova. Razvrstavanje sportista individualne grupe u date tri kategorije sprovedeno je metodom *ekspertske kategorisanja* (vidi poglavlje – Variable, str. 72) te uzimamo kao mogućnost činjenicu da je ovakav pristup mogao da ima svojih limitirajućih aspekata. Možda je potrebno da se prilikom budućih pocesa kategorisanja sportista uzmu u obzir i neki drugi faktori (npr. da izaberemo tročlanu komisiju po sportu) kako bi se preciznije identifikovala prelomna faza karijere sportista individualnih sportova, a možda u individualnim sportovima i nije realno pretpostavljati da postoji takmičarska faza u karijeri kojoj možemo pripisati efekte o kojima smo govorili. I pored svega toga, postupku koji je sproveden u ovome radu, a koji se odnosi na razdvajanje sportista u kategoriju kolektivnih i individualnih sa ciljem poređenja njihove uspješnosti, ali i drugih karakteristika, treba pridati vrijednost, s obzirom da ne možemo posvjedočiti postojanju značajnog broja istraživanja koja su pokušala da date relacije posmatraju na ovom nivou.

Crte ličnosti kao prediktori zadovoljstva u sportu za različite tipove sportova

Ubacivanjem crta ličnosti u model dolazi do značajnog prirasta vrijednosti objašnjenja varijanse kod oba modela, ali je to posebno izraženo za grupu *individualnih sportista* čiji indeks determinacije sada iznosi 30.5%. Pažnju privlači činjenica da se po prvi put varijabla **Otvorenost ka iskustvu** ističe kao značajan prediktor i to u oba modela, ali sa tom razlikom da je kod individualnih sportista pozitivan predznak, a kod kolektivnih negativan. Kada pratimo ponašanje ovog prediktora u završnom koraku modeliranja primjećujemo da kod kolektivnih on gubi svoju vrijednost, a matrica koeficijenta korelacije (vidi Tabelu 33, str. 133) navodi na zaključak da se tu

prvenstveno radilo o supresorskom efektu. S druge strane kod individualnih sportista Otvorenost ka iskustvu zadržava stabilnu vrijednost, a koeficijent nulte korelacije upućuje na direktnu vezu na osnovu koje smo zaključili da sportisti iz individualnih sportova koje karakteriše otvorenost ka iskustvima, kreativnost i znatiželja iskazuju veći stepen zadovoljstva u sportu. Ovi rezultati iznenađuju s obzirom da radovi koje smo prethodno navodili u prvi plan ističu ekstrovertnost i neuroticizam, a kad je u pitanju otvorenost ka iskustvu prijavljuju uglavnom niske i negativne korelacije (vidi Judge et al., 2002), isto kao što je ovde utvrđeno za grupu kolektivnih sportista. Naravno, treba imati na umu da su te vrijednosti dobijene prvenstveno na ispitivanju zadovoljstva u drugim životnim kontekstima te da smo svjedoci deficitarnost istraživanja ovoga tipa u domenu sporta. To je argument više da pridamo značaj rezultatima u ovome istraživanju, s obzirom da specifičnosti koje pominjemo za sportiste iz individualnih sportova nude neke drugačije uvide koji bi trebali biti i te kako dovoljan motiv budućim istraživanjima da ovu pojavu posebno tretiraju u domenu sporta.

Kada govorimo o crtama ličnosti kod *individualnih* sportista u svrhe predikcije zadovoljstva u sportu bitnu vrijednost daje i varijabla **Saradljivost**, gdje smo ustanovili da sportisti koji su kooperativni, prijateljski nastrojeni i povjerljivi prema drugima iskazuju veći stepen zadovoljstva. Zanimljivo je da ova dispozicija ličnosti nije potvdila svoju vrijednost u ranijim istraživanjima, ali smo mišljenja da ukoliko dođe do interesovanja za ove pojave u sportu saradljivost može da bude jedan od ključnih faktora u objašnjenju zadovoljstva, kako kod onih iz individualnih sportova, tako i kod kolektivnih, s obzirom da u oba slučaja stoje u direktoj vezi. Slična situacija je i sa varijablom **Savjesnost** koja se nije istakla kao značajan prediktor (uslijed interkorelacijske i preuzimanja varijanse od strane drugih predikta), ali nulta korelacija otkriva da postoji veza između organizovanosti, samodiscipline, usmjerenosti na zadatku sa višim stepenom zadovoljstva i to pogotovo kod sportista individualnog tipa.

Emocionalna inteligencija kao prediktor zadovoljstva u sportu za različite tipove sportova

Završni korak modeliranja nam daje nedvosmisleno pozitivan odgovor na pitanje o jedinstvenom doprinosu predikciji zadovoljstva od strane skala emocionalne inteligencije i kod sportista kategorisanih prema Tipu sporta. Posebno značajan prirast objašnjenja varijanse se zapaža kod *individualnih sportista*, gdje date skale podižu vrijednost modela za 20.6%. Pregledom

vrijednosti za svaki prediktor uviđa da dati prirast dolazi prvenstveno od skala upitnika samoprocjene i to dvije koje se nalaze na višem hijerarhijskom nivou. Iako skala *Sposobnost izražavanja i imenovanje emocija* stoji u značajnoj vezi sa zadovoljstvom, skala **Sposobnost regulacije i upravljanje emocijama** sa svojom visokom korelativnom vrijednošću povlači veliki dio varijanse čime doprinosi sa 14.9% ukupnom objašnjenju.

Što se tiče grupe *kolektivnih*, doprinos objašnjenju nude pomenute dvije skale, ali značajnu direktnu vezu sa zadovoljstvom ima samo skala **Sposobnost izražavanja i imenovanja emocija**. Time je još jednom potvrđeno da sposobnosti definisane kroz konstrukt emocionalne inteligencije, a percipirane od strane sportista, mogu da predstavljaju važno oruđe u procesu shvatanja njihovih socijalnih odnosa u sportu i posljedica koje isti imaju na njihovo generalno stanje zadovoljstva različitim aspektima u dатој aktivnosti.

Što se tiče testova emocionalne inteligencije, kao instrumenata koji bi trebali da posluže u svrhe definisanja zadovoljstva, upravo smo razdvajanjem uzorka na kolektivne i individualne potpomogli rasvjetljenju ranije postavljenih zaključaka o značajnosti skale Situacionog razumijevanja emocija. Naime, *kolektivni sportisti* su ti čije vrijednosti ukazuju na prediktivnu moć varijable *Situaciono razumijevanja emocijama*, iako njen koeficijent korelacije ne ulazi u kategoriju značajnih. Prirodu ove pojave objašnjavamo supresorskim efektom gdje dati prediktor stojeći u odnosu sa potvrđenim prediktorom označenim kao Saradljivost stiče pomenutu značajnost (vidi Tabelu 33, str 133). Ključno pitanje koje iniciraju predznaci ovih relacija jeste zašto sportisti kolektivnih sportova koji su na testu razumijevanja emocija postigli više rezultate prijavljuju niže stepen zadovoljstva u sportu i obrnuto. Očekivalo se upravo suprotno tj. da sposobnost diferenciranja i uvida u situacione specifičnosti razvoja emocija predstavlja važnu predispoziciju u stvaranju pozitivnih odnosa sa okruženjem, što pretpostavljamo ima za posljedicu i veći stepen zadovoljstva u sportu, kao što je to bio slučaj sa skalama upitnika emocionalne inteligencije. Činjenica je da snaga ove relacije nije na nekom visokom nivou te možda i ne treba pripisavati veći značaj ovoj pojavi. Možda je problematika neadekvatnosti testova za domen sporta, o kojoj smo ranije diskutovali, imala efekat i na ove odnose. Međutim, treba naravno uzeti u obzir i mogućnost da nam ovi rezultati ukazuju na neke pouzdane vrijednosti, ali da bi tek sa obimnijim istraživanjima ovoga tipa, u kojima bi se uzele u obzir sve smjernice koje smo u ovome radu istakli, moglo ozbiljnije fokusirati na donošenje generalnih zaključaka.

ZAKLJUČCI

Širina ovoga rada koju smo determinisali postavljanjem ciljeva i izborom instrumenata uslovljava nas da se iz prethodno prezentovane diskusije izvuku generalni zaključci koji bi jasno ukazali na konačne vrijednosti koje nudi ovo istraživanje.

Shodno ovim potrebama ističemo sledeće zaključke:

- Emocionalnu inteligenciju smo u ovome radu tretirali isključivo kroz **model mentalnih sposobnosti**, ali smo u svrhe njene operacionalizacije koristili i instrumente iz grupe testova (STEU i STEM) i instrument iz grupe upitnika samoprocjene (UEK-45). Bez obzira na njihov zajednički teoretski koncept, skale korištenih instrumenata nisu potvrđile očekivanu konvergentnost, što navodi na zaključak da ih treba posmatrati i koristiti kao zasebne mjere.
- Utvrdilo se da sportisti ispoljavaju viši stepen emocionalne inteligencije u odnosu na nesportiste, kako na skalamama testova emocionalne inteligencije, tako i na skalamama upitnika samoprocjene. Primjetno je da u oba slučaja date razlike progresivno rastu kada se kreće od skala nižeg ka skalamama višeg hijerarhijskog nivoa tj. od skala razumijevanja emocija do skala upravljanja emocijama.
- Razlike između muškaraca i žena uzimajući u obzir obe grupe ispitanika (sportisti i nesportisti) potvrđene su samo na po jednoj skali oba korištena instrumenta. Na skalamama testova žene postižu bolje rezultate za skalu najvišeg hijerarhijskog nivoa koja govori o njihovoj sposobnosti situacionog upravljanja emocijama, dok na upitniku samoprocjene žene se ističu u odnosu na muškarce na skali najnižeg hijerarhijskog nivoa, gdje je riječ o njihovoj sposobnosti uočavanja i razumijevanja emocija.

- Na ukupnom uzorku ispitanika (sportisti i nesportisti), koji se kreće u relativno ograničenom starosnom rasponu od 14 do 40 godina, nije potvrđen značajniji efekat godina na razvoj emocionalne inteligencije.
- Ispitujući razlike između sportista iz kolektivnih i onih iz individualnih sportova utvrdili smo da skale testova detektuju veće vrijednosti onih iz kolektivnih sportova i to posebno skala Situacionog razumijevanja emocija. Ispitivanje emocionalne inteligencije putem upitnika samoprocjene nije ukazalo na postojanje razlika između ove dvije grupe sportista niti za jednu od 4 skale (tri bazične i jedna generalna)
- Ispitivanje efekata pola na ispoljavanje emocionalne inteligencije izvršeno je i zasebno za grupu sportista, gdje su na skalama upitnika samoprocjene potvrđeni rezultati kao i za čitav uzorak tj. razlika u korist žena je ponovo dokazana samo za njihovu sposobnost uočavanja i razumijevanja emocija. S druge strane, rezultati skala testova za uzorak sportista ne ukazuju na istu situaciju kao i kod čitavog uzorka, s obzirom da u ovome slučaju nisu potvrđene značajne razlike niti za jednu skalu između osoba tj. sportista muškog i ženskog pola.
- Utvrđeno je da za predviđanje uspjeha u sportu definisanog kroz tri nivoa takmičenja (regionalni, nacionalni i internacionalni) mogu da posluže varijable Starost i Neuroticizam, a što se tiče skala emocionalne inteligencije oba instrumenta, jedinu prediktivnu moć je ispoljila skala Sposobnost uočavanja i razumijevanja emocija kao jedna od tri skale upitnika samoprocjene. Pozitivan odnos prva dva prediktora sa kriterijumom nam je ukazao da su uspješni sportisti stariji te da ih kiasi slabija kontrola emocija u odnosu na manje uspješne. Takođe, uspješne sportiste odlikuju niže vrijednosti procjene ličnih sposobnosti uočavanja i razumijevanja emocija.
- Razdvajanje sportista u grupu kolektivnih i individualnih sportova samo je potvrdilo prethodni zaključak da su sportisti viših nivoa takmičenja u prosjeku stariji od sportista nižih nivoa te da ih kiasi slabija emocionalna stabilnost. Što se tiče sposobnosti uočavanja i razumijevanja, njen efekat za razumijevanje uspješnosti u sportu je potvrđen samo za grupu kolektivnih sportova. Pored toga, za grupu kolektivnih sportova utvrđena je prediktivna značajnost i za varijablu Saradljivost. Posmatranjem prirode datog odnosa ustanovaljeno je da su uspješniji sportisti

kolektivnih sportova kooperativniji i povjerljiviji od svojih manje uspješnih kolega, dok korelacioni koeficijenti otkrivaju da je kod sportista iz individualnih sportova priroda datog odnosa obrnuta te da uspješnije sportiste odlikuje veći stepen nepovjerljivosti, tvrdoglavosti i nekooperativnosti u odnosu na manje uspješne.

- Ispitivanjem zadovoljstva u sportu utvrđeno je da i u ovome slučaju godine mogu da posluže kao dobar prediktor, s obzirom da se pokazalo da su mlađi sportisti zadovoljniji različitim aspektima bavljenja sportom u odnosu na njihove starije kolege. U svrhe razumijevanja zadovoljstva u sportu treba obratiti pažnju i na takmičarski nivo na kome se sportista nalazi, s obzirom da rezultati govore da sportisti regionalnog i internacionalnog nivo ispoljavaju veći stepen zadovoljstva nego onih nacionalnog nivoa. Od crta ličnosti Saradljivost se istakla kao najznačajnija te upućuje na zaključak da sportisti koji su prijateljski nastrojeni, povjerljivi i kooperativni iskazuju veći stepen generalnog zadovoljstva u sportu. Primjetili smo i varijablu Savjesnost, jer preko svoje veze sa kriterijumskom varijablom ukazuje da sportisti koje karakteriše odgovornost, samodisciplinovanost, pouzdanost itd. ispoljavaju i veće zadovoljstvo sportskom aktivnošću. Važan doprinos predikciji zadovoljstva u sportu nude i skale emocionalne inteligencije i to skala Situacionog razumijevanja emocija te Sposobnosti izražavanja i imenovanja emocija. Detaljnom analizom uvidjeli smo da u procesu razumijevanja zadovoljstva u sportu pažnju treba usmjeriti prvenstveno na skale upitnika samoprocjene, među kojima se pored pomenute sposobnosti izražavanja i imenovanja emocija ističe i sposobnost regulacije i upravljanja emocijama. Njihove pozitivne korelace vrijednosti potvrda su da osobe sa izraženim navedenim sposobnostima iskazuju veći stepen zadovoljstva u sportu.
- Razdvajanje sportista na grupe različitih nivoa uspješnosti (regionalni, nacionalni i internacionalni) ukazalo je na određene specifičnosti po pitanju zadovoljstva u sportu. Starost potvrđuje svoje efekte za regionalni i nacionalni nivo takmičenja, jer se u ovim kategorijama mlađi ističu po pitanju zadovoljstva u odnosu na starije, ali to nije slučaj i kod sportista internacionalnog nivoa. Iako crte ličnosti nisu istakle značajne prediktivne vrijednosti, kada su u pitanju sportisti regionalnog i internacionalnog nivo neke od tih crta stoje u značajnom odnosu sa zadovoljstvom. Među njima se prvenstveno ističu Savjesnost i Saradljivost, čija

priroda odnosa govori da zadovoljnije sportiste u regionalnoj i internacionalnoj kategoriji upravo karakterišu date osobine. Zadovoljstvo sportista internacionalnog nivo u vezi je i sa njihovim većim stepenom ekstrovertnosti te boljom emocionalnom kontrolom. Za nacionalni nivo takmičenja niti jedna od crta ličnosti ne stoji u odnosu tj. ne objašnjava zadovoljstvo sportskom aktivnošću. Skale emocionalne inteligencije i to prvenstveno skale upitnika samoprocjene su iskazale značajnu vezu i time prediktivne karakteristike u odnosu na kriterijumsku varijablu, ali isključivo kod regionalnih i internacionalnih sportista. Potvrdilo se da veći stepen sposobnosti izražavanja i imenovanja emocija odnosno sposobnosti regulacije i upravljanja emocijama, mogu da imaju pozitivan efekat na generalno zadovoljstvo sportista najvišeg i najnižeg takmičarskog nivoa. Objasnjenje zadovoljstva sportista nacionalnog nivoa ne može biti ponuđeno preko ovih skala, već jedino preko skale testa koja se odnosi na situaciono razumijevanje emocija, gdje njen odnos sa kriterijumom usmjerava na zaključak da izraženost date sposobnosti je u suprotnosti sa visokim stepenom zadovoljstva sportista ovog nivoa.

- Predikcija zadovoljstva u sportu zasebno za sportiste iz kolektivnih i one iz individualnih sportova ukazuje da ni Pol, ali ni Starost, nemaju značajan uticaj. Efekat takmičarskog nivoa potvrđen je samo za grupu kolektivnih sportista, što govori da je pomenuti viši stepen zadovoljstva sportom kod sportista regionalnog i internacionalnog nivoa u odnosu na nacionalni nivo prisutan prvenstveno u timskim sportovima. Saradljivost i savjesnost predstavljaju osobine koje i u ovome grupisanju potvrđuju svoju pozitivnu vezu sa zadovoljstvom, s tim što kod kolektivnih sportista saradljivost stiče status važnog faktora u objašnjenju njihovog zadovoljstva različitim aspektima sportske aktivnosti. Kod individualnih sportista takođe treba uzeti u obzir i činjenicu da zadovoljstvo stoji u pozitivnoj vezi i sa sklonosću ka ekstrovertnjem ponašanju te otvorenosti ka iskustvu, s tim što ovome posljednjem treba pridati primarni značaj jer se pokazalo da preko osobina znatiželje, maštovitosti i kreativnosti možemo da predvidimo i veći stepen zadovoljstva u individualnim sportovima. Samoprocjena emocionalne inteligencije i za ovo kategorisanje sportista nudi značajan doprinos objašnjenju zadovoljstva u sportu. Izražavanje i imenovanje emocija predstavlja sposobnost koja nudi značajan doprinos objašnjenju zadovoljstva, ali prvenstveno kod kolektivnih sportista. Za razliku od njih, uvid u zadovoljstvo kod individualnih sportista

najbolje se može steći preko njihove sposobnosti regulacije i upravljanja emocijama, s obzirom na njihov utvrđeni snažan međuodnos. Što se tiče skala testova emocionalne inteligencije, pokazalo se da sposobnost situacionog razumijevanja emocija kod kolektivnih sportista može da pripomogne predviđanju njihovog stepena zadovoljstva, s tim što prema prirodi njihove relacije utvrđivanje viših vrijednosti date sposobnosti povlači pretpostavku o nižim vrijednostima njihovog generalnog zadovoljstva sportskom aktivnošću.

Pored navedenih vrijednosti koje nudi ovo istraživanje, mišljena smo da je jednako važno istaći i njegove nedostatke, koji bi izraženi u vidu smjernica zainteresovali buduće istraživače i olakšali im da u tome procesu dođu do željenih saznanja o tematici koja je tretirana u ovome radu.

S tim u vezi važno je naglasiti sledeću problematiku koja je obilježila ovo istraživanje:

- U radu se pokazalo da skale testova i upitnika samoprocjene, koje bi trebalo da mjere istu pojavu, međusobno ne konvergiraju, što potvrđuje jedan od glavnih problema tretiranja emocionalne inteligencije, a odnosi se na izbor instrumenata. Kada se tome pridoda i činjenica da korišteni instrumenti, bez obzira na tip, nisu prilagođeni sportsko-specifičnim uslovima, postaje jasno u kome pravcu buduća istraživanja treba da se kreću. Razvoj validnih i pouzdanih instrumenata, kako testova tako i upitnika samoprocjene, koji su adaptirani za domen sporta, predstavlja prioritet.
- Pored korištenja različitih instrumenata u anketnom postupku, mišljenja smo da bi uvođenje i drugih istraživačkih metoda značajno doprinjelo razumijevanju ove problematike. Sport predstavlja idealan domen gdje bi primjena metode opservacije pojedinca ili skupine u realnim uslovima imala visoku opravdanost
- Kvantifikovanje uspješnosti u sportu, posebno kada uzorak predstavljaju pojedinci iz različitih sportskih grana, zbog svoje kompleksnosti predstavlja ozbiljan izazov

istraživačima. U ovome radu korišten je kombinovani model u svrhe ekvivalencije uspjeha u kolektivnim i individualnim sportovima, a zasnovan je na principu kategorisanja sportista u odgovarajuće takmičarske nivoe. Većina drugih istraživanja koristi statističke parametre uspješnosti pojedinih elemenata sportske aktivnosti, ali isključivo kada uzorak ne izlazi iz okvira jednog sporta. Pored toga javljaju se i ideje o subjektivnoj validaciji uspješnosti sportiste od strane stručnog tima. Mišljenja smo da buduća istraživanja treba da zastupaju multifaktorski pristup ocijenjivanju, gdje bi se preko kvalitetnog determinisanja takmičarskog nivoa, adekvatnih statističkih parametara, ekspertiza kvaliteta te nekih drugih metoda dobile pouzdane vrijednosti sportske uspješnosti.

- Bez obzira da li se radi o uspješnosti pojedinca, njegovoј emocionalnoј inteligenciji, crtama ličnosti ili bilo kojoј drugoj karakteristici, buduća istraživanja bi trebala prilikom prikupljanja informacija o pojedincu, pored sportiste, uzeti u obzir i druge izvore iz njegovog okruženja kao što su stručni tim, suigrači, roditelji, prijatelji, nastavnici itd.

Kada bi sublimirali sve do sada predstavljeno onda bi se moralo reći da *emocionalna inteligencija* preko svoje vješto sistematizovane hijerarhijske strukture predstavlja veoma interesantan i potencijalno utilitan koncept za domen sporta. Izostanak veće pažnje usmjerene na njegovu primjenu u sportskom okruženju predstavlja normalnu fazu u dinamici razvoja novih psiholoških konstrukata. Pokušali smo to da promjenimo izborom relativno velikog uzorka sportista/nesportista te pokrivanjem, po našem viđenju, nekih od najinteresantnijih pitanja kada u interakciju postavimo emocije i sport. Iako smo u ovome procesu obuhvatili veliki broj relacija, uslijed čega smo u radu tretirali i druge složene konstrukte, vjerujemo da dobijeni rezultati nose u sebi značajne vrijednosti, ne samo za naučni krug ljudi, već i za osobe u sportskoj praksi, što je i bio konačni cilj. Ostaje da buduća istraživanja, oslonjenja na ove naše vrijednosti, ali i one iz drugih radova te oplemenjena navedenim smjernicama za unapređenje, nastave da slažu kompleksnu sliku odnosa emocija i sportskog djelovanja. Nadamo se da će data istraživanja imati poseban afinitet da kroz različite eksperimentalne programe razviju kvalitetne praktične modele u sportu za unapređenje sposobnosti integrisanih u složenici **EMOCIONALNA INTELIGENCIJA**.

LITERATURA

- Aguinis, H., Beaty, J. C., Boik, R. J., & Pierce, C. A. (2005). Effect size and power in assessing moderating effects of categorical variables using multiple regression: A 30-year review. *Journal of Applied Psychology*, 90, 94–107.
- Aidman, E., & Schofield, G. (2004). Personality and Individual Differences in Sport. In T, Morris & J. Summers (Eds.), *Sport psychology: theory, applications and issues* (pp. 24-27). Milton, Australia: Wiley.
- Ajayi, M.A., & Fatokun, A.L.A. (2008). *Effect of a SixWeek Emotional Intelligence Programme on the Sports Performance of Amateur Athletes in Oyo state of Nigeria*. Available at: <http://www.sirc.ca/africaresearchaward/documents/effectofsix-weekemotional.pdf>
- Allen, M. S., Greenlees, I., & Jones, M. V., (2011). An investigation of the five-factor model of personality and coping behaviour in sport. *Journal of Sports Sciences*, 29(8),841–850.
- Andrew, D. (2009). The Impact of Leadership Behaviour on Satisfaction of College Tennis Players: A Test of the Leadership Behaviour Congruency Hypothesis of the Multidimensional Model of Leadership. *Journal of Sport Behavior*, 32(3), 261-277.
- Anshel, M. H. (2003). *Sport psychology: from theory to practice* (4th ed.). San Francisco, CA: Benjamin Cummings.
- Arar, Lj., Takšić, V. i Molander, B. (2000), Determining consensual accuracy of perceiving affective content in art. *International Journal of Psychology*. 35(3-4),67-67
- Ashkanasy, N. M., & Daus, C. S. (2005). Rumors of the death of emotional intelligence in organizational behavior are vastly exaggerated. *Journal of Organizational Behavior*, 26, 441–452.
- Asmataheri, A., Ahmadizadeh, Z., Heydarinejad, S., & Mousavian, A.S.(2013). The comparison of Emotional Intelligence among Active and Inactive Female Students. *International Research Journal of Applied and Basic Sciences*, 4(7),1710-1713
- Bailey, T. C., & Snyder, C. R. (2007). Satisfaction with life and hope: A look at age and marital status. *Psychological Record*, 57(2), 233-240.
- Bakeman, R., Quera, V., McArthur, D., & Robinson, B. F. (1997). Detecting sequential patterns and determining their reliability with fallible observers. *Psychological Methods*, 2, 357–37.
- Bal, B.S., Singh, K., Sood, M., & Kumar, S. (2011). Emotional intelligence and sporting performance: A comparison between open- and closed-skill athletes. *Journal of Physical Education and Sports Management*, 2(5), 48-52. Retrieved May 15, 2014 from: http://academicjournals.org/article/article1379416215_Bal%20et%20al.pdf

- Bandura, A. (1977). Social learning theory. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Barchard, K. A. (2003). Does emotional intelligence assist in the prediction of academic success? *Educational and Psychological Measurement*, 63, 840–858.
- Barchard, K. A., & Russell, J. A. (2006). Bias in consensus scoring, with examples from ability emotional intelligence tests. *Psicothema*, 18, 49 – 54 .
- Bar-On, R., & Parker, J. D. A. (2000). *Handbook of emotional intelligence*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Bar-On, R., (1997). *Emotional Quotient Inventory: technical manual*. Toronto: Multi-Health Systems.
- Baron-Cohen, S. (2002). The extreme male brain theory of autism. *Trends in Cognitive Science*, 6, 248-254.
- Baron-Cohen, S. (2003). *The essential difference: the truth about the male and female brain*. New York: Basic Books.
- Barrick, M.R., & Mount, M.K. (1991). The Big Five personality dimensions and job performance: A meta-analysis. *Personnel Psychology*, 44(1), 1-26.
- Bartholomew, D. J. (2004): *Measuring intelligence - Facts and fallacies*. Cambridge: University Press.
- Baudin, N., Aluja, A., Rolland, J., & Blanch, A. (2011). The role of personality in satisfaction with life and sport. *Behavioral Psychology*, 19(2), 333-345
- Bernet, M. (1996). *Emotional intelligence: Components and correlates*. Retrieved February 20, 2014, from: <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED408535.pdf>
- Bohnert, A..M., Crnic, K. A., Lim, K. G. (2003). Emotional competence and aggressive behavior in school-age children. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 31(1), 79-91.
- Borman, W.C., Hanson, M.A., & Hedge, J.W. (1997). Personnel selection. *Annual Review of Psychology*, 48, 299-337.
- Bostani, M., & Saiarib, A. (2011). Comparison Emotional Intelligence and Mental Health between Athletic and Non-Athletic Students. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 30, 2259 – 2263
- Botterill, C., & Brown, M. (2002). Emotion and perspective in sport. *International journal of sport psychology*. 33. 38-60.
- Boyatzis, R., Goleman, D., & Rhee, K. (2000). Clustering competence in emotional intelligence: Insights from the emotional competence inventory. In R. Bar-On & J. D. A. Parker (Eds.), *Handbook of Emotional Intelligence* (pp. 343-362). San Francisco: Jossey-Bass.

Boyatzis, R.E.(1994). Stimulating self-directed change: A required MBA course called Managerial Assessment and Development. *Journal of Management Education*, 18, 304-323.

Brackett, M. A., & Mayer, J. D. (2003). Convergent, discriminant, and incremental validity of competing measures of emotional intelligence. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 29, 1147–1158.

Brackett, M. A., Mayer, J. D., & Warner, R. M. (2004). Emotional intelligence and its relation to everyday behaviour. *Personality and Individual Differences*, 36, 1387-1402.

Brackett, M. A., Palomera, R., Mojsa, J., Reyes, M., & Salovey, P. (2010). Emotion regulation ability, job satisfaction, and burnout among British secondary school teachers. *Psychology in the Schools*, 47, 406–417.

Brackett, M. A., Rivers, S. E., & Salovey, P. (2011). Emotional intelligence: Implications for personal, social, academic, and workplace success. *Social and Personality Psychology Compass*, 5(1), 88–103.

Brackett, M., Rivers, S., Shiffman, S., Lerner, N., & Salovey, P. (2006). Relating emotional abilities to social functioning: A comparison of self-report and performance measures of emotional intelligence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 91(4), 780-795.

Brackett, M. A., Warner, R. M., & Bosco, J. S. (2005). Emotional intelligence and relationship quality among couples. *Personal Relationships*, 12, 197–212.

Brannick , M. T. , Wahi , M. M. , Arce , M. , & Johnson , H. A. (2009). Comparison of trait and ability measures of emotional intelligence in medical students . *Medical Education*, 43, 1062 – 1068.

Bratko, D., & Sabol, J. (2006). Personality and basic psychological needs as predictors of life satisfaction: Result of on-line study. *Journal of General Social Issues*, 15, 4-5.

Brody, L. R., & Hall, J. A. (2008). Gender, emotion, and expression. In M. Lewis, J. M. Haviland-Jones, & L.F., Barrett (Eds.), *Handbook of emotions* (pp. 395-408). New York: Guilford Press.

Brody, N. (2000). History of theories and measurement of intelligence. In R. J. Sternberg (Ed.), *Handbook of intelligence* (pp. 16-33). Cambridge: Cambridge University Press.

Brody, N. (2004). What cognitive intelligence is and what emotional intelligence is not. *Psychological Inquiry*, 60, 234-238.

Brown, B. A., & Frankel, B. G. (1993). Activity through the years: Leisure, leisure satisfaction and life satisfaction. *Sociology of Sport Journal*, 10, 1-17.

Carroll, J. B. (1993). *Human cognitive abilities*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Cattell, R. B., Eber, H. W., & Tatsuoka, M. M. (1970). *The handbook for the Sixteen Personality Factor Questionnaire*. Champaign, IL: Institute for Personality and Ability Testing.

- Chapman, B.P., & Hayslip, J.B. (2006). Emotional intelligence in young and middle adulthood: Cross-sectional analysis of latent structure and means. *Psychology and Aging, 21*(2), 411-418.
- Chelladurai, P., Imamura, H., Yamaguchi, Y., Oinuma, Y., & Miyauchi, T. (1988). Sport leadership in a cross-national setting: The case of Japanese and Canadian university athletes. *Journal of Sport & Exercise Psychology, 10*, 374-389.
- Chelladurai, P., & Saleh, S. D. (1980). Dimensions of leader behavior in sports: development of a leadership scale. *Journal of Sport Psychology, 2*, 34-45.
- Chen, L. S. L., Tu, H. H. J., & Wang, E. S. T. (2008). Personality traits and life satisfaction among online game players. *Cyber Psychology & Behaviour, 11*, 145-149.
- Cianciolo, A. T., & Sternberg, R. J. (2004). *Intelligence: A brief history*. Malden, MA: Blackwell Publishing.
- Ciarrochi, J. V., Chan, A. Y. C., & Caputi, P. (2000). A critical evaluation of the emotional intelligence construct. *Personality and Individual Differences, 28*, 539-561.
- Ciarrochi, J., Scott, G., Deane, F. P., & Heaven, P. C. (2003). Relations between social and emotional competence and mental health: A construct validation study. *Personality and Individual Differences, 35*, 1947-1963.
- Cohen, J.W. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences* (2nd ed.). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Cooper, L. (1969). Athletes, activity and personality:a review of literature. *Research Quarterly, 40*, 17-22.
- Core, P. & Matthews, G. (2009). Cambridge Handbook of personality psychology. Cambridge: Cambridge University Press.
- Costa, P. T., Jr., & McCrae, R. R. (1985). *The NEO Personality Inventory manual*. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources.
- Costa, P. T., Jr., & McCrae, R. R. (1992a). *Revised NEO Personality Inventory (NEO-PI-R)*. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources.
- Costa, P. T., Jr., & McCrae, R. R. (1992b). *Revised NEO Personality Inventory (NEO PI-R) and NEO Five-Factor Inventory (NEOFFI) professional manual*. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources.
- Costa, P. T., Jr., & McCrae, R. R. (1992c). Trait psychology comes of age. In T. B. Sonderegger (Ed.), *Nebraska Symposium on motivation: psychology and aging* (pp. 169-204). Lincoln, NE:University of Nebraska Presss
- Costarelli, V., & Stamou, D. (2009). Emotional Intelligence, Body Image and Disordered Eating Attitudes in Combat Sport Athletes. *Journal of Exercise Science & Fitness, 7*(2), 104-111.

- Côté, S., Lopes, P. N., Salovey, P., & Miners, C. T. H. (2010). Emotional intelligence and leadership emergence in small groups. *Leadership Quarterly*, 21, 496–508.
- Côté, S., & Miners, C. T. H. (2006). Emotional intelligence, cognitive intelligence, and job performance. *Administrative Science Quarterly*, 51, 1–28.
- Craig, A., Tran, Y., Hermens, G., Williams, L.M., Kemp, A., Morris, C., & Gordon, E. (2009). Psychological and neural correlates of emotional intelligence in a large sample of adult males and females. *Personality and Individual Differences*, 46, 111-115.
- Crombie, D.T., Lombard, C., & Noakes, T.D., (2009). Emotional Intelligence Scores Predict Team Sports Performance in a National Cricket Competition, *International Journal of Sports Science & Coaching*, 4(2), 209-224.
- Crombie, D.T., Lombard, C., & Noakes, T.D. (2011). Increasing Emotional Intelligence in Cricketers: An intervention study. *International Journal of Sports Science & Coaching*, 6(1), 69-86.
- Davidson, J. E. & Kemp, I.A. (2011). Contemporary models of intelligence. In R. J. Sternberg & S. B. Kaufman (Eds.), *The Cambridge handbook of intelligence* (pp.58-84). New York: Cambridge University Press.
- Davis, K., Christodoulou, J., Seider, S., & Gardner, H. (2011). The theory of multiple intelligences. In Sternberg, R. J.; Kaufman, S. B. (Eds.), *The Cambridge handbook of intelligence* (pp. 485–503). New York: Cambridge University Press.
- Day, A. L., & Carroll, S.A., (2004). Using an ability-based measure of emotional intelligence to predict individual performance, group performance, and group citizenship behaviours. *Personality and Individual Differences* ,36, 1443–1458.
- De Backer, M., Ceux, T., Callens, F., Boen, F., & Vande Broek, G., (2009). *Perceived Justice of the Coach Predicts Satisfaction and Intrinsic Motivation in Handball and Volleyball*. Paper Presented at the Meeting New Challenges and Bridging Cultural Gaps in Sport and Exercise Psychology, World Congress of SportPsychology, Marrakesh, June, 2009. (p. 17-21).
- De Raad, B., Mulder, E., Kloosterman, K., & Hofstee, W. K. B. (1988). Personality descriptive verbs. *European Journal of Personality*, 2, 81 - 96.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1985). *Intrinsic motivation and self-determination in human behavior*. New York: Plenum.
- Demetriou, A., & Papadopoulos, T. C. (2004). Human intelligence: From local models to universal theory. In R. J. Sternberg (Ed.), *International Handbook of Intelligence* (pp. 445-474). New York: Cambridge University Press.
- DeNeve, K. M., & Cooper, H. (1998). The happy personality: a meta-analysis of 137 personality traits and subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 124, 197-229.

Denny, K. G., & Steiner, H. (2009). External and Internal Factors Influencing Happiness in Elite Collegiate Athletes. *Child Psychiatry and Human Development*, 40(1), 55-72.

Derksen, J., Kramer, I., & Katzko, M. (2002). Does a self-report measure for emotional intelligence assess something different than general intelligence? *Personality and Individual Differences*, 32, 37-48.

Digman, J. M. (1989). Five robust trait dimensions: Development, stability, and utility. *Journal of Personality*, 57, 195–214.

Douglas, O.B. (2013). *Differences in emotional intelligence and team cohesivness in men's and women's community college athletic teams*. (Unpublished doctoral dissertation). Capella University, Minneapolis. Retrieved October 18, 2014 from: <http://gradworks.umi.com/36/01/3601436.html>

Englund, M. M., Levy A. K., Hyson, D. M., & Sroufe, L. A. (2000). Adolescent Social Competence: Effectiveness in a Group Setting. *Child Development*, 71, 1049-1060.

Extremera, N., Fernández-Berrocal, P., & Salovey, P. (2006). Spanish Version of the Mayer-Salovey-Caruso Emotional Intelligence Test (MSCEIT) Version 2.0: Reliabilities, Age, and Gender Differences. *Psicothema*, 18, 42-48.

Eys, M. A., Carron, A. V., Bray, S. R., & Beauchamp, M. R. (2003). Role ambiguity and athlete satisfaction. *Journal of Sports Sciences*, 21, 391–401.

Eys, M. A., Schinke, R. J., & Jeffery, S. M. (2007). Role perception in sport groups. In M. R. Beauchamps & M. A. Eys (Eds.). *Group dynamics in exercise and sport psychology. Contemporary themes* (pp. 99–115). Abingdon, Oxon: Routledge.

Eysenck, H. J., & Eysenck, M. W. (1985). *Personality and individual differences: A natural science approach*. New York: Plenum Press.

Eysenck.H.J., Nias, D. K. B., & Cox, D. N. (1982). Sport and personality: *Advances in Behaviour Research and Therapy*, 4, 1-55

Farsani, L.R., Nafian, S., & Mohammadi, M. (2013). The effect of emotional intelligence education on mental skills in athlete's teenagers. *Advances in Applied Science Research*, 4(4), 135-139. Retrieved March 9, 2013, from: <http://pelagiaresearchlibrary.com/advances-in-applied-science/vol4-iss4/AASR-2013-4-4-135-139.pdf>

Fernández-Berrocal, P., Cabello, R., Castillo, R., & Extremera, N. (2012). Gender differences in emotional intelligence: the mediating effect of age. *Behavioral Psychology*, 20, 77–89.

Fleiss, J.L. (1981). *Statistical methods for rates and proportions* (2nd ed.). New York: John Wiley.

Forgas, J.P., Williams, K.D. and Laham, S.M.(2005). *Social Motivation: Conscious and Unconscious Processes*. New York: Cambridge University Press.

Fox, John. (2008) *Applied Regression Analysis and Generalized Linear Model* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications, Inc.

Freedman, J., & Smith, M. (2008). *Emotional intelligence for athletes life success*. Sixseconds. Available at: <http://6seconds.org/sei/media/WP-NFL-EQ.pdf>

Freudenthaler, H. H., & Neubauer, A. C. (2007). Measuring emotional management abilities: Further evidence of the importance to distinguish between typical and maximum performance. *Personality and Individual Differences*, 42, 1561-1572.

Freudenthaler, H. H., Neubauer, A. C., Gabler, P., Scherl, W. G., & Rindermann, H. (2008). Testing and validating the trait emotional intelligence questionnaire (TEIQue) in a German-speaking sample. *Personality and Individual Differences*, 45, 673-678.

Furnham, A., & Christoforou, I. (2007). Personality trait, emotional intelligence and multiple happiness. *North American Journal of Psychology*, 9(3), 439-462.

Furnham, A. & Petrides, K. V. (2003). Trait emotional intelligence and happiness. *Social Behavior and Personality*, 31, 815-824.

Galloway, S.M., Groves, M., & Devonport, T. (2007). Emotional Intelligence and friendship patterns among Sport Studies Students. Retrieved June 10, 2014, from: <http://core.kmi.open.ac.uk/display/1931763>

Gardner, H. (1983). *Frames of mind: The theory of multiple intelligences*. New York: Basic Books.

Gardner, H. (1993). *Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences*. New York: Basic Books.

Gardner, K., & Qualter, P. (2009). Emotional intelligence and borderline personality disorder. *Personality and Individual Differences*, 47, 94–98.

Geary, D. C. (2005). *Origin of mind: Evolution of brain, cognition, and general intelligence*. Washington, DC: American Psychological Association.

Geher, G., Warner, R. M., & Brown, A. S. (2001). Predictive validity of the Emotional Accuracy Research Scale. *Intelligence*, 29, 373–388.

Gil-Olarte, P., Palomera Martin, R., & Brackett, M. A. (2006). Relating emotional intelligence to social competence and academic achievement in high school students. *Psicothema*, 18, 118–123.

Goff, S. J., & Fick, D. S. (1997). Training levels and perceived benefits of running among runners committed to both running and family versus runners committed exclusively to running. *Journal of Sport Behavior*, 20(4), 387-396.

Goldberg, L. R. (1981). Language and individual differences: The search for universals in personality lexicons. In L. Wheeler (Ed.), *Review of personality and social psychology* (pp. 141-166). Beverly Hills, CA: Sage.

- Goldberg, L. R. (1990). An alternative description of personality: The Big-Five factor structure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59, 1216–1229.
- Goldenberg, I., Matheson, K., & Mantler, J. (2006). The assessment of emotional intelligence: A comparison of performance-based and self-report methodologies. *Journal of Personality Assessment*, 86, 33–45.
- Goleman, D. (1995). *Emotional intelligence*. New York: Bantam Books.
- Goleman, D. (1998). *Working with Emotional Intelligence*. New York: Bantam Books.
- Gotwals, J. K., Dunn, J. G. H., & Wayment, H. A. (2003). An examination of perfectionism and self-esteem in intercollegiate athletes. *Journal of Sport Behavior*, 26(1), 17-37.
- Gur R.C., Gunning-Dixon F., Bilker W., & Gur R.E. (2002). Sex differences in temporo-limbic and frontal brain volumes of healthy adults. *Cerebral Cortex*, 12, 998-103.
- Gwet, K.L. (2010). *Handbook of Inter-Rater Reliability. The Definitive Guide to Measuring the Extent of Agreement Among Raters*. (2nd ed.). Gaithersburg, USA: Advanced Analytics, LLC.
- Haney, C.J. & Long, B. C. (1995). Coping effectiveness: A path Analysis of Self-efficacy, Control, Coping, and Performance in Sport Competitions. *Journal of Applied Sport Psychology*, 25(19), 1726-1746.
- Hanin, Y.L. (2000). Individual Zones of Optimal Functioning (IZOF) Model: Emotion Performance Relationships in Sports. In L.Y. Hanin (Ed.), *Emotion in Sport* (pp. 65-89). Champaign, IL: Human Kinetics.
- Hemmatinezhad, M.A., Ramazaninezhad. R., Ghezelsefloo, H., & Hemmatinezhad, M. (2012). Relationship between Emotional Intelligence and athlete's mood with team Efficiency and Performance in elite handball players. *International Journal of Sport Studies*, 2(3), 155-162.
- Herrnstein, R. J., & Murray, C. (1994). *The Bell Curve. Intelligence and Class Structure in American Life*, New York: Free Press Paperbacks.
- Hertel, J., Schutz, A., & Lammers, C. H. (2009). Emotional intelligence and mental disorder. *Journal of Clinical Psychology*, 65, 942–954.
- Hogan, R., Johnson, J., & Briggs, S. (1997). *Handbook of Personality Psychology*. San Diego, CA: Academic Press.
- Hoppock, R. (1935). *Job Satisfaction*. New York: Harper and Brothers.
- Horn, J. L., & Cattell, R. B. (1966). Refinement and test of the theory of fluid and crystallized general intelligences. *Journal of Educational Psychology*, 57, 253-270.
- Humara, M. (2000). Personnel selection in athletic programs. *Athletic insight*, 2(2). Retrieved September 29, 2014, from: <http://www.athleticinsight.com/Vol2Iss2/Personnel.htm>

Ilyasi, G., & Salehian, M.H. (2011). Comparison od Personality Traits Between Individual and Team Athletes. *Middle – East Journal of Scientific Research*, 9(4), 527-530.

Ilyasi, G., Sedagati, P., & Salehian, M.H. (2011). Relationship between the Sport Orientation and Emotional Intelligence among Team and Individual Athletes. *Annals of Biological Research*, 2(4), 476-481

Intelligence. (n.d.). In Online Etymology Dictionary. Retrieved Oktobar 20, 2013, from <http://www.etymonline.com/>

Jex, S., & Britt, T. (2008). *Organizational psychology: A scientist-practitioner approach* (2nd ed.). Hoboken: John Wiley & Sons, Inc.

John, O. P. (1989). Towards a taxonomy of personality descriptors. In D. M. Buss & N. Cantor (Eds.), *Personality psychology: Recent trends and emerging directions* (pp. 261-271). New York: Springer.

John, O. P., Donahue, E. M., & Kentle, R. L. (1991). *The Big Five Inventory--Versions 4a and 54*. Berkeley: University of California, Berkeley, Institute of Personality and Social Research.

John, O. P., Naumann, L. P., & Soto, C. J. (2008). Paradigm Shift to the Integrative Big-Five Trait Taxonomy: History, Measurement, and Conceptual Issues. In O. P. John, R. W. Robins, & L. A. Pervin (Eds.), *Handbook of personality: Theory and research* (pp. 114-158). New York, NY: Guilford Press.

John, O. P., & Srivastava, S. (1999). The Big-Five trait taxonomy: History, measurement, and theoretical perspectives. In L. A. Pervin & O. P. John (Eds.), *Handbook of personality: Theory and research* (pp. 102–138). New York: Guilford Press.

Jones, G. (2002). Performance excellence: A personal perspective on the link between sport and business. *Journal of Applied Sport Psychology*, 14, 268 –281.

Jordan, J. S., Gillentine, J. A., & Hunt, B. P. (2004). The influence of fairness: the application of organizational justice in a team sport setting. *International Sports Journal*, 8(1), 139-149.

Joseph, D. L., & Newman, D. A. (2010). Emotional intelligence: An integrative meta-analysis and cascading model. *Journal of Applied Psychology*, 95, 54-78.

Judge, T. A., Heller, D., & Mount, M. K. (2002). Five factor model of personality and job satisfaction: a meta-analysis. *Journal of Applied Psychology*, 87, 797-807.

Kafetsios, K. (2004). Attachment and emotional intelligence abilities across the life course. *Personality and Individual Differences*, 37, 129-145.

Kaiseler, M. H. (2010). *Gender and personality differences in coping in sport*. Doctoral thesis. Retrieved June 14, 2014 from: <https://hydra.hull.ac.uk/resources/hull:5702>

Kajtna, T., Tušak, M., Barić, R. i Burnik, S. (2004) Personality in High-Risk Sport Athletes. *Kinesiology*, 36(1), 24-34.

Kassin, S. (2003). *Psychology*. USA: Prentice-Hall, Inc.

Kee, K. S., Horan, W. P., Salovey, P., Kern, R. S., Sergi, M. J., Fiske, A. P. et al. (2009). Emotional intelligence in schizophrenia. *Schizophrenia Research*, 107(1), 61–68.

Killeya-Jones, L. A. (2005). Identity Structure, Role Discrepancy and Psychological Adjustment in Male College Student-Athletes. *Journal of Sport Behavior*, 28(2), 167-185.

Kovacs, M. (2008). Relationship between personality and collegiate tennis rankings. *Medicine and Science in Sports and Exercise*, 40, 209-210.

Lakić, S. (2012). Psihometrijska validacija novog prevoda upitnika BFI: Preliminarna faza. Izlaganje sa skupa *Psihološka istraživanja učenja i ponašanja – Zbornik radova* (str. 185-200). Banja Luka: Filozofski fakultet u Banjoj Luci i Društvo psihologa RS.

Landis, J.R., & Koch, G.G. (1977). "The measurement of observer agreement for categorical data". *Biometrics*, 33(1), 159–174.

Landy, F. J. (2005). Some historical and scientific issues related to research on emotional intelligence. *Journal of Organizational Behavior*, 26, 411–424.

Lane, A.M., Devonport, T.J., Soos, I., Karsai, I., Leibinger, E. & Hamar, P. (2010). Emotional intelligence and emotions associated with optimal and dysfunctional athletic performance. *Journal of Sport Science and Medicine*, 9, 388-392.

Lane, A.M., Thelwell, R., & Devonport, T.J. (2009). Emotional intelligence and mood state associated with optimal performance. *Electronic Journal of Applied Psychology*, 5(1), 67-73.

Lane, A.M., Thelwell, R., Lowther, J. and Devonport, T. (2009) *Emotional intelligence and psychological skills use among athletes*. *Social Behavior and Personality*, 37 (2), 195-201.

Lane, R. D. (2000). Levels of emotional awareness: Neurological, psychological, and social perspectives. In R. Bar-On & J. D. A. Parker, (Eds.), *The handbook of emotional intelligence* (pp. 171-191). San Francisco: Jossey-Bass.

Lane, R. D., Quinlan, D. M., Schwartz, G. E., Walker, P. A., & Zeitlin, S. B. (1990). The Levels of Emotional Awareness Scale: A cognitive-development measure of emotion. *Journal of Personality Assessment*, 55, 124-134.

Laurin, R., & Nicolas, M. (2009). Conscientiousness, Self-determination, and Satisfaction in Soccer Academies: A longitudinal perspective. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 7(2), 169-184.

Lazarević, Lj.B., Petrović, B., i Damnjanović, K. (2012). Personality traits of young gifted rhythmic gymnasts. *Facta universitatis: Physical Education and Sport*, 10(2), 115-126.

Legree, P. J., Psotka, J., & Tremble, T. (2005). *Applying Consensus Based Measurement to the Assessment of Emerging Domains* (ARI Technical Report No. 1153). Alexandria, VA: U.S. Army Research Institute for the Behavioral and Social Sciences.

Lewis, M., Haviland-Jones, J. M., & Barrett, L.F. (Eds.) (2008). *Handbook of emotions*. New York: Guilford Press.

Locke, E.A. (1969). What is Job Satisfaction. *Organisational Behaviour and Human Performance*, 4, 309-336

Locke, E. A., & Latham, G. P. (1984). Goal setting: A motivational technique that works. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Lopes, P. N., Grewal, D., Kadis, J., Gall, M., & Salovey, P. (2006). Evidence that emotional intelligence is related to job performance and affect and attitudes at work. *Psicothema*, 18, 132–138.

Lopes, P. N., Salovey, P., & Straus, R. (2003). Emotional intelligence, personality, and the perceived quality of social relationships. *Personality and Individual Differences*, 35, 641–658.

Ludlow, L., & Klein,K. (2014) Suppressor Variables: The Difference between ‘Is’ versus ‘Acting As’. *Journal of Statistics Education*, 22(2), 1-22.

MacCann, C., & Roberts, R. D. (2008). Assessing emotional intelligence with situational judgment test paradigms: Theory and data. *Emotion*, 8, 540-551.

MacCann, C., Roberts, R. D., Matthews, G., & Zeidner, M. (2004). Consensus scoring and empirical option weighting of performance-based Emotional Intelligence (EI) tests. *Personality and Individual Differences*, 36, 645–662.

Mackintosh, N. J. (2011). History of Theories and Measurement of Intelligence. In R.J. Sternberg & S.B. Kaufman, *The Cambridge handbook of intelligence* (pp. 3-19) Cambridge: Cambridge University Press

Magyar, T.M., Guivernau, M.R., Gano-Overway, L.A., Newton, M., Kim, M., Watson, D.L., & Fry, M.D. (2007). The influence of leader efficacy and emotional intelligence on personal caring in physical activity. *Journal of Teaching in Physical Education*, 26, 310-319.

Matthews, G., Roberts, R.D., & Zeidner, M. (2004). Seven myths about emotional intelligence. *Psychological Inquiry*, 15, 179-196.

Matthews, G., Zeidner, M., & Roberts, R. (2003). *Emotional Intelligence: Science and Myth*. Cambridge, MA: The MIT Press.

Mayer, J. D., Caruso, D. R., & Salovey, P. (1999). Emotional intelligence meets traditional standards for an intelligence. *Intelligence*, 27, 267–298

- Mayer, J. D., Caruso, D. R., & Salovey, P. (2000). Selecting a measure of emotional intelligence: the case for ability scales. In R. Bar-On & J. D. A. Parker (Eds.), *The handbook of emotional intelligence* (pp. 320-342). San Francisco: Jossey-Bass.
- Mayer, J. D., DiPaolo, M., & Salovey, P. (1990). Perceiving affective content in ambiguous visual stimuli: A component of emotional intelligence. *Journal of Personality Assessment*, 54, 772–778.
- Mayer, J. D., & Gaschke, Y. N. (1988). The experience and meta-experience of mood. *Journal of Personality and Social Psychology*, 55, 102-111
- Mayer, J. D., & Salovey, P. (1993). The intelligence of emotional intelligence. *Intelligence*, 17, 433–442.
- Mayer, J. D., & Salovey, P. (1995). Emotional intelligence and the construction and regulation of feelings. *Applied & Preventive Psychology*, 4, 197–208.
- Mayer, J. D., & Salovey, P. (1997). What is emotional intelligence? In P. Salovey & D. J. Sluyter (Eds.), *Emotional development and emotional intelligence: Educational implications*. New York: Basic Books.
- Mayer, J.D., Salovey, P., & Caruso, D. (2000a). Models of Emotional Intelligence. In R. J. Sternberg (Ed.), *Handbook of intelligence* (pp. 396-420). Cambridge: Cambridge University Press.
- Mayer, J.D., Salovey, P., & Caruso, D. (2000b). Emotional intelligence as Zeitgeist, as personality, and as a mental ability. In R. Bar-On & J.D.A. Parker (Eds.), *The handbook of emotional intelligence* (pp. 92-117). San Francisco: Jossey-Bass.
- Mayer, J.D., Salovey, P., & Caruso, D. (2002). *Mayer-Salovey-Caruso Emotional Intelligence Test User's Manual*. Toronto, Canada: Multi- Health Systems.
- Mayer, J. D., Salovey, P., & Caruso, D. R. (2004). A further consideration of the issues of emotional intelligence. *Psychological Inquiry*, 15, 249–255.
- Mayer, J.D., Salovey, P., Caruso, D., & Sitarenios, G. (2003). Measuring emotional intelligence with the MSCEIT v 2.0. *Emotion*, 3, 97-105.
- McAdams, D.E. (1997). A conceptual history of personality psychology. In R. J. Hogan, & S. Briggs (Eds.), *Handbook od personality psychology* (pp. 3-39). San Diego, CA: Academic Press.
- McAdams, D.P. (1997). A conceptual history of personality psychology. In R. Hogan, J. Johnson and S. Briggs (Eds.). *Handbook of Personality Psychology*. San Diego, Ca.: Academic Press
- McCrae, R. (2009). The Five-Factor Model of personality traits: consensus and controversy. In P. Core, & G. Matthews (Eds.), *Cambridge Handbook of personality psychology* (pp. 148-162) Cambridge: Cambridge University Press.

McCrae, R. R. (2000). Emotional intelligence from the perspective of the five-factor model of personality. In R. Bar-On, & J. D. A. Parker (Eds.), *The handbook of emotional intelligence* (pp. 263–276). San Francisco: Jossey-Bass.

McCrae, R. R., & Allik, J. (2002). *The Five-Factor Model of personality across cultures*. New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers.

McCrae, R. R., & Costa, P. T., Jr. (2003). *Personality in adulthood: A Five-Factor Theory perspective* (2nd. ed.). New York: Guilford Press.

McCrae, R. R., Terracciano, A., 78 members, PPC Project, Mortensen, E. L., & Jensen, H. H. (2005). Universal features of personality traits from the observer's perspective: data from 50 cultures. *Journal of Personality and Social Psychology*, 88 (3), 547-561.

McKelvie, S. J., Simpson-Housley, P., & Valliant, P. M. (1981). Personality in athletic and non-athletic college groups. *Perceptual and Motor Skills*, 52(3), 963-966.

Meyer, B.B., & Fletcher, T.B. (2007). Emotional intelligence: A theoretical overview and implications for research and professional practice. *Journal of Applied Sport Psychology*. 19, 1-15.

Miller, L.M.,(2003). Qualitative investigation of intercollegiate coaches' perceptions of altruistic leadership (unpublished Doctoral Thesis). Retrieved May 18, 2014, from: https://etd.ohiolink.edu/?etd.send_file?accession=osu1060273538&disposition=inline

Millon, T., & Lerner, M. J. (2003). *Handbook of Psychology, Volume 5: Personality and Social Psychology*. New York: John Wiley & Sons.

Moder, K. (2010). Alternatives to F-Test in One Way ANOVA in case of heterogeneity of variances (a simulation study). *Psychological Test and Assessment Modeling*, 52(4), 343-353.

Morgan, W.P. (1980). The trait psychology controversy. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 51, 50-76.

Murphy, K.R., Lee, S.L. (1994). Personality variables related to integrity test scores: The role of Conscientiousness. *Journal of Business and Psychology*, 8(4), 413-424.

Narimani, M., & Basharpoor, S. (2009). Comparison of Attachment Styles and Emotional Intelligence Between Athlete Women (Collective and Individual Sports) and Non-Athlete Women. *Research Journal of Biological Sciences*, 4, 216-221.

Neisser, U., Boodo, G., Bouchard, T. J., Boykin, A. W., Brody, N., Ceci, S. J., Halpern, D. F., Loehlin, J. C., Perloff, R., Sternberg, R. J., & Urbina, S. (1996). Intelligence: Knowns and unknowns. *American psychologist*, 51, 77-101.

Newman, M. (2010). *Emotional Intelligence Sport Inventory (ESi): Technical Paper*. Retrieved Jun 25, 2015 from: http://www.newedgeperformance.org/pdf/esi_technical_paper.pdf

Newton, M., & Duda, J. L. (1993). Elite adolescent athletes' achievement goals and beliefs concerning success in tennis. *Journal of Sport and Exercise Psychology, 15*, 437-448.

Nia, M.E., & Besharat, M.A. (2010). Comparison of athletes' personality characteristics in individual and team sports. *Procedia – Social and Behavioral Sciences, 5*, 808-812.

O'Boyle, E. H., Humphrey, R. H., Pollack, J. M., Hawver, T. H., & Story, P. A. (2010). The relation between emotional intelligence and job performance: A meta-analysis. *Journal of Organizational Behavior, 32*(5), 788-818. Retrieved May 19, 2014 from: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/job.714/pdf>

O'Connor, R. M. Jr, & Little, I. S. (2003). Revisiting the predictive validity of emotional intelligence: Self-report versus ability-based measures. *Personality and Individual Differences, 35*, 1893–1902.

Onyishi, I., Okongwu, O. E., & Ugwu, F. O. (2012). Personality and social support as predictors of life satisfaction of Nigerian prison officers. *European Scientific Journal, 8*(20), 110-125.

Ortony , A. , Revelle , W. , & Zinbarg , R.(2007). Why emotional intelligence needs a fluid component . In G. Matthews , M. Zeidner , & R. D. Roberts (Eds.), *The science of emotional intelligence. Knowns and unknowns* (pp. 288 – 304). Oxford : Oxford University Press.

Pallant, J. (2011). *SPSS Survival Manual: A step by step guide to data analysis using SPSS*. (4th ed.). Crows Nest: Allen & Unwin.

Palmer, B. R., Gignac, G., Monocha, R., & Stough, C. (2005). A psychometric evaluation of the Mayer-Salovey-Caruso Emotional Intelligence Test version 2.0. *Intelligence, 33*, 285-305.

Pandey, W., & Elliott, S. (2010). Suppressor Variables in Social Work Research: Ways to Identify in Multiple Regression Models. *Journal of the Society for Social Work and Research, 1*, 28-40.

Papaioannou, A. G., Ampatzoglou, G., Kalogiannis, P., & Sagovits, A. (2008). Social agents, achievement goals, satisfaction and academic achievement in youth sport. *Psychology of Sport and Exercise, 9*(2), 122-141.

Parker, J. D. A., Summerfeldt, L. J., Hogan, M. J., & Majeski, S. A. (2004). Emotional intelligence and academic success: examining the transition from high school to university. *Personality and Individual Differences, 36*, 163–173.

Perlini, A.H., & Halverson, T.R. (2006). Emotional Intelligence in the National Hockey League. *Canadian Journal of Behavioral Science, 38*(2), 109-119.

Pervin, L.A. & John, O.P. (1999). *Handbook of personality: Theory and Research*. New York: The Guilford Press

Petlichkoff, L. M. (1993). Relationship of Player Status and Time of Season to Achievement Goals and Perceived Ability in Interscholastic Athletes. *Pediatric Exercise Science, 5*, 242-252

Petrides, K. V., & Furnham, A. (2000). Gender differences in measured and self-estimated trait emotional intelligence. *Sex Roles*, 42, 449–461.

Petrides, K. V., & Furnham, A. (2001). Trait emotional intelligence: Psychometric investigation with references to established trait taxonomies. *European Journal of Personality*, 15, 425–448.

Petrides, K. V., & Furnham, A. (2003). Trait emotional intelligence. Behavioural validation in two studies of emotion recognition and reactivity to mood induction. *European Journal of Personality*, 17, 39–57.

Piedmont, R. L. (1995). Big-five adjective marker scales for use with college students. *Psychological Reports*, 77, 160–162.

Piedmont, R., Hill, D., & Blanco, S. (1999). Predicting athletic performance using the five-factor model of personality. *Personality and Individual Differences*, 27 (4), 769-777.

Rasch, D., Kubinger, K.D. & Moder, K. (2011). The two-sample t-test: pre-testing its assumptions does not pay off. *Statistical Papers*, 52, 219- 231.

Ree, J., & Alessie, R. (2011). Life Satisfaction and Age: Dealing with Underidentification in Age-Period-Cohort Models. *Social Science and Medicine*, 73, 177-182.

Riemer, H. A., & Chelladurai, P. (1998). Development of the Athlete Satisfaction Questionnaire. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 20(2), 127-156.

Riemer, H. A. & Chelladurai, P. (2001). Satisfaction and commitment of Canadian university athletes: The effects of gender and tenure. *Avante*, 7(2), 27-50.

Rivers, S. E., Brackett, M. A., Reyes, M. R., Mayer, J. D., Caruso, D. R., & Salovey, P. (2012). Measuring Emotional Intelligence in Early Adolescence With the MSCEIT-YV: Psychometric Properties and Relationship With Academic Performance and Psychosocial Functioning. *Journal of Psychoeducational Assessment*, 30, 344-366,

Roberts, B.W., & DelVecchio, W. F. (2000). The rank-order consistency of personality traits from childhood to old age: a quantitative review of longitudinal studies. *Psychological Bulletin* 126, 3–25.

Roberts, R. D., MacCann, C., Matthews, G., & Zeidner, M. (2010). Emotional intelligence: Towards a consensus of models, measures, and applications. *Social and Personality Psychology Compass*, 10, 821-840.

Roberts, R.D., Zeidner, M., & Matthews, G., (2001). Does Emotional Intelligence Meet Traditional Standards for an Intelligence? Some New Data and Conclusions. *Emotion*, 1, 196-231.

Rode, J. C., Mooney, C. H., Arthaud-day, M. L., Near, P. P., Robin, R. S., Baldwin, T. T. et al. (2007). Emotional intelligence and individual performance: Evidence of direct and moderated effects. *Journal of Organizational Behavior*, 28, 399–421.

Roseman, I. J. (2001). A model of appraisal in the emotion system: Integrating theory, research, and applications. In K. R. Scherer & A. Schorr (Eds.), *Appraisal processes in emotion: Theory, methods, research* (pp. 68–91). New York: Oxford University Press.

Rosete, D., & Ciarrochi, J. (2005). Emotional intelligence and its relationship to workplace performance outcomes of leadership effectiveness. *Leadership and Organization Development Journal*, 26, 388–399.

Ruffer, W.A. (1976a). Personality trait of athletes. *Physical Educator*. 33(1), 50-55.

Ruffer, W.A. (1976b). Personality trait of athletes. *Physical Educator*. 33(4), 211-214.

Ryan, F. J. (1989). Participation in intercollegiate athletics: affective outcomes. *Journal of College Student Development*, 30(2), 122-128.

Saklofske, D., Austin, E., Rohr, B., & Andrews, J. (2007). Personality, Emotional Intelligence and Exercise. *Journal of Health Psychology*; 12, 937-948. Retrieved November 10, 2013, from:http://www.researchgate.net/publication/5888792_Personality_emotional_intelligence_and_exercise/file/79e4150a27449d8cba.pdf

Salovey, P. & Mayer, J.D. (1990). Emotional intelligence. *Imagination, Cognition and Personality*, 9, 185-211.

Salovey, P. & Sluyter, D. J. (1999). *Emotional development and emotional intelligence: Implications for educators*. New York: Basic Books.

Schendel, J. (1965). Psychological differences between athletes and nonparticipants at three educational levels. *Research Quarterly*, 36, 52-67.

Schimmack, U., Oishi, S., Furr, R. M., & Funder, D.C.(2004). Personality and life satisfaction: A facet-level analysis. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 30, 1062-1075.

Schmitt, D. P., Allik, J., McCrae, R. R., Benet-Martínez, V., Alcalay, L., Ault, L. et al. (2007). The geographic distribution of Big Five personality traits: patterns and profiles of human self-description across 56 nations. *Journal of Cross-Cultural Psychology* 38, 173–212.

Schultz, D. P., & Schultz, S. E. (2005). *Theories of personality*. Australia: Thomson/Wadsworth

Schulze, R., & Roberts, R. D. (2005). *Emotional Intelligence: An international handbook*. Cambridge: Hogrefe & Huber Publishers.

Schutte, N. S., Malouff, J. M. , Coston, T. D., Greeson, C., Jedlicka, C., Rhodes, E., & Wendorf, G. (2001). Emotional Intelligence and Interpersonal Relations. *The Journal of Social Psychology*, 141(4), 523-536.

Schutte, N. S., Malouff, J. M., Hall, L. E., Haggerty, D. J., Cooper, J. T., Golden, C. J., & Dornheim, L. (1998). Development and validation of a measure of emotional intelligence. *Personality and Individual Differences*, 25, 167–177.

Shipley, N.L., Jackson, M.J., & Segrest, S.L. (2010). The effects of emotional intelligence, age, work experience, and academic performance. *Research in Higher Education Journal*, 9, 1-18.

Sindik, J. (2010). Relationship between big five personality markers with situation-related performance at top croatian basketball players. *Sport Sciende*, 3(2), 34-38.

Slusher, H.S. (1964). Personality and intelligence characteristics of selected high school athletes and non-athletes. *Research Quarterly*, 38, 539-545.

Smith T. W. (2004). Developing and evaluating cross-national survey instruments In S. Presser, J. M. Rothgeb, M.P. Couper, J.T. Lessler, E. Martin, J. Martin,et al. (Eds.), *Methods for testing and evaluating survey questionnaires* (pp.431–452). Hoboken, NJ: Wiley.

Smith W. (2010). *Athlete satisfaction and the peak event: adapting the athlete satisfaction questionnaire (ASQ) to a New Zealand setting*. Doctoral thesis. Retrieved June 11, 2014 from: http://mro.massey.ac.nz/bitstream/handle/10179/2409/02_whole.pdf?sequence=1

Smith, A. & Petrie, T. (2008). Reducing the risk of disordered eating among female athletes: A test of alternative interventions. *Journal of Applied Sport Psychoogy*, 20, 392-407

Smith, P.C., L.M. Kendall, and C.L. Hulin (1969). *The Measurement of Satisfaction in Work and Retirement*. Chicago: Rand McNally.

Steel, P., Schmidt, J., & Shultz, J. (2008). Refining the relationship between personality and subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 134, 138-161.

Steenkamp, J-B.E.M., De Jong, M., & Baumgartner, H. (2010). Socially desirable response tendencies in survey research. *Journal of Marketing Research*, 46, 199–214.

Sternberg, R. J. (1985): *Beyond IQ: A triarchic theory of human intelligence*. New York: Cambridge University Press.

Sternberg, R. J. (2000). *Handbook of intelligence*. New York: Cambridge University Press.

Sternberg, R. J., & Kaufman, S. B. (2011). *The Cambridge handbook of intelligence*. New York: Cambridge University Press.

Stevens, J. (1996). *Applied multivariate statistics for the social sciences* (3rd ed.). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

Stough, C., Clements, M., Wallish, L., & Downey, L.(2009). Emotional Intelligence in Sport: Theoretical Linkages and Preliminary Empirical Relationships from Basketball. In C. Stough, D .Saklofske,, & J. Parker, (Eds.), *Assessing Emotionale Intelligence: Theory, Research and Applications* (pp. 291-305). New York: Springer.

Stough, C., Saklofske, D., & Parker, J. (2009). A Brief Analysis of 20 Years of Emotional Intelligence: An Introduction to Assessing Emotional Intelligence.: Theory, Research and

Applications. In C. Stough, D .Saklofske,, & J. Parker, (Eds.), *Assessing Emotionale Intelligence: Theory, Research and Applications* (pp. 3-8). New York: Springer.

Szabo, A. & Urban, F. (2014). Do combat sports develop emotional intelligence? *Kinesiology*, 46(1), 53-60.

Tabachnick, B.G., & Fidell, L.S. (2007). *Using Multivariate Statistics* (5th ed.). Boston: Pearson Education, Inc.

Taghizadeh, F., & Shojaie, M. (2012). Comparing Emotional Intelligence and Team Cohesion of Elite and Amateur Table Tennis Players. *Advances in Applied Science Research*, 3(6),3633-3639. Available at: <http://pelagiaresearchlibrary.com/advances-in-applied-science/vol3-iss6/AASR-2012-3-6-3633-3639.pdf>

Takšić, V. (1998). *Validacija konstrukta emocionalne inteligencije*. (Nepublikovana doktorska disertacija). Filozofski fakultet, Univerzitet u Zagrebu, Zagreb.

Takšić, V. (2002). Upitnici emocionalne inteligencije (kompetentnosti). U K. Lacković-Grgin, A. Bautović, V. Ćubela i Z. Penezić (ur.), *Zbirka psihologijskih skala i upitnika* (str. 27-45), Filozofski fakultet u Zadru.

Takšić, V., Arar, Lj. i Molander, B. (2004). Measuring emotional intelligence: Perception of affective content in art. *Studia Psychologica*, 46(3), 195-202.

Takšić, V., Harambašić, D. & Velemir, B. (2004). Emotional Vocabulary Test as an attempt to measure the emotional intelligence ability - understanding emotional aspect. *International Journal of Psychology*, 39(5-6), 27-27.

Takšić, V., Mohorić, T., & Duran, M. (2009). Emotional skills and competence questionnaire (ESCIQ) as a self-report measure of emotional intelligence. *Psihološka obzorja*, 18, 3, 7-21.

Takšić, V., Mohorić, T. & Munjas, R. (2006). Emocionalna inteligencija: teorija, operacionalizacija, primjena i povezanost s pozitivnom psihologijom. *Društvena istraživanja*. 4-5, 729-752.

Takšić, V., Rukavina, T., & Linardić, M. (2005). Emotional intelligence in high school students in regular and sport grammar school. D. Milanović, & F., Prot (Eds.), *4th International Scientific Conference on Kinesiology - Science and profession - Challenge for the future* (str. 679-682). Zagreb: Faculty of kinesiology, University of Zagreb.

Talyabee, S.R., Moghadam, R.S., & Salimi, M. (2013). The investigation of personality characteristics in athlete and non-athlete students. *European Journal of Experimental Biology*, 3(3), 254-256.

Tett, R.P., Jackson, D.N., & Rothstein, M. (1991). Personality measures as predictors of job performance: A meta-analytic review. *Personnel Psychology*, 44(4), 703-742.

- Torkfar, A., Abbariki, Z., Rostami, A.G., & Karamiyan, E. (2011). Reviewing Relationship Between Emotional Intelligence and Competitive Anxiety in Athlete Students, in Individual and Group Fields. *World Applied Sciences Journal*, 15 (1), 92-99.
- Tran, X. (2012). Football Scores on the Big Five Personality Factors across 50 States in the U.S. *Sports Medicine & Doping Studies*, 2(6), 1-5.
- Trinidad, D. R., & Johnson, C. A. (2000). The association between emotional intelligence and early adolescent tobacco and alcohol use. *Personality and Individual Differences* 32, 95-105.
- Üngür, G., & Karagözoğlu, C. (2013). The Relationship between Emotional Intelligence, Social Physique Anxiety and Life Satisfaction in Physical Education and Sports Students. *International Journal of Humanities and Social Science*, 3(13), 115-119.
- Vallerand, R.J.(1983). *Journal of Sport Psychology*, 5, 197-215.
- Vallerand, R.J. & Blanchard, C.M. (2000). The study of emotion in sport and exercise. In L.Y. Hanin (Ed.), *Emotions in Sport* (pp. 3-37). Champaign, IL.: Human Kinetics.
- van Ginkel, J. R., Sijtsma, K., van der Ark, L. A., & Vermunt, J. K. (2010). Incidence of Missing Item Scores in Personality Measurement, and Simple Item-Score Imputation. *Methodology*, 6(1), 17–30.
- Van Rooy, D.L., Alonso, A., & Viswesvaran, C. (2005). Group differences in emotional intelligence scores: Theoretical and practical implications. *Personality and Individual Differences*, 38, 689-700.
- Van Rooy, D.L., & Viswesvaran, C. (2004). Emotional intelligence: A meta-analytic investigation of predictive validity and nomological net. *Journal of Vocational Behavior*, 65, 71-95.
- VanSickle, L. (2004). *The relationship between emotional intelligence and coaching effectiveness in Division I head softball coaches* (Unpublished Dissertation). College of Education, University of Kentucky, Lexington, KY.
- Veleka D. A., Weissman, A., MacCann, C., Hellwig, S., & Roberts, R.D. (2014). Development of the Situational Test of Emotional Understanding – Brief (STEU-B) using Item Response Theory. *Personality and Individual Differences*, 65, 3-7.
- Vitterso, J. (2001). Personality traits and subjective well-being: Emotional stability, not extraversion, is probably the important predictor. *Personality and Individual Differences*, 31, 903-914.
- Wang, M., & Erdheim, J. (2007). Does the five-factor model of personality relate to goal orientation? *Personality and Individual Differences*, 43(6), 1493–1505.
- Warr, P., Cook, J., Wall, T., 1979. Scales for measurement of some work attitudes and aspects of psychological wellbeing. *Journal of Occupational Psychology* 52, 129–148.

Weinberg, R. S., & Gould, D. (2007). *Foundations of sport and exercise psychology* (4 ed.). Champaign, IL: Human Kinetics.

West, S. G., Aiken, L. S., & Krull, J. L. (1996). Experimental personality designs: Analyzing categorical by continuous variable interactions. *Journal of Personality*, 64, 1–48.

Williams, J.M., Hoepner, B.J., Moody, D.L. & Ogilvie, B.C. (1970). Personality traits of champion level female fencers. *Research Quarterly*, 41, 446-453.

Wolff, S. B. (2006). Emotional competence inventory (ECI): Technical manual. Retrieved Jun 26, 2014, from: http://www.eiconsortium.org/pdf/ECI_2_0_Technical_Manual_v2.pdf

Zamanian, F., Haghghi, M., Forouzandeh, E., Sedighi, Z., & Salehian, M.H. (2011). A Comparison of Emotional Intelligence in Elite Student Athletes and Non-Athletes. *Annals of Biological Research*, 2(6), 179-183

Zeidner, M., Matthews, G., & Roberts, R. (2009). *What we know about emotional intelligence. How it affects learning, work, relationships, and our mental health*. Cambridge: MIT Press.

Zizzi, S.L., Deaner, H.R., & Hirschhorn. D.K. (2003). The relationship between emotional intelligence and performance among college baseball players. *Jornal of Applied Sport psychology*, 15, 262-269.

PRILOG

Tabela 1. Korigovane korelacije STEU ajtema sa sumacionim skorom.

Ajtemi	Korigovani ajtem-ukupna korelacija	Ajtemi	Korigovani ajtem-ukupna korelacija	Ajtemi	Korigovani ajtem-ukupna korelacija
01	.012	15	.134	29	.277
02	.107	16	.324	30	.158
03	.154	17	.258	31	.305
04	.251	18	.117	32	.129
05	.188	19	.319	33	.300
06	.043	20	.313	34	.043
07	.232	21	.222	35	.288
08	.235	22	.364	36	.148
09	.117	23	.191	37	.185
10	.211	24	.270	38	.000
11	.137	25	.457	39	.041
12	.144	26	.199	40	.441
13	.000	27	.169	41	.252
14	.078	28	.249	42	.079

Tabela 2. Korigovane korelacije STEM ajtema sa sumacionim skorom.

Ajtemi	Korigovani ajtem-ukupna korelacija	Ajtemi	Korigovani ajtem-ukupna korelacija	Ajtemi	Korigovani ajtem-ukupna korelacija
01	.205	16	.376	31	.098
02	-.039	17	.363	32	.379
03	-.066	18	-.007	33	.226
04	.385	19	.305	34	.543
05	.308	20	.243	35	.242
06	.046	21	.254	36	.497
07	.200	22	.294	37	.371
08	.234	23	-.054	38	.351
09	.265	24	.107	39	.457
10	.184	25	.234	40	.418
11	.334	26	.314	41	.362
12	.128	27	.154	42	.386
13	.189	28	.391	43	.389
14	.277	29	.033	44	.464
15	.079	30	-.163		

Tabela 3. Interkorelacije subskala upitnika UEK45.

N=481	UekURE	UekIIE	UekRUE
UekURE	-	.494**	.433**
UekIIE	.494**	-	.559**
UekRUE	.433**	.559**	-

Legenda. . N= veličina uzorka UekURE= Sposobnost uočavanja i razumijevanja emocija; UekIIE= Sposobnost izražavanja i imenovanja emocija; UekRUE= Sposobnost regulacije i upravljanja emocijama.; * $p < .05$, ** $p < .01$

Tabela 4. Korigovane korelacije pojedinačnih ajtema sa sumacionim skorom za svaku od pet skala upitnika BFI

BfiE ajtemi	r ^k	BfiSR ajtemi	r ^k	BfiSV	r ^k	BfiN ajtemi	r ^k	BfiO ajtemi	r ^k
1	.520	2	.239	3	.569	4	.374	5	.463
6	.619	7	.287	8	.517	9	.450	10	.197
11	.514	12	.442	13	.558	14	.496	15	.464
16	.265	17	.344	18	.563	19	.328	20	.545
21	.647	22	.377	23	.513	24	.373	25	.557
26	.340	27	.497	28	.514	29	.386	30	.522
31	.562	32	.498	33	.577	34	.337	35	.049
36	.630	37	.460	38	.568	39	.455	40	.456
		42	.349	43	.406			41	.655
N= 481									.44 .533

Legenda. . N= veličina uzorka; r^k = korelacija korigovanih ajtema sa sumacionim skorom; BfiE= Ekstrovertnost; BfiSR= Saradljivost; BfiSV= Savjesnost; BfiN= Neuroticizam; BfiO= Otvorenost ka iskustvu.

Tabela 5. Interkorelacija subskala upitnika ASQ.

N= 277	asqIntegTim	asqTimSocSt	asqStrat	asqLičPosv	asqIndPerf	asqUtilSpos	asqSavKoleg	asqOdnosTren	asqTimIndRez	asqTrenInst	asqPorPrij	asqKlub
asqIntegTim	-	.63**	.66**	.49**	.53**	.51**	.70**	.49**	.66**	.64**	.34**	.55**
asqTimSocSt	.63**	-	.57**	.65**	.58**	.74**	.56**	.61**	.54**	.58**	.45**	.48**
asqStrat	.66**	.57**	-	.56**	.54**	.74**	.44**	.80**	.52**	.88**	.29**	.62**
asqLičPosv	.49**	.65**	.56**	-	.75**	.72**	.42**	.58**	.58**	.58**	.44**	.41**
asqIndPerf	.53**	.58**	.54**	.75**	-	.74**	.51**	.59**	.72**	.56**	.39**	.43**
asqUtilSpos	.51**	.74**	.74**	.72**	.74**	-	.47**	.79**	.60**	.69**	.42**	.53**
asqSavKoleg	.70**	.56**	.44**	.42**	.51**	.47**	-	.47**	.43**	.48**	.33**	.46**
asqOdnosTren	.49**	.61**	.80**	.58**	.59**	.79**	.47**	-	.49**	.78**	.35**	.59**
asqTimIndRez	.66**	.54**	.52**	.58**	.72**	.60**	.43**	.49**	-	.49**	.34**	.40**
asqTrenInst	.64**	.58**	.88**	.58**	.56**	.69**	.48**	.78**	.49**	-	.25**	.60**
asqPorPrij	.34**	.45**	.29**	.44**	.39**	.42**	.33**	.35**	.34**	.25**	-	.25**
asqKlub	.55**	.48**	.62**	.41**	.43**	.53**	.46**	.59**	.40**	.60**	.25**	-

Legenda. N= veličina uzorka; asqIntegTim= integracija u timu; asqTimSocSt= timski socijalni status; asqStrat= strategija; asqLičPosv= lična posvećenost; asqIndPerf= individualne performanse; asqUtilSpos= utilizacija sposobnosti; asqSavKoleg= savjeti kolega; asqOdnosTren= odnos trenera; asqTimIndRez= timski/individualni rezultat; asqTrenInst= trening i instrukcije; asqPorPrij= doprinos porodice i prijatelja; asqKlub= klub; * $p < .05$, ** $p < .01$

Tabela 6. Koeficijenti zasićenja i indeksi komunaliteta subskala sa glavnim komponentama tri skale zadovoljstva u sportu.

Subskale	Glavna komponenta Čitav uzorak		Glavna komponenta Kolektivni sportisti		Glavna komponenta Individualni sportisti	
	Koeficijent zasićenja	Indeks komunaliteta	Koeficijent zasićenja	Indeks komunaliteta	Koeficijent zasićenja	Indeks komunaliteta
asqTrenInst	.840	.706	.862	.742	.773	.597
asqOdnosTren	.840	.706	.860	.740	.785	.616
asqStrat	.838	.703	.851	.725	.789	.623
asqIndPerf	.808	.652	.856	.732	.634	.402
asqTimSocSt	.799	.639	.827	.684	.726	.527
asqLičPosv	.796	.633	.823	.678	.694	.482
asqTimIndRez	.729	.532	.779	.607	.555	.308
asqKlubs	.691	.477	.685	.470	.694	.482
asqSavKoleg	.661	.437	.675	.455	.633	.401
asqPorPrij	.515	.265	.563	.317	.478	.228
Ukupni procenat objašnjenja varijanse	57.51%		61.51%		46.66%	

Legenda. asqTimSocSt= timski socijalni status; asqStrat= strategija; asqLičPosv= lična posvećenost; asqIndPerf= Individualne performanse; asqSavKoleg= savjeti kolega; asqOdnosTren= odnos trenera; asqTimIndRez= timski/individualni rezultat; asqTrenInst= trening i instrukcije; asqPorPrij= doprinos porodice i prijatelja; asqKlub= klub;

Tabela 7. Kategorisanje rezultata individualnih sportova u tri nivoa uspješnosti.

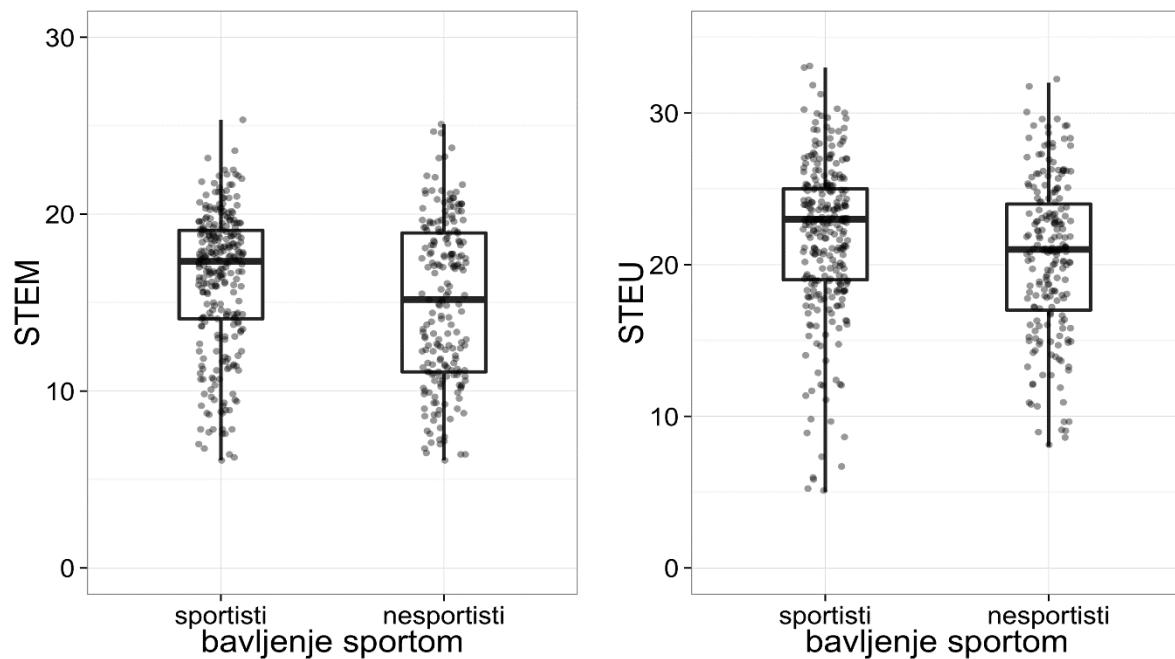
KATEGORIJA - NIVO TAKMIČENJA		USLOVI KATEGORISANJA		
		Atletika	Džudo	Ples
Kategorija I Regionalni nivo	<ul style="list-style-type: none"> - učešće na prvenstvu R.Srpske - učešće na prvenstvu BiH 	<ul style="list-style-type: none"> - učešće na prvenstvu R.Srpske - učešće na prvenstvu BiH 	<ul style="list-style-type: none"> - učešće na prvenstvu R.Srpske - učešće na prvenstvu BiH 	<ul style="list-style-type: none"> - učešće na prvenstvu R.Srpske - učešće na prvenstvu BiH
Kategorija II Nacionalni Nivo	<ul style="list-style-type: none"> - državni prvak BiH - učešće na Balkanskom prvenstvu - učešće na Kupu šampiona 	<ul style="list-style-type: none"> - državni prvak BiH - učešće na Balkanskom prvenstvu - učešće na Evropskom prvenstvu - učešće na Svjetskom prvenstvu 	<ul style="list-style-type: none"> - državni prvak BiH - učešće na Balkanskom prvenstvu - učešće na Evropskom prvenstvu - učešće na Svjetskom prvenstvu 	<ul style="list-style-type: none"> - finalisti državnog prvenstva BiH - učešće na međunarodnim takmičenjima
Kategorija III Internacionalni nivo	<ul style="list-style-type: none"> - medalje sa Univerzijade - učešće na Evropskom prvenstvu - učešće na Svjetskom prvenstvu - učešće na Olimpijadi 	<ul style="list-style-type: none"> - učešće na Univerzijadi - učešće na Olimpijadi - učešće na Svjetskom kupu - Evropsko prvenstvo prvih 9 mjeseta - Svjetsko prvenstvo prvih 9 mjeseta 	<ul style="list-style-type: none"> - učešće na Univerzijadi - učešće na Olimpijadi - učešće na Svjetskom kupu - Evropsko prvenstvo prvih 9 mjeseta - Svjetsko prvenstvo prvih 9 mjeseta 	<ul style="list-style-type: none"> - Evropsko prvenstvo 1/8 finala i niže - Svjetsko prvenstvo 1/16 finala i niže

KATEGORIJA- NIVO TAKMIČENJA		USLOVI KATEGORISANJA		
		Karate	Plivanje	Tenis
Kategorija I Regionalni nivo	<ul style="list-style-type: none"> - učešće na prvenstvu R.Srpske - učešće na prvenstvu BiH 	<ul style="list-style-type: none"> - učešće na prvenstvu R.Srpske - učešće na prvenstvu BiH 	<ul style="list-style-type: none"> - učešće na prvenstvu R.Srpske - učešće na prvenstvu BiH 	<ul style="list-style-type: none"> - učešće na prvenstvu R.Srpske - učešće na prvenstvu BiH - učešće na evropskim turnirima
Kategorija II Nacionalni Nivo	<ul style="list-style-type: none"> - državni prvak BiH - učešće na Balkanskom prvenstvu - učešće na Mediteranskim igrama - učešće na Univerzijadi - učešće na Svjetskoj premjer ligi 	<ul style="list-style-type: none"> - državni prvak BiH - učešće na Balkanskom prvenstvu - učešće na Mediteranskim igrama za kadete 	<ul style="list-style-type: none"> - državni prvak BiH - učešće na Balkanskom prvenstvu - učešće na Mediteranskim igrama za kadete 	<ul style="list-style-type: none"> - državni prvak BiH - TE evropski juniorski rang u 100 - ITF svjetski juniorski rang u 300
Kategorija III Internacionalni nivo	<ul style="list-style-type: none"> - Evropsko prvenstvo prvi 8 mjeseta - Svjetsko prvenstvo prvih 16 mjeseta - Balkansko prvenstvo prva 3 mjeseta - Mediteransko prvenstvo prva 3 mjeseta 	<ul style="list-style-type: none"> - učešće Mediteranskim igrama za seniore - Balkansko prvenstvo prva 3 mjeseta - učešće na Evropskom prvenstvu - učešće na Svjetskom prvenstvu - učešće na Olimpijadi 	<ul style="list-style-type: none"> - učešće Mediteranskim igrama za seniore - Balkansko prvenstvo prva 3 mjeseta - učešće na Evropskom prvenstvu - učešće na Svjetskom prvenstvu - učešće na Olimpijadi 	<ul style="list-style-type: none"> - ITF svjetski juniorski rang u 150 - ATP profesionalni muški rang u 1000 - WTA profesionalni ženski rang u 800

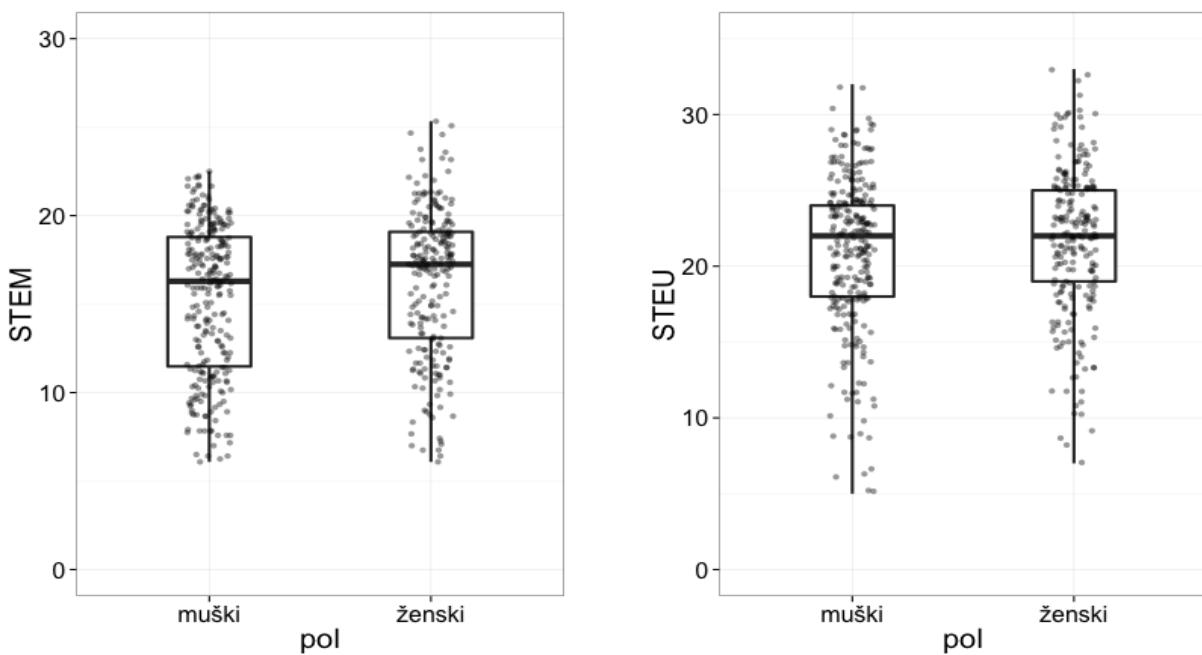
S K A L E																		
UZORAK		UekUREsuma				UekIIEsuma				UekRUEsuma				UekGENsuma				
		M	SD	min	max	M	SD	min	max	M	SD	min	max	M	SD	min	max	
	čitav uzorak	55.41	7.71	26	75	50.91	7.74	29	70	62.56	6.78	40	80	168.88	18.13	101	225	
	N= 481																	
pol	muškarci	54.67	7.85	26	75	51.28	7.42	31	70	62.41	6.87	40	80	168.35	18.00	101	225	
	N= 260																	
bavljenje	žene	56.29	7.47	32	75	50.48	8.10	29	70	62.74	6.69	40	80	169.51	18.31	105	225	
	N = 221																	
sportom	sportisti	55.54	7.07	32	74	51.75	7.46	29	69	63.92	6.34	40	78	171.21	16.85	105	217	
	N = 277																	
tip sporta	nesportisti	55.24	8.52	26	75	49.77	7.98	31	70	60.71	6.94	40	80	165.72	19.33	101	225	
	N = 204																	
individuelni	kolektivni	55.29	6.86	32	74	51.76	7.51	29	69	64.03	5.88	44	78	171.08	16.57	105	217	
	N = 170																	
		55.93	7.42	40	72	51.73	7.42	34	68	63.76	7.03	40	78	171.42	17.36	125	216	
		N = 107																

Tabela 8. Deskriptivna statistika za skale upitnika emocionalne kompetentnosti operacionalizovane putem sumiranja skorova.

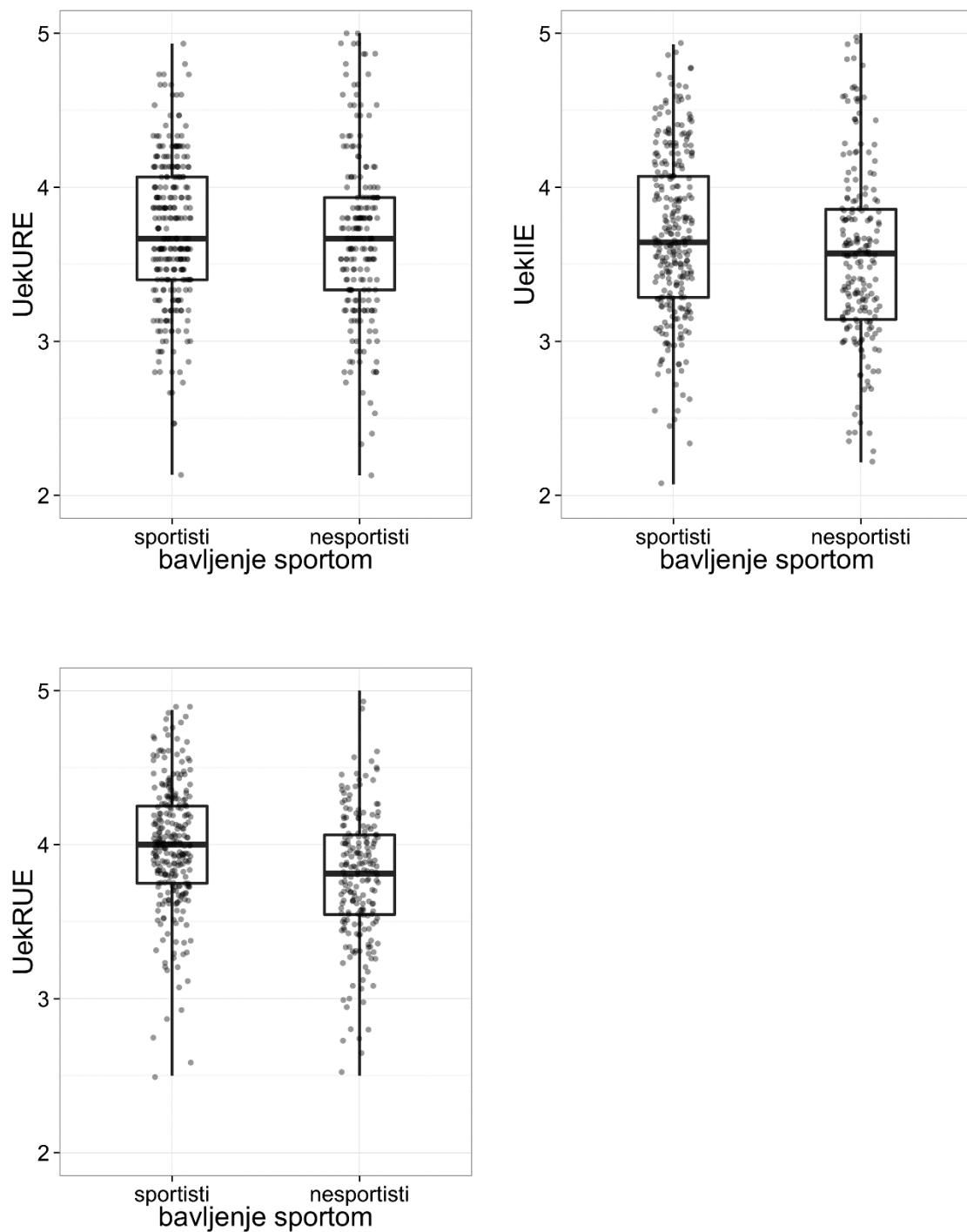
Legenda. N= veličina uzorka; M= aritmetička sredina; SD=standardna devijacija; min=minimalni rezultat; max= maksimalni rezultat; UekUREsum = sumaciona skala sposobnosti uočavanja i razumijevanja emocija; UekIIEsum= sumaciona skala sposobnosti izražavanja i imenovanja emocija; UekRUEsum= sumaciona skala sposobnosti regulacije i upravljanja emocijama; UekGENsum= sumaciona skala generalne emocionalne kompetentnosti

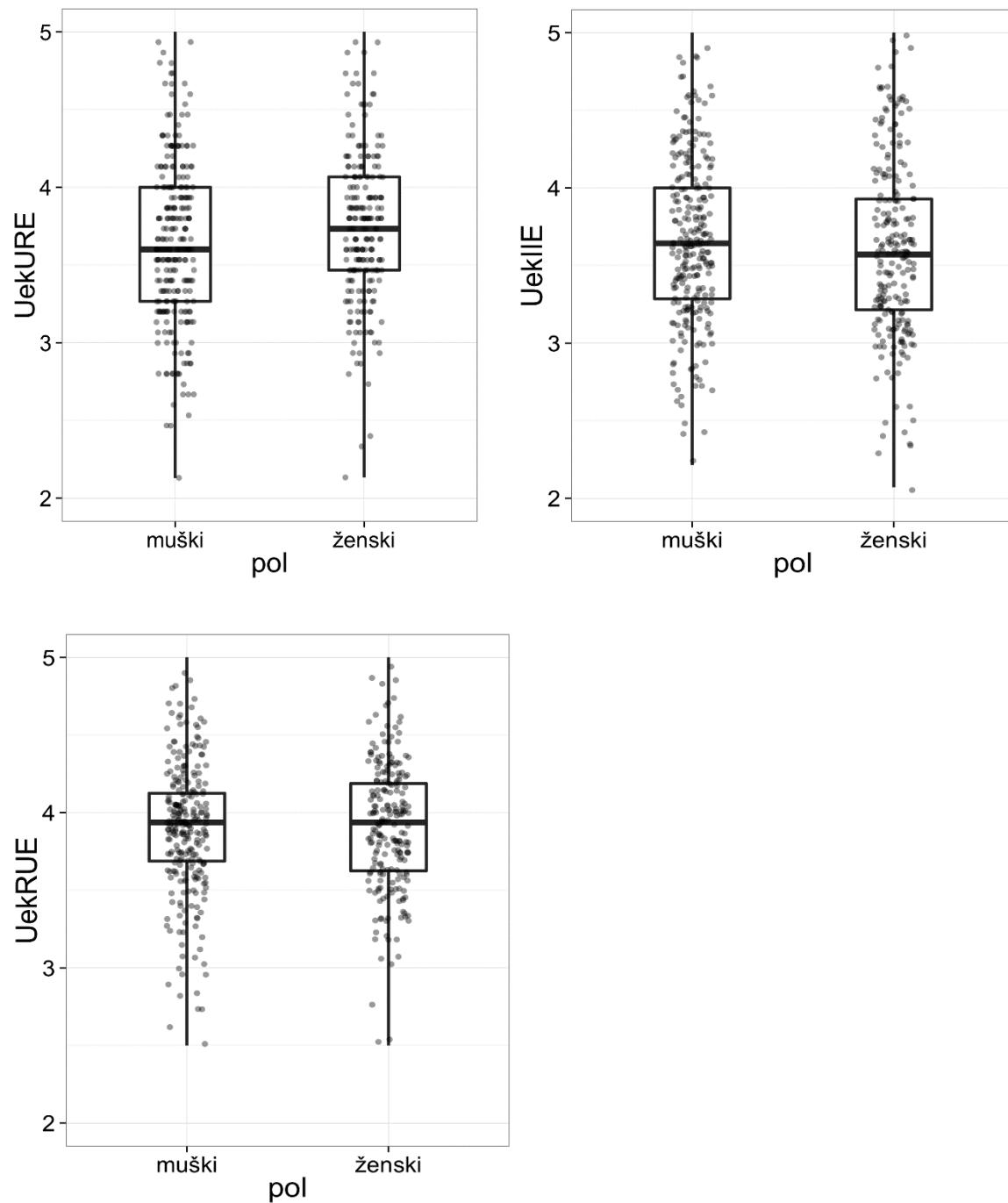
Slika 1. Razlike između sportista i nesportista na skalamama Situaciono upravljanje emocijama - STEM i Situaciono razumijevanje emocija - STEU predstavljenje kombinacijom dijagrama rasipanja i B-P dijagrama.

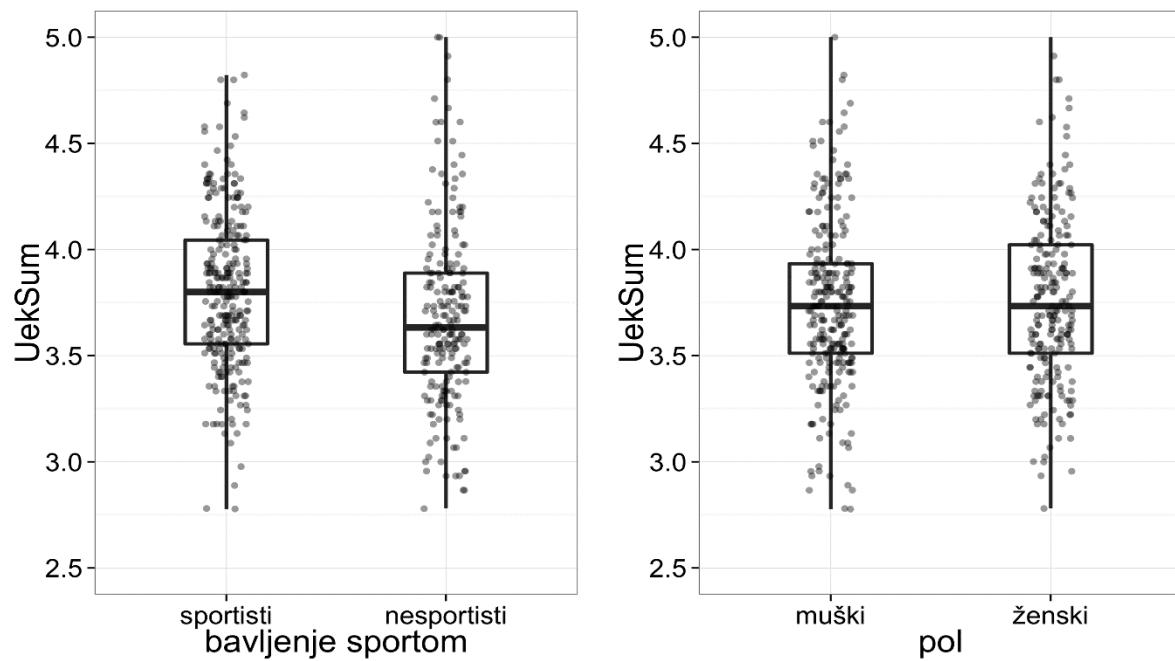
Slika 2. Razlike između muškaraca i žena na skalamama Situaciono upravljanje emocijama - STEM i Situaciono razumijevanje emocija - STEU predstavljenje kombinacijom dijagrama rasipanja i B-P dijagrama.

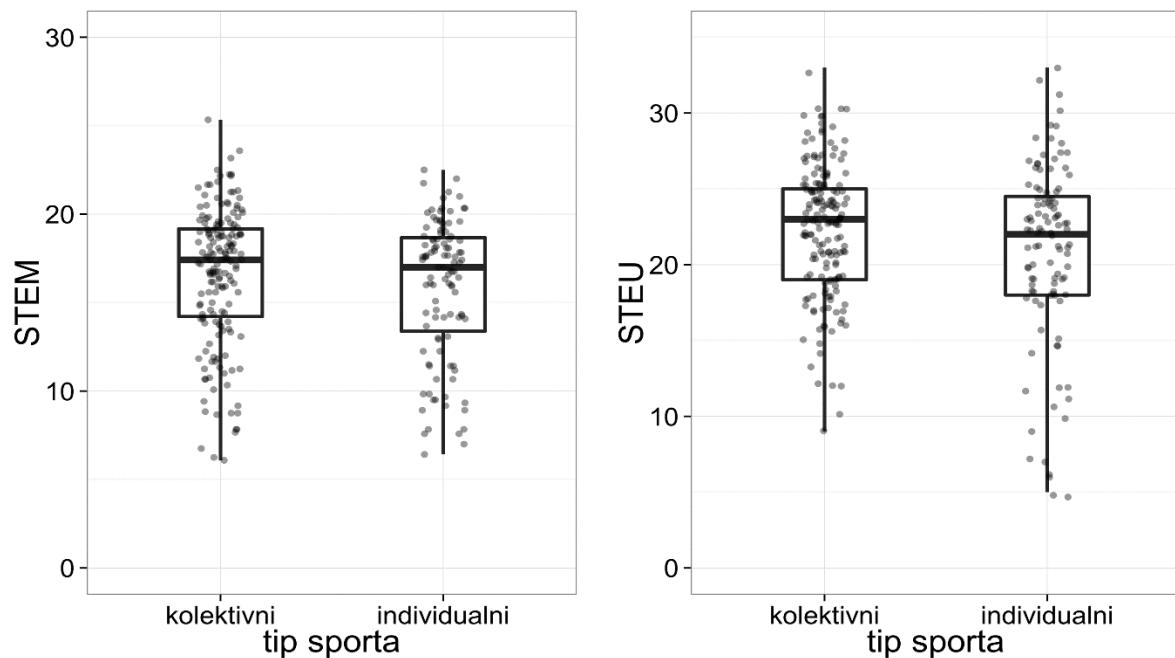
Slika 3. Razlike između sportista i nesportista na skalam Sposobnost uočavanja i razumijevanja emocija - UekURE, Sposobnost izražavanja i imenovanja emocija -UekIIE i Sposobnost regulacije i upravljanja emocijama -UekRUE predstavljenje kombinacijom dijagrama rasipanja i B-P dijagrama.

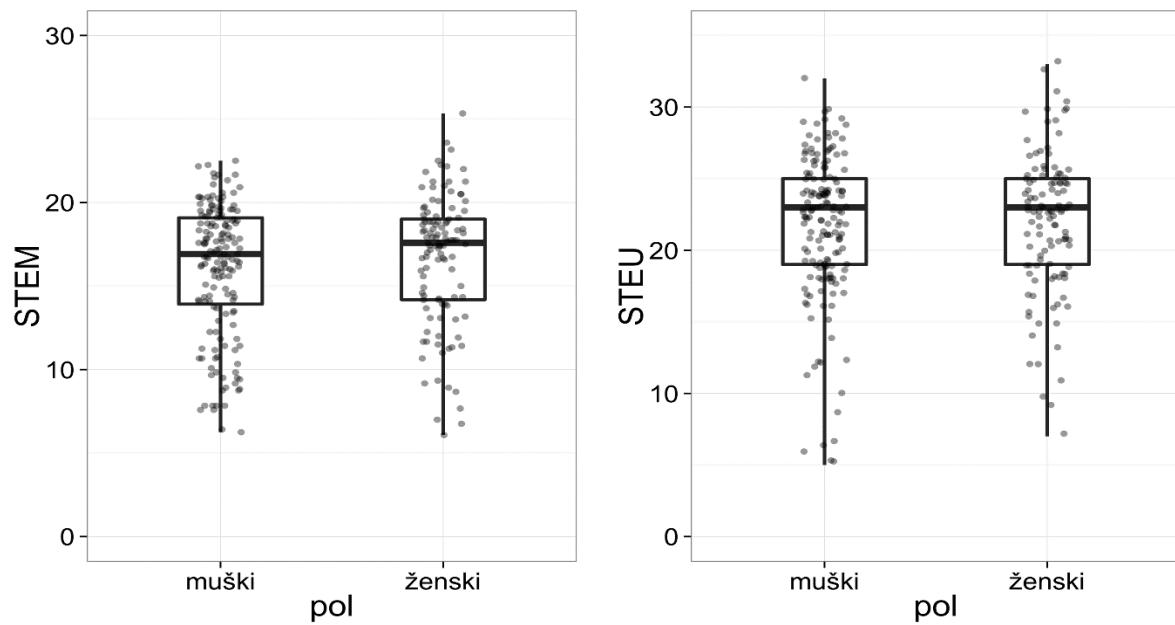
Slika 4. Razlike između muškaraca i žena na skalama Sposobnost uočavanja i razumijevanja emocija - UekURE, Sposobnost izražavanja i imenovanja emocija -UekIIE i Sposobnost regulacije i upravljanja emocijama -UekRUE predstavljenje kombinacijom dijagrama rasipanja i B-P dijagrama.

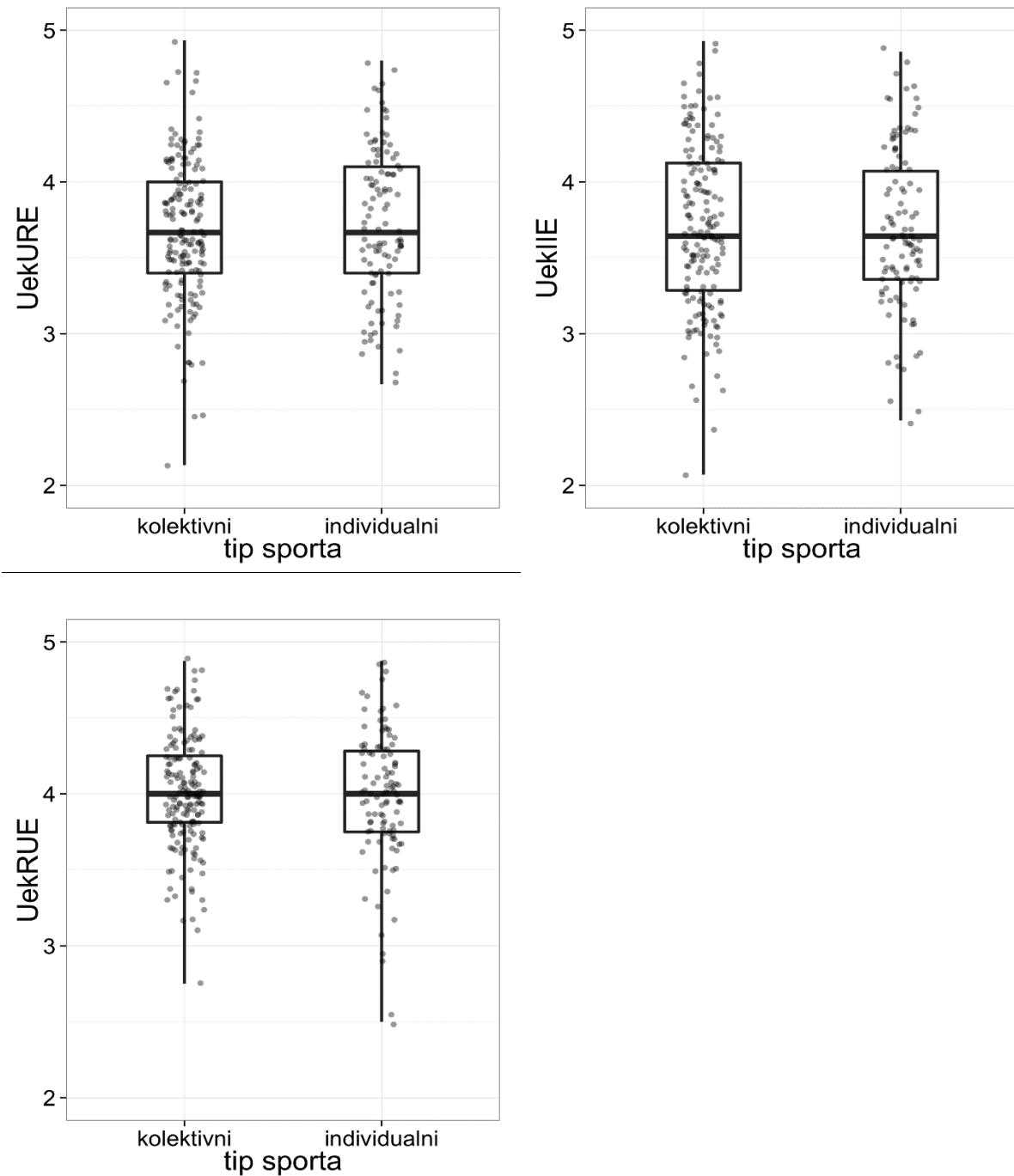
Slika 5. Razlike između sportista-nesportista i muškaraca-žena na skali Generalna emocionalna kompetentnost - UekSum predstavljene kombinacijom dijagrama rasipanja i B-P dijagrama.

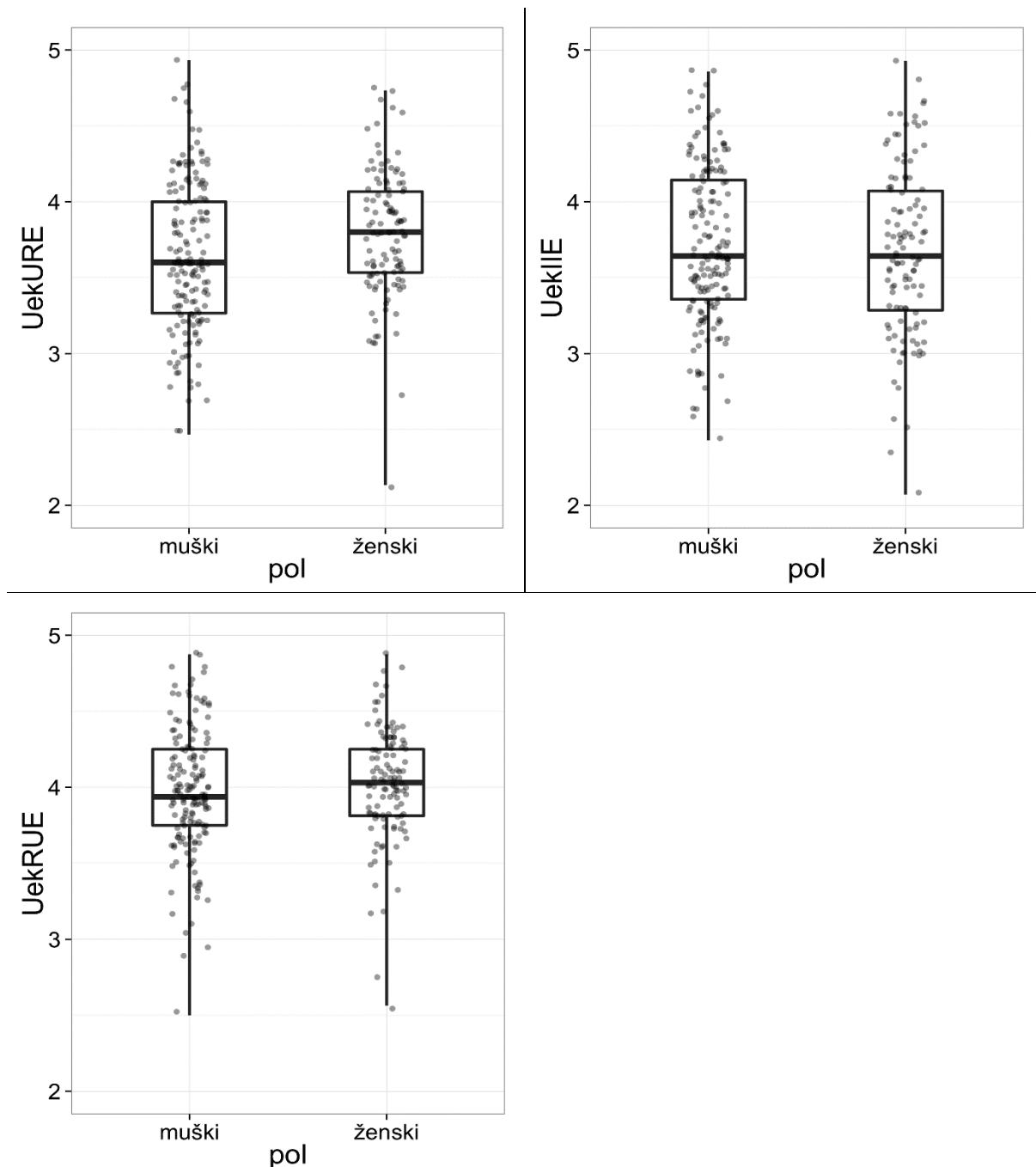
Slika 6. Razlike između sportista kolektivnih i individualnih sportova na skalam Situaciono upravljanje emocijama - STEM i Situaciono razumijevanja emocija - STEU predstavljenje kombinacijom dijagrama rasipanja i B-P dijagrama.

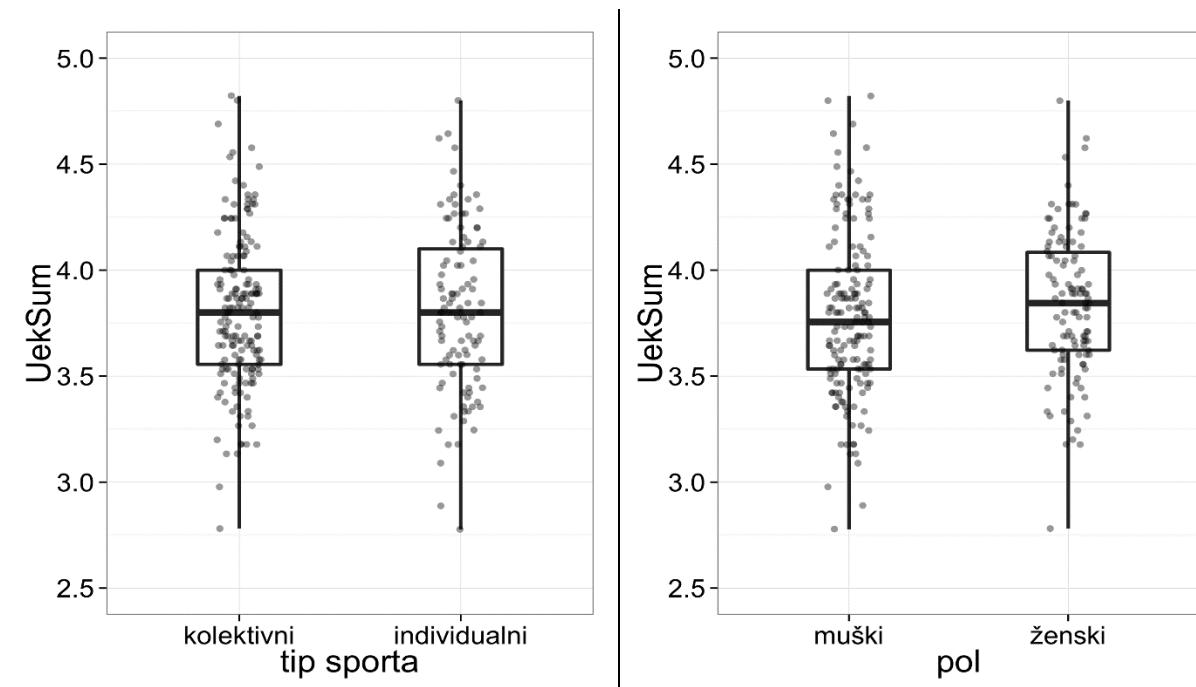
Slika 7. Razlike između sportista muškog i ženskog pola na skalama Situaciono upravljanje emocijama - STEM i Situaciono razumijevanje emocija - STEU predstavljenje kombinacijom dijagrama rasipanja i B-P dijagrama.

Slika 8. Razlike između sportista kolektivnih i individualnih sportova na skalam Sposobnost uočavanja i razumijevanja emocija - UekURE, Sposobnost izražavanja i imenovanja emocija - UekIIE i Sposobnost regulacije i upravljanja emocijama -UekRUE predstavljenje kombinacijom dijagrama rasipanja i B-P dijagrama.

Slika 9. Razlike između sportista muškog i ženskog pola na skalama Sposobnost uočavanja i razumijevanja emocija - UekURE, Sposobnost izražavanja i imenovanja emocija -UekIIE i Sposobnost regulacije i upravljanja emocijama -UekRUE predstavljenje kombinacijom dijagrama rasipanja i B-P dijagrama.

Slika 10. Razlika između sportista kolektivnih-individualnih sportova i sportista oba pola na skali Generalna emocionalna kompetentnost - UekSum predstavljene kombinacijom dijagrama rasipanja i B-P dijagrama.

Tabela 9. Procenti predviđanja slučajeva po kategorijama uspješnosti za Model 1 – čitav uzorak

		Predviđanje kategorija			Ukupno	
USPJEH	regionalni	regionalni	nacionalni	internacionalni	regionalni	
		N	53	26	5	84
	nacionalni	% of Total	19.1%	9.4%	1.8%	30.3%
		N	28	47	22	97
	internacionalni	% of Total	10.1%	17.0%	7.9%	35.0%
		N	8	37	51	96
	Ukupno	% of Total	2.9%	13.4%	18.4%	34.7%
		N	89	110	78	277
		% of Total	32.1%	39.7%	28.2%	100.0%

Tabela 10. Procenti predviđanja slučajeva po kategorijama uspješnosti za Model 2 – čitav uzorak

		Predviđanje kategorija			Ukupno	
USPJEH	regionalni	regionalni	nacionalni	internacionalni	regionalni	
		N	53	25	6	84
	nacionalni	% of Total	19.1%	9.0%	2.2%	30.3%
		N	31	40	26	97
	internacionalni	% of Total	11.2%	14.4%	9.4%	35.0%
		N	8	34	54	96
	Ukupno	% of Total	2.9%	12.3%	19.5%	34.7%
		N	92	99	86	277
		% of Total	33.2%	35.7%	31.7%	100%

Tabela 11. Procenti predviđanja slučajeva po kategorijama uspješnosti za Model 1 – kolektivni

		Predviđanje kategorija			Ukupno
USPJEH	regionalni	regionalni	nacionalni	internacionalni	regionalni
		N	29	15	4
	nacionalni	% of Total	17.1%	8.8%	2.4%
		N	15	34	11
	internacionalni	% of Total	8.8%	20.0%	6.5%
		N	2	21	39
	Ukupno	% of Total	1.2%	12.4%	22.9%
		N	46	70	54
	Ukupno	% of Total	27.1%	41.2%	31.8%
					100.0%

Tabela 12. Procenti predviđanja slučajeva po kategorijama uspješnosti za Model 2 – kolektivni

		Predviđanje kategorija			Ukupno
USPJEH	regionalni	regionalni	nacionalni	internacionalni	regionalni
		N	31	15	2
	nacionalni	% of Total	18.2%	8.8%	1.2%
		N	10	35	15
	internacionalni	% of Total	5.9%	20.6%	8.8%
		N	1	23	38
	Ukupno	% of Total	.6%	13.5%	22.4%
		N	42	73	55
	Ukupno	% of Total	24.7%	42.9%	32.4%
					100.0%

Tabela 13. Procenti predviđanja slučajeva po kategorijama uspješnosti za Model 1 – individualni

		Predviđanje kategorija			Ukupno	
USPJEH	regionalni	regionalni	nacionalni	internacionalni	regionalni	
		N	22	13	1	
	nacionalni	% of Total	20.6%	12.1%	.9%	
		N	13	16	8	
	internacionalni	% of Total	12.1%	15.0%	7.5%	
		N	7	10	17	
	internacionalni	% of Total	6.5%	9.3%	15.9%	
		N	6	9	15	
Ukupno		N	42	39	26	
		% of Total	39.3%	36.4%	24.3%	
					107	
					100.0%	

Tabela 14. Procenti predviđanja slučajeva po kategorijama uspješnosti za Model 2 – individualni

		Predviđanje kategorija			Ukupno	
USPJEH	regionalni	regionalni	nacionalni	internacionalni	regionalni	
		N	26	9	1	
	nacionalni	% of Total	24.3%	8.4%	.9%	
		N	11	18	8	
	internacionalni	% of Total	10.3%	16.8%	7.5%	
		N	5	11	18	
	internacionalni	% of Total	4.7%	10.3%	16.8%	
		N	2	5	8	
Ukupno		N	42	38	27	
		% of Total	39.3%	35.5%	25.2%	
					107	
					100.0%	

Tabela 15. Deskriptivna statistika za različite nivoje uspješnosti u sportu na skali Ukupno zadovoljstvo u sportu

Zavisna varijabla	Izvor varijanse	N	M	SD
Zadovoljstvo u sportu	Regionalni	84	.28	.74
	Nacionalni	97	-.34	1.20
	Internacionalni	96	.09	.88

Legenda. N= veličina uzorka; M= aritmetička sredina; SD= standardna devijacija

Tabela 16. Razlike između sportista regionalnog, nacionalnog i internacionalnog nivoa uspješnosti na skali Ukupno zadovoljstvo u sportu

Zavisna varijabla	Nivo uspješnosti A	Nivo uspješnosti B	Razlika M	p	SE
			(A-B)		
Zadovoljstvo u sportu	Regionalni	Nacionalni	.62	.000	.15
		Internacionalni	.19	.268	.12
		Regionalni	-.62	.000	.15
	Nacionalni	Internacionalni	-.43	.014	.15
		Regionalni	-.19	.268	.12
		Nacionalni	.43	.014	.15

Legenda. p= vjerovatnoća; SE= standardna greška;

S obzirom da homogenost varijanse nije potvrđena korišten je Games-Howell- ov Post Hoc test.

Tabela 17. Korelacije varijabli korištenih u hijerarhijskoj regresijskoj analizi - Regionalni nivo takmičenja

N= 84	AsqUkup	Pol	Starost	BfiE	BfiSR	BfiSV	BfiN	BfiO	STEM	STEU	UekURE	UekIIE	UekRUE
AsqUkup	-	.19	-.27*	.01	.28**	.25*	.01	.18	.14	.00	.19	.41**	.39**
Pol	.19	-	-.12	.05	.18	-.01	-.02	.08	.06	.16	-.04	-.15	-.09
Starost	-.27*	-.12	-	-.09	-.13	.05	.00	.05	.01	.22*	.05	.04	-.02
BfiE	.01	.05	-.09	-	-.22*	-.10	-.27*	-.02	.11	-.01	.32**	.30**	.14
BfiSR	.28**	.18	-.13	-.22*	-	.27*	-.13	.16	.18	.32**	.02	-.07	.33**
BfiSV	.25*	-.01	.05	-.10	.27*	-	-.06	.26*	.22*	.13	.21	.14	.38**
BfiN	.01	-.02	.00	-.27*	-.13	-.06	-	-.04	-.06	-.07	-.03	.04	-.13
BfiO	.18	.08	.05	-.02	.16	.26*	-.04	-	.21	.19	.29**	.40**	.24*
STEM	.14	.06	.01	.11	.18	.22*	-.06	.21	-	.43**	.21	.14	.16
STEU	.00	.16	.22*	-.01	.32**	.13	-.07	.19	.43**	-	.09	-.04	.13
UekURE	.19	-.04	.05	.32**	.02	.21	-.03	.29**	.21	.09	-	.58**	.46**
UekIIE	.41**	-.15	.04	.30**	-.07	.14	.04	.40**	.14	-.04	.58**	-	.45**
UekRUE	.39**	-.09	-.02	.14	.33**	.38**	-.13	.24*	.16	.13	.46**	.45**	-

Legenda. N= veličina uzorka; AsqUkup= Ukupno zadovoljstvo u sportu; BfiE= Ekstrovertnost; BfiSR= Saradljivost; BfiSV= Savjesnost; BfiN= Neuroticizam; BfiO= Otvorenost ka iskustvu; STEM= Situaciono upravljanje emocijama; STEU= Situaciono razumijevanje emocija; UekURE= Sposobnost uočavanja i razumijevanja emocija; UekIIE= Sposobnost izražavanja i imenovanja emocija; UekRUE= Sposobnost regulacije i upravljanja emocijama;

* p < .05; ** p < .01

Tabela 18. Korelacije varijabli korištenih u hijerarhijskoj regresijskoj analizi - Nacionalni nivo takmičenja

N= 97	AsqUkup	Pol	Starost	BfiE	BfiSR	BfiSV	BfiN	BfiO	STEM	STEU	UekURE	UekIIE	UekRUE
AsqUkup	-	.03	-.28**	.16	.06	.02	-.02	.07	.03	-.16	.08	.04	.02
Pol	.03	-	-.27**	.14	.09	.11	.16	-.10	.16	.07	.16	-.10	.05
Starost	-.28**	-.27**	-	-.20*	-.12	-.10	-.10	.02	-.20	-.13	-.06	.20	-.01
BfiE	.16	.14	-.20*	-	.00	.37**	-.23*	.15	.05	.04	.31**	.16	.34**
BfiSR	.06	.09	-.12	.00	-	.05	-.34**	-.13	.30**	.24*	.13	-.08	.10
BfiSV	.02	.11	-.10	.37**	.05	-	-.14	.09	.28**	.27**	.26**	.24*	.39**
BfiN	-.02	.16	-.10	-.23*	-.34**	-.14	-	-.06	-.04	-.10	-.08	.05	-.19
BfiO	.07	-.10	.02	.15	-.13	.09	-.06	-	.09	-.13	.39**	.17	.30**
STEM	.03	.16	-.20	.05	.30**	.28**	-.04	.09	-	.55**	.03	-.03	.20*
STEU	-.16	.07	-.13	.04	.24*	.27**	-.10	-.13	.55**	-	-.05	-.08	.00
UekURE	.08	.16	-.06	.31**	.13	.26**	-.08	.39**	.03	-.05	-	.41**	.43**
UekIIE	.04	-.10	.20	.16	-.08	.24*	.05	.17	-.03	-.08	.41**	-	.53**
UekRUE	.02	.05	-.01	.34**	.10	.39**	-.19	.30**	.20*	.00	.43**	.53**	-

Legenda. N= veličina uzorka; AsqUkup= Ukupno zadovoljstvo u sportu; BfiE= Ekstrovertnost; BfiSR= Saradljivost; BfiSV= Savjesnost; BfiN= Neuroticizam; BfiO= Otvorenost ka iskustvu; STEM= Situaciono upravljanje emocijama; STEU= Situaciono razumijevanje emocija; UekURE= Sposobnost uočavanja i razumijevanja emocija; UekIIE= Sposobnost izražavanja i imenovanja emocija; UekRUE= Sposobnost regulacije i upravljanja emocijama;

* p < .05; ** p < .01

Tabela 19. Korelacije varijabli korištenih u hijerarhijskoj regresijskoj analizi - Internacionalni nivo takmičenja

N= 96	AsqUkup	Pol	Starost	BfiE	BfiSR	BfiSV	BfiN	BfiO	STEM	STEU	UekURE	UekIIE	UekRUE
AsqUkup	-	-.13	.04	.23*	.22*	.34**	-.24*	-.01	.03	-.07	.05	.42**	.39**
Pol	-.13	-	-.09	.22*	.10	.01	.15	.39**	-.01	-.08	.32**	.12	.25*
Starost	.04	-.09	-	-.11	.14	.12	-.19	.12	.08	-.03	.06	.19	.02
BfiE	.23*	.22*	-.11	-	.04	.33**	-.15	.22*	.05	-.02	.22*	.36**	.54**
BfiSR	.22*	.10	.14	.04	-	.26*	-.21*	.00	.30**	.26*	.04	.14	.27**
BfiSV	.34**	.01	.12	.33**	.26*	-	-.24*	.10	.19	.16	.06	.23*	.35**
BfiN	-.24*	.15	-.19	-.15	-.21*	-.24*	-	.09	-.03	-.13	-.11	-.09	-.22*
BfiO	-.01	.39**	.12	.22*	.00	.10	.09	-	-.01	-.18	.42**	.26*	.31**
STEM	.03	-.01	.08	.05	.30**	.19	-.03	-.01	-	.62**	-.12	-.15	-.09
STEU	-.07	-.08	-.03	-.02	.26*	.16	-.13	-.18	.62**	-	-.10	-.23*	-.05
UekURE	.05	.32**	.06	.22*	.04	.06	-.11	.42**	-.12	-.10	-	.39**	.39**
UekIIE	.42**	.12	.19	.36**	.14	.23*	-.09	.26*	-.15	-.23*	.39**	-	.65**
UekRUE	.39**	.25*	.02	.54**	.27**	.35**	-.22*	.31**	-.09	-.05	.39**	.65**	-

Legenda. N= veličina uzorka; AsqUkup= Ukupno zadovoljstvo u sportu; BfiE= Ekstrovertnost; BfiSR= Saradljivost; BfiSV= Savjesnost; BfiN= Neuroticizam; BfiO= Otvorenost ka iskustvu; STEM= Situaciono upravljanje emocijama; STEU= Situaciono razumijevanje emocija; UekURE= Sposobnost uočavanja i razumijevanja emocija; UekIIE= Sposobnost izražavanja i imenovanja emocija; UekRUE= Sposobnost regulacije i upravljanja emocijama;

* p < .05; ** p < .01

Tabela 20. Deskriptivna statistika za različite nivoje uspješnosti u kolektivnim sportovima na skali Zadovoljstvo u sportu

Zavisna varijabla	Izvor varijanse	N	M	SD
Zadovoljstvo u sportu	Regionalni	48	.33	.69
	Nacionalni	60	-.40	1.22
	Internacionalni	62	.13	.84

Legenda. N= veličina uzorka; M= aritmetička sredina; SD= standardna devijacija

Tabela 21. Razlike između kolektivnih sportista regionalnog, nacionalnog i internacionalnog nivoa uspješnosti na skali Zadovoljstvo u sportu

Zavisna varijabla	Nivo uspješnosti A	Nivo uspješnosti B	Razlika M (A-B)	p	SE
Zadovoljstvo u sportu	Regionalni	Nacionalni	.73	.001	.19
		Internacionalni	.20	.346	.15
	Nacionalni	Regionalni	-.73	.001	.19
	Internacionalni	Internacionalni	-.52	.019	.19
		Regionalni	-.20	.346	.15
	Nacionalni	Nacionalni	.52	.019	.19

Legenda. p= vjerovatnoća; SE= standardna greška;

S obzirom da homogenost varijanse nije potvrđena korišten je Games-Howell- ov Post Hoc test.

BIOGRAFIJA

LIČNE INFORMACIJE

ime i prezime: dr Duško Lepir, v.asist.
datum rođenja: 23.02.1979.
mjesto rođenja: Banja Luka, Bosna i Hercegovina
mjesto stanovanja: Jovana Dučića 84 , 78000 Banja Luka
tel.: +38765 413 527
e-mail: dusko_l@yahoo.com

OBRAZOVANjE

Fakultet fizičkog vaspitanja i sporta Univerziteta u Banjoj Luci	XI, 2016
Titula: Doktor nauka u oblasti Fizičke kulture	
Naziv doktorske disertacije: Emocionalna inteligencija kao prediktor sportskog uspjeha i zadovoljstva bavljenja sportom.	
Institut sportskih nauka – Univerzitet u Beču (Austrija)	X, 2007.
Magisterski studij sporta i nauka o kretanju	
Titula: Magistar prirodnih nauka	
Naziv magisterskog rada: „Povlačenje iz sporta – bosanska perspektiva“	
Završni magisterski ispit: psihologija sporta, nauka o sportskom treningu	
Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja – Univerzitet u Beogradu (Srbija)	VI, 2002.
Titula: Profesor fizičke kulture	
Naziv diplomskog rada: „Motiv sportskog postignuća i anksioznost kao dispozicije ličnosti sportista“	

LICENCE

ITF Level 2 Teniski savez Bosne i Hercegovine	IX, 2010.
Titula: licencirani teniski trener Level 2	
Tirolska platforma primjenjene psihologije sporta	IX, 2008.
„Center of Mental Excellence“ - Beč (Austrija)	
Titula: licencirani sportski psiholog/mentalni trener	
Internation Tennis Federation Level 1– Officiating School	
Titula: licencirani teniski sudija Level 1	IV, 2002

PROFESIONALNE AKTIVNOSTI

Viši asistent na užoj naučnoj oblasti Teorija, metodika i metodologija u fizičkom vaspitanju i sportu
Fakultet fizičkog vaspitanja i sporta (Univerzitet u Banjoj Luci) VI, 2009 →

Član stručnog odbora: oblast edukacija i licenciranje trenera
Teniski savez Republike Srpske

- projekat edukacije trenera za Mini tenis VI, 2014.
- projekat izdavanja priručnika za Mini tenis V, 2014.
- projekat licenciranja trenera 2013 →
- izdavanje video materijala za edukaciju trenera IX, 2012.
- edukacija trenera Nivo I V, 2012.

Glavni trener i kordinator trenažnih projekata
Teniski savez Republike Srpske

- projekat trenažnog rada Nacionalnog teniskog centra (NTC) za pionirske, juniorske i seniorske takmičarske kategorije 2012 →
- organizovanje godišnjih teniskih kampova NTC-a 2011 →
- projekti saradnje sa drugim teniskim savezima:
 - Teniski savez Islanda VII, 2014.
 - Teniski savez Vojvodine XII, 2013.
 - Teniski savez Slovenije X, 2013.
 - Teniski savez Srbije VI, 2012.
- projekat „Kup gradova“ 2013 →

Predstavnik Teniskog saveza BiH na edukacionim konferencijama ITF/TE
International Tennis Federation / Tenniseurope

- Evropski kongres teniskih trenera ITF/Tenniseurope – Talin (Estonija) X, 2014
- Evropski kongres teniskih trenera ITF/Tenniseurope – Valensijs (Španija) X, 2013.
- Evropski kongres teniskih trenera ITF/Tenniseurope – Helsinki (Finska) X, 2012.

Selektor teniske reprezentacije BiH do 14 godina
Teniski savez Bosne i Hercegovine 2009 →

Predavač na teniskim konferencijama

- Predavač na 21. konferenciji teniskih trenera Teniskog saveza Slovenije – Otočec XII, 2016.
- Predavač i organizator na trećem kongresu teniskih trenera Teniskog saveza R. Srpske – Banjaluka X, 2013.

- Predavač i organizator na drugom kongresu teniskih trenera
Teniskog saveza R. Srpske – Banjaluka XII, 2012.
- Predavač i organizator na prvom kongresu teniskih trenera
Teniskog saveza R. Srpske – Banjaluka XII, 2011.
- Predavač na prvom kongresu teniskih trenera
Teniskog saveza BiH - Široki Brijeg I, 2009.

Stručni projekti

Kordinator projekta „Mini tenis“ organizovanog od strane
Fakulteta fizičkog vaspitanja i sporta i Teniskog saveza Republike Srpske XII, 2016. →

Sertifikati

- Radionica psihologije sporta – Intervention Technique for 21st Century
Sport and Exercise Psychologist- Zagreb (Hrvatska) V, 2015.

Teniski i mentalni trener: ATP, WTA , ITF i ETA level 2007 →

Teniski trener - uzrast do 12 godina
TK Floridsdorfer (1865) Beč, Austrija 2005.-2007.

Teniski trener- takmičari starosti 14 – 16 godina
TK Mladost- Banja Luka 2002.-2005.

OBJAVLjENI RADOVI

Lepir, D. i Lakić, S. (2014). Struktura motivacije za bavljene sportom iz perspektive bivših aktivnih sportista. Primjenjena psihologija, 7(2), 203-219.

Lepir, D., Dobraš, R., Vučković, I., i Dragosavljević, P. (2014). Ciljna orijentacija kao model motivacije i samopouzdanje tenisera različitih nivoa uspješnosti. TIMS Acta, 8(1), 1-9.

Dobraš, R., Dragosavljević, P., Vučković, I., Gadžić, A. i Lepir, D. (2013). Uticaj eksperimentalnog programa motivacije na motoričke sposobnosti učenika. Fizička kultura, 67 (1), 24-32.

Vučković, I., Gadžić, A., Sekulić, Ž. i Lepir, D (2010). Social characteristics and conformity of basketball players. Exercise and Quality of Life, 2 (1), 77-84.

Lepir, D. (2009). Razlozi povlačenja iz sporta bivših aktivnih sportista iz Bosne i Hercegovine. Fizička kultura, 63 (2), 181-203.

Lepir, D. (2002). Motiv sportskog postignuća i anksioznost kao dispozicije ličnosti sportista. Fizička kultura, 56 (1-4), 133-141.

UČEŠĆE NA KONGRESIMA

Sekulić, Ž., Lepir, D., Marković, S., Lukić, A., & Gerdijan, N. (2011). Reliability of anaerobic performance test in soccer. The 16th. Annual Congress of The European College of Sport Science – ECSS Liverpool, UK.

ČLANSTVO

Stručni odbor Teniskog saveza Republike Srpske	2011 →
Selektor teniske reprezentacije BiH	2009 →

KOMPETENTNOSTI

- visok nivo teniskih tehničko - taktičkih vještina
- psihološke tehnike u sportu (postavljanje ciljeva, metode relaksacije, vizualizacija, metode motivacije i tjelesne senzibilizacije, emocionalna inteligencija...)
- organizacione i edukativne vještine u sportskom treningu i nastavi fizičkog vaspitanja
- organizacione i edukativne vještine u obrazovanju trenera
- video analiza tehničkih elemenata u tenisu
- softverske aplikacije: MS Office, Corel, SPSS, Dartfish...
- jezici: engleski i njemački

УНИВЕРЗИТЕТУ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ПОДАЦИ О АУТОРУ ОДБРАЊЕНЕ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Име и презиме аутора дисертације

Душко Лепир

Датум, мјесто и држава рођења аутора

23.02.1979. Бања Лука

Назив завршеног факултета/Академије аутора и година дипломирања

Факултет спорта и физичког васпитања - Универзитет у Београду. 2002.

Датум одбране мастер / магистарског рада аутора

31.10.2007.

Наслов мастер / магистарског рада аутора

Ruckzug aus dem Sport - bosnische Perspektive (Повлачење из спорта - босанска перспектива)

Академска титула коју је аутор стекао одбраном мастер/магистарског рада

Магистар наука из области физичке културе

Академска титула коју је аутор стекао одбраном докторске дисертације

Доктор наука у области физичке културе

Назив факултета/Академије на коме је докторска дисертација одбранјена

Факултет физичког васпитања и спорта Универзитета у Бањој Луци

Назив докторске дисертације и датум одбране

Емционална интелигенција као предиктор спортског успјеха и задовољства бављења спортом
18.11.2016.

Научна област дисертације према CERIF шифрарнику

S 273

Имена ментора и чланова комисије за одбрану докторске дисертације

Др Владимира Такшић, редовни професор, катедра за Општу психологију и методологију,
Филозофски факултет Свеучилишта у Ријеци, члан ментор

Др Горан Бошњак, ванредни професор, ужа научна област Кинезиологија у спорту, Факултет
физичког васпитања и спорта Универзитета у Бањој Луци, предсједник

Др Сања Радетић Ловрић, ванредни професор, ужа научна област Социјална и
организацијска психологија, Филозофски факултет Универзитета у Бањој Луци, члан

Др Раденко Добраш, ванредни професор, ужа научна област Теорија, методика и
методологија у физичком васпитању и спорту, Факултет физичког васпитања и спорта
Универзитета у Бањој Луци, члан

Др Борко Петровић, ванредни професор, ужа научна област Кинезиологија у спорту,
Факултет физичког васпитања и спорта Универзитета у Бањој Луци, члан

У Бањој Луци, дана 24.01.2017. године

Декан

Изјава 1

ИЗЈАВА О АУТОРСТВУ

Изјављујем
да је докторска дисертација

Наслов рада - Емоционална интелигенција као предиктор спортског успјеха и задовољства бављења спортом.

Наслов рада на енглеском језику Emotional intelligence as a predictor od sport success and satisfaction

- резултат сопственог истраживачког рада,
- да докторска дисертација, у целини или у дијеловима, није била предложена за добијање било које дипломе према студијским програмима других високошколских установа,
- да су резултати коректно наведени и
- да нисам кршио/ла ауторска права и користио интелектуалну својину других лица.

Потпис докторанта

У Бањој Луци, дана 24.01.2017. године

Изјава 2

Изјава којом се овлашћује Универзитет у Бањој Луци да докторску дисертацију учини јавно доступном

Овлашћујем Универзитет у Бањој Луци да моју докторску дисертацију под насловом
Емоционална интелигенција као предиктор спортског успјеха и задовољства бављења
спортом

која је моје ауторско дјело, учини јавно доступном.

Докторску дисертацију са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату
погодном за трајно архивирање.

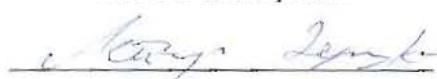
Моју докторску дисертацију похрањену у дигитални репозиторијум Универзитета у
Бањој Луци могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце
Креативне заједнице (*Creative Commons*) за коју сам се одлучио/ла.

- Ауторство
- Ауторство – некомерцијално
- Ауторство – некомерцијално – без прераде
- Ауторство – некомерцијално – дијелити под истим условима
- Ауторство – без прераде
- Ауторство – дијелити под истим условима

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци, кратак опис лиценци
дат је на полеђини листа).

У Бањој Луци, дана 24.01.2017. године

Потпис докторанта

Изјава 3

Изјава о идентичности штампане и електронске верзије докторске дисертације

Име и презиме аутора Душко Лепир

Наслов рада Емоционална интелигенција као предиктор спортског успјеха и задовољства бављења спортом

Ментор Проф. Др Владимира Такшић

Изјављујем да је штампана верзија моје докторске дисертације идентична електронској верзији коју сам предао/ла за дигитални репозиторијум Универзитета у Бањој Луци.

Потпис докторанта

У Бањој Луци, дана 24.01.2017. године

